

MAANTIETEEN OPPIKIRJA

KAUPPAKOULUILLE

KIRJOITTANUT

O. HANNIKAINEN

HELSINGISSÄ,
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

KUOPIOSSA,
KUOPION UUDESSA KIRJAPAINOSSA 1898

Esipuhe.

Koska yleisen maantiedon oppimäärän kertominen ja täydentäminen näyttää kauppakouluissa olevan tarpeenvaativa, sisältää tämä oppikirja, paitse elinkeinoja ja erityisesti kauppaja raha-oloja koskevia seikkoja, myös katsauksen kunkin maanosan ja maan luonnonsuhteisiin. Toivon siis että teosta voidaan käyttää kauppakouluissa ilman erityistä yleisen maantiedon oppikirjaa.

Katsauksissa olen olettanut oppilaille hyvin tunnetuksi ainoastaan Suomen luonnonopillisen maantiedon pääasiat ynnä maantieteelliset peruskäsitteet ja Europan rannikot sisämerineen ja saarineen y. m. s. Tilastolliset numerot, jotka ovat muuttuvaista laatua ovat otetut uusimmista lähteistä ja viime vuosikymmenisen keskimäärien sekä kehityksen suunnan mukaan pyöristetyt. Kuopiossa syyskuussa 1898.

O. Hannikainen.

Lyhennyksiä ja merkkejä.

Mitta- ja painomäärät on melkein kaikkialla nimitetty metrisen järjestelmän mukaan, raha-arvo Suomen kulta-rahaksi luettuna ja käytetty on tavallisia mitta ja painonimityksien lyhennyksiä. m = metri, km = kilometri, km² = neliökilometri, ht = hehtaari, hl = hehtolitra, kg = kilogramma, c = metrinen sentneri, t = metrinen tonni, ° = maantieteellinen aste (pituusasteet Greenwichistä luetuina), °C = Celsiuksen lämpöaste.

Nimien lausumisosoituksissa sulkumerkkien välissä merkitsevät sh suhuääntä esim. ruotsin *sjö*-sanassa, venäjän ш:ta, z suhuääntä saksan *sie*-sanassa venäjän з:tä, zh venäjän ж:tä, ch konsonanttiääntä saksan *ich*-sanassa eli venäjän х:ta ja w u:hun vivahtavaa v-ääntä.

Euoppa.

9,73 milj. km², noin 375 milj. asuk.

Asema ja rannikot. Euoppa ulottuu pohjoisessa 71:een ja etelässä 35:nteen °:een pohj. lev., länessä 10° länt. pit. ja idässä 60° it. pit. ja on 26 kertaa Suomenmaan kokoinen. Kaikkialla on rannikko meren uurtama, muodostaen sisämeriä, poukamia ja lahtia, niemimaita ja niemiä. Suurimmat saaret ovat Iso-Britannia, Irlanti, Sisilia, Sardinia, Korsikka, Kreetta ja kaukana ulkona Atlantin meressä Islanti. Siten on Euoppa suuressa määrin meren elähyttämä. Laivakululle on hyvät edellytykset, etenkin Englannin kanaalin, Pohjanmeren ja Itämeren seudussa sekä Välimeren ja Mustanmeren seudussa, joissa avautuu meritie lähelle Keski- ja Itä-Europan sydäntä.

Ilmanala. Pohjoispuolella napapiiriä oleva Europan osa kuuluu *kylmään vyöhykkeeseen*, jossa keskimääräinen ilmanlämpö on vähempi kuin 0° C. Sen eteläpuolella on *kylmänlauhkea ilmastopiiri*, joka käsittää suurimman osan Euoppaa. Täällä on sadetta kaikkina vuodenaikoina, kesä kaikkialla kohtuullisesti lämmin (12 – 22 °C), mutta talvi hyvin erilainen eri osissa. Sadetta on kaikkina vuodenaikoina, mutta eri seuduissa eri määrä. Kaakkoisin osa Euoppaa kuuluu Aasian arojen ilmastopiiriin, jossa

on vähäinen sateenmäärä, lyhyt, kuiva ja ankara sydäntalvi, kuuma kesä, jolloin vähän runsaammin sataa. Koillisessa kuuluu osa Pohjois-Venäjää Siperian ilmastopiiriin, jossa on lyhyt jotenkin lämmin kesä ja pitkä ankara talvi. Etelä-Europpa kuuluu Välimeren *lämpimän lauhkeaan* ilmastopiiriin, jossa on sadetta yleensä vaan syys- tai kevättalvella, lauhkea talvi, ihana kevät, mutta kuiva ja paikoittain raskastavan kuuma kesä.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. Suurin osa Europpaa on alankoa s. o. korkeintaan n. 200 m. merenpinnan yläp. olevaa maata. Alankoa on melkein koko Itä-Europpa, Suomi siihen luettuna, ja maat Itämeren eteläosien ympärillä, Pohjanmeren eteläosan rannikot, seudut Englannin kanaalin molemmin puolin ja mannermaalla Biskaijan lahden pohjukkaan asti, sitäpaitsi vielä alisen Tonavan seudun kaksi alankoa: Unkarin ja Rumania-Bulgarian alanko, sekä Pohjois-Italian alanko ynnä siellä täällä pienempiä ranta- ja jokilaakso-alankoja. Puoliylänköä s. o. 200—400 m. merenp. yläp. on paikoittain Itä-Europassa, mutta suhteellisesti enimmäkseen Keski-Europassa. Ylänköä ja varsinaista vuoristoa on enimmäkseen Norjassa, Keski-Europan eteläisimmässä osassa: Alpit ja Karpaatit y. m. sekä Etelä-Europan niemimaissa.

Maanlaatu on vaihtelevaa. Pohjoisessa on enimmäkseen ikivuorta, Keski- ja Etelä-Europan puoli-ylängöillä ja vuoristoissa enimmäkseen kalkki- ja liitumuo-
dostumia, Itä-Europan etelä-osassa on niins. mustan-
mullan seutu. Hyötykivennäisistä, etenkin kivi-
hiilestä ja raudasta — on Europpa kokoonsa nähden
rikkain maanosa.

Sisä-vesistöt. Järvet ovat tärkeitä ainoastaan pohjoisessa. Useat suurimmat joet juoksevat koko-

naan Venäjän rajojen sisällä. Niistä, joilla on »kansainvälinen» merkitys, ovat tärkeimmät *Rein* (Sveitsissä, Saksassa, Ranskassa, Belgiassa ja Alankomaissa) ja *Tonava* (Saksassa, Itävalta-Unkarissa, Serbiassa, Rumaniassa ja Bulgariassa). Maanpinnan vähäisen kaltevuuden vuoksi ovat Itä- ja Keski-Europan ja Ison Britannian joet ja järvet yleensä helpot yhdistää toisiinsa kanavilla. Välimeren maiden jokien vesimäärä on ilmanalan vuoksi aivan epätasainen.

Kasvullisuus. Metsäkasvit ovat suurimmassa osassa Europpaa jotenkin yhtäläiset. Kylmään vyöhykkeeseen asti ulottuvat mäntyä, kuusta ja lehtikuusta kasvavat *havumetsät*, joissa koivuja, pajuja y. m. tavataan havupuiden joukossa. Kylmänlauhkean vyöhykkeen pohjois-osassa esiintyy niiden rinnalla jalompia lehtipuita: tammia, lehmuksia, jalavia ja saarnia. Etelämpänä muodostavat viimeainitut puut ynnä pyökki, poppeli, kastanja kokonaisia metsiä, etenkin mäkimaissa. Vuoristoissa ovat hopeakuusi, lehtikuusi ja mäntylajit yleensä vallalla. Välimeren maissa tavataan näiden lisäksi havupuita: pinja ja kypressi, lehtipuita: alati viheriöitsevä korkkitammi, laakeri, myrtti, ynnä suuri paljous pensaita. *Hedelmä-* y. m. viljelys-puista menestyvät omena- päärynä- luumu- ja kirsikkapuu melkein koko lauhkeassa vyöhykkeessä mutta öljypuu-, silkkiäispuu, mantelipuu y. m. niinsanotut etelänhedelmät ainoastaan Välimeren maissa. Oransi eli apelsiinipuu, sitruunapuu ja viikunapuu kantavat kypsiä hedelmiä ainoastaan Välimeren maiden lämpimimmissä osissa. *Viiniköynnöstä* voidaan viljellä kaikkialla missä kesä on pitkä eikä kovin viileä, talvi ei varsin ankara. Viiniköynnöksen viljelysalue käsittää sen vuoksi a) koko Välimeren piirin, b) Atlantin puolisen seudun

lounaiskulman ja Keski-Europan sisemmän osan, c) alisen Tonavan maat ja eteläisimmän Venäjän.

Varsinaisista viljakasveista menestyvät *ohra*, *ruis* ja *kaura* monenlaisessa ilmanalassa. Niiden viljelysalve käsittää sen vuoksi suurimman osan Europpaa: melkein koko Pohjois-Europan, koko Itä-Europan ja Keski-Europan sekä osia Etelä-Europasta. *Vehnä* vaatii menestyäkseen pitempää kesää ja kuohkeampaa maata. Se on senvuoksi pääviljana Etelä-Europassa, suurimmassa osassa Ranskaa, Brittein saarilla, Etelä-Saksan jokilaaksoissa ja pohjois-Saksan alangon hedelmällisimmissä osissa, Unkarissa ja lounaisosassa Itä-Europpaa. *Maissi* vaatii kypsyäkseen pitkää ja lämmintä syyskesää; sen viljelysalve käsittää Kaakkois-Ranskan, Pohjois-Italian, Unkarin ja Rumanian y. m. Riisiä, joka vaatii kuumaa kesää ja keinotekoista kastelua, voidaan viljellä melkein ainoastaan Pohjois-Italian tasangolla. Hirssiä ja tattaria kasvatetaan laihoilla mailla, enimmäkseen Itä-Europassa. *P otaattia* viljellään koko Europassa, suhteellisesti enimmän Irlannissa ja Saksassa. *Valkojuurikasta* kasvatetaan sokerinvalmistusta varten kaikissa Keski-Europan maissa, missä vaan kesä ei ole liian sateinen, ja Itä-Europan lounaisosassa. Kuitukasveja, *hamppua* ja *pellavaa*, viljellään melkein kaikkialla.

Asukkaat. Europan väestö on suhteellisesti lukuisampi kuin minkään muun maanosan. Tihein asutus on Kanaalin ympärillä ja Pohjanmeren etelärannikolla sekä ulottuu siitä kahtena leveänä vyönä sisämaahan päin 1) Reiniä ja sen sivujokia myöten ylös Sveitsiin ja sieltä alas Italiaan ja Sisiliaan asti, 2) Weseriä ja Elbeä myöten ylös Böömiin ja sieltä kaakkoiseen aina syvälle Itä-Europpaan. Har-

vimmin asutut seudut ovat Suomi, Norja ja koillis-Venäjä.

Kieleltään ovat Europan asukkaista enimmäkseen jotakuta kolmesta indoeurooppalaisesta heimosta: 1) *germaaneja* (saksalaiset ja alankomaalaiset, englantilaiset ja skandinaivialaiset), 2) *romaanilaisia* eli uuslatinalaisia (espanjalaiset ja portugalilaiset, italialaiset, ranskalaiset ja rumanialaiset), 3) *slaavilaisia* (venäläiset, puolalaiset, böömiläiset, serbialaiset, bulgarialaiset y. m.). — *Juutalaiset* ovat semiläistä alkuperää, mutta puhuvat kaikkialla saksaa tai jotain muuta eurooppalaista kieltä. Suomalaiset, unkarilaiset ja turkkilaiset puhuvat uralaltaisia kieliä.

Uskonnoista on roomalaiskatolisella enimmäkseen tunnustajia (170 milj.). Protestantteja ja kreikkalaiskatolilaisia on kumpiakin 90—100 miljoonaa, juutalaisia n. 7 milj., muhamettilaisia jokseenkin saman verran.

Valtiot ja sivistystila. Europassa on 6 niinsanottua suurvaltaa: Venäjä, Saksa, Itävalta-Unkari, Iso-Britannia, Ranska ja Italia.

Europa käsittää useimmat ja tärkeimmät maailman varsinaisista *sivistysmaista*. Sekä kirjallisessa että elinkeinollisessa suhteessa korkeimmalla kannalla on sivistys Europan germaanilaisissa maissa ynnä Ranskassa, huonoimmalla kannalla se on Pyreneiden ja Balkanin niemimaissa. Kaikkialla harrastavat kumminkin valtiot kansansivistyksen ja kansallistalouden kohottamista. Useimmissa maissa vallitsee melkein täydellinen *elinkeinovapaus* ja *uskonvapaus*, vapaa muutto maahan ja maasta pois sekä lupa matkustaa ilman passia. Yhdysliike eri maiden välillä on hyvin vilkas. Meriliike on vilkkain Kanaalissa ja Pohjanmerellä. Melkein kaikki Keski-

Europan joet ovat toisiinsa yhdistetyt kanavilla, esim. Seine – Saône, Roone – Saône Reiniin ja sen lisäjokiin, Rein itäänpäin Weseriin, Elbeen, Oderiin, Weikseliin. Myöskin Itä- ja Pohjois-Europassa on suuremmoisia kanavajärjestelmiä, niinkuin se joka yhdistää Volgan vesistöt Äänisjärven ja Laatokan kautta Suomenlahteen, Saimaan kanava Suomessa ja Göötan kanava Ruotsissa. — *Rautateistä* on muutamilla suuri *kansainvälinen merkitys*, niinkuin niillä jotka puhkaisevat Alppien vuorijonon harjan.

Kansainvälinen kauppaliike Europassa käsittää enemmän kuin kaksi kolmannelta koko maailman kaupasta. Suurenmoisoin on tavarainvaihto Ison-Britannian ja Ranskan sekä Ison-Britannian ja Saksan välillä. Kunkin maan ulkomaisen kauppaliikkeen suuruus riippuu, paitse maan rikkaudesta, myöskin siitä, missä määrässä se harjoittaa teollisuutta, kasvattaako se viljaa omaksi tarpeeksi, onko sillä siirtomaita ja hyvä kauppa-asema ja alhaiset tullimaksut, vai syrjäinen asema, hankalat kulkuneuvot ja korkeat suojelus- ja kulutustullit. Niin on esim. pienen Hollannin eli Alankomaiden kuningaskunnan ulkomainen kauppa verrattomastikin suurempi kuin jättiläiskokoisen Venäjän. Kaikissa Europan maissa on yleinen järjestys ja turvallisuus niin hyvä, että matkustaja ja kauppatavara tulee yleensä ilman erinäisiä varokeinoja ja vaurioita perille, ja kaikkialla voidaan maksamatta jäänyt saatava periä laillista tietä ilman ylellisiä kustannuksia; kaikki valtiot myös tunnustavat yleisten kauppa-usansien pätevyyden. Mutta monessa maassa haittaavat huonosta valtionaloudesta johtuneet raskaat kulutus-, patentti- y. m. verot kauppaliikkeen vilkkautta. Muutamien valtioiden kesken on olemassa sopimuksia

yhteisestä rahalajista. Niin kuuluvat Ranska, Belgia, Sveitsi ja — mitä kultarahaan tulee — Italia, niinsanottuun latinalaiseen rahaliittoon. Ruotsilla, Norjalla ja Tanskalla on yhteinen rahalaji.

Suomi.

373,600 km², noin 2,6 milj. asukasta.

Asema ja rannikot. Suomen asema 70° ja 60° välillä pohj. lev. on syrjäinen, mutta etuna on pidettävä että maan leveämpi puolisko on etelässäpäin ja että sillä on 1200 km. meren rannikkoa. Suomen rannikolla ei missään kohden ole täydellinen puute luonnollisista meren uurtamista ja saarien suojaamista satamista, mutta runsaimmin niitä on siellä missä saaristovyö on levein, s. o. Lounais-Suomessa. Useimmissa paikoin on pääsy satamiin ja niistä merelle kumminkin hankala ja vaarallinen lukuisien karien ja matalikkojen vuoksi. Yhtä lahdekas ja saarekas kuin meren rannikko, on Suomen puolinen Laatokan rannikkokin.

Suomen maarajat luoteessa Ruotsia, pohjoisessa Norjaa, idässä Venäjää kohti kulkevat melkein asu-mattomien seutujen halki. Kaakkoinen maaraja on sitävästoin tärkeä kauppasuhteessa, koska sen poikki kulkee rautatie ja maanteitä Pietariin.

Ilmanala. Koko maailmassa on ainoastaan Norjalla ja Ruotsilla pohjoiseen asemaansa nähden niin lauhkeaa ilmanala kuin Suomella. Vuoden keskilämpö on Ahvenanmaalla ja Lounais-Suomen saaristossa

+ 4° jopa 5° C. Joensuun, Kuopion ja Pietarsaaren läpi kulkevalla linjalla se on + 2° C. Kuusamon ja Tornion pohjoispuolella alkaa seutu, jossa keskilämpö on alle jäätymispisteen. Useat seikat tekevät että maanviljelys Suomessa on mahdollinen pohjoisempana kuin missään muualla. Talvi on tosin ankara ja pitkä, mutta lyhyt kesämme on Pohjois-Suomessa melkein yhtä lämmin kuin Etelä-Suomessa ja keskikesän lämpö (16—17°) ainoastaan muutamaa astetta alhaisempi kuin Keski-Europassa. Syksy ja talvi ovat paljoa lauhkeammat etelä-osassa, etenkin Lounais-Suomessa, kuin sisämaassa. Edellisessä seudussa on pitkä, kolea kevät, mutta jälkimäisessä tulee kesä myöhään ja äkisti. Ainoastaan keinotekoisesti voidaan useimpina talvina Suomen mantee-reella mitään satamaa pitää laivakululle avoinna kaiken aikaa. Yleensä menevät merisatamat ja sisävedet jäähän: lounaisessa (Helsingin, Tammisaaren, Turun ja Ahvenanmaan luotsauspiirissä) joulukuun loppua tai tammikuun alussa, Viipurin ja Vaasan luotsauspiireissä joulukuun keskivaiheilla, Oulun luotsauspiirin satamat ja Saimaan, Hämeen ja Satakunnan sisävedet marraskuun keskipaikoilla, Pohjois-Suomen joet ja järvet lokakuun lopulla. Jäiden lähtö tapahtuu keskimäärin: lounaisissa merisatamissa huhtikuun alkupuolella, Viipurin ja Vaasan tienoilla ennen huhtikuun loppua, Oulun piirissä ja Etelä-Saimaassa, Hämeen sekä Satakunnan sisävesissä toukokuun 10 p. tienoissa, Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Kajaanin ja Tornion seudun järvissä ja joissa toukok. 20 p. paikk., Kuusamon ja Lapin järvissä vasta kesäkuussa.

Vuotuinen sateen keskimäärä on Suomessa, verraten muutamiin Atlantin ja Välimeren rantamai-

hin sekä vuoriseutuihin, vähäinen ja jotenkin sama kuin muuallakin Europan lauhkeassa mannermaaseudussa. Lounais-Suomessa saadaan sadetta etenkin kesällä yleensä tasaisemmin kuin Itä-Suomessa, jonka sisäosat usein kärsivät poudasta touko- ja kesäkuussa.

Yöhalloiksi sanotaan Suomessa ilman jäähtymistä alle 0° C. kun se tapahtuu toukok. 15 ja syysk. 30 p. väliajalla, eli peltoviljojen kasvuaikana. Arimpia yöhalloille ovat Pohjanmaan ranta-alangon soiset seudut sekä sisämaan alavat paikat, missä ei järvien läheisyys lievennä ilman kylmentymistä öillä. Vapaampia hallasta ovat Suomenlahden, Itämeren ja Pohjanlahden eteläisimmän osan rannikot saaristoinen sekä järvirikkaat, mäkiset seudut Etelä-Hämeessä, Etelä-Savossa ja Etelä-Karjalassa.

Maanlaatu ja korkeussuhteet. Suomen maaperä on enimmäkseen ikivuorta s. o. vanhimpia maanlaatuja, joissa ei tavata kasvi- eikä eläinkunnan jäännöksiä muuta kuin aivan pinnalla. Semmoisia kivennäisiä kuin kivihiiltä ja vuoriöljyä todennäköisesti ei ole Suomesta löydetävissä. Myöskin metalleista on Suomi yleensä köyhä. Vaskea ja tinaa tavataan Laatokan rannalla, joissakuissa paikoin Lounais-Suomen kallioissa ja koillisen sisämaan vuorissa. Kultaa on vähäisissä määrin tavattu Lapissa. *Rautaa* on useissa Suomen kallioissa ja vuorissa, mutta yleensä niin vähän ettei ole kannattanut sitä murtaa. Sitävastoin on Suomen järvissä ja soissa, etenkin maan itä- ja koillisosassa, runsaasti *rautahölmää*. Tämän nostaminen ja sulatoissa puhdistaminen onkin Suomen vuorityön tärkein haara. Yleisimmät kivilajit ovat *gneissi*, *gneissigraniitti* ja *graniitti*. Näiden ohella tavataan paikoittain puhdasta maasäl-

paa, hieta-, liuska- ja vuolukiveä. Paras ja kauniin graniitti löytyy pitkin Etelä-Suomen rannikkoa, paikoit-tain on siellä muhkeata *porfyryä*. Nuoremista muo-dostumista tavataan *kalkkikiveä* vähin kaikkialla, mutta runsaimmin lounaisessa saaristossa. Laatokan saaris-tossa ja Ruskealassa esiintyy kalkkikivi myös eri-värisinä *marmorilajeina*. Kiiltävän musta, teollisiin tarkoituksiin kelpaava liuskakivi on harvinainen. Mu-rentuneista kivilajeista huomattakoon *rapakivi*, joka on rappeutunutta, mutta vielä möhkäleinä pysyvää graniittia, erinomaista tientekoainetta. Rapakivivyö-hyke ulottuu Hämeen kaakkoiskulmasta Vuoksen suuseutuihin. Tavallisempia murentuneita maalajeja ovat mukulakiven sekainen hiekka ja sora, jotka muodostavat sisä-Suomen lukemattomat harjut ja mäet sekä maasälpäsavi eli tavallinen *peltosavi*. Viime-mainittu maanlaatu esiintyy yleisimmin alavilla mailla ja mäkien alimmilla rinteillä Pohjanlahden ja Suo-menlahden rannikoilla, Kokemäen, Kymin ja Vuok-sen sekä Pohjanmaan jokien rannoilla, lounaisen ja keskisen vesistön etelä-osien ympärillä ja muo-dostaa sitäpaitsi pohjakerroksen useimmissa soissa. Ohuenpuolinen *kasvimultakerros* on enemmän tai vähemmän lionneessa tilassa »suomutana» tärkeä maalaji.

Suomi on yleensä *alankoa*. Ainoastaan Kajaa-nin seuduista pohjoiseen ja Pohjanlahden pohjois-päästä sisämaahan päin kohoo maa verkalleen yli 200 m. korkeaksi puoliylängöksi; todellista ylän-köä eli vuorimaata on ainoastaan Lapissa, jossa Nor-jan rajalla muutamat tunturit kohoovat yli 1000:nkin metrin merenpinnasta lukien. Pohjanmaan rannikko-osa, Satakunnan rantapuoli ja Itäinen Uusimaa ovat alavinta tasankoa. Vähän ylävämpiä seutuja ovat

niins. Suomenselkä, joka alkaa koillisesta puoliylängöstä (Maanselästä) ja päättyy Hämeenkankaaseen Satakunnassa, Tammelan seutu Hämeen, Satakunnan ja Varsinais-Suomen kulmauksessa ja Salpausselän kankaat Joensuun seuduilta Päijänteeseen eteläpähän ja Tammelan seutuun asti. Sisämaassa on paljon pitkiä mutta kapeita harjuja, joiden suunta on yleensä luoteesta koilliseen.

Sisävesistöt. Laivakululle pisimmältä sopivia ovat Suomen joista Vuoksi ja Kemijoki. Muutamia Pohjanmaan joista voidaan kulkea soutuveneillä sangen pitkältä, niink. Tornion jokea, tai päästä pähän, niink. Oulunjokea, toiset ovat niink. Siikajoki, venekulullekin mahdottomat putouksiensa vuoksi. Etelä-Pohjanmaan joissa, Lapuan ja Kyrönjoessa, on vesimäärä vähäinen ja epätasainen. Kokemäen joki on alusta loppuun täynnä koskia, koska lounaisen vesistön alue laskee merta kohti jyrkemmin kuin muiden eteläisten vesistöjen. Etelä-Suomen pieniä jokia ja Laatokkaan laskevia jokia voidaan höyryvenheillä tai pienillä lastialuksilla kulkea ainoastaan muutamia kilometrejä suusta ylöspäin. Kymijoen yläosassa on venekulku mahdollinen, mutta alaosassa on putouksia tiheässä. Suomen joilla on kummin-kin tärkeä taloudellinen merkitys sen kautta, että ne yhdessä järvien kanssa muodostavat metsäntuotteiden lauttausväyliä, ja niiden lukuisat putoukset tarjoavat liikevoimaa myllyille ja tehtaille.

Keskimäinen ja kaakkoinen vesistö, etenkin jälkimäinen, ovat merkillisiä ei ainoastaan suuruutensa vuoksi, vaan myös siksi että niiden alue on erinomaisen tasainen. Niihin kuuluvat järvet voidaan siis vähillä kustannuksilla yhdistää toisiinsa kanavilla. Savon ja Karjalan vedet Lauritsalasta ja Mikkelistä

Varkauteen ja Joensuuhun asti ovat ilman kanavointistakin mahdolliset yhtämittaiselle laivakululle. Myöskin ovat keskimäinen ja kaakkoinen vesistö toisiinsa verraten melkein samassa tasapinnassa ja lähestyvät kahdessa kohden, Suonnejoen ja Mikkelin tienoissa, toisiaan muutaman kilometrin päähän, joten niiden yhdistäminen kanavalla toisiinsa ei tule olemaan vaikea.

Kasvullisuus. Suomen metsät ovat melkein kauttaaltaan luonnon vapaasti kasvattamia s. o. istuttamattomia, vaikka viljelystavat ja hakkaussuhteet paljon vaikuttavat niiden laatuun. Paljaalle maalle kasvaa Suomessa yleensä ensin sekametsää, jossa lehtipuut: koivu, leppä, haapa ja kosteammissa paikoin pajulajit ja pihlaja sekä tuomi ovat voitolla. Aikaa myöten anastavat kumminkin mänty ja kuusi näiden sijan, ja metsä muuttuu yhä enemmän puhtaaksi havumetsäksi. 80—140 vuotta tarvitsee metsä kasvu-aikaa saavuttaakseen täyden kokonsa. Vähää vailla puolet Suomenmaata on metsän peitossa, mutta jos todellisen metsän lisäksi luetaan huonokasvuiset suot ja kalliot ja puoliksi metsittyneet ahot, voi sanoa, että metsä peittää verrattomasti suurimman osan Suomenmaata. Ainoastaan merituulille aivan alttiit kalliot saaristossa, pahimmat rahkasuot eli nevat ja pohjoisin Jäämereen päin viettävä osa Lappia tunturilakineen ovat peräti metsättömiä. Parhaat metsät ovat lounaisen ja keskimäisen vesistön pohjoispäiden ympärillä ja Etelä-Suomen rannikolla. Suuria, vaikka huonosti hoidettuja metsiä on myös Sisä-Pohjanmaalla ja Karjalassa pitkin Venäjän rajaa. Kaikkialla Suomessa on metsää seudun omaksi tarpeeksi; useimmissa seuduissa riittää puutavaraa vuotuisesti myytäväksikin joko ulkomaalle tai oman

maan kaupunkeihin ja tehtaisiin. Enemmän haaskatut ovat metsät Etelä-Pohjanmaalla ja Saimaan vesistön etelä-osan ympärillä.

Suomen puulajeista on *koivulla* tärkein merkityksensä polttopuuna, huonekaluaineeksena ja rullatehtaiden raaka-aineeksena. *Haapaa* käytetään paljon paperi- ja selluloosatehtaissa, haapaa ja katajaa sen ohessa puukalujen tekoon. Taloudellinen merkitys on myös *pajulla*, jonka kuorta käytetään parkitsemisaineena ja jota runsaimmin saadaan Pohjanmaan ja Itä-Suomen luonnollisilta niityiltä. *Kuusta* käytetään paperi- ja puumassa-teollisuudessa sekä sahataan rakennustarpeiksi ja käytetään sahaamattomana ratapölkyiksi, laivanmastoiksi y. m. Tärkein Suomen puista on *mänty*. Sitä käytetään polttopuuksi asunnoissa, tehtaissa ja laivoissa, siitä rakennetaan talot, siitä sahataan suurin osa sekä maassa käytettäviä että ulkomaalle vietäviä lankkuja, lautoja ja battenseja. Lounaisen vesistön alueelta saadaan enemmän kuusta, samoin Pohjois-Suomesta. Muissa osissa maata on mänty yleisempi kuin kuusi.

Suomen metsissä kasvaa runsaasti marjoja. Näistä ovat puolot eli puolukat kauppatavarana tärkeimmät. Myös mustikoita, pihlajanmarjoja, maa- ja suomuuramia kerätään pitempienkin matkojen päähän myytäväiksi. Suurin osa Suomen metsiä kelpaa karjalle luonnolliseksi laitumeksi. Pohjanmaalla, Pohjois-Savossa ja Pohjois-Karjalassa sekä paikoitain Lounais- ja Etelä-Suomessa kasvavat kosteaperaisat lehti- ja sekametsät runsaasti heinää, ja metsää raivaamalla saadaan niihin hyviä luonnollisia niittyjä. Vailla ruohokasvua ja siis laitumeksi kelpaamattomia ovat eteläisemmän Sisä-Suomen lukuisat männikkökankaat.

Ohraa ja *ruista* voidaan Suomessa viljellä aina 68° jopa 69° asti, eli pohjoisempana kuin missään muualla maailmassa. Kun nämä viljalajit ovat Suomessa muodostuneet kylmän ilmanalan vaatimusten mukaisiksi ja riihittämällä valmistettuina säilyttävät kauvan aikaa itävyisyytensä, ovat ne muualakin halutut siemenviljaksi. *Kaura*, joka vaatii pitempää kasvuaikaa, ei menesty pohjoispuolella 66°. *Vehnää* voidaan viljellä melkein yhtä pohjoisessa, mutta sitä ei yleensä ole huomattu taloudellisesti kannattavaksi. *Pellavan* ja *hampun* viljelystä varten puuttuu yleensä tarpeeksi laajoja ja sopivia pelto-maita. Viljakasvit antavat Suomessa hyvästi hoidettuina saman satomäärän hehtaaria kohti kuin eteläisemmissäkin maissa. *Potaatin* eli perunan viljelys on mahdollinen Inarissa asti.

Eläinkunta. *Metsästyksen* esineeksi kelpaava villi eläinkunta on Suomessa köyhä. Karhuja, susia ja ahmoja tavataan enimmänsä Viipurin ja Oulun läänneissä. Kettu ja ilves asustavat kaikissa seuduissa, mutta vähälukuisesti. Jäniksiä ja mäyriä on runsaimmin. Hirvi ja villipeura ovat harvinaisia. Villiä kanalintuja on runsaimmin Sisä-Suomessa, etenkin koillisessa. *Kalastuksen* esineistä ovat tärkeimmät: *haili* ja *kilohaili*, *lohi*, *lahna*, *siika*, *muje* eli *muikku*, *kuore*, *hauki*, *ahven*, *säyne*, *kuha* ja kalojen ohella myös *krapu*, jota on runsaimmin Hämeen läänin järvissä, *hylje*, jota suuremmissa määrin tavataan ainoastaan meressä. Huonon kalastuksenhoidon vuoksi ovat useimmat Suomen tuhansista järvistä jotenkin köyhät kaloista.

Suomessa on hyvä kotimainen *hevosrotu*, joka melkoisesti eroaa ympärillä olevien maiden roduista on vähään tyytyvä, sitkeä vetämään pieniä kuormia

hyvinkin huonoilla ja mäkisillä teillä ja samalla jotenkin hyvä juoksija. Myöskin kotimainen *lehmärotu*, joka parhaimpana tavataan Pohjois-Savossa, on pieneen kokoonsa ja niukkaan ravintomääräänsä nähden jommoinkin maidonantaja. Sitävastoin ovat kotimainen lammas-, sika- ja kanarotu vähä-arvoisia, jonka vuoksi maanviljelijän pääharrastus tällä alalla on hankkia ulkomaalaisia eläimiä kotimaisten sijaan.

Asukkaat. Suomen väkiluku on viime aikoina kasvanut noin 1,4 $\frac{0}{0}$ vuodessa. Nopein väenlisäys on ollut 1) suuremmissa kaupungeissa, etenkin Helsingissä ja Tampereella, 2) maaseuduilla Turun ja Viipurin lääneissä, joissa paljon uusia tehtaita on perustettu ja uusia rautateitä rakennettu. Vaasan läänissä hidastuttaa väenlisäystä melkoinen maasta muutto Ameriikkaan. Nykyisin nousee Suomen väkiluku noin 2,600,000 henkeen. Keskimääräinen väen tiheys koko maassa on, jos järvet luetaan pois, ainoastaan 7—8 henkeä neliökilometrillä. Mutta jos Oulun läänin sisä- ja pohjoisosa jätetään luvusta pois ja samoin nuo suuret salot Karjalan koillisrajaa ja Suomenselkää pitkin, nähdään että jälellä olevassa osassa Suomea tulee neliökilometriä kohti jotenkin tasaisesti 12 henkeä. Paljoa tiheämmin asutuita seutuja (20—40 henkeä km²:llä) on vaan aniharvoja: Kyrönjoen suuseudut, Varsinais-Suomen rannikko, muutamat Porin, Helsingin, Kotkan ja Viipurin lähipitäjät.

Kieleltään on maamme asukkaista noin 2,250,000 suomalaista, noin 350,000 ruotsia puhuvaa, noin 6000 venäläistä, noin 400 lappalaista ja noin 2000 muunkielistä, enimmäkseen saksalaisia. Ruotsalaiset asuvat kahdessa ryhmässä, 1) Pohjanmaan rannikolla Pietarsaaresta Kristiinan kaupungin tienoille, 2) Etelä-

rannikolla ja saaristossa Kymijoen läntisestä suuhaarasta Ahvenanmaalle. Sitäpaitsen on useimmissa kaupungeissa melkoinen määrä ruotsia puhuvia. Uskonoltaan ovat ruotsalaiset ja suurin osa suomalaisia evankelis-luterilaisia tai jotain protestanttista lahkoa, venäläiset ynnä noin 40,000 suomea puhuvaa karjalasta kreikanuskoisia. Roomalaiskatolisia ja juutalaisia y. m. on perin vähän. Ainoastaan $\frac{1}{9}$ Suomen väestöstä asuu kaupungeissa, $\frac{8}{9}$ maaseuduilla.

Sivistysolot. *Kansansivistys* ei ole aivan hyvällä kannalla. Lukutaito on tosin vanhastaan niin yleinen, että melkein ainoastaan kreikanuskoisten maalaisten joukossa on aikaihmissiä, jotka eivät osaa lukea. Mutta kirjoitustaito on etenkin sisämaassa vielä noin puolelle väestöstä tuntematon ja ainoastaan $\frac{1}{5}$ kouluikäisistä lapsista käy varsinaista koulua. *Oppikoulu-* ja *ammattikoululaitos* ovat hyvällä kannalla. Runsaasti on kaupungeissa porvarikouluja, tyttökouluja ja lyseoita; myös maanviljelys-, teollisuus-, käsityö-, meri- ja kauppakouluja on suhteellisesti paljon.

Valtiolaitos ja hallinnollinen jako. Suomen suuriruhtinaskunta on sisällisissä asioissaan itsenäinen, perustuslaillinen valtio. Valtiovaltaa käyttää Keisari Suuriruhtinas kotimaisten neuvonantajain avulla ja kotimaisten virkamiesten kautta, kuitenkin niin että uusien lakien säätämiseen ja uusien varsinaisten verojen panemiseen tarvitaan valtiopäivien suostumus. Valtiopäivät saavat myös esittää Hallitsijalle toivomuksensa maan hallinnon ja valtiotalouden suhteen, päättävät uusista rautatierakennuksista, tarpeellisista valtiolainoista ja suostuntaveroista. Tullilainsäädäntö kuuluu yksinomaan hallitsijalle. Sotajoukko, joka pannaan kokoon yleisen asevelvollisuuden kautta

muodostaa osan Venäjän valtakunnan sotavoimaa. Suomen hallinnon etupäässä on kenraalikuvernööri. Maa on jaettu 8:aan lääniin, joita kuvernöörit hoitavat. Veronkantoa, ulosottotointa ja poliisitointa varten jakaantuvat läänit kihlakuntiin ja nämä nimismiespiireihin. Mutta sen ohella jakaantuvat läänit maalaiskuntiin, joilla on jotenkin laaja itsehallinto ja oikeus veroittaa jäseniään, ja kaupunkikuntiin, joilla on vielä laajempi itsehallinto. Lainkäyttöä varten on kolme astetta tuomioistuimia 1) kihlakunnanoikeudet maalla ja raastuvanoikeudet kaupungeissa, 2) hovioikeudet, 3) Keis. Suomen Senaatin oikeusosasto. Erityisiä tuomioistuimia kauppa-asioita varten ei ole, kumminkin käsitellään vekseli- ja merivakuutusasiat aina raastuvan eikä kihlakunnan oikeudessa.

Evankelis-luterilainen kirkko on valtiokirkko, jonka seurakunnat kantavat veroa maaomaisuudesta ja jäsentensä vuosituloista.

Valtion päätulolähteet ovat: 1) tullimaksut, joiden suuruuden Hallitsija yksin määrää, 2) tulot valtion omaisuudesta ja oikeuksista, 3) maaverot jotka ovat suuruudeltaan muuttumattomia, 4) viinavero ja muut suostuntaverot, joita valtiosäädyt myöntävät määrävuosiksi. Valtion vuosimenot nousevat noin 50 miljoonaan markkaan. Valtiovelka on pieni (80—90 milj. Smk.)

Rahalaitos: *puhdas kultakanta.* Suomen markan arvona on määrätty paino hienoa kultaa, 0,2903 gr. Vaihtorahana on hopeaa ja vaskea. Rahan sijasta käytetään pienemmissäkin maksuissa yleisesti Suomen pankin setelejä, joilla ei ole pakkokurssia. Suomen pankin kanta- ja vararahasto on noin 24 milj. Smk., liikkeessä oleva setelimäärä 50—100 milj.

ja vuotuinen voitto 3—4 milj. Smk. Yksityispankkeja on paljon, enimmäkseen viime aikoina perustettuja.

Painot ja mitat: metrinen järjestelmä.

Kulkuneuvot. Tärkeimmät kulkutiet Suomesta muihin maihin ovat: meri; rautatie Helsingistä Pietariin; maarajan ylitse vievät maantiet Laatokan ja Suomenlahden välisellä kannaksella ja vesitie Laatokan yli. Pohjoisempina kuin Laatokan koillisrannoitse ei mene mitään varsinaista tietä maarajan poikki Venäjän Karjalaan, mutta talviseen aikaan kulkevat siitä kumminkin venäjänpuoliset kaupustelijat kala- tai rihkamakuormineen. Rannikkolaivaliike on tärkein kulkyhteys niiden Suomen rantakaupunkien välillä, jotka eivät ole yhdistetyt rautatieverkkoon.

Maanteitä on Etelä-Suomessa asutukseen verraten runsaasti, mutta ne ovat yleensä mäkisiä, mutkaisia ja heikkopohjaisia, niin että ainoastaan pieniä kuormia voidaan kuljettaa ja ainoastaan pieniä ja keveitä ajokaluja käyttää. Suomen järvisimmissä seuduissa, Mikkelin ja Kuopion lääneissä, on maanteitä vähän; liike siellä tapahtuu kesäiseen aikaan höyry- tai soutuveneillä, talvella jäitse, mutta jääty-misen ja jäänlähdon aikoina on liikeyhteys katkeuksissa.

Kaakkoinen vesistö on tärkein sisämaan vesikulkuväylä. Siellä käyvät pienet höyryvenheet sadoissa lahdensopukoissa. Sitä lähinnä vilkkain laivaliike on Laatokalla sekä Vesijärvellä ja Päijänteellä ynnä viimemainittuun kuuluvilla pikkujärvillä. Vähäisempi on laivaliike keskisellä Vuoksella, Näsijärvellä, jonka Tampereen koski eroittaa eteläisemmistä vesistä, Pyhäjärvellä ja Lempoisten kanavassa, Oulunjärvellä y. m. Suomen tärkeimmät kanavat

ovat: *Saimaan kanava*, jossa vuositain kulkee yli 5000 alusta (kanavatulot n. $\frac{1}{2}$ milj. Smk.), *Pielisten kanavat* (3,600 alusta, mutta vähäiset tulot), *Vesijärven kanava*, *Taipaleen* ja *Konnuksen kanavat*, *Nerkoon* ja *Ahkionlahden kanavat*, sekä venekulkuväylänä *Ämmän kanava*.

Rautateitä oli Suomessa valmiina alussa vuotta 1898 kaikkiaan 2,474 kilometriä. nimittäin radat: 1) Helsinki — Kerava — Hyvinkää — Riihimäki — Lahti — Kouvola — Simola — Viipuri — Rajajoki V.*); 2) Kerava — Porvoo Y.**; 3) Hyvinkää — Hanko V.; 4) Riihimäki — Toijala — Tampere — Haapamäki — Seinäjoki — Vaasa V.; 5) Toijala — Turku V.; 6) Tampere — Peipohja — Pori V.; 7) Peipohja — Rauma Y.; 8) Haapamäki — Jyväskylä V.; 9) Seinäjoki — Kovjoki — Oulu V.; 10) Kovjoki — Kokkola V.; 11) Lahti — Vesijärvi V.; 12) Kouvola — Suonnejoki — Kuopio V.; 13) Suonnejoki — Iisvesi V.; 14) Kouvola — Kotka V.; 15) Simola — Lappeenranta V.; 16) Viipuri — Antrea — Imatra — Vuoksenniska V.; 17) Antrea — Värtsilä — Joensuu. Melkein valmiina tai tekeillä ovat sen ohessa: Jyväskylä — Suolahti V.; Pori — Mäntyluoto V.; Turku — Karja V.; Kirkniemi — Helsinki V.; Kuopio — Iisalmi V.; Tammela — Forssa Y.; Lahti — Loviisa Y.; Kymi — Hamina Y. Pinta-alaan verrattuna on Suomessa viimeainittujenkin ratojen valmistuttua tietysti oleva suhteellisesti vähän rautateitä, mutta väkilukuun verraten on niitä jo runsaasti (n. 10 km. kutakin 10 tuh. asuk. kohti). Liike Suomen rautateillä on vähäinen ja radat ovat aniharvoissa paikoin kaksiraiteisia.

* Valtion.

** Yksityinen.

Maanviljelys, karjanhoito ja muut maatalouden haarat. Suomen pääelinkeinona on maatalous kaikkine sivuhaaroineen. Sillä elää noin kolme neljättä osaa Suomen väestöstä. *Viljankasvatus* ei täytä maan tarvetta. *Ruista*, joka on kansan leipävilja, saadaan keskimäärin ainoastaan 4,5 milj. hl. ja vehnää aivan vähän, jonka vuoksi melkoinen osa (noin $\frac{1}{5}$) leipäviljaa on tuotava Venäjältä ja ulkomaalta. Parhaat ruisseudut ovat Kyrön- ja Lapuanjoen seudut Vaasan läänissä, Loimaan- ja Kokemäenjoen seudut Turun läänissä, sekä seutu lounaisen ja keskimäisen vesistön eteläosista Suomen lahteen (Hämeen, Uudenmaan ja Mikkelin lääneissä). *Kauraa* saadaan hiukan yli maan tarpeen eli keskimäärin 6 milj. hl. Sitä kasvatetaan enimmäen Turun ja Vaasan lääneissä sekä Kyminjoen ympärillä. *Ohran* sato on paljon pienempi; ohraa viljellään suhteellisesti enimmäen pohjoisissa lääneissä. *Tattaria* kasvatetaan vähän Itä-Suomessa. *Potaatit* eli perunat ovat tärkeä ravintoaine (keskimääräinen sato 6,5 milj. hl.); niitä viljellään kaikkialla, vähimmän Viipurin läänissä. *Pellavan* ja *hampun* sato ei tyydytä maan tarvetta; edellistä viljellään enimmäen Hämeen, jälkimäistä itäisissä lääneissä. *Valkojuurikkaiden* viljelystä on kokeiltu Lounais-Suomessa. *Rehukasvien* viljelys alkaa olla yleinen, kumminkin vaan talviruuaksiksi.

Karjanhoito käyttää vielä melkein paljaastaan luonnollisia laitumia, ja monessa paikoin talviruuaksetkin saadaan enimmäkseen luonnollisilta niityiltä. Sarvikarjasta on Suomi väkilukuunsa katsoen rikas maa; lypsylehmiä pidetään toista miljoonaa ja lisäksi n. 400 tuh. päättä härkiä, sonnia ja nuorta karjaa. Myös hevosia pidetään jotenkin runsaasti (300 tuh. hevosta ja varsaa), mutta lammashoito (1 milj. lam-

masta ja vuohta), sikainhoito (200 tuh. sikaa) ja siipikarjanhoito (400 tuh. kpl.) ovat vähäisemmät kuin useissa muissa Europan maissa. Sarvikarjaa ja hevosia on asukaslukuun nähden jotakuinkin tasaisesti eri seuduissa. Lampaita pidetään läntisissä lääneissä enemmän kuin muualla, sikoja kaakkoisissa lääneissä, mutta viimeksimainittujen rotu ja hoito ovat huonot. Siipikarjaa on runsaimmin Turun, Uudenmaan ja Viipurin lääneissä. Oulun läänissä pidetään n. 130 tuh. poroa. — Karjanhoidon päähaara on koko Suomessa maitotalous ja tämän päämyyntituotteena on *voi*. Sitäpaitsi tuottaa karjanhoito vientitavaroiksi teuraseläimiä, siitoshevosia ja vähän vasikan y. m. vuotia.

Metsästäys tuottaa vientitavaraksi vähän lintuja, etup. teiriä, metsoja, pyitä ja metsäkanoja, myös vähän jäniksen ja oravan nahkoja.

Kalastus täyttää runsaasti maan tarpeen. Tosin tuodaan paljon silliä ja vähän turskaa y. m. kalaa Norjasta ja muualta, mutta enemmän viedään hailia, lohta, siikaa, kuoreita, krapuja y. m. etenkin Pietariin. Hylkeen pyyntiä harjoitetaan pitkin meren rannikkoa.

Vuorityö on vähä-arvoinen. *Graniitin* louhiminen ja veistäminen on kasvamaan päin. Muuta harmaata kiveä, mukulakiveä ja maasälpää louhitaan paikoittain vähissä määrin. Tärkeämpi on *raudan*-valmistus. 10 masuunia käyttää yhteensä 40—50 tuh. t. järvimalmia, josta saadaan n. 17 tuh. t. rautaa. Ruotsista tuodusta vuorirautamalmista valinistetaan 5 masuunissa 9—10 tuh. t. Sitäpaitsi viedään n. 15 tuh. t. vuori- ja järvimalmia itäisimmästä Suomesta Venäjän puolisiin sulattoihin. — *Kullansaalis* on vaan muutamia kg. vuodessa. *Vaskea* saadaan 3—400 tuh. kg. vuodessa, sen ohessa vähän hopeaa ja tinaa.

Teollisuus. Tärkein haara on *puuteollisuus*. Suomen *sahaliikkeen* suuruus näkyy seuraavasta taulusta:*

Lääni.	Sahattuja tavar- roja m ³ .	Valmistusarvo milj. Smk.
Uudenmaan	200,000	4,5
Turun ja Porin	400,000	11
Hämeen	200,000	4
Viipurin	400,000	10
Mikkelin	100,000	2
Kuopion	150,000	3
Vaasan	100,000	2
Oulun	200,000	4,5
Koko Suomi	1,750,000	41

Puuseppäliikkeet, rullatehtaat, puuhiomot, puuväkiiviina-, selluloosa-, paperimassa-, asfalttihuopapahvi- ja paperitehtaat** valmistavat tavaraa n. 20 milj Smk. arvosta. Suurin teollisuus tällä alalla on Viipurin ja Hämeen läänissä.

Tekstiiliteollisuus käsittää puuvillan kehruuta ja kudontaa, villankehruuta ja kudontaa, trikoo- ja neulomatavaran valmistusta, pellavan kehruuta ja kudontaa (yhdessä ainoassa tehtaassa). Valmistusarvo on 25 milj., josta suurin määrä tulee Hämeen läänin osalle, senjälkeen Uudenmaan, Turun ja Vaasan läänille. Muualla ei ole varsinaisia tekstiilitehtaita.

* tasaisin luvuin.

** Näistä käyttävät muutamat raaka-aineena myös lumppuja.

Metalliteollisuus käsittää etup. järeätakeiden ja valutavaran valmistusta, höyryvenheiden, höyrylaivojen, höyrypannujen ja koneiden rakennusta ja korjausta. Vähäinen on tällä alalla käsiteollisuus. Valmistusarvo on yhteensä 25 milj. Smk., josta yli 10 milj. tulee Uudenmaan läänin osalle. Sitä lähinnä on metalliteollisuus suurin Turun läänissä.

Kivi- ja lasiteollisuus käsittää etup. graniitin sahausta ja hiontaa, tiilenpolttoja, ikkunalasin ja pullojen sekä fajansiastioiden valmistusta. Suurin teollisuus tälläkin alalla on Uudenmaan läänissä, melkoinen myös Viipurin läänissä.

Nahkateollisuus on enimmäkseen käsityötä, nahkan ja nahkakalujen, etenkin jalkineiden valmistusta. Yksi ainoa suuri nahkatehdas on Suomessa. Yht. valmistusarvo on 11—12 milj. Smk. vuodessa, josta suurimmat määrät tulevat Oulun ja Turun lääneille.

Ravinto- ja nautintotavarateollisuus käsittää etenkin jauhatusta, viinan ja oluen, sokerin ja tupakkatavaran valmistusta. Uudenmaan ja Turun lääneissä on tällä alalla suurimmat tehdaslaitokset. Sama on *vaatetus- ja puhdistusteollisuuden* laita. *Kemiallinen* teollisuus ja *rakennusteollisuus* ovat vasta alullaan, enimmänsä kehittyneet Uudenmaan ja Viipurin lääneissä. Kuvaava ja monistava teollisuus keskityy etup. pääkaupunkiin.

Yleinen katsaus tehdas- ja käsiteollisuuden tilaan Suomessa (v. 1895, tasaisin luvuin).

Lääni.	Työpaikkoja	Työväkeä.	Valmistusarvo milj. Smk.
Uudenmaan	1,300	14,000	42
Turun ja Porin	1,300	11,000	37
Hämeen	600	13,000	38
Viipurin	1,100	12,000	31
Mikkelin	500	2,000	4
Kuopion	700	5,000	9
Vaasan	1,100	6,000	16
Oulun	400	3,000	11
Koko Suomi	7,300	66,000	188

Viime vuosina on teollisuus suuresti lisääntynyt etekin neljässä eteläisessä läänissä, niin että valmistusarvo nykyään varmaan nousee yli 200 milj. Smk. vuodessa.

Ainoastaan vähäinen osa Suomen väestöstä elää teollisuudella, mutta tämä antaa harjoittajillensa yleensä paljoa runsaamman elatuksen kuin maanviljelys. Tehdasteollisuus Suomessa on enimmäkseen suurteollisuutta, etenkin kutoma-, metalli- ja nautintotavarain valmistuksen alalla. Suurimmat tehdas- ja vuorityölaitokset käyttävät säännöllisesti parikin tuhatta henkeä työssään. Suurimmat tehdaslaitokset ovat yleensä Hämeen läänissä. Helsingissä ja Viipurin läänin maaseuduilla on muutamien suurien ohella paljon pieniä tehtaita, Turun läänissä on lukuisimmin käsityöpajoja. Länsi-osassa Suomea tehdään maanviljelijän kotitaloudessa suuri osa tarvittavista kaluista ja vaatteista.

Kauppa. *Kauppa ulkomaan kanssa* on, verraten maan pieneen väkilukuun ja vähäiseen kansallisvarallisuuteen, jotenkin vilkas. Siihen on pääsyynä se, että Suomi tarvitsee niin paljon ulkomaan viljaa ravinnokseen ja paljon tehdastavaraa, jota kotimaan tehtaat eivät vielä valmista. Ulkomaan tavarat maksetaan etupäässä metsän ja sahaliikkeen tuotteilla, voilla sekä niillä muutamilla tavaralajeilla, joita kotimaan tehtaat valmistavat yli oman maan tarpeen.

Koko tavarainvaihto ulkomaan ja Venäjän kanssa on vuodessa noin 300—350 milj. Smk. Tuo-
tujen tavarain arvo v. 1896 ilmoitettiin 173 milj. ja vietyjen 159 milj. Smk.

Suomen tuonti- ja vientitavararyhmät (1896):

	Tuonti milj. Smk	Vienti milj. Smk.
I. <i>Ravinto- ja nautintoaineita:</i>		
a) Jyviä, jauhoja ja leivoksia	30	7,1
b) Siirtomaantavaraa ja tupakkaa	29	0,14
c) Eläimellisiä ravintoaineita: teuraseläimiä, lihaa, voita, kalaa y. m. . . .	5,9	34,1
d) hedelmiä, vihanneksia, rohdoksia y. m.	3,3	0,15
c) Juomatavaraa	4,8	0,008
Yhteensä:	73	41,5

	Tuonti milj. Smk.	Vienti milj. Smk.
<i>2. Raaka-aineita.</i>		
a) siitoseläimiä, vuotia, vil- laa, ihraa, talia, luita, kar- voja y. m. eläimellisiä ai- neita	10,5	5,2
b) puutavaraa, parkkia, kork- kia, puuvillaa, kuituja, lumppeja, tervaa, pikeä, kasviöljyjä ja puumassaa	16,5	74,5
c) kivennäisaineita: kiveä, kivihiiltä, suolaa, lamp- puöljyä, salpietaria ja soo- daa, malmia ja rautaa .	13	4,8
Yhteensä:	40	84,5
<i>3. Tehdas- ja käsityöteoksia:</i>		
a) metalleista tai osaksi me- talleista tehtyjä	28	4,2
b) kivistä, lasista ja savesta	1,75	5,4
c) lankaa ja kudoksia sekä valmista vaatetavaraa .	23,6	7,0
d) valmista paperia ja pah- via; puusta, paperista, pah- vista, gummista y. m. tehtyjä teoksia	3,0	16,0
e) rasvasta, luusta, nahkas- ta, karvoista y. m. tehtyjä teoksia	2,65	0,25
Siirto:	59	32,85

	Tuonti milj. Smk.	Vienti milj. Smk.
Siirto:	59	32,85
f) kirjallisuus- ja taide-esi- neitä	1,0	0,165
Yhteensä:	60	33
Kaikkiaan:	173	159

*Suomen tärkeimmät tuonti- ja vientitavarala-
jit (1896):*

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Kahvia	13,1*	1. Lankkuja, battensia ja	
2. Ruisjauhoja	11,4	lautoja . .	56
3. Vehnäjauho- ja	8,2	2. Voita . .	28
4. Sokeria, raa- kaa ja puh- distettua, se- kä sokerite- oksia . . .	8,1	3. Paperia ja pahvia . .	13,5
5. Koneita ja metallisia ko- neenosia . .	8,0	4. Propsia, par- ruja, kimpia, polttopuita y. m. s. . . .	12,5
6. Villakankai- ta	7,1	5. Kauroja. .	6,0
7. Vuotia, raa- koja ja muo- kattuja . .	6,1	6. Lasia, etup. pulloja ja ik- kunaruutuja	4,8
		7. Rautaa ja te- rästä, valmis- ta, mutta ka-	

* v. 1897 yli 14 milj.

Tuonti.	milj Smk.	Vienti.	milj. Smk.
8. Raakaa puuvillaa . . .	6	luksi teke- mätöntä . .	3,2
9. Puuvillakan- kaita . . .	4,7	8. Vuotia ja nahkaa . .	3,1
10. Rautaisia ja teräksisiä valu- teoksia, niink. ratakiskoja, torvia y. m. .	4,6	9. Puuteoksia, etenkin rih- marullia . .	2,8
11. Valmiita vaatteita ku- dottuja ja neulottuja .	4,2	10. Puuvilla- kankaita . .	2,7
12. Tupakkaa, sikareja ja papirosseja .	3,8	11. Kalaa . .	2,5
13. Laivoja ja veneitä . .	3,1	12. Tervaa . .	1,8
14. Viiniä . .	3		
15. Jauhama- tonta ruista .	2,3		
16. Värejä . .	2,2		
17. Lamppuöl- jyä	2,0		

Ne maat, joiden kanssa Suomella on enimmän tavarain vaihtoa, ovat:

1. *Venäjä*. Venäjältä tuodaan Suomeen: a) ruis- ja vehnä jauhoja; b) lankoja, rihmaa, kankaita ja valmiita vaatteita; c) siirtomaan tavaroita, etenkin tupakkaa, teetä ja sokeria; d) lihaa, läskiä ja munia;

e) lamppuöljyä; f) pellavan ja heinän siemeniä; g) gummikalosseja, tervaa ja hartsia; h) hamppua ja pellavaa; i) vuotia, nahkoja ja nahkateoksia.

Venäjälle viedään Suomesta: a) pahvia ja paperia; b) kankaita ja lankaa; c) metalliteoksia, niink. rautakankea, koneita ja laivoja; d) hevosia, teuras-eläimiä, lihaa, kalaa ja maalaisvoita; e) kiveä, kivi-teoksia ja lasitavaraa; f) pajunkuorta, halkoja ja puuteoksia; g) vuotia ja nahkoja, etenkin valmiita pohjanahkoja.

Suomen tuonti Venäjältä on aina ollut jonkun verran suurempi kuin vienti sinne. V. 1896 oli edellinen arvoltaan 55 milj. Smk., jälkimäinen 48 milj.

2. *Iso-Britannia.* Suomeen tuodaan Isosta Britanniaasta, etenkin Lontoosta, Hullista ja Newcastlesta: a) metalleja, metalliteoksia, niink. höyrykoneita, veitsiä ja muita teräskaluja, rautatietarpeita, tehtaan koneita, höyrylaivoja, polkupyöriä; b) kehruuaineita, kehruu- ja kutomateoksia, etenkin raakaa puuvillaa ja villaa, parempia puuvilla- ja villakankankaita sekä ompelurihmaa; c) kivihiiltä. V. 1896 oli koko tuonti I. Br:sta 24 milj. Smk.

Paljoa suurempi tuontia on Suomen vienti Isoon Britanniaan. Tämä on nimittäin Suomen puutavarain tärkein markkinapaikka. V. 1896 vietiin sinne lankkuja, lautoja, battenseja, sleepersejä, propseja y. m. enemmän kuin 25 milj. Smk. arvosta. Suomen vientivoista menee nykyisin runsas puoli (arvoltaan v. 1896 14 milj. Smk.) Englantiin, etenkin Hullin satamaan. Englantiin viedään myös Suomen liikenevistä kauroista suurin osa. Vielä viedään Englantiin, vaikka arvoltaan vähempiä määriä: pahvia ja paperia ja tervaa. Yhteensä oli Suomesta

Isoon Britanniaan vietyjen tavarain arvo v. 1896 lähes 47 milj. mk.

3. *Saksa* on Suomen kaupassa tärkeä etupäässä tuontimaana. Sieltä on ajottaisin tuotu enemmän tavaraa kuin Venäjältäkin. Saksasta tuodaan: a) siirtomaantavaroita, etenkin melkein kaikki kahvi, joka Suomessa käytetään; b) vähän kehruuaineita ja paljon lankoja, kankaita ja vaatteita; c) metalleja ja metalliteoksia, erittäinkin paljon instrumentteja ja kelloja; d) jauhettua ja jauhamatonta viljaa, joka suureksi osaksi on kotoisin muista maista, niinkuin Venäjän, Unkarin ja Rumanian ruista ja Itä-Intian riisiä; e) vuotia ja nahkoja; f) värejä ja kemiallisia valmisteita sekä apteekkitavaraa; g) hedelmiä, väkijuomia ja viinejä; h) savi- ja lasitavaraa; i) korutavaraa, leikkikaluja, taideteoksia ja kirjoja.

Tähän suureen tuontiin (v. 1896 arvoltaan 58 milj. Smk.) verraten on Suomen vienti Saksaan (v. 1896 arvoltaan 10,5 milj. Smk.) perin vähäinen: a) puutavaroita (7 milj. Smk.); b) pahvia ja paperia; c) vähän voita ja tervaa.

4. *Tanska*. Vasta viime aikoina, Suomen voinviennin käännyttyä Venäjältä ulkomaille, on Suomen kauppa Tanskan kanssa kasvanut suureksi (25 milj. Smk.).

Tanska ostaa nimittäin: a) noin puolet Suomen vientivoista (13 milj. Smk.), joka sitten suureksi osaksi viedään Köpenhaminasta edelleen Englantiin; b) puutavaraa; c) kauroja.

Suomalaisetkin ovat ruvenneet ostamaan vähän tavaraa Tanskasta, nimittäin: a) raakaa puuvillaa lankoja ja kankaita, jotka ovat muualta tuodut Köpenhaminaan; b) kaikenlaista sekataavaraa pienissä määrin.

5. *Ranska.* Myöskin Ranska on Suomelle etupäässä vientimaa. Sinne viedään melkein yksinomaan puutavaraa (10—15 milj. Smk.). Sieltä tuodaan: a) väkijuomia ja viinejä; b) vehnä jauhoja.

6. *Ruotsi* oli ennen Suomen miltei tärkein kauppamaa; nykyään on etenkin Suomen vienti Ruotsiin mennyt vähäpätöiseksi 5,5 milj. Smk.; tuonti sitävastoin on vielä 10 milj. Smk. arv.

Ruotsista tuodaan: a) rautaa ja terästä sekä näistä tehtyjä kaluja, etenkin maanviljelyskoneita ja kaluja sekä veitsiä; b) kivi-, savi- ja lasitavaraa; c) vähäisissä määrin useita muita tavaroita, joista huomattakoon kirjat ja kirjoitusmuste (0,5 milj.).

Vienti käsittää: a) puutavaraa, jota ruotsalaiset ostavat myydäkseen edelleen muihin maihin; b) eläviä eläimiä, lihaa ja raakoja vuotia; c) vähän siemenrukiita.

7. *Belgia.* Suomen kauppa Belgian kanssa on jotenkin tasapainoinen (tuonti ja vienti kumpikin noin 5 milj. Smk.). Belgiasta tuodaan: a) vuotia ja nahkoja, edelliset merentakaisista maista Antverpeeniin tuotuja; b) metalleja ja metalliteoksia; c) vähän koneöljyä ja rasvoja; d) vähän siirtomaan tavaraa. Belgiaan viedään Suomesta puutavaraa.

8. *Espanja.* Espanjasta tuodaan Suomeen (kaikkiaan parin milj. arv.): a) viinejä; b) suolaa. Viedään: puutavaraa.

9. *Alankomaat.* Näiden satamiin viedään Suomesta vuosittain puutavaraa korkeain hintain aikana noin 5—6 milj. Smk. arvosta, mutta ei tuoda paljon mitään.

Italiasta tuodaan suolaa, vähän viinejä ja hedelmiä, Norjasta silliä ja kapakalaa.

Valtameren takaisten maiden kanssa on kauppayhteys vähäinen ja satunnainen. Kauppa Amerikan maiden kanssa on mennyt taaksepäin. Säännöllisempi on viimeaikoina ollut tuonti Itä-Intiasta (riissiä ja siirtomaantavaraa noin 2—3 milj. Smk. arvosta).

Puutavaran ja tehdasteoksien vientikauppa on sahanomistajain ja tehtailijain omissa käsissä. Vainvientiä välittävät muutamat erityiset vientiliikkeet, useat vähittäiskauppaliikkeet ja myös muutamat suu-remmat tavarain valmistajat. Hevosia käyvät venäläiset kulkukauppiat ostamassa. Muu maalaistavara viedään Pietariin joko maakauppiasten tai Viipurin läänin kulkukauppiasten, niins. »saksojen», tai suoraan tavarain valmistajien kautta.

Tuontikauppa on osaksi muutamien suurten tukkukauppaliikkeiden hallussa. Mutta enemmän tilaavat vähittäiskauppiat ja teollisuuden harjoittajat ulkomaan tavaraa suorastaan tai kauppamatkustajien välityksellä. Pietarista käydään myös itse ostamassa.

Kotimainen kauppaliike ei ole suuri, koska maan eri osien välillä ei ole aivan suurta erilaisuutta tuotantosuhteisiin nähden ja teollisuus ei ole monipuolisesti kehittynyt, vaan täyttää ainoastaan harvoissa erityishaaroissa maan tarpeen. Vähittäiskauppaliikkeiden luku ei ole suhteellisesti suuri; harvan asutuksen ja kaupunkien pienuuden vuoksi ovat enimmäkseen liikkeet sekatavarakauppoja. Maakauppiain luku on, senjälkeen kuin maakauppa tuli vapaaksi elinkeinoksi, suuresti kasvanut, viime aikoina etenkin neljässä enimmäkseen teollisuutta harjoittavassa läänissä.

Merenkulku. Suomen kauppalaivasto oli ennen suhteellisesti suurempi kuin nykyään. Siihen kuuluu nyt 2,300 à 2,400 laivaa kantavuudeltaan n. 280

tuh. registeritonnia. Tästä tulee edelleenkin noin $\frac{6}{7}$ purjelaivojen osalle, joiden luku kumminkin vähene- mistään vähenee.

Suurempia höyrylaivoja (yli 1000 rt.) on ainoas- taan muutamia, jotka melkein kaikki ovat Helsin- gissä toimivan »Suomen höyrylaiva-osakeyhtiön» omat. Muutamia on Turun ja Vaasan laivaisännistöillä. Ran- nikoilla ja Itämerellä kulkee pienempiä höyrylaivoja (200—700 rt.), joista suuri osa kuuluu edellämaini- tulle yhtiölle, mutta monet myös »Etelä-Suomen höy- rylaivayhtiölle» ja »Turun läänin rannikkohöyrylaiva- yhtiölle». Saimaan vesillä kulkee 60—70 höyryalusta, osaksi aivan pieniä höyrylaivoja (alle 150 rt.), osaksi höyryvenheitä (alle 50 rt.). Suurimmat sikäläiset isännistöt ovat »Viipurin höyrylaiva-osakeyhtiö» ja »Joensuun höyrylaiva-osakeyhtiö».

Purjelaivoja on enimmänsä suurimpia Turun lää- nin saaristolaisilla ja Rauman kaupungin isännis- töillä. Muutamat ovat raudasta tehtyjä. Suuret purjelaivat käyvät valtameren takaisissakin maissa. Noin puolet koko maan purjelaivoista kuuluu Turun läänin asukkaille. Sen jälkeen suurin on Viipurin läänin purjelaivasto, mutta tähän kuuluu enimmäk- seen vaan pieniä aluksia, niins. jaaloja ja kaljaaseja, joilla harjoitetaan liikettä Suomenlahdella ja Laato- tokalla, sekä »lotjia», joita enimmäkseen kuljetetaan hinaamalla Saimaan kanavassa ja Saimaan vesillä.

Suomen höyrylaivaston tärkeimpiä säännöllisiä reittejä ovat:

1). *Ulkomaan reitit:* Helsinki tai Hanko—Kö- penhamina—Stettin ja Helsinki tai Hanko—Köpen- hamina—Hull tai Köpenhamina—Hampuri ja siitä eteenpäin Europan rannikkoa pitkin; Helsinki tai Hanko—Tukholma; Helsinki tai Hanko—Lyybek;

Vaasa—Sundsvall. 2) *Rannikkoreitit*: Tornio — Turku—Helsinki—Kotka—Viipuri—Pietari; Turku—Uusikaupunki—Pori—Vaasa; Turku—Hanko—Helsinki; Helsinki—Porvoo; Helsinki—Kotka—Viipuri; Viipuri—Hamina—Kotka; Viipuri—Koivisto—Pietari; Pietari—Käkisalmi—Kurkijoki—Sortavala—Pitkäranta. 3) *Sisämaan reitit*: Joensuu—Lappeenranta—Viipuri; Kuopio—Lappeenranta—Viipuri; Joensuu—Nurmes; Kuopio—Iisalmi; Lappeenranta—Vuokseniska—Savonlinna—Punkaharju—Kesälahti; Lappeenranta—Mikkeli; Vesijärvi—Heinola; Vesijärvi—Jyväskylä; Tampere—Ruovesi; Kajaani—Vaala; Jääski—Antrea—Paakkolan kanava—Kiviniemi.

Suomen satamissa kävi v. 1896 7,210 laivaa (1,611,000 rt.), joista vähän enemmän kuin puolet suomalaisia, niiden jälkeen enimmäkseen englantilaisia, norjalaisia, tanskalaisia, ruotsalaisia, saksalaisia ja venäläisiä.

Uudenmaan lääni.

Pinta-ala ilman järviä ja jokia: 11,000 km², väkiluku noin 285 tuh. henkeä.

Läntinen Uusimaa on kaunista, jotenkin järvirikasta (Lohjanjärvi), mäkistä, metsäistä hyvinviljeltyä ja asuttua sekä sivistynyttä seutua.

Maatilat ovat enimmäkseen pienenpuolisia talonpoikaistiloja; suuria herraskartanoita on kummin-kin myös. Karjanhoito on erittäin hyvällä kannalla, puutarhanhoitoa harrastetaan, saaristolaisliike on vilkas. Tehdaslaitoksia on paljon.

Itäinen Uusimaa on tasaisempaa ja metsättömämpää. Maatilat ovat suurenpuoleisia, osaksi hy-

vin suuria. Peltoviljelys on laaja ja hyvällä kannalla. Kansansivistys on korkea.

Vähän vähemmän kuin puolet läänin asukkaista on ruotsinkielisiä. Varallisuustila on koko läänissä hyvä ja kauppaliike vilkas. Läänissä on 5 kaupunkia:

Hanko (ruots. Hangö), 4,500 asuk., on Suomen varsinainen talvisatama, jota jäänmurtajalaivojen avulla pidetään aina auki. Voinvienti tapahtuu suurimmaksi osaksi Hangon kautta; talvella on Hanko myös tärkeä tuontisatama (tullitulot 1,5 milj. Smk.). Hangossa on monta voinviennin välityskonttoria, H. Borgströmin mallimeijeri, useita yksityispankkien konttoreja ja maanviljelystarpeiden kauppayhtiö »Agros». Läheisyydessä työskentelee suuri kivenlouhosyhtiö »Granit»

Tammisaari (Ekenäs) vähäpätöinen maakaup-pakaupunki, tunnettu kilohailisäilykkeistään. Nahkatehdas.

Helsinki (Helsingfors) 85 tuh. asuk., Suomen pääkaupunki, jossa on paljon keskusvirastoja, ope-tuslaitoksia ja suomalaisia sekä venäl. sotaväkeä. H. on Suomen suurin tuontisatama ja yleensä suurin meriliikepaikka (ulkomaalta vuotuisesti tulevien laivojen rt.-luku 200—300 tuh.). Tuonti käsittää etenkin siirtomaantavaraa, vehnäjauhoja, kankaita ja muita tehdasteoksia. Tullitulot ovat lähes 10 milj. Smk. vuodessa. Vienti, joka on melkoinen ja menee osit-tain *Sörnäisten* sataman kautta, käsittää etup. kä-sinsahattuja lankkuja y. m. puutavaraa Uudenmaan ja Hämeen läänien sisäosista; sekä paperia, fajanssi-ja lasiteoksia, rautalevyä ja levyteoksia. Kaupun-gilla on oma satamarata ja useita hyvin suojatuita ja tilavia satamia, mutta satamarakennukset ja va-

rastoonpanolaitokset ovat vielä keskentekoiset. Var-
sinaista pörssilaitosta ei ole. — Suomen pankin, Suo-
men Yhdyspankin, Kansallisosakepankin, Suomen
Maanviljelys- ja Teollisuuspankin, Hypoteekkiyhdis-
tyksen ja kaupunkien Hypoteekkipankin y. m. halli-
tukset ja pääkonttorit ovat H:ssä. Vähittäiskauppaliike
on kukoistavampi kuin muualla Suomessa, koska mel-
koinen osa kansallisvarallisuutta on H:iin kokoontunut.

Helsinki on Suomen suurin teollisuuskaupunki:
siellä on etenkin paljon käsityölaitoksia ja pienem-
piä tehtaita. Suurimpia teollisuuslaitoksia ovat: Töo-
tön sokeritehdas, Sinebrychovin y. m. olut- ja viina-
tehtaat, Borgströmin y. m. tupakkatehtaat; Helsin-
gin laivatelakka, Kone- ja sillanrakennusyhtiön, Val-
tionrautateiden y. m. konepajat, Sanduddin tapetti-
tehdas, höyryleipomoita, Arabian fajansi- ja pors-
liinitehdas, kaksi kaakelitehdasta, useita höyryveistä-
möitä. Tärkeä on myös sementin ja asfaltin val-
mistus, rakennusteollisuus, villatavarain valmistus
sekä vaatetusteollisuus, kirjapaino, kivipaino ja valo-
kuvaustoimi. Tehdas- ja käsityölaitosten vuotuinen
valmistusarvo on yli 20 milj. Smk.

Ammattioppilaitoksista mainittakoon: polytek-
nikum, suomalainen ylhäisempi kauppaopisto, kaksi-
kielinen kunnan kannattama kauppaopisto, kaksi teol-
lisuuskoulua, ylhäisempi meriopisto.

Porvoo (Borgå), 4500 asuk., hippakunnan pää-
kaupunki. Huono satama. Vie ulos höyryllä tai
käsillä sahattua puutavaraa. Myy ulkomaan tavaraa
varakkaaseen maaseutuun. Kaupungissa on suuri
ja kukoistava säästöpankki ja melkoinen kirjankus-
tannus- ja kirjapainotoimi sekä läheis. höyrysahoja.

Loviisa, Itäisen Uudenmaan maakauppakau-
punki, puuhaa itselleen rautatietä. Höyrysaha.

Maaseudun merkkipaikkoja:

Fiskars, Pohjan pitäjässä, hienotakeistaan kuuluisa rautatehdas. — *Billnäs*, Mustion joen varr. rautaruukki ja puuhiomo, — *Äminnefors*, rautaruukki Mustion joen suussa. — *Antskog*, villan kehruu- ja kutomatehdas — *Trollshofdan*, Tenholan pit. Suuri takkiraudan valmistus. — *Karkkila*, Pyhäjärven pit. valmistaa maanviljelyskoneita. — *Kerava*, Tuusulan pit. suuri tiilin valmistuspaikka. — *Hyvinkää*, Hangon rautat. haarauksessa, hiivatehdas. — *Mäntsälä*, tulitikkutehdas ja olutpanimo. — *Strömfors*, Kyminjoen varr., kankirauta- ja vasarapaja, — *Kuusankoski*, Iitin pit., saha- ja puuhiomo. — *Porkkala*, majakka Helsingistä länt, tärkeä Itämereltä Helsinkiin tuleville laivoille. — *Jussarö*, saari ja majakka Porkkalan ja Hangon välillä. Rautamalmikerroksia.

Turun ja Porin lääni.

23 tuh. km², noin 435 tuh. asuk.

Ahvenaanmaan ja Turun saaristo ovat metsäisiä, hedelmällisiä seutuja, joissa on erittäin lauhkea ilmanala. Väestö on kieleltään ruotsalaista, paitsi saariston koillisosassa. Tilat ovat pieniä talonpoikaista-
loja. Maanviljelystä ja karjanhoitoa haittaa pelto- ja laidunmaiden ahtaus, kalliit kun täyttävät melkoisen osan maasta. Kalastus ja merenkulku ovat erittäin tärkeitä elinkeinoja, ulkosaaristossa ne ovat pääelinkeinot. Talonpoikaislaivoista kulkevat useat valtameren takaisiinkin maihin. Kauppaa käydään sekä Turussa että Tukholmassa.

Varsinais-Suomi ja *Satakunnan ranta-osa*, etenkin Turun kaupungin ympäristöt ja Kokemäenjoen

suuseudut ovat Suomen tiheimmin asutut paikat. Aasukkaat ovat suomenkielisiä, paitse Varsinais-Suomen lounaisimmassa kulmassa. Elinkeinollinen sivistys on hyvä. Maatilat ovat enimmäkseen suuria ja suurenpuolisia talonpoikaistiloja tai herraskartanoita. Maataviljelevän väestön suuri enemmistö on torppareja, muonamiehiä ja palvelusväkeä, mutta näidenkin varallisuustila on hyvä.

Maanviljelystä, puutarhanhoitoa ja käsitöitä harrastetaan innolla. (»Turun kärryt».)

Pohjoisessa Satakunnassa sekä Varsinais-Suomen ja Satakunnan rajamailla on harvasti asuttuja kankaita ja kosteita korpia. Puutavaraa on runsaasti. Loimaanjoen rannoilla on laaja, hyvin viljelty tasanko. Maatilat ovat enimmäkseen suuria talonpoikaistiloja.

Turun ja Porin läänissä on 6 kaupunkia.

Maarianhamina (Mariehamn), maakauppakaupunki ja kesäkylpypaikka Ahvenanmaalla. Hailien vientiä, Turkuun, Tukholmaan, Helsinkiin y, m. Läheis. muutamia sahalaaitoksia.

Turku (Åbo), 38 tuh. asuk., on läänin ja arkkihippakunnan pääkaupunki. T:ssa on hovioikeus kolmea lounaista lääniiä varten, suuri keskusvankila, suomal, ja venäl. sotaväkeä, paljon oppilaitoksia, m. m. ruotsal. teollisuus- ja kauppakoulu. — Turku on Suomen suurimpia kauppaja tehdaskaupunkeja. Tuonti on Helsingin jälkeen suurin (tullitulot 4—5 milj.) Vienti käsittää puutavaraa, kauraa, kalaa, eläimiä ja oman sekä Hämeen läänin tehdasteoksia. Saaristolaisille myydään paljon sisämaasta ostettua ruista ja Venäjän ruisjauhoja. Kaupungin oma höyrylavasto harjoittaa etenkin rannikkoliikettä ja liikettä

Tukholmaan. Sitä paitse on kaupunkilaisilla suuria purjelaivojakin. Erittäin vilkas on saaristolais-liike, Satama Aurajoessa ja sen suun ulkopuolella on ahdas ja epämukava, mutta liike on vilkas (ulkom. laivaliike 150 tuh. rt.). Kaupungissa on Turun osakepankin pääkonttori y. m. pankinkonttoreja.

Teollisuuslaitoksia: Sokeritehdas, useita olutpanimoita ja viinatehtaita, Rettigin y. m. tupakkatehtaat, puuvillatehdas, trikootehdas, paitatehdas, hattutehdas, Crichtonin laivavarvi ja konepaja, Turun rautateollisuusyhtiön konepaja, Turun konepajaosakeyhtiö, naulatehdas, Bomanin huonekalutehdas, nahkuriliikettä, kattohuopatehdas, korkkitehdas, kaakelitehdas, saippuatehdas, useita kirjapainoja. Läheisyydessä on Littoisten verankutoma- ja vanutuslaitos sekä Turun tulitikkutehdas.

Naantali (Nådendal), pieni maakauppakaupunki Turusta luoteiseen.

Uusikaupunki, 4,000 asuk., merikaupunki, josta merenalainen sähkölennätinjohto menee Ruotsinpuolelle. Maakaupan keskus varakkaassa seudussa.

Rauma (Raumo), 4,000 asuk. Raumalaisilla on lähinnä Helsinkiä suurin kauppalaivasto, mutta yksinomaan purjelaivoja. Suurimmat ja uudenaikuisimmat rautaiset fregatit, parkit ja prikit omistaa kauppahuone Söderlund & Kumpp. Yhteensä on Rauman kauppalaivasto yli 20 tuh. tonnin vetoinen. Raumalla on suomalainen merikoulu. Väestö Raumalla ja sen ympärillä on tunnettu taitavuudestaan käsitöissä. Valmistetaan etenkin puuastioita ja tynnyrintekijän teoksia; joskus ulkomaallekin vientiä varten. Naisten käsityötäkin harjoitetaan myyntiä varten («Rauman pitsit»). Raumalla on nahkatehdas.

Pori (Björneborg) 13 tuh. asuk on Suomen lähes suurin puutavaran vientipaikka. P:ssa ja sen läheisyydessä on suurenmoisia sahoja, joista tärkeimmät kuuluvat Rosenlevin, Juseliuksen ja Ahlströmin kauppahuoneille. Tukit tuodaan Poriin enimmäkseen lounaisen vesistön pohjoispäässä olevasta runsasmet-säisestä seudusta. Myös tuontiliike on melkoinen. Porissa on suomalainen kauppakoulu. Rautatiellä Poriin yhdistetyssä *Mäntyluodossa* on hyvä ulkosatama. Vielä kauvempana on *Reposaaren* meri- ja talvisatama. Laivaliike on n. 150 tuh. rt. vuodessa. — Läheis. ovat Porin tulitikkutehdas ja villatehdas.

Maaseudun liike- ja merkkipaikkoja:

Daalin tehdas, Kemiön pit., rauta- ja teräsvalutavaran valmistusta. Samassa pitäjässä on *Skinnarvikin* lasitehdas. *Paraisten* pit. on kalkin poltto-uuneja. — *Matildan* (Mathildedal) tehdas, Perniön pit., valmistaa maanviljelyskoneita. *Teijo* (Tykö), suuri masuuni. — *Salon* kauppala, maakaupan keskus varakkaassa seudussa. — *Loimaan* kirkonkylä, vilkasliikkeinen paikka, jossa on suuri viljankauppa ja Loimaan naulatehdas. — *Ikaalisten* kauppala, ja *Kyröskosken* paperitehdas. — *Kauttua*, Normarkun pit., melkoinen rautaruukki. — Sahalaitoksia on useita ja suuria maaseudulla. Myös tiilenpolttoa harjoitetaan paljon, niinkuin Uudenmaankin läänissä, samoin myös nahkuriliikettä. — *Bogskär*, majakka Itämeressä, tärkeä Tukholmaan meneville laivoille. — *Utö*, majakka sokkeloisen saariston ulkopuolella, tärkeä Itämereltä Turkuun pyrkiville laivoille.

Hämeen lääni.

18,000 km², noin 285 tuh. asuk.

Tammelan ylänkö, joka käsittää läänin lounaiskulman, on osaksi nummimaista, osaksi viljavaa seutua. *Muu osa lääniiä* on vaihtelevaa, järvirikasta mäkimaata, jossa loivemmillä rinteillä ja järvien rannoilla on runsaasti savipohjaista, kivetöntä viljelysmaata; kukkulat kasvavat mänty- ja sekametsää. Asutus on kohtalainen (10—20 henkeä km²), sivistystila yleensä hyvä. Maatilat ovat osaksi suur-, osaksi pien-tilallisten hallussa. Peltoviljelys on laajanpuolinen ja pellot hyvässä hoidossa. Karjanhoito on suurissa kartanoissa hyvällä kannalla, pienemmillä tiloilla on yleensä puute riittävästä laitumista ja niityistä. Teollisuus tarjoo runsaasti työtä väestölle, niin että varallisuustila on hyvänpuolinen. Rautateitä on runsaasti. Kylät ovat suurempia ja tiheämmin, mutta huonommin rakennettuja kuin Uudenmaan ja Turun lääneissä.

Hämeen läänissä on vaan kaksi kaupunkia:

Hämeenlinna (Tavastehus), 6,000 asuk. Läänin pääkaupunki ja maakaupan keskus. Sotaväkeä, keskusvankila ja opistoja, m. m. kutomakoulu. Villan- kutomatehdas ja nahkuriliikettä.

Tampere (Tammerfors), lähes 30 tuh. asuk.; on Helsingin rinnalla Suomen tärkein tehdaskaupunki, ja siellä ovat Suomen suurimmat tehdaslaitokset, joista huomattakoon: Finlayson & Kumpp. puuvillan kehruu- ja kutomalaitos, Tampereen pellava- ja rautateollisuusyhtiön tehtaot, Nottbeckin puuhiomo ja Frenckellin paperitehdas, osakeyhtiön konepaja, kolme villankehruu- ja kolme villankutomatehdasta, asfaltti- ja kattohuopatehdas, tulitikkutehdas, höyrysahoja

ja tapettitehoas. T:lla on tullikamari, Tampereen osakepankin pääkonttori, Suomen pankin ja melkein kaikkien yksityispankkien konttorit; suuri maakauppaliike, höyryvenheliikettä Näsijärvelle ja Pyhäjärvelle. Teollisuus- ja kauppakoulu.

Hämeen läänin maaseudulla on useita tärkeitä liikepaikkoja:

Riihimäki, Hausjärven pit., rautatien haarauskohta, melkoinen maakauppa ja käsiteollisuus. — *Lahden* kauppala, suuri liikepaikka läh. Vesijärveä. Olutpanimoita. Läh. Tornator-yhtiön rullatehdas, Hollolan pit. — *Nuutjärven* lasitehdas, Urjalassa. — *Tervakoski*, suurenlainen paperitehdas Janakkalassa. — *Valkiakoski*, paperi-, pahvi- ja selluloosatehdas. — *Nokia*, puuhiomo ja paperitehdas Pirkkalassa. — *Jokioisten kartano*, Suomen suurin maatila. Omistaja on osakeyhtiö, jolla siellä on rautatehdas. — *Forssa*, Tammelan pitäjässä, suurenmoinen puuvillan kehruulaitos ja *Kikkerä*, puuvillakutomo. — *Mustiala*, maanviljelysopisto Tammelassa. — *Evo*, metsänhoito-opisto Lammin pit. — *Jämsänkoski*, paperitehdas.

Viiipurin lääni.

31,000 km², lähes 400 tuh. asuk.

Läntisin osa, Kymin rantamaa, on samanlaista seutua kuin itäinen osa Uudenmaan lääniä. Kaupempana idässä on Suomen lahden rantamaa yleensä karumpaa, ja toimelias väestö elää suureksi osaksi kalastuksella, kaupalla ja merenkululla. Kaakkoisessa rajaseudussa, »Karjalan kannaksella» on Pietarin läheisyyden vuoksi vilkas kauppaliike ja helppo toimeentulo, mutta väestö on kevytmielinen ja tuh-

laileva. Laatokan rantamaalla on viljelys viime aikoina suuresti edistynyt, mutta kansansivistys ja ammattitaito ovat vielä puutteellisia, etenkin rannikon itäpäässä.

Lääniin kuuluu kaksi sisämaan seutua: Saimaan ja Ylä-Vuoksen seutu lännessä ja keskellä, sekä Suojärven seutu koillisessa. Edellisessä on paikoittain teollisuus- ja käsityölaitoksia sekä verraten vilkas kauppaliike, jälkimäinen on kaikissa suhteissa perin takapajulla olevaa seutua (1—2 henkeä km²).

Suuria maatiloja on joitakuita läänin länsi-osassa muualla ovat tilat melkein kaikki aivan pieniä talonpoikaistaloja. Saimaan seudut ovat köyhät metsistä, mutta muualla on metsäliike vilkas. Karjanhoito on jotenkin vähäinen, koska laidunmaata on vähän ja huonoa, samoin peltoviljelys. Enimmät tarvekalut ostetaan valmiina, mutta sitävastoin harjoitetaan paikoittain käsiteollisuutta myyntiä varten. Paljon irtainta työväkeä muuttaa Viipurin lääniin Savosta ja Pohjois-Karjalasta.

Viipurin läänissä on 6 kaupunkia.

Kotka, 5,500 asuk. Porin rinnalla Suomen suurin sahateollisuus- ja puutavaran vientipaikka. Tukit uitetaan Kotkaan tai sen läheisyydessä oleviin sahoihin Päijänteen vesistön pohjois-osan ympärillä olevista metsärikkaista seuduista. Suurin sahalaitos on norjalaisen Gutzeit ja Kumpp. nimisen liikkeen. Suurin tehdas on Kotkan puuteollisuusosakeyhtiön puunjalostuslaitos. Kotkan laivaliike (170 tuh. rt. vuodessa) on enimmäkseen ulkomaalaisten käsissä.

Hamina (Fredrikshamn), 3000 asuk. varakkaan maaseudun kauppakeskus.

Viipuri (Viborg), 25 tuh. asuk. ja useita etukaupunkeja, jotka luetaan maalaiskuntaan. Läänin

pääkaupunki, hovioikeus kolmea itäistä lääniä varten, paljon sotaväkeä ja oppilaitoksia, m. m. kauppa-, meri- ja teollisuuskoulu. Viipuri on Suomen suurimpia kauppakaupunkeja. Tuonti, joka käsittää etenkin jauhoja, suolaa ja Venäjän tehdasteoksia, on pienempi kuin Helsingin ja Turun (V:ssa ovat tullitulot 3—4 milj. Smk. vuodessa), mutta vienti, joka käsittää etup. lautoja, halkoja, pajunkuorta, puumassaa, paperia ja rautatavaraa, lasitavaraa, voita ja teuraseläimiä, on Suomen suurin. Viipurissa ovat useat Suomen suurimmat tukkukauppaliikkeet, esim. Hackmanin kauppahuone. Pohjoismaiden Osakepankin pääkonttori, Suomen pankin ja yksityispankkien konttorit. Kaupungin oma kauppalaivasto välittää kulkuliikettä Saimaan kanavalla ja Saimaan vesillä Kuopioon asti sekä Suomen lahden itäosassa. Pitempi-matkainen laivaliike, joka keskittyy Uuraan ulkosaamaan, on enimmäkseen ulkomaalaisten käsissä. Koko vuotuinen laivaliike Viipurin satamissa on 200 tuh. rt.

Teollisuus ei ole suuri. Mainittakoon: Gallénin konepaja ja galvanisimislaitos, P. Wahlin konepaja ja sähköteollisuuslaitos, tulitikkutehdas, tupakkatehdas, saippua- ja kynttilätehdas, valtionrautateiden konepaja sekä suuria olutpanimoita, kaakelitehdas ja sikuritehdas.

Lappeenranta (Villmanstrand), pieni maakauppakaupunki, jossa on keskusvankila, sotaväkeä ja melkoinen kesämatkailijaliike. Tupakka- ja kravattitehdas. Läheis. *Kankaan* puunjalostustehdas.

Käkisalmi (Kexholm), pikku kaupunki, jossa on houruinhoitolaitos ja sahaliikettä.

Sortavala on tärkeä maakaupan keskus laajassa, vaikka köyhässä seudussa. Melkoinen kauppa

Laatokan, yli Pietarin ja Aunuksen kanssa. Vesirinkielien valmistusta.

Maaseudulla on useita suuria tehdas- ja liikepaikkoja:

Kymijoen rannalla: *Hallan* saha, y. m. *Karhulan* saha, puuhiomo, lasitehdas ja konepaja; *Inkeröisten* paperitehdas; *Kymin* puuhiomo ja paperitehdas Kuusankosken vastapäätä. — Viipurin pitäjässä: *Rokkan* lasitehdas, *Hovinmaan* puuhiomo ja *Peron* nauulatehdas. — *Kyyrölä*, venäläinen kylä Muolaan pit. jossa tehdään paljon savitavaraa y. m. — *Terijoki*, Kivennavan pit., 30 tuh. kesäasukasta. — *Koiviston salmi*, vilkasliikkeinen rannikkosatama. — *Lauritsala*, Saimaan kanavan alkukohta. — *Enso*, suurenmoinen puuhiomo Vuoksen rann. Jääskén pit. — *Tainionkoski*, sam. kuin edellinen. — *Imatra*, Suomen suurin matkailijapaikka. — Laatokan seudussa: *Läskelä*, saha ja mylly. — *Kurkijoki*, maanviljelysopisto, höyry- ja purjelaivaliikettä Laatokalla. Piiskojen valmistusta. — *Pitkäranta*, Impilahden pit. Suomen suurimpia vuorityö- ja teollisuuslaitoksia, 1,500 työmiestä. Vaskikaivos, vaski- ja hopeasulatto, glaubersuolatehdas lasitehdas y. m. Läheis. saman venäläisen »Ladoga»-nimisen yhtiön omistamat *Välimäen* rautakaivokset. — *Ruskeala*, kalkki- ja marmorilouhoksia. — Ajokaluja valmistetaan etenkin *Virolahdella* ja *Valkjärvellä*, edellisessä ovat myös *Pyterlahden* kivilouhokset.

Mikkelin lääni.

17,000 km², 190 tuh. asuk.

Mikkelin läänin *lounais-osa* on samanlaista seutua kuin Hämeen lääni; siellä on laaja maanvilje-

lys, joka hyvästi täyttää paikkakunnan tarpeen, ja paljon suuria kartanoita.

Läänin *keskimäinen* ja *kaakkoinen* osa ovat Suomen järvirikkain seutu. Järvien rannoista ko-hoa jyrkkiä, metsättömiä kallioita tai mukulakivisiä männikköharjuja. Asutus on yleensä harvanpuolinen, kansansivistys puutteellinen. Tilat ovat keskikokoi-sia tai suuria talonpoikaistaloja, joissa on laajat kaski- ja laidunmaat ja muutamia torppia, mutta vähän peltomaata. Useimmissa paikoin on runsaasti tila-tonta irtainta väkeä, joka asustaa tilallisten taloissa »loisina.» Viljan kasvatus ei täytä seudun tarvetta, mutta karjantuotteita liikenee myytäväksi. Metsät ovat haaskatut, niin että sahaliike on vähäinen. Teol-lisuus ja kauppaliike ovat myös vähäiset.

Luoteisimmassa osassa on vähemmän järviä, mutta sitä enemmän soita ja rämeitä, joiden poikki kulkee laajoja harjuja yhdensuuntaisesti.

Mikkelin läänissä on vaan kolme vähäpätöistä kaupunkia:

Heinola, maakaupan keskus läänin varakkaim-massa osassa. Höyrysaha.

Mikkeli (St. Michel), 3000 asuk., läänin pääkau-punki ja keskiosan maakaupan keskus. Melkoinen voinlastauspaikka. Tullikamari. Nahkurilikettä.

Savonlinna (Nyslott). Kesäisin kylpyvieraita ja suuri matkailijaliike. Tullikamari.

Maaseudulla on Mikkelin läänissä monta suurta kirkonkylää; muita varsinaisia kyliä ei olekaan, sillä talot ovat täällä, samoin kuin Viipurin läänin sisä-maassa ja Kuopion läänissä, yleensä aivan hajallaan. Melkoinen kirkonkylä on m. m. *Rantasalmi*, jossa on vilkas maakauppa ja käsitéollisuus (rukkasia ja kukkaroja). Muita liikepaikkoja: *Lehtoniemi*, Joroi-

sisä, konepaja jossa rakennetaan ja korjataan höyryvenheitä. Sahalaitos. — *Järvikylä*, läänin mallikelpoisin karjakartano. — *Haapakoski*, rautavalimo Pieksämäellä. — *Oravi*, rautaruukki ja saha Heinävedellä. — *Punkaharju*, matkailijapaikka.

Kuopion lääni.

36,000 km², 510 tuh. asuk.

Kuopion läänin etelä-osa Rautalammin vesistön, Kallaveden, Pyhäselän ja Orihveden ympärillä on kohtalaisesti, paikoittain hyvästikin asuttua. Maa on parempaa ja etenkin niittyjä on enemmän kuin Mikkelin läänissä. Aasukkaat ovat henkisesti jotenkin vireitä, mutta uutteruutta ja säästäväisyyttä puuttuu, etenkin seudun ylen lukuisassa loisiväestössä. Paljon isoja varakkaita talonpoikaistaloja tavataan tässä seudussa, mutta kansan yleinen ostokyky on heikko. Karjanhoito on maataloudessa pääasiana, ja seudun talonpoikaisvoillakin eli niins. maatiaisvoilla on hyvä maine. Vainvientiä välittävät kaupunkilaisliikkeet, mutta myös monet suuret maakauppiat, joista jotkut harjoittavat höyryvenheliikettäkin. Hevosia myydään markkinoilla venäläisille ostajille, sarvikarjaa Viipurin läänin kulkukauppiaille.

Pohjoisin Savo ja Karjala ovat aivan harvasti asuttuja ja köyhiä seutuja. Väestö on kumminkin paljoa sivistyneempää kuin Viipurin läänin koillis-kulman väestö, ja karjanhoito antaa täälläkin paljon hyvää voita vientitavaraksi. Täällä on myös suuri metsä- ja sahaliike, paljon kruununmetsiä.

Kuopion läänin järvet ovat rikkaat rautamal-mista. Läänissä on senvuoksi monta rautaruukkia

ja valimoa. Kaupunkien teollisuus on vähäinen. Kaupungeja on kolme:

Kuopio, 10,500 asuk.; läänin pääkaupunki, paljon oppilaitoksia m. m. kauppakoulu ja teollisuuskoulu, suomal. sotaväkeä. K. on Suomen sisämaan tärkein voimlastausasema ja välittää jauhojen sekä siirtomaan tavaran myyntiä jotenkin laajaan seutuun. Tammi-kuussa on suuret (hevos-) markkinat. Pankkiliike on melkoinen. K:ssa on vähäinen teollisuus; (höyrymylly, kirjapainoja), höyryvenheliike viiteen eri suuntaan.

Joensuu, 3,500 asuk. Suurin sisämaan laivaliike ja melkoinen maakauppa sekä puutavaran ja voin vienti. Läheisyydessä olevien suurien sahojen konttorit.

Iisalmi, Pohjoisimman Savon ja Kajaaninkin puolisen seudun maakaupan ja voinmyynnin välityspaikka.

Maaseudulla:

Varkaus, P. Wahlin omistama suuri konepaja ja sahalaiteos läh. Taipaleen kanavaa. — *Sorsakoski*, edellisestä luot., saha ja hienotaetehdas. — *Souru*, Karttulan pit. venäläisen yhtiön rautaruukki. — *Syväniemi*, sam. pit. rullatehdas. — *Juankoski* (Strömsdal), Nilsiään pit. rautaruukki ja rautavalimo. — *Utra*, suurin Pielisjoen varr. olevista sahalaiteoksista. — *Värtsilä*, N. E. Arppenperillisten suuri masuuni, valimo ja vasarapaja Tohmajärvellä. — *Möhkö*, Ilomantsin pit., saman yhtiön rautaruukki. — *Pankkoski*, rautaruukki Pielisjärven pitäjässä, venäl. yhtiön oma, sekä *Kuokkastenkoski*, Nurmeksen pit. — *Nurmeksen kauppala*, maakaupan keskus Pohjoisinta Karjalaa ja Venäjän Karjalankin lähintä osaa varten.

Vaasan lääni.

38,000 km², 450 tuh. asuk.

Vaasan läänin lounaisosa, Kyrönjoen ja Lapuanjoen seudut, oli vielä muutamia vuosikymmeniä sitten ainoastaan välttävästi asutettu, nykyään se on Suomen väkirikkaimpia ja varakkaimpia seutuja. Maa on melkein yhtämittaista tasankoa. Jo ammoin viljeltyjen jokivarsien välillä olevat suot ovat kuivatut ja peratut vilja- tai kylvyheinäpelloiksi, joissa maanviljelystä harjoitetaan erinomaisella uutteruudella ja taidolla. Maatilat ovat pinta-alaltaan enimmäkseen pieniä, ja irtainta kansaa on jotenkin vähän. Väestö on myös taitavaa käsitoissa, etenkin kirvesmiehen työssä. Rannikolla rakennetaan paljon venheitä; pohjalaiset kirvesmiehet käyvät myöskin muualla Suomessa työnansiolla. Varallisuustila on parempi kuin miltei missään muualla Suomenmaassa, mutta elämän vaatimukset ovat samalla kohonneet niin, että vuosittain paljon väkeä muuttaa Amerikkaan ansaitsemaan vielä parempia palkkoja. Rannikon väestö on ruotsinkielistä.

Läänin pohjoiskulmassa ovat suot vetelämpiä ja osaksi huonopohjaisia. Tämä seutu on sentähden vielä harvasti asuttua. Kuivaamattomat suot tekevät läheiset viljelysmaatkin hallanaroiksi. Puolet väestöstä on ruotsinkielistä.

Vaasan läänin sisämaa eli Koillis-Satakunta ja Pohjois-Häme ovat luonnoltaan Kuopion seutujen kaltaisia. Väestö on toimeliasta, mutta huonot kulkuneuvot ja ylenmäärin kivi- tai vesiperäiset maat vaikuttavat, että seutu on ainoastaan paikoittain kotalaisesti asuttua. Maatilat tässä sisämaan osassa ovat yleensä suurempia, torpat lukuisampia kuin

Pohjanmaan tasangolla. Kruunun ja sahayhtiöiden metsiä on paljon.

Kauppa on Etelä-Pohjanmaalla mitä vilkkain. Rautatieasemilta lähetetään suuret määrät rukiita, kauroja, voita, heinää ja teuraseläimiä. Myös lampaanvillaa on runsaasti. Väestö kykenee ostamaan paljon ulkomaan ja kotimaan tehdastavaraa. Pitkin jokivarsia rakennetut suuret muhkeat kylät kaksikerroksisine taloineen ovat muutamissa paikoin kaupunkien tapaisia. Teollisuus maaseuduilla on etupäässä käsiteollisuutta.

Kristiinankaupunki (Kristinestad), vähäpätöinen merikaupunki.

Kaskinen (Kaskö), perin vähäpätöinen.

Vaasa eli **Nikolainkaupunki** (Nikolaistad), 13 tuh. asuk., läänin pääkaupunki, on yksi Suomen suurimpia meri-, kauppa- ja tehdaskaupunkeja.

Vaasassa on suuri *puuvillatehdas*, kynttilä- ja saippuatehdas, konepaja, höyrymyllyjä, viinapolttimoita, tupakkatehdas, höyrysaha, lakki- ja kravattitehdas. Tehdaskaupunkina seuraa Vaasa Helsingin, Tampereen ja Turun jälkeen.

Vaasasta viedään ulkomaalle kauroja, rukiita, voita ja vuotia, kalaa ja eläviä eläimiä. Vaasaan tuodaan raakaa puuvillaa, vehnäjauhoja, kivihiiltä, siirtomaan- ja vaatetavaraa, koneita ja muuta rautatavaraa. Ulkosatamat ovat Vasklot ja Brändö. Tullitulot nousevat 2—2,5 milj. Smk:aan vuodessa. Tuontisatamana seuraa Vaasa siis Helsingin Turun ja Viipurin jälestä. Vaasan Osakepankin hallitus ja pääkonttori. Ruotsalainen meri-, kauppa- ja teollisuuskoulu.

Uusikarlepyy (Nykarleby) oli ennen aikaan melkoinen merikaupunki.

Pietarsaari (Jakobstad), on paremmin jaksanut säilyttää asemaansa maakauppakaupunkina ja merikaupunkinakin. P:ssä on suuri tupakkatehdas (osakeyhtiö Ph. U. Strengberg & Kumpp.) sekä sikuritehdas ja höyrysaha.

Kokkola (Gamla Karleby), oli ennen tärkeä kauppapaikka sisämaan asukkaille Savossa ja Karjalassa asti. Veljekset Friis'ein konepaja.

Jyväskylä, ainoa kaupunki Vaasan läänin sisäosassa. Tukkiasiain välitysliikkeitä ja melkoinen kirjapainotoimi.

Vaasan läänin maaseudulla huomattakoon:

Virtain villalankatehdas ja kutomo. — *Mäntän* paperitehdas. — *Äänekosken* sahalaitos ja puuhiomo. — *Koskensaaren* rautaruukki, läh. Jyväskylää. — *Grönviikin* lasitehdas, läh. Vaasaa. — *Seinäjoki*, tärkeä rautatien haarauskohta. Suuri viljelyskartano. — *Lapuan* kirkonkylä, maakaupan keskuksia. — *Oravaisten* villakutomo. — Tervanpolttoa, pi'en ja pikiöljyn valmistusta, värjäysliikettä ja nahkanparkintaa harjoitetaan maaseudulla useassa paikoin.

Oulun lääni.

157,000 km², noin 275 tuh. asuk.

Suurin osa läänin väestöstä asuu Pohjanmaan rannikkotasangolla. Tämäkin on paikoittain aivan harvasti asuttua, niinkuin Vaasan läänin pohjoiskulmassa, mutta paikoittain, esim. Limingan seudussa, Oulun, Kemin ja Tornionjoen suissa, ovat suot peratut laajoiksi heinämaiksi (Limmingan niitty) ja asutus on kohtalainen. Kauvempänä sisämaassakin on joki-
varsilla paikoittain pitkältä yhtämittaista asutusta,

mutta sivuille jää määrättömiä korpia. Viljankasvatus on peräti vähäinen, mutta karjaa on jotenkin runsaasti ja metsäntuotteita myydään myös. Eritäinkin on väestöllä hyvää työnansiota sisämaan äärettömissä kruununmetsissä, joista vuosittain suuret määrät kuusi- ja mäntypuita hakataan. Paljon väkeä muuttaa tästäkin seudusta vuosittain Amerikkaan.

Kajaanin kihlakunta on perin harvasti asuttua. Luonto on jotenkin samanlaista kuin Keski-Suomessa, soita ja rämeitä on kumminkin enemmän. Karjanhoitoon olisi hyvä tilaisuus, mutta kulkuneuvot ovat huonot. Metsiä haaskataan tervanpoltolla.

Pohjoisimmassa Pohjanmaassa ja etelä-osassa Lappia on asutusta ainoastaan siellä täällä jokivarilla ja järvien rannoilla. Tilaisuutta uutisviljelyksiin on laajalta, ja väkeä muuttaakin sinne etelästä jonkun verran.

Inarin, Utsjoen ja Enontekiäisten Lappi on enimmäkseen tunturierämaata, jossa osaksi suomalaiset, osaksi lappalaiset asukkaat harjoittavat poronhoitoa ja kalastusta.

Oulun läänin maataviljelevä väestö on, niin kuin Vaasan ja Viipurin läänienkin, enemmäksi kuin puoleksi tilallisia. Mutta Oulun läänissä on kaikkialla myös lukuisa kuntien apua tarvitseva köyhälistö.

Kaupunkeja on Oulun läänissä 5.

Raahe, 3,200 asuk.. ennen etevä merikaupunki. Suomalainen meri- ja ruotsalainen kauppapisto. Höyrymylly.

Oulu, 14 tuh. asuk., läänin pääkaupunki ja pohjoisimman Suomen suurin kauppakaupunki.

Oulussa on yksi Suomen suurimpia tehtaita: Aströmin perillisten nahkatehdas, joka valmistaa tavaraa 3 milj. Smk:an arvosta vuodessa. Lohta valmistetaan säilykkeiksi. O:ssa on myös höyrysahoja.

Oulusta, jolla on ulkosatama *Toppilassa*, vieetään ulkomaille vuotia ja nahkaa, tervaa, lintuja ja voita (rautateitse) sekä suuri määrä lankkuja ja lautoja. Tuonti suoraan ulkomailta ei ole suuri.

Kemi. Suuria sahalaitoksia ja melkoinen lohenvienti.

Tornio, rajavartiopaikka. Lohta ja poronnahkoja, poronlihaa ja puutavaraa saadaan Tornionjoen varsilta.

Kajaani, vähäpätöinen maakaupan keskus ja talvimarkkinapaikka. Herman Renforsin turkis- ja kalastusneuvotehdas.

Muita huomattavia paikkoja:

Rovaniemen kirkonkylä, Lapin paras kauppa-
paikka. *Kuittala*, Ivalojoen varr., kullanhuuhdos-
paikka. — *Vaala*, Oulunjoen niskassa, lastaus- ja
pysähdyspaikka venekulkua varten Oulunjärvellä ja
Oulunjoella.

Suomi ei voi taloudellisessa suhteessa vielä vertaakaan Keski-Europan maille eikä läntisille naapurimailleenkaan Pohjois-Europassa. Mutta jos Suomea verrataan samoilla leveysasteilla oleviin seutuihin Europassa tai muualla, niin nähdään helposti, että se pohjoiseen asemaansa katsoen on edistynein maa. Asutus on tiheämpi kuin vastaavassa osassa Ruotsia ja Norjaa ja etenkin kuin vastaavassa osassa Venäjänmaata.

Metsissään on Suomella suuri rikkaus, joka vaan vaatii viisaampaa hoitoa ja parempia kulkuneuvoja tuottaakseen runsaita ja pysyväisiä tuloja. Vaikka melkoinen osa Suomen metsääkasvavasta maasta tulisikin peratuksi, on järellä olevakin metsä riittävä maan tarpeeksi, teollisuuden raaka-aineeksi ja kohtuullista ulosvientiä varten.

Maanviljelykselle on siis tarjona uutismaata paljoa runsaammin kuin esim. Norjassa, jossa melkoinen osa maasta on vuorta, joka ei milloinkaan kelpaa viljeltäväksi.

Karjanhoito saattaa Suomessa vielä suuresti edistyä, kun karjanrotua ja ruokkimistapaa parannetaan ja kesälaitumiakin ruvetaan yleisesti viljelemällä parantamaan.

Mitä teollisuuteen tulee, on huomattava, että sikäli kuin sähkövoiman käyttäminen tulee yleisemmäksi ja kivihiilien tarve siten vähenee, astuvat Suomen monet kosket tärkeään asemaan. Niissä on miljonnia hevosvoimia vielä käyttämättömänä.

Itse luonto pakoittaa Suomen asukkaat suuressa määrin turvautumaan kauppaan. Sillä maa ei, pohjoisen asemansa vuoksi, voi mitenkään kasvattaa ja tuottaa kuin muutamia väestönsä tarpeista. Sitävastoin monet sen omituisista luonnontuotteista ovat ikäänkuin osoitetut muihin eriluontoisiin maihin vietäviksi. Kulkuneuvojen parantuessa voidaan myös olettaa kotimaan tavarain vaihdon maan eri seutujen välillä, joka nyt on vähäinen, suuresti vilkastuvan.

Venäjä.

Pinta-ala Europassa lähimmittään 5 milj. km². asukasluku 105 milj.

Asema ja rajat. Venäjä täyttää enemmän kuin puolen Europpaa, nimittäin koko varsinaisen Itä-Euopan alangon ynnä sen itäisen reunavuoriston, Uraalin. Pituus pohjoisesta etelään on n. 2,800 km, idästä länteen n. 3000 km. Merenrannikkoa on suhteellisesti vähän, ja siitäkin muodostaa *Jäämeren* ranta suuremman osan kuin *Itämeren*, *Mustanmeren* ja *Kaspianmeren* rannat. Maarajat eivät ole luonnollisia, vaan sovinnaisia. Ainoastaan jokirajoja on paikoittain, niink. Paatsjoki ja Tenojoki Norjaa vastaan, Tornion ja Muonionjoki Ruotsia vastaan, Prut ja Tonava Rumaniaa vastaan. *Kaukasusvuoriston* juurella oleva osa Itä-Euopan tasankoa luettaan hallinnollisessa suhteessa Aasianpuoliseen Venäjään, mutta kappale *Uraalinvuorien* takaista Sibirian tasankoa Euopan puoliseen Venäjään.

Ilmanala ei ole jyrkästi erilainen eri osissa, verraten maan äärettömään laajuuteen. Kaikkialla on ankara sydäntalvi, paitse Krimin niemimaan etelärannalla. Talven pituus vaan on hyvin erilainen etelässä ja pohjoisessa. Etelässä se kestää vaan 2—3, pohjoisessa 7—8 kuukautta. Kevät on kaikkialla lyhyt ja kuiva. Kesät ovat pohjoisessa viileät ja jotenkin sateiset, keski-osassa lämpimät ja usein kuivat, etelässä kuumat ja kuivanpuoliset. Astrakanissa, jossa tammikuun keskilämpö on sama kuin Helsingissä (—6 °C) on heinäkuun keskilämpö 23° (Helsingissä 17 °C). Vuotuinen sateenmäärä on kohtalai-

nen luoteesa, perin vähäinen kaakossa. Uloinna koillisessa pysyy maa ikuisesti jäätyneenä.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. Läntisin osa suurta alankoa on yleensä aivan alavaa ja tasaista. Lounaassa tuntuvat kumminkin *Karpaattien* rajavuoriston rinteet. Krimin niemimaan eteläosan täyttää pieni rantavuoristo. Kaakossa alenee maa Kaspien meren seuduilla alle valtamerenpinnan korkeuden, Uraalin ympärillä on mäkimaata. Koillisessa on kallioista ja rämeistä tundraseutua, Vienenmeren ja Äänisjärven tienoilla Suomen sisäosien kaltaista harju-, mäki- ja tunturiseutua laajoine soineen. Etelämpänä ulottuu melkein maan halki Uraalista lähelle Riian lahtea leveä selänne, jonka korkein kohta on *Valdai* (300—350 m.). Tämän selänteen eteläpuolella oleva keskiosa Itä-Europan alankoa on tasaista tai lievästi aaltoilevaa. Täällä on Uraalin eteläpään ja Karpaattien välillä kolme erillistä leveätä *puoliylänköä*, jotka ympäristöineen muodostavat *mustanmullan seudun* s. o. alkuaan vahvan kasvimultakerroksen peitossa olevan savipohjaisen maan.

Pohjoisempana on maanlaatu yleensä raskaampaa peltosavea ja vielä pohjoisempana vaihtelevia ikivuorilajeja niinkuin Suomessa. Kauimpana kaakossa on hedelmällistä keveätä savea, mutta se on paikoitain lentohiekkakerroksen peitossa. Täällä on paljon *maasuolaa* ja suolalampia, myös *kvihiihtä* ja *antrakiittia*. Uraalin seudussa on melkein kaikkia metalleja, mutta etenkin runsaasti rautaa ja kultaa. Kivihiihtä, rautaa ja *vuorisuolaa* on myös Karpaatteja lähinnä olevassa mäkimaassa. Pohjoisessa on vähän vuori- ja paljon järvirautamalmia niinkuin Suomessa.

Vesistöt. Luoteisosassa on paljon järviä, joista suurimpia ovat Laatokka ja Äänisjärvi, Ilmajärvi

ja Peipusjärvi. Kaikkialla on paljon ja suuria jokia. Jäämereen laskevat *Viena, Suhona ja Vytshегда* sekä *Petshora*, joita käytetään vene- ja laivakulku- sekä lauttausväylinä. *Neva* on Euroopan vesirikkaimpia jokia, mutta niskastaan aivan matala. Kaspian mereen laskevat *Uraljoki* ja *Volga*. *Volga* saa alkunsa Valdailta; sen oikealta tuleva lisäjoki *Oka* on vähävetinen. Uraalilta Volgaan päin laskevat *Kama* ja sen pohjoinen haara-joki *Vjatka*, jotka ovat vesirikkaita. Volgaa voivat hyvinkin suuret jokilaivat kulkea. Mustaan mereen laskevista joista on *Don* leveä, vesirikas ja laivakululle sopiva. *Dnjeprissä* on lähellä suuta koskia, jotka rajoittavat laivakulun joen ylä- ja keski-osaan. *Bugilla, Dnjestrillä ja Prutilla* voidaan kulkea pienemmillä aluksilla ja höyrylaivoilla, samoin *Veikselillä ja Väinäjoella*, jotka laskevat Itämereen, Kaikilla näillä joilla on joukko suurempia ja pienempiä lisäjokia, ja näihin laskee lukematon paljous puroja.

Kasvullisuus. Luoteinen puolisko Venäjänmaata on metsärikas seutu, Ainoastaan kauimpana pohjoisessa on metsätön sammalta ja jäkälää kasvava napaseutu. Sen eteläpuolella on *havumetsäseutu*, jossa, paitse Suomen havupuita on Sipirian seeterejä ja lehtikuusia. Veikselin, Väinäjoen Okan ja Kaman vesistön ympärillä on Venäjän suuri *lehtimetsäseutu*, jossa lehmus, jalava, vaahtera, tammi ja pyökki vaihtelevat koivujen, leppien, haapojen ja pajujen sekä havupuiden kanssa.

Mustanmullan vyöhykkeestä kuuluu pohjoinen osa lehtimetsäseutuun; eteläinen osa, jossa sateenmäärä on vähäisempi, muodostaa yhdessä Mustan- ja Kaspian meren rannikkojen kanssa *Venäjän aron*. Missä aro on mustanmullan peittämää tai ainakin

vapaa lentohiekasta eikä sateenmäärä ole aivan vähäinen, siellä se on runsaan ruohonkasvun peitossa. Kuivemmassa kaakkois-osassaan on aro laihakasvuista, ja lentohiekan peittämässä sekä hyvin suolaisissa seuduissa Kaspian meren tienoilla se on varsinaista erämaata. Krimin niemellä menestyvät useat etelämaisiet puut. Kaikkialla Mustan ja Kaspian meren rannoilla kypsyvät eteläiset kesähedelmät, erittäinkin viinirypäleet ja maissi.

Eläinkunta: Pohjoisessa osassa on villilläkin eläinkunnalla taloudellinen merkitys. Kettuja, susia, karhuja, majavia y. m. turkiseläimiä on runsaasti. Metsät ja järvien rannat vilisevät syötäviä kana- ja vesilintuja. Vienan meren ja Kuolan rannoilta saadaan vesilintujen untuvia ja höyheniä. Hylkeitä ja valaita on paljon Vienan meressä ja Jäämeressä. Siellä pyydetään myös turskaa ja silliä. Venäjän joista saadaan lohta ja sampia sekä sammin mätiä eli kaviaria. Myöskin Kaspian meri on rikas sammeista. Mustanmeren kalasto on samanlainen kuin Välimeren.

Asukkaat. Väestö on tällä vuosisadalla kasvanut kolminkertaiseksi. Nykyään on väenlisäys kumminkin suuresti hidastunut, muualla paitse äärimmäisessä etelässä, lounaassa ja lännessä. Keski- ja Länsi-Europan oloihin nähden on Venäjä yleensä harvasti asuttua, mutta Suomen oloihin verraten tiheästi, paitse pohjoisessa ja kaakossa, joissa asutus on aivan heikko (1 5 henkeä km²), sekä idässä, jossa se on samanlainen kuin suurimmassa osassa Suomea (10—15 henkeä km²). Luoteisissa, Itämeren puolissa seuduissa on väentiheys samanlainen kuin Suomen tiheimmin asutuissa kohdissa (20—30 henkeä km²). Keskisissä kuvernementeissa, metsäseudun

eteläosassa ja mustanmullan seudussa asuu noin 40 henkeä neliökilometrillä, mutta väkiluku ei enää juuri kasva. Todellisesti tiheään asuttuja seutuja ovat Puola ja lounaispää mustanmullan seutua, joissa väentiheys on 50—100 h. km²:llä ja lisääntyy yhä vahvasti.

Kieleltään on asukkaiden suuri enemmistö *Venäläisiä*. Vähävenäläiset maan lounaisessa osassa puhuvat kirjakielestä paljon eroavaa murretta. Toi-
nen slaavilainen heimo ovat *puolalaiset* (8 milj.). Lä-
heistä heimoa slaavilaisille ovat *liettualaiset* ja *lätti-
läiset*, Väinäjoen ympärillä ja siitä etelään. *Juuta-
laisia* on noin 4 milj. useimmat heistä puhuvat sak-
sankieltä. Paljon saksalaisia, vähän ruotsalaisia ja
muita europpalaisia on kaupungeissa, saksalaisia
myös maaseuduilla eteläosassa. Äärimmässä lounai-
sessa asuu 1 milj. rumanialaisia ja vähän kreikkalaisia.
Suomalaisia asuu Pietarissa, muissa kaupungeissa
ja Inkerinmaalla. Suomensukuista kansoja ovat viro-
laiset Suomenlahden ja Riianlahden rannikoilla (noin
1 milj.), karjalaiset y. m. pohjoisissa ja itäisissä ku-
vernementeissa. Muista uralaltaillisista kansoista ovat
lukuisimmat tataarit idässä ja kaakkoisessa.

Uskonnoltaan ovat *kreikkalaiskatolisia*: venä-
läiset, paitse pientä valkeavenäläisten heimoa län-
nessä ja muutamia miljonía lahkolaisia; edelleen ru-
manialaiset, kreikkalaiset ja useimmat suomensukuiset
heimot. *Roomalaiskatolisia* ovat puolalaiset, valkea-
venäläiset ja liettualaiset. *Protestantteja* ovat suoma-
laiset, virolaiset, lättiläiset, saksalaiset y. m. *Muha-
metinuskoiset* tataarit y. m. ja *juutalaiset* pysyvät
sitkeästi kukin isiensä uskossa.

Sivistystila. Kansansivistys on kaikkialla alhai-
nen. Virolaisten ja lättiläisten kesken on lukutaito

yleisin. Jonkun verran edistynyt on kansansivistys keskimäisissä ja läntisissä seuduissa, mutta niissäkin ainoastaan pienempi osa väestöstä osaa lukea ja kirjoittaa. Aivan alhaisella kannalla on sivistys idässä, kaakossa ja etelässä. Paras ammattitaito tavataan keskivenäläisissä seuduissa Moskovan ympärillä ynnä Puolassa. Oppi- ja ammattikoulujen lukua on viime aikoina suuresti lisätty.

Valtiolaitos ja hallinto. Venäjällä on rajoittamaton keisarivalta. Hallitus ja hallinto on keskitetty ministeristöihin Pietarissa, kirkollinen hallinto Pyhään Synodiin. Paikallishallintoa varten on maa jaettu kuvernementteihin, joiden hallintoon aateliset kunniavirkamiehet sekä aateliston, porvariston ja talonpoikien valitsevat lääninkäräjät (zemstvot) jonkun verran ottavat osaa. Oikeuslaitos ei ole aivan samalla tavoin järjestetty kaikkialla. Myös sivililait ovat erilaiset Puolassa ja Itämeren maakunnissa. Yhteiskunnalliset oikeudet ovat erilaiset eri säädyillä, jotka ovat: perinnöllinen aatelisto, johon korkeimmat virkamiehet luetaan; alempi virkamiehistö; kunnia-porvarit; kauppiaat, jotka jakaantuvat kolmeen luokkaan; pikkuporvarit eli kaupunkien käsityöläiset; talonpojat. Kunnilla on jotenkin laaja itsehallinto, johon kuitenkin valtion virkamiehet voivat sekaantua. Maalaiskuntien jäseniä ovat ainoastaan talonpojat. Kaupunkikuntien jäseniä ovat kunniaporvarit, kauppiaat, talonomistajat ja pikkuporvarit. Asevelvollisuus on yleinen. Poliisitoimi kuuluu valtiolle, ja yleinen turvallisuus sekä järjestys ovat hyvät. Maanomaisuutta ja kauppaa rasittavat korkeat kiinteistö-, elinkeino- ja kulutusverot. Teollisuutta suojelevat korkeat tullimaksut ulkomaan tavaralta. Suurimmat tulonsa saa valtio viinaverosta ja viinanmyyntimono-

polista. Valtion kulunkiarvio on noin 3,600 milj. Smk. vuodessa. Suurimmat menot ovat vakinaisen sotajoukon ylläpito (lähes 1 milj. miestä ja maailman kolmas sotalaivasto) sekä valtiovelan korko ja kuole-tus (valtiovelan pääoma on n. 20 tuh. milj., vuotuinen korko ja kuole-tus yli 700 milj. Smk.).

Rahalaitos: niinsanottu ontuva kultakanta. Ra-hayksikkönä on 100:aan kopeekkaan jakaantuva *kultarupla*, arvoltaan 2.⁶⁷ Smk. Paitse kultarahaa ovat kumminkin myös valtiopankin setelit ja hopea-ruplat laillisia maksuvälikappaleita. Valtiopankki lunastaa niitä vaadittaessa kultarahalla, ja on sen kultavarasto suurimpia maailmassa.

Pituusmitat: arssina = 0.₇₁₁₂ m., vershok = $\frac{1}{16}$ arssinaa, virsta à 500 saazhenia à 3 arssinaa = 1092.₅. — *Pinta-alamitta:* desjatina à 2400 saazhenia² = 1.₀₉₂₅ hehtaaria. — *Kuutiomitat:* vedro à 10 kruzski = 12.₂₉₉ l, setvertti (tshetvértj) = 2.₀₉₀₈ hl. *Painomitat:* funt à 32 lot à 3 zolotnik, à 96 dolj = 0.₄₀₉₅₂ kg, puuta (pud) = 40 funtta.

Kulkuneuvot valtakunnan eri osien välillä ovat hyvät. Haaksikulkuisia jokia on noin 20 tuh. km, kanavoituja jokia 1000 km ja kanavia 800 km. Tär-kein kanavatie on se, joka alkaa Rybinskin kaupun-gista Volgan varr. ja johtaa Valkeaanjärveen, Äänis-järveen, Laatokkaan ja Nevajokeen.

Rautateitä on Europan puolisessa Venäjän-maassa noin 35 tuh. km. Ne kulkevat enimmäkseen melkein suoraan tärkeimpien kaupunkien välillä, muodostaen siten verkon, joka käsittää koko maan 60 leveysasteen eteläpuolella.

Tärkeimpiä linjoja ovat Pietari—Moskova (Nikolain rata), Pietari—Rääveli—Tartto—Riika—Libava (Baltian emä-rata) Pietari—Vilna—Wirballen (suurin tie Berliiniin), Vilna

—Varsova—Bendzin (suorin tie Wieniin); Vilna—Berditshev—Odessa; Moskova—Tula—Orel—Kursk—Harkov—Sevastopol (suorin tie Pietarista Krimiin); Moskova—Rjashk—Grjast—Vladikavkas ja Grjast—Tsaritsin (Pietarista Kaukasiaan ja Kaspian merelle) sekä Rjashk—Pensa—Samara—Ufa—Zlatoust—Tsheljabinsk—Sipiria; Samara—Orenburg. Suunniteltu on myös tärkeä ratalinja Pietari—Vologda—Vjatka—Perm, josta rautatie jo menee Jekaterinenburgiin ja Tjumeniin Sipiriassa.

Paikallisratoja on toistaiseksi vielä vähän, ja rautatieverkon silmukat ovat harvat.

Useimmat radat ovat yksityisten yhtiöiden rakentamia, mutta valtion lunastamia. Liike Venäjän rautateilla on suhteellisesti yhtä pieni kuin Suomessaakin.

Hyviä maanteitä puuttuu melkein kokonaan.

Maanviljelys. Maan pääelinkeino on maanviljelys.

Suurimmassa osassa Venäjää kuuluu maanomistusoikeus osittain kruunulle, joka omistaa enimmänsä metsämaan, osittain talonpoikaiskunnille, jotka jakavat pellot ja niityt jäsentensä kesken perheiden miespuolisen henkilöluvun mukaan, osittain aatelisperheille, joista muutamat elävät yksinomaan maanviljelyksellä, toiset sen ohessa valtionviroilla.

Maanviljelystä hoidetaan jotenkin hyvästi ainoastaan aateliskartanoissa Itämeren seudussa, Puolassa ja Lounais-Venäjällä. Muualla, etenkin idässä, on maanviljelys alkuperäisellä kannalla, mutta kun maa on hedelmällistä ja laajalti pelloksi kynnettyä, tuottaa se tavallisina ja hyvinä vuosina äärettömiä satoja ja katovuosinakin yleensä enemmän kuin väestön tarpeen.

Pääviljalaji on *ruis*, jota keskimäärin saadaan n. 240 milj. hl. Se on koko Venäjällä yleinen leipävilja.

Toinen peltovilja on *vehnä*, jota tavallisina vuosina korjataan 80—100 milj. hl. Kun vehnää verraten vähän käytetään ravinnoksi, voidaan suuri osa vehnäsadosta viedä ulkomaalle.

Ohraa (45 milj. hl.) ja *kauraa* (190 milj. hl.); saadaan suhteellisesti (väkilukuun katsoen) vähemmän kuin Suomessa; *hirssiä* ja *tattaria* viljellään etenkin kaakossa, vähän *maissia* lounaassa.

Hamppua ja *pellavaa* kasvatetaan enemmän kuin missään muussa maailman maassa.

Potaattia, *valkojuurikasta*, *humalaa* ja *tupakkaa* viljellään enimmäen Puolassa ja Lounaismaakunnissa.

Karjanhoito on suurimmassa osassa maata erittäin huonolla kannalla. Etenkin mustanmullan seudussa pidetään perin vähän karjaa ja sitäkin hoidetaan huonosti. Kumminkaan Venäjä ei kokonaisuudessaan ole karjasta köyhä maa, sillä harvasti asutussa kaakkoisessa aroseudussa kasvatetaan äärettömiä laumoja hevosia ja lampaista sekä paljon sarvikarjaakin. Länsiosan herraskartanoissa pidetään myös jalompirotuisia hevosia ja lehmiä sekä sikoja, keskimäisissä kuvernementeissa paljon siipikarjaa.

Kalastus on erittäin tärkeä Vienenmeressä, Mustassa meressä ja Kaspien meressä sekä joissa, etenkin Volgassa. Kalaa riittää yli maan tarpeen paitse ylisen Volgan, ylisen Dnjeprin ja Veikselin seudussa, joihin tuodaan suolakalaa Norjasta y. m. Hylkeen ja valaan rasvaa saadaan runsaasti.

Metsästys tuottaa turkiksia ulkomaallekin myytäväksi. Enemmän kumminkin tuodaan Sipiriasta.

Vuorityö. Edellä on jo mainittu kivennäisaarteista. *Raudan* valmistus tuottaa vuosittain toista miljonaa tonnia valurautaa, 500 tuh. t. takkirautaa

ja 600 tuh. t. terästä. *Kivihiiltä*, maahiiltä ja antra-kiittia saadaan n. 6 milj. t. vuodessa. *Suolan* mur-taminen ja puhdistus tuottaa toista milj. t. suolaa. *Naftaa* saadaan paikoittain Ala-Volgan seudussa ja Puolassa, mutta se on vähäistä Kaukasian naftaliik-keen rinnalla. *Vaskimalmin* puhdistus, etupäässä Uralissa, tuottaa yli 5 milj. kg., *sinkkikaivokset* Puo-lassa 4 milj. kg. puhdasta sinkkiä. *Kullan* ja *pla-tinan* saanti Uraalista on vähentynyt, niin myös ja-lokivien ja puolijalokivien louhiminen. — Vuorityössä työskentelee lähes $\frac{1}{2}$ milj. henkeä, sen vuotuisten tuotteiden arvo lasketaan n. 250 milj. Smk.

Teollisuus. Ylisen Volgan seudussa elävät ta-lonpojat yhtäpaljon *käsityöstä* kuin maanviljelyksestä. Muutamissa kylissä harjoitetaan huopa- ja harjastöitä, toisissa nahka-, toisissa puu-, toisissa rautatöitä. Ajan-pitkään ei käsityö kumminkaan näy voivan kilpailla *tehdasteollisuuden* kanssa, joka tässä samassa seu-dussa, etenkin *Moskovassa ja sen ympäristöllä*, al-kaa olla mahtavasti kehittynyt.

Toinen suuri teollisuuspiiri on *Puola*, jossa helppo kivihiilen saanti on suurena apuna tehdasliikkeelle.

Venäjän teollisuus on monipuolinen, sillä useim-pia raaka-aineita saadaan omasta maasta, ja suojelus-tullit vaikuttavat, että ulkomaantavara ei saa ostajia. Ulkomaantavaran kilpailun puute kumminkin vai-kuttaa, että Venäjän tehtailijat eivät koeta tehdä ta-varaansa mahdollisimman hyväksi ja huokeaksi. Tekstiili-, metalli-, savi- ja lasi-, puu- ja paperiteol-lisuus ovat kaikki mahtavasti lisääntyneet ja täyttä-vät yleensä suurimman osan väestön tarvetta. Ai-noastaan parhaimpia tavaralajeja kultakin alalta ei Venäjän tehtaissa valmisteta, niink. hienoimpia villa-, liina-, puuvilla- ja silkkikankaita, parhaimpia koneita

ja instrumentteja, oikeata porsliinia ja hienosti hiottua lasia y. m. Nahkateollisuuden alalla ovat kuminkin muuallakin kuuluisia muutamat lajit, niink. »venäjän nahka» ja Puolan kengänpäällysnahka, tatarilainen sahviani y. m, Ulkomaillakin haluttuja ovat venäläiset papirossit ja muutamat säilykkeet, niink. kaviaari. Sokeria viedään Englantiinkin.

Kauppa. *Ulkomainen kauppa* on suureen aluskaslukuun nähden peräti vähäinen. Sen sijaan että jokainen suomalainen käyttää ulkomaan tavaraa vuotuisasti keskimäärin 65 Smk. arv. ja jokainen Hollantilainen 650 Smk. arv., käyttää jokainen venäläinen niitä keskimäärin vaan 12 Smk. arv. Vuotuinen tuonti on arv. n. 1,600 milj. Smk., vienti sitävastoin 2000 milj. johon osaksi lienee syynä se, että Venäjän valtiovelkaan, rautateihin ja teollisuuslaitoksiin kiinnitetyn ulkomaisen pääoman korko on suoritettava maasta viedyillä tavaroilla. Hyvin tärkeä on kauppavaihto omien aasialaisten alusmaiden kanssa, mutta sitä ei lueta ulkomaiseen kauppaan.

Venäjän tärkeimmät vienti- ja tuontitavarat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Raakaa puuvillaa . . .	150 á 200	1. Jyviä ja jauhoja . . .	900
2. Metalleja . .	150	2. Pellavaa ja hamppua . .	200
3. Koneita . . .	150	3. Pellavan y. m. öljykasvien siemeniä . .	110
4. Teetä . . .	100	4. Puutavaraa.	110
5. Pienempää metallitavaraa	65	5. Kaikkia teh-	
6. Villaa ja villalankaa . .	60		

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
7. Värjäysaineita ja maalia .	40	<i>dastavaroita yhteensä ulkomaille ja Suomeen . .</i>	90
8. Kivihiiltä .	35	6. <i>Naftaa ja naftaöljyä .</i>	75
9. Höysteitä, rohdoksia ja kemiallisia tuotteita . .	35	7. <i>Munia ja meijerituotteita</i>	60
10. Raakasilkkiä ja silkkilankaa . . .	30	8. <i>Sokeria . .</i>	55
11. Nahkaa ja nahkatavaraa	25	9. Vuotia, harjaksia, karvoja, höyheniä .	40
12. Kalaa . .	25	10. Rasvaa, ihoa ja talia .	25
13. Viiniä ja väkijuomia . .	25		

Venäjän tärkeimmät kauppamaat ovat:

Saksa (tavarainvaihto 950 milj. Smk. vuodessa).

Tuonti: metalleja ja metalliteoksia, puuvillaa, villataavaraa, värjäys-, rohdos- y. m. kemiallisia valmisteita, kahvia, höysteitä y. m. siirtomaantavaraa. *Vienti:* vehnää, ruista, kauraa, ohraa, pellavaa, hamppua, öljysiemeniä, vuotia, rasvaa, ihoa, talia, puutavaraa y. m.

Iso-Britannia (800 milj.). *Tuonti:* raakaa puuvillaa ja villaa, metalleja, rautatietarpeita, koneita, laivoja, kivihiiltä ja teetä. *Vienti:* vehnää, kauraa, ohraa, pellavaa, hamppua ja öljysiemeniä, puutavaraa, teuraseläimiä ja lihaa, munia, sokeria, vuotia y. m.

Kiina, Persia ja Sisä-Aasia (300 milj. josta tuonti Kiinasta tekee $\frac{1}{3}$). *Tuonti:* teetä, hedelmiä

ja riissia, raakaa puuvillaa, villaa ja silkkiä, itämais-
sia korukankaita, hevosia ja kameleja. — *Vienti:*
jauhoja, naftaöljyä, puuvilla- ja villakankaita, soke-
ria, öljysiemeniä, mangaanirautaa, nahkatavaraa, saip-
puata ja kynttilöitä y. m.

Ranska (200 milj. etup. vientiä). *Tuonti:* vii-
niä, konjakkia, hedelmiä, raakasilkkiä ja silkkilankaa,
muoti- ja korutavaraa, kelloja. *Vienti:* pellavaa,
hamppua ja öljysiemeniä, vehnää, vuotia, harjaksia, y. m.

Alankomaat (175 milj. melkein yksistään vien-
tiä). *Vienti:* samoin kuin Saksaan.

Itävalta-Unkari (160 milj.). *Tuonti:* koneita,
villa- ja nahkatavaraa, kelloja y. m. *Vienti:* veh-
nää, ruista, ohraa, vuotia y. m. raakatavaraa, m. m.
jälleenvietäväksi Sveitsiin, Italiaan ja Saksaan.

Italia (120 milj., etup. vientiä). *Tuonti:* hedel-
miä ja ruokaöljyä, raakasilkkiä ja silkkilankaa.
Vienti: vehnää ja vehnäjauhoja, naftaöljyä y. m.

Belgia (110 milj., etup. vientiä). *Tuonti:* Rau-
tatietarpeita, teräkaluja, pyssyjä. *Vienti:* samoin
kuin Saksaan ja Alankomaihin.

Suomi (105 milj.). Kts. sivulla 30.

Pohjois-Amerikan Yhdysvallat: *Tuonti:* Raa-
kaa puuvillaa, metalleja. *Vienti* aivan vähäinen.

Turkki (etup. vientiä). *Tuonti:* hedelmiä ja
rusinoita y. m. s. *Vienti:* naftaöljyä, sokeria y. m.

Ruotsi ja Norja: *Tuonti:* rautaa, koneita, lai-
voja, kalaa. *Vienti:* ruista ja ruis- sekä vehnäjau-
hoja, naftaöljyä, vuotia y. m.

Tanska: *Vienti:* ruis- ja vehnäjauhoja, puuta-
varaa, eläimiä, lihaa, rasvaa, munia, voita. *Tuonti* ai-
van vähäinen.

Rumania: *Vienti:* nahkaa ja nahkatavaraa, naftaöljyä, saippuaa ja kynttilöitä. *Tuonti* vähäpätöinen.

Sisämainen kauppa on erittäin suuri. Maalais-tavarain, etenkin viljan, munien, vuotien ja siemenien osto antaa työansiota lukemattomille välikauppiaille. Tehdastavaran levittäminen tehdaspiireistä suuren valtakunnan kaikkiin sopukkoihin elättää suurta joukkoa tukku-, vähittäis- ja kulkukauppiaita. Kuuluisat ovat Nizhni-Novgorodin vuosimarkkinat, jotka alkavat heinäkuun lopussa ja kestävät 6—7 viikkoa. Täällä myydään suunnattomat määrät hevosia, villaa, vuotia ja nahkoja, huokeata puuvillakangasta, huopatavaraa, hevosenväljaita, jauhoja, teetä, itämaan mattoja ja tatarilaista nahkatavaraa, rautatavaraa y. m.

Merenkulku ei ole suuriarvoinen. Venäjän merillä kulkeva höyry- ja purjelaivasto ovat Europan pienempiä, n. 550 höyrylaivaa, n. 250 tuh. rt., 2,000 purjelaivaa, ainoastaan 300 tuh. rt. Tärkein on laivakulku Mustalla merellä, Odessasta Konstantinopoliin, Smyrnaan ja Palestinan rannikolle sekä Batumista Kaukasiassa Odessaan ja Krimiin. Tätä tietä tuodaan paljon naftaöljyä Kaukasiasta, toinen osa menee Kaspian meren ylitse Astrakaniin ja Volgaa ylös. Vähäisempi kuin Kaspian merellä on laivakulku Itämerellä ja vielä pienempi Vienan merellä. Yleensä on jokilaivakulku kehittyneempi kuin merenkulku. Suurin liike on Volgalla ja sen lisäjoilla, jossa toista tuhatta pientä höyryvenhettä on liikkeessä. Sitä lähinnä suurin venhe- ja lotjakulku on Nevalla, Laatokalla ja Äänisjärvellä, Dnjeprillä, Donilla, Vienalla, Väinällä ja Veikselillä:

Venäjä jakaantuu historiallisesti:

1. Isoon Venäjään, 2. Itä-Venäjään, 3. Vähä-Venäjään, 4. Itämeren maakuntiin, 5. Etelä-Venäjään, 6. Länsi-Venäjään, 7. Puolan kuningaskuntaan. Tämä jako ei kumminkaan enää aivan vastaa

nykyisiä oloja. Euroopanpuolisen Venäjän kuvernementit ryhmitetään nykyään tavallisesti seuraavasti:

Pohjoinen seutu.

9 kuvernementtia: Viena (Archangëljsk), Aunus (Olónjets), Vológda, Novgorod, Pihkova (Pskofj), Pietari, Vironmaa, Liivinmaa, Kuurinmaa. Yht. 1,6 milj. km², yli 9 milj. asukasta.

Tämän seudun suurempi, itäinen ja keskinen osa on yleensä aivan harvasti asuttua ja köyhää seutua; asukkaat venäläisiä, karjalaisia ja inkeriläisiä y. m. Suurin osa maata on kruunun metsää, viljelysmaat ovat enimmäkseen talonpoikaiskyläkuntien omia. Viron, Liivin- ja Kuurinmaalla on suurin osa maata saksalaisen aateliston hallussa, sen ohessa on talonpojilla pieniä itsetyisiä tiloja. Aateliskartanoissa hoidetaan maanviljelystä jotenkin hyvästi, muualla huonosti. Teollisuus on koko tässä seudussa keskittynyt pääkaupunkiin ja muihin suurempiin kaupunkeihin. Aunuksessa on kruunulla ja yksityisillä rautakaivoksia ja rautasulattoja. Baltian rata, Pietarin – Vilnan rata, Nikolain rata ja siitä Arkangeliin menevä haara ovat liikkeen valtaväyliä, ynnä Rybinskin – Pietarin kanavatie ja Vienanjoki. — Kaupunkeja:

Arkangeli, Vienajoen suussa. Puutavaraa vie-dään ulkomaille ja kalaa Venäjän sisäosiin. — **Vollogda**, käy kauppaa Uraalin seudun ja Sipirian kanssa ja myy Venäjälle etenk. turkiksia, vuotia ja nahkaa. V:ssa on melkoisia kulta- ja hopeaseppäliikkeitä. — **Petrozavodsk** (suom. Petroskoi), Äänisen rann. Aunuksessa. Suuri rautaruukki ja ruutitehdas.

Läh. rauta-, vaski-, marmori- ja liuskakivilouhoksia. — **Novgorod**, keskiajalla kuuluisa kauppakaupunki. Ympäristön herraskartanoissa alkaa meijeritoimi kehittyä. — **Pihkova**, samoin k. edell. P:ssa on palttina- ja purjekangastehtaita.

Pietari, valtakunnan komeasti rakennettu pääkaupunki Nevan suussa, 1,3 milj. asuk. Keisarin ja hovin talviasunto, paljon sotaväkeä. Suuri Pörssi ja Valtakunnan pankki. Suuria yksityispankkeja (myös Suomen pankin konttori). Suuri meriliike ja jokiliike, osaksi suomalaisten käsissä. Pietari on tärkeä rukiin, vehnän ja ruis- ja vehnä jauhojen, ohran ja kauran, teuraseläinten, hevosten, talin ja ihran sekä munien ja höyhenien vientipaikka. Voitakin lähete-tään (Hangan kautta). Tuonti on Venäjän suurin, etenkin tehdastavarain alalla.

Tehdasteollisuus on suurenmoinen. Tehtaista mainittakoon Nevan puuvillalanka- ja rihmatehdas sekä kynttilätehdas. Sokeri-, tupakka- ja muu nautintotavarateollisuus on Venäjän suurin. Käsieteollisuudessa on erittäin huomattava kulta- ja hopeaseppäliike sekä huonekalujen valmistus ja vaatetusteollisuus, etenkin lakkien valmistus. — **Kronstadt**, saarella Pietarin edustalla, 60 tuh. asuk. Valtakunnan suurin merilinnoitus ja sotasatama; valtion laivanrakennuspajat ja telakat. Yksi satama on avoin myös kauppalaivoille. Meren pohjaan syvennetyt kanavat johtavat K:sta Pietariin.

Valkeasaari (Bjelyöstrov), tulliasema, ja *Ozerki* suuri kesähuvilapaikka Suomen rautatien varr. — *Rajajoki* (Sestrorjetsk) suuri kivääritehdas Suomenlahden rann. — *Lyysinä* (Shlisselbúrg), Nevan niskassa, tärkeä läpikulkupaikka Laatokan tiellä — *Peterhof* ja *Oranienbaum*, Suomen lahden etelärann. ja *Tsarskoje Seló* sekä *Gatshina*, keisarillisia linoja ja pikkukaupunkeja. — *Krasnoje Seló*, suuri kesäleiri-

paikka. — *Narva*, pieni kauppakaupunki Narvanjoen varr., vastapäätä Viipuria.

Rääveli (Reevelj, vironk. Tallinna), Baltian radan varr., vastapäätä Helsinkiä, 65 tuh. asuk. Venäjän paraimman viljaseudun ja toistaiseksi myös Sipirian lähin satama Itämeren puolella. Suuri rukiinvienti, jota varten on suurenmoinen elevaattori. Raa'an puuvillan, raudan ja kivihiilen tuontia. Säännöllinen laivaliike Helsinkiin suomalaisilla laivoilla. Räävelissä ja läheis. on rautavalimoita, kattuuni-, neulomatavara-, nahka- ja lasitehtaita.

Baltishport, Räävelistä länt., sota- ja talvisatama. — *Tartto*, Liivinmaan pohj. osassa, verkatehtaita. — *Pernava*, satama Riian lahden pohj. rann. — *Arensburg*, satama Saarenmaassa (Eezelj). — *Dagerort*, majakka Hiidenmaan (Dage) saaressa, tärkeä Suomeen kulkeville laivoille.

Riika (Riga) Liivinmaan pääkaupunki, Väinäjoen suussa, 285 tuh. asuk. Tavara- ja arvopaperipörssi. Suuri Riian Kauppapankki. Varranttimakasiineja. Suurin rukiin, pellavan ja öljysiemenien, sokerin ja puutavaran vienti. Tuodaan etenkin suolakalaa ja kivihiiltä, raakaa puuvillaa y. m. Sokeri-, paperi-, nahka- y. m. tehtaita ja konepajoja. — **Libava**, Kuurinmaan rannikolla, 65 tuh. asuk. Suuri sotasatama, pellavan, hampun ja rukiin vientiä.

Mitava, Kuurinmaan pääkaupunki. — *Vindava*, sota- ja kauppasatama.

Keskinen teollisuusseutu.

11 kuvernementtia: Smölensk, Tver, Jaroslav, Kostromá, Nizhni-Novgorod, Kasan, Vladimir, Moskova, Kaluga, Tula, Rjäsan, yht. 550 tuh. km², yli 18 milj. asuk.

Tässä seudussa on käsäteollisuus monessa paikoin yhtä tärkeä väestön elatuslähde kuin maanvil-

jelys. Muutamissa kylissä harjoitetaan puu-, toisissa nahka-, toisissa savikalujen, toisissa hattujen, harjojen t. m. s. valmistusta. Mutta vuosi vuodelta astuu kumminkin tehdasteollisuus etusijalle. Moskovon ja Vladimirin kuvernementeissa on monta kymmentä tehdaskylää, joissa useimmissa on puuvillatehtaita. Maat tässä seudussa kuuluvat osaksi talonpoikaiskyläkunnille, osaksi aateliskartanoihin. Kaupunkeja:

Smolensk, ylisen Dnjeprin varr., 50 tuh. asuk. palttina- ja nahkatehtaita. Melkoinen viljankauppa. — *Tver*, Volgan ja Nikolain radan varr., yli 50 tuh. asuk. Pellava-, nahka-, tärpähti- ja saippuatehtaita. — *Jaroslav*, Volgan varr., samanl. tehtaita kuin Smolenskissa. — *Kostroma*, Volgan varr. ja *Vladimir*, Kljazman varr., puuvillateollisuuden pääpaikkoja; valmistetaan m. m. harsokankaita. Silkkitehtaitakin on; ympäristöissä suuria kaalistarhaviljelyksiä. — *Ivanov-Voznesensk*, tehdaskaupunki, jossa valmistetaan kattuunia 10 milj. rpl. arv. vuodessa. Värjäyslaitoksia.

Rybinsk, Volgan varr. suuren kanavatien alkupäässä. Venäjän viljakaupan keskusta ja varas-
topaikka. Viljapörssi. — **Nizhni-Novgorod**, Volgan varr. 100 tuh. asuk. Suuri vuosimarkkinapaikka (kts. s. 70). — **Kasan** (kazànj), Volgan varr., 130 tuh. asuk. Sipirian tavarain varasto- ja välityspaikka. Kauppa ja käsityö ovat suureksi osaksi tataarien hallussa. K:ssa on suuria vene- ja lotjaveistämöitä, useita tehtaita, joissa valmistetaan kattuunia, sertinkiä ja kretonnikankaita, saippuaa, sahvia ja rautakaluja.

Moskova, pienen Okaan laskevan Moskova-joen rannalla, 1 milj. asuk. Venäjän suurin tehdas- ja suurin sisämaan kauppakaupunki, rautatieverkon keskus-
piste ja Pietarin jälkeen suurin raha- ja arvopaperi-
markkinapaikka. Tehtaita on kaikenlaisia: puuvilla-, villa- ja silkkikutomoita ja kehrutehtaita, neuloma-
tehtaita; teräs- ja rautakalu- sekä konepajoja; kulta-

ja hopeaseppäliikkeitä, juhti- ja nahkatehtaita, lasi-, fajansi- ja porsliinitehtaita. Suuri turkiskauppa ja maailman suurin teenkauppa. Ruusuöljyn, sahramin, moskuksen, helmien ja jalokivien kauppaa. Moskovassa on vanha ja kansallisissa tavoissa sitkeästi pysyvä kauppiaskunta, joka asuu erityisessä kaupunginosassaan (Zamoskvorétshe). Moskovassa on kauppayliopisto. — Moskovon ympäristössä on paljon nopeasti kasvavia tehdaskyliä, joissa etenkin on puuvillatehtaita.

Túla 118 tuh. asuk., Upà-joen rannalla, on tunnettu rautateollisuudestaan. Suurenmoiset valtion kivääritehtaat. Kaluja valmistetaan myös n. s. Tula-metallista (teekeittiöitä y. m.). Melkoinen viljakauppa.

Kaluga, Okan varr., 50 tuh. asuk.; vitrioli-, saippua-, liinaöljy, tali- ja harjatehtaita. -- *Rjäsán* (Rjäzànj), mustan mullan seudun rajalla. Suuri viljan lastaus- ja varastopaikka.

Itäinen seutu.

6 kuvernementtia: Perma, Vjatka, Samara, Astrakan, Ufà, Orenbürg, ja Uralin kasakkain maa, 1,2 milj. km², lähes 14 milj. asuk.

Tässä seudussa on kruunulla, vuorikaivoksilla, tehtailla ja muutamilla ylimyksillä laajoja domeeneja, joita kumminkin talonpoikaiskyläkunnat viljelevät. Asutus on harva ja maata vielä runsaasti, mutta kansansivistys on peräti alhainen sekä venäläisissä että »vierasrotuisissa» seuduissa; maata viljellään lannoittamatta, paikoittain kaskeamalla tai aron kuoa polttamalla. Kuivuus on suurena rasituksena.

katovuodet sattuvat tiheään ja köyhyys on yleinen. Pohjoisessa, vuorisessa ja metsäisessä osassa kukoistaa kumminkin vuorityö; etelässä on muutamia suuria tehdaskaupunkeja, kootaan maasuolaa (Elton-järvi) ja kasvatetaan paikoittain viiniä ja silkkiä. Ruis on päävilja metsäseudussa, vehnä aroseudussa. Karjaa on jotenkin runsaasti, mutta sitä hoidetaan huonosti ja pidetään etupäässä villojen, vuotien, sarvien, luiden ja harjaksien vuoksi. Alisella Volgalla ja Kaspian merellä harjoittavat venäläiset ja tataarit laivakulkua ja kalastusta.

Kaupunkeja:

Perm, Kaman varrella, n. 50 tuh.asuk., metallitehtaita, rauta- ja vaskisulattoja, jokiliikettä ja turkiskauppaa. Permissä on suuren Volgan-Kaman Pankin pääkonttori. Läheisyydessä Uraalin suurimmat rautakaivokset. — **Jekaterinenburg**, Permistä Sipiriaan vievän rautatien varrella. Vuoriylhallitus. Kulta-, platina- ja puolijalokivikaivoksien keskuspaikka. Rauta- ja vaskisulatto, valtion työpaja malakiitti-, jaspis-, marmori-, porfyryri- ja aventuriniteoksia varten. — **Samara**, Volgan varr. 90 tuh.asuk., suuri kauppa viljalla, pellavalla, öljysiemenillä, lammasnahkoilla y. m. — **Orenburg**, Uraljoen varr. 75 tuh.asuk. vaskisulattoja, suolankeittolaitoksia, samminpyyntiä ja kaviarisäilykkeiden valmistusta. O. on Sipirian emäradan ja Keski-Aasian karavaanitien alkukohta. — **Astrakan** (astrahànj), Volgan suistomaassa, 115 tuh.asuk. Höyrylaivaliikettä Volgalla ja Kaspian merellä. Kalastusta ja hylkeenpyyntiä. Kaviarisäilykkeiden valmistusta. Ympäristössä harjoitetaan myös viininviljelystä.

Ulfá, Volgaan laskevan Bjelaja-joen varr., 50 tuh.asuk., 10-päiväiset vuosimarkkinat helmikuussa. — *Slatoust*,

(zlatoust), Uraalin solassa, Sibirian radan varr. Suurenmoimen valtion masuuni ja rautavalimo.

Keskinen mustanmullan seutu.

7 kuvernementtia: Pensa (pënza), Simbirsk, Sarátov, Voronesh (vorónjezh), Tambòv, Kursk, Orel (arjòl), yht. 400 tuh. km², yli 15 milj. asuk.

Tämä seutu on Venäjän parhaimpia vilja-aittoja. Yksin huonoinakin vuosina myydään paljon viljaa. Sekä ruista että vehnää kasvatetaan. Vaikka asutus ei ole varsinaisesti tiheä, on viljelysmaasta kumminkin jo puute. Maanviljelystä hoidetaan nimittäin aivan alkuperäisellä tavalla, Samaa peltoa viljellään lannoittamatta ja muokkaamatta, kunnes se ei enää mitään kasva. Suurin osa maata kuuluu talonpoikaisille kyläkunnille. Aateliskartanojakin on, mutta omistajat asuvat useimmat kaupungeissa ja ovat, samoin kuin talonpojat, kovasti velkaantuneet. Tupakan viljelys on tärkeä. Karjaa pidetään aivan vähän. Hevosettomia ja lehmättömiäkin taloja on melkoinen osa koko taloluvusta. Maakansa köyhtyy sen vuoksi köyhtymistään, ja verot jäävät vuosikausiksi rästiin. — Kaupunkeja:

Orel, Okan rann., 70 tuh. asuk. O. on tärkeä rautateiden risteyskohta, siellä on rautavalimoita, fajansitehtaita ja etenkin suuri hampputeollisuus ja seudussa kasvatetun viljan ja tupakan kauppa («Venäjän lehtiä»). Suuren Orelin Kauppapankin pääkonttori. — **Voronesh**, läh. Donia, 85 tuh. asuk., jokikulkua Mustalle merelle asti. Viljakauppaa, talija saippuatehtaita. — **Saratov**, Volgan varr., 135 tuh. asuk. Suuria suolamakasiineja, nahka- ja tupakka-

tehtaita, kashmir- ja silkkikutomoita, laivaveistämöitä ja jokikulkua Volgalla.

Kursk, 50 tuh. asuk., nahka-, saippua- ja kynttilätehtaita. — *Tambov*, 50 tuh. asuk., aluna- ja vitriolitehtaita, verka- ja shaalikutomoita, — *Pensa*, 57 tuh. asuk. palttina-, nahka-, ja saippuatehtaita, kasvitarhan viljelystä ja vilja- sekä suolakauppaa. — *Simbirsk*, Volgan varr., suuria nahka-parkittoja, vilkas kalastustoimi. — *Sarepta*'ssa ja sen ympärillä on saksalaisia asukkaita, jotka harjoittavat tupakan ja silkin viljelystä, silkin kehruuta ja kudontaa. — *Tsaritsin*, Volgan viimeisessä käänteessä, 55 tuh. asuk., paljon pieniä tupakka-, nahka- y. m. tehtaita ja käsityölaitoksia. T. on Kaspien merellä kulkevien höyrylaivojen ylin satama Volgan varr.

Ukraina ja Tshernigov.

3 kuvernementtia: Harkov (chárjkof), Poltava ja Tshernigov, yht. 157 tuh. km², 7,6 milj. asuk.

Mustamultainen aro Donin ja Dnjeprin välillä, on vahvasti asuttu ja paremmin viljelty kuin Itä-Venäjä. Vehnä on päävilja, valkojuurikkaan viljelys suurenmoinen. Karjaa, etenkin hevosia ja lampaista on runsaasti. Asukkaat eivät ole sivistyneitä, mutta vapautta rakastavia ja uutteria (vähävenäläisiä ja kasakoita). Verojen, hallinnon y. m. suhteen he nauttivat joitakuuta etuoikeuksia. Tshernigov on metsäseudun rajalla, jossa maa on huonompi ja ruis pääviljana. — Kaupunkeja:

Harkov, 170 tuh. asuk. Harkovkajoen varr., Venäjän suurin lammas- ja hevosmarkkinapaikka.

Krementshug, Dnjeprin varr., 60 tuh. asuk., suuria vil-lamakasiineja, sokeri-, salpietari- ja saippuatehtaita. — *Poltava*, Vorsklajoen varr., 55 tuh. asuk., nahkatehtaita ja suuria viinapolttimoja. — *Tshernigov*, suuria sokeritehtaita.

Etelä-Venäjän aro.

4 kuvernementtia: Donin kasakkain maa, Jekaterinosláv, Tauria (Krim) ja Herson (cherson), yht. 364 tuh. km², 9 milj. asuk.

Krimin niemen pohjoisosa eli »Nogain aro» ja osa Donin kasakkain maata ovat aivan harvasti asuttuja ja lentohiekan peittämiä seutuja, mutta yleensä on aro hedelmällistä. Krimin vuoriston rinteillä ja monessa muussakin paikoin harjoitetaan hedelmäin (omenien, päärynien, arbuusien, meluunien y. m.) sekä viinin viljelystä. Vehnää ja karjantuotteita saadaan runsaasti. Keisarillisella perheellä ja ylimyksillä on näissä seuduissa suuria domeeneja. Tatareja ja juutalaisia on paljon; sitäpaitse on kaupungeissa kreikkalaisia, armenialaisia ja länsieurooppalaisia kauppiaita. — Kaupunkeja:

Odessa, Hersonin läänissä, Mustanmeren rann., yli 400 tuh. asuk. Venäjän suurin vientisatama. Päävientitavarat: vehnä, vuodat ja lammasnahkat, naftaöljy, pellava ja hamppu, öljysiemenet, puutavara, kala, kalanliima ja kaviari. Tuonti käsittää m. m. raakaa puuvillaa Egyptistä, kivihiiltä, viiniä ja etelänhedelmiä, raakasilkkiä. Hyvä kauppasatama, ja suuria clevaattoreja. Suurin kauppa Kaukasian, Marseillen, Neapelin ja Lontoon kanssa. Säännöllinen laivakulku venäläisillä laivoilla Mustanmeren satamiin, Konstantinopoliin, Palestinaan ja Egyptiin. — **Nikolajev**, Odessasta it., 90 tuh. asuk. Suuri sotasatama, konepajoineen. — **Herson**, Dnjeprin suussa, 70 tuh. asuk., satama; nahka- ja sarkatehtaita, kauppa viljalla, villoilla ja talilla. — **Simferopol**, Krimin vuoristossa, 50 tuh. asuk., niemimaan tuotteiden viinin, hedelmien ja erinomaisten lammasturkisten

pääkauppapaikka. — **Jekaterinosláv**, rautarikkaassa seudussa Dnjeprin varr., 120 tuh. asuk. Villamarkkinat, rautasulattoja, sarka- ja verkatehtaita. — **Rostov** ja **Nahitshevan**, yhteenkasvanut kaupunki Donin varr., 150 tuh. asuk. Kaakkois-Venäjän maalais-tavaran, m. m. hirssin, tattarin, villan, talin ja kaviarin päävarastopaikka. Tärkeä tavarapörssi.

Krimissä on paitse Simferopolia *Sevástopol*, 55 tuh. asuk., hyvä sota- ja kauppasatama. — Asovan meren rannalla: *Taganrog*, yli 50 tuh. asuk., Rostovin ja Harkovin vientisatama. Nahka-, saippua-, köysi- ja verkatehtaita. — Sisämaassa: *Jelisavetgrád*, yli 60 tuh. asuk., tupakkatehtaita, nahkan ja talin valmistusta. — *Novotsherkásk*, läh. Donia. 55 tuh. asuk. Nahkatehtaita, suuret vuosimarkkinat.

Łounainen seutu.

4 kuvernementtia: Bessarabia, Kijev, Podolia ja Volhynia, yht. 210 tuh. km², n. 12 milj. asuk.

Maa on paikoittain vahvasti aaltoilevaa, laadultaan hedelmällistä savea. Vehnää, maissia, tupakkaa ja valkojuurikasta y. m. viljellään, Bessarabiassa viiniäkin. Maalaisväestö on Bessarabiassa rumania-laisia, muualla vähävenäläisiä. Suurissa aateliskartanoissa, joiden omistajat ovat venäläisiä tai puolalaisia ja enimmäkseen asuvat tiloillaan, hoidetaan maata hyvästi ja kasvatetaan erinomaista karjaa, etenkin jaloja hevosia. — Juutalaisia on paljon. — Kaupunkeja:

Kijev, Dnjeprin varr., 250 tuh. asuk. Tärkeä pyhiinvaelluspaikka. Pörssi. Nahka-, saippua-, savitavara- ja fajansitehtaita. Tekolannoitusaineiden valmistusta ja kauppaa. — **Berditshev**, puolijuutalainen kaupunki, 55 tuh. asuk., Ukrainan tavaroiden välityspaikka. — **Kishinev**, Bessarabian pääkaupunki,

110 tuh. asuk., vehnän, maissin, viinin ja hevosten kauppaa.

Shitomir, (zhitómir), Volhynian pääkaupunki. Nahka-sarka-, hattu- ja lakkitehtaita. — *Kàmenets Podòljsk*, Podolian pääkaupunki ja suuri markkinapaikka. — *Mohilev*, Dnjestrin varr. Silkin valmistusta ja kudontaa.

Läntinen seutu.

6 kuvernementtia: Vitebsk, Minsk, Mohilev, Kovno, Grodno, Vilna (306 tuh. km², yli 10 milj. asuk.)

Tämä on Venäjän metsäisin seutu. Laajat suot tekevät ilmanalan koleaksi. Ruis, hamppu ja pel-lava menestyvät parhaiten. Väestö on kansallisuudeltaan vähävenäläisiä, valkeavenäläisiä, liettualaisia ja juutalaisia, aatelisto puolalaista ja venäläistä. Kansansivistys on alhainen ja köyhälistö suurilukui-nen. Maanviljelystä hoidetaan itsenäisillä talonpoi-kaistiloilla huonosti. Seudun lukuisissa aateliskarta-noissa on parempi maanviljelys, karjanhoito ja met-sänhoito. Muhkeita tammi-, pyökki-, lehmus- ja kuu-simetsiä on runsaasti. Teollisuus on suurenpuolinen. Kauppa ja käsityö ovat juutalaisten käsissä. Varalli-suus ja väkiluku ovat jotenkin vahvasti lisäänty-mässä.

Kaupunkeja:

Minsk, yli 90 tuh. asuk., suuri vuosimarkkina-paikka. Huonekalu- ja tulitikkutehtaita.

Vitebsk, n. 70 tuh. asuk. Nahka-, tulitikku- y. m. teh-taita. — *Mohilev*, Dneprin varr., puutavara- ja jokikulku-liikettä. — *Dvinsk*, Väinän varr., n. 70 tuh. asuk., samoin kuin edell. — *Bjelostòk*, 65 tuh. asuk.; viljan, puutavaran, tervan, öljysiemenien välityskauppaa, tupakkatehtaita. — *Brest-Li-tòvski*, n. 50 tuh. asuk., samoin kuin edell. — *Bobruisk*, 60

tuh. enimm. juutal. asuk. ja *Gomél*, myyvät m. m. tammikiskoja huonekaluteollisuutta varten.

Grodno, Njemen-joen ja Vilnan—Varsovan radan varr., n. 50 tuh. asuk.; silkki-, villakangas- ja tupakatehtaita.

Kovno. Njemenin ja Vilnan—Virballenin radan varr., 75 tuh. asuk.; vie hamppua, pellavaa, öljysiemeniä ja puutavaraa Saksaan. Puuhiomoita, paperi- ja huonekalutehtaita.

Vilna, josta on suora rautatieyhteys Pietariin, Moskovaan, Varsovaan, Berliiniin y. m., 160 tuh. asuk., joista puolet juutalaisia. Suuret vuosimarkkinat. Puu-, paperi-, kutoma- ja vaatetusteollisuutta.

Puola.

10 kuvernementtia, 128 tuh. km², lähes 10 milj. asuk.

Puola eli »Veikselin seutu» (*Privisljanskij kraj*) on Venäjänmaan tiheimmin asuttu seutu ja toinen suuri teollisuuspiiri. Suuri osa maata kuuluu puolalaisiin aateliskartanoihin, osa on talonpoikaistiloja. Maarahvaskin on puolalaista. Kaupunkilaiset ovat suureksi osaksi juutalaisia, kumminkin on kaikkialla myös puolalaista keskisäätyä ja paljon saksalaisia. Väkiluku ja varallisuus edistyvät Puolassa nopeasti.

Kaupunkeja:

Varsova (*Varshàva*), haaksikulkuisen Veikselin varrella, 620 tuh. asuk., kenraalikuvernöörin asunto, Puolan kaupan keskus. Pörssi ja useita villa-, puuvilla-, nahka-, pronssi- ja rautakalutehtaita ja konepajoja. Melkoinen kulta- ja hopeaseppäliike.

Lodz, yli 300 tuh. asuk. 18 puuvillan- ja yhtä monta villankehruulaitosta. Kolmatta sataa kutoma-

tehdasta, sitäpaitse monta kymmentä myllyä y. m. tehdaslaitoksia. — **Pjotrkov**, valmistaa puuvillatavaraa 40 milj. rpl. arv. vuodessa.

Lublin, 50 tuh. asuk., sarkatehtaita, viljan ja Unkarin viinien kauppaa. — *Kjelce*, rautasulattoja, vilja-, suola- ja puutavarakauppaa. Ympäristössä ovat Puolan suurimmat ki-vihiili-, rauta-, sinkki- ja suolakaivokset.

Ruotsi ja Norja.

Ruotsi: 450 tuh. km², noin 5 milj. asuk. — *Norja*: 325 tuh. km², 2,2 milj. asuk.

Asema ja rannikot. Suurin osa Skandinavian niemimaata sijaitsee samoilla leveysasteilla kuin Suomi. Norja ulottuu kumminkin etelässä 58:nteen ast. pohj. lev., Ruotsi lähes 55:nteen. Ruotsin rannikko on yleensä samanlaista kuin Suomen, runsain saaristo on *Kattegatin* rannikon pohjois-osassa ja Ahvenan merestä etelään, Tukholman edustalla. Ete-lämpänä ovat *Gottlannin* ja *Ölannin* saaret. Nor-jan rannikko on kaikkialla, sekä *Skagerakin* että *valtameren* rantoja pitkin, meren uurtama. Tärkeim-mät Norjan monista ja syvistä vuonoista ovat: *Kris-tianian vuono*, *Stavangerin*, *Hardangerin*, *Sognen*, *Trondhjemin* ja *Ofotenin vuonot*. Kaukana pohjoi-ssessa on tärkeä Lofotin saaristo.

Ilmanala on suurimmassa osassa Ruotsia mel-kein samanlainen kuin Suomessa, samoin Norjan si-säosassa. Atlantin, Kattegatin ja Skagerakin ran-nikolla on sydäntalvikin aivan leuto (—1 °C), ja ke-vät on paljoa varhaisempi kuin Suomessa. Kesä

on Atlantinmeren rannikolla viileä, tuulinen ja sateinen. Pohjoisimman Norjan rannikolla vallitsee ikuisen syksy.

Maanlaatu ja korkeussuhteet. Skandinavian niemimaa on enimmäkseen *ikivuorta*. Nuorempia muodostumia, niink. *turvemaata*, on laajemmalla ainoastaan eteläisimmissä osissa. Norjassa on jotenkin runsaasti marmoria ja liuskakiveä sekä kauniita *graniittilajeja*. Ruotsi on rikas hyvästä *rautamalmista*, jota etenkin tavataan maan länsirajalla. *Maa-hiiltä* on eteläisimmässä Ruotsissa.

Ruotsin ja Norjan pohjoisosat eroittaa toisistaan *Kölin* vuoriston harja. Pohjois-Norjassa laskeutuu vuoristo jyrkästi valtamereen ja täyttää rinteillään koko kapean maan. Pohjois-Ruotsissa sen loivemmat rinteet muodostavat laajan tunturiseudun. Sen ja Pohjanlahden rannikon väliin jää vaan kapea *ranta-alanko*. — Etelämpänä Kölin harja on kokonaan Norjan sisällä ja laajenee leveäksi ylängöksi, jossa on suuria ikuisia jäätiköitä. Itäiset rinteet, joissa on syviä laaksoja, täyttävät Norjan kaakkoisen sisämaan. Ruotsin eteläpuolisko on alankoa, mutta yleensä vahvasti mäkiä. Suurimmat *tasangot* ovat: *Uplannin* ja *Itägöötinmaan* sekä ylävämpi *Länsigöötinmaan* tasanko. *Smoolannin harjuseutu* eroittaa näistä tasangoista viljavan *Skoonen tasangon* ja *Blekingen rantamaan*.

Norjassa on enemmän kuin puolet maata ihmisen taloudelle melkein arvotonta ylävuoristoa tai paljasta kalliota. Ruotsissa on suuria soita ja rämeitä, mutta ei niin paljon kuin Suomessa.

Vesistöt. Norjan joet ovat koskisia ja kelpaavat yleensä vaan lauttausväyliksi ja myllyjä ja tehtaita käyttämään. Laivakulkua on vaan Kristianian

vuonoon laskevassa *Glommenin vesistö*ssä. — Pohjois-Ruotsissa on pitkiä, vesirikkaita jokia; *Tornion, Luulajan, Ångermannin* ja *Daalin* y. m. joet. Useimpia voidaan kulkea joku matka höyryvenheillä; kaikki ovat tärkeitä lauttausväyliä. Keski-Ruotsissa on suuret *Määlarin, Hjelmanin, Vennerin* ja *Vetterin* järvet. Määlarista päästään mereen Tukholman etelävirrassa olevan kanavan ja Södertelgen kanavan kautta. Vetteristä johtaa kanavoitu *Motalan virta* Itämereen ja *Göötan kanava* Venneriin. Venneristä, johon pohjoisesta tulee uittoväylänä tärkeä *Klarjoki*, laskee suuri *Göötan joki* (Trollhättan putoukset) Kattegattiin. Göötan kanava jatkuu myöskin pitkän Göötan jokea ja johtaa siten koko Ruotsin läpi.

Kasvullisuus on yleensä samanlainen kuin Suomessa. Etelässä kasvaa kumminkin runsaammin tammia, lehmuksia, jalavia y. m. lehtipuulajeja. Skoonnessa on pyökkimetsääkin. Ruotsi on suhteellisestikin metsäriikkaampi maa kuin Suomi, koska huonokasvuiset suot ottavat siellä vähemmän tilaa.

Eläinkunta. Kattegatissa, Skagerakissa ja valtameressä on runsaasti hylkeitä, silliä, turskia, makrilleja, vähän hummereja ja osterisimpukoita, muutamia valaslajeja. Norjan pohjoisilla rannikoilla on vesilintujen höyhenten ja untuvain kerääminen tärkeä.

Asukkaat. Asutus on harva, etenkin Norjassa. Norjan keskimääräinen väentiheys on pienempi kuin Suomenkin. Myöskin Ruotsin pohjoispuolisko on harvemmin asuttu kuin vastaava osa Suomea. Mutta suurien järvien seudussa asuu noin 20—30 henkeä km²:llä, ja Skoonnessa lähes 80.

Asukkaat ovat uskonnoltaan evankelisluterilaisia ja puhuvat germanilaissukuista kieltä. Ruotsalaiset ja Norjalaiset ymmärtävät jotakuinkin tois-

tensa puhetta. Vähän lappalaisia ja suomalaisia asuu niemimaan pohjoisimmassa osassa.

Sivistystila. Kansansivistys on korkealla kannalla. Myöskin ammattitaito on hyvä. Paljon ruotsalaisia ja norjalaisia työskentelee Venäjällä ja muissakin maissa insinööreinä, työnjohtajina ja konttoristeina.

Valtiotila ja hallinto. *Ruotsi on perustuslainen* kuningaskunta, jossa on kaksikamariset valtiopäivät. Oikeuslaitos ja hallinnollinen järjestys ovat melkein samanlaiset kuin Suomessa, samoin siviililait, kauppalainsäädäntö ja verojärjestelmä. Tullimaksut tehdastavaroista ovat alhaisemmat kuin Suomessa. Valtion kulunkiarvio on n. 160 milj. Smk., valtiovelka n. 400 milj. *Rahalaitos:* puhdas kultakanta. 1 kruunu à 100 äyriä = 1,38 Smk: Liikkeessä käytetään enimmäkseen valtio- ja yksityispankkien setelejä. *Painot ja mitat:* metriset.

Norja on parlamenttarinen kuningaskunta, jossa on melkein yleinen valtiollinen vaalioikeus. Oikeuslaitos on uudenaikuisempi kuin Ruotsissa (jyrylaitos). Hallinto on vähemmän virkavaltainen. Ruotsin ja Suomen läänejä vastaavat Norjan *amtit*. Päätulonsa saa valtio tullimaksuista, jotka kohtaaavat etupäässä ylellisyystavaroita. Kulunkiarvio on lähes 100 milj. Smk. Valtiovelka yli 200 milj. Raha- ja mittajärjestelmä sama kuin Ruotsissa.

Kulkuneuvot. Ruotsissa ei ole parempia maanteitä kuin Suomessakaan, mutta *rautateitä*, joiden pituus on noin 10 tuh. km., on verraten asukasluvuun enemmän kuin missään muussa Euroopan maassa. Valtio omistaa useimmat emäradat; yksityisiä ovat useimmat paikallisradat.

Tärkeimmät enäradat ovat: Tukholma—Katrineholm—Göteborgi; Katrineholm—Malmö; Göteborgi—Malmö; Tukholma—Sundsvall—Luulaja (osaksi valmistumaton); Sundsvall—Trondhjem.

Norjassa on tärkein kulkuyhteys maan eri osien välillä meritie rannikkoa pitkin. Rautateitä on n. 1800 km. Tärkein rata on Kristianiasta Trondhemiin.

Ruotsin elinkeinot. Pääelinkeino on maatalous. Maanomistusolot ovat jotenkin samanlaiset kuin Länsi-Suomessa. Kumminkin ovat suuret herraskartanot, etenkin etelässä, vielä lukuisemmat kuin missään Suomen seudussa. *Ruista*, joka on kansan leipävilja, kasvatetaan koko maassa, *vehnää* Etelä-Ruotsissa. Ruista ja vehnää saadaan yht. 8,5 milj. hl. vuodessa, joka ei riitä väestön tarpeiksi. *Ohraa* saadaan tarpeeksi. *Kauraa*, jonka sato on 20 milj. hl., liikenee melkoinen määrä maasta vietäväksi.

Viimeaikoina on viljankasvatusta Ruotsissa niin kuin muuallakin vähennetty ja viljapellot pantu heinäkasvuun. *Karjanhoito* tuottaa runsaasti *voita*.

Metsänpity ja *sahausliike* ovat Europan suurimmat. *Kalastus* on tärkein Länsirannikolla.

Vuorityö on monin verroin tärkeämpi kuin Suomessa. Rautaa saadaan yli maan tarpeen (460 tuh. t. harkkorautaa) sen ohessa vähän sinkkiä, vaskea, tinaa, rakennuskiveä, maahiiltä y. m.

Teollisuus antaa työtä n. 150 tuhannelle miehelle ja naiselle, ja sen valmistusarvo nousee yli 500 milj. Smk. Sahaliikkeen rinnalla tärkein on rautateollisuus. Teräskalut ja maanviljelyskoneet ovat Ruotsin metalliteollisuuden erityisala. Puunjalostus- ja paperitehtaat ovat rautatehdasten jälkeen tärkeimmät. Ruotsin tulitikut ovat ympäri maailman ha-

lutut. Kutomateollisuus ei täytä maan tarvetta. Tärkeimmät tehdasseudut ovat Itägöötinmaa ja Skoone.

Ulkomaan kauppa on suhteellisestikin suurempi kuin Suomen.

Ruotsin vuotuinen tuonti on arvoltaan noin 500 milj. Smk., vienti noin 450 milj.

Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Siirtomaan tavaraa, etenkin kahvia, tupakkaa ja soke- ria.	67	1. Puuta ja puutavaraa. . .	200
2. Kivihiiltä ja muita kivennäisiä : . .	60	2. Voita, kalaa, eläimiä ja lihaa	85
3. Kankaita . .	57	3. Malmeja ja puolivalmista metallitavaraa	42
4. Jyviä ja jauhoja	56	4. Metalliteoksia, eten- k. koneita	17
5. Metalliteoksia	47	5. Kivennäisaineita ja teoksia	15
6. Kehruuaineita	45	6. Kauraa . .	12
		7. Paperia . .	10,5

Ruotsin tärkeimmät kauppamaat ovat:

Iso-Britannia (tav. vaihto n. 320 milj. Smk. vuod., etup. vientiä). Tuonti: kivihiiltä, malmia, metalliteoksia ja koneita, kehruuaineita ja lankaa. -- Vienti: puutavaraa, voita, rautaa, kauraa, terästeoksia.

Saksa (220 milj., etup. tuontia). Tuonti: siirtomaan tavaraa, kankaita, kivihiiltä, jauhoja ja ryyniä. -- Vienti: Puutavaraa, tulitikkuja ja tervaa, voita, kauraa.

Tanska (110 milj.). Tuonti: siirtomaantavaraa, kankaista, kehruuaineita, eläimiä ja lihaa. — Vienti: puutavaraa, voita, rautaa, koneita, paperia.

Norja. Tuonti: Puutavaraa, eläimiä ja lihaa, malmia y. m. — Vienti: Malmia ja rautaa, metalliteoksia, kauraa y. m.

Ranska (etup. vientiä). Tuonti: viiniä ja konjakkia. — Vienti: puutavaraa.

Venäjä ja Suomi kts. ed. ss. 69 ja 33.

Alankomaat. Vienti: puutavaraa.

Yhdysvallat. Tuonti: raakaa puuvillaa, tupakkaa, silavaa.

Merenkulku. Kauppalaivasto käsittää n. 750 höyrylaivaa, kantavuudeltaan 180 tuh. rt. ja 2000 purjelaivaa, 300 tuh. rt.

Norjan elinkeinot. Pääelinkeino on maatalous. *Viljankasvatus* on niin vähäinen, että suurin osa maassa käytettävää ruista on tuotava ulkomaalta. Metsää on vähemmän kuin Ruotsissa, mutta *puutavaraa* on kumminkin runsaasti ulosvietäväksikin. Tuntureilla on *karjanhoito* pääelinkeinona. Koko luoteisrannikolla elää väestö melkein yksinomaan *kalastuksesta*. Suurimmat sillin- ja turskanpyyntipaikat ovat Lofotin saarien tienoissa. Turskan- ja valaanpyynnillä käydään myös napamerissä, Islannin, Grönlannin ja Huippuvuorten seutuvilla. — *Vuorityö* on vähäinen.

Teollisuuden tärkeimmät haarat ovat laivanrakennus ja puumassa-, selluloosa-, paperi- ja tulitikkuteollisuus.

Ulkomaan ja sisämaan kauppa on suhteellisesti suuri, sillä koko maa tarvitsee useat tärkeimmät tarvetavaransa ulkomaalta, ja pohjoiseen osaan ovat melkein kaikki tarvetavarat muualta tuotavat, Norjan vuotuinen tuonti on arvoltaan n. 300 milj. Smk., vienti n. 200 milj. Tärkeimmät tuontitavarat ovat,

1) *kankaat, langat, rihma ja nuora* (65 milj. Smk.)
 2) *kahvi-, sokeri- ja muu siirtomaantavara* (40 milj.);
 3) *laivat, koneet ja ajokalut* (36 milj.); 4) *kivihiili, silava ja liha, lamppuöljy, ja koneöljy* pienemmät metalliteokset, malmit j. n. e. Tärkeimmät vientitavarat: 1) *puutavara* (75 milj.), 2) *kala, kalaöljy, liha ja voi* (65 milj.); 3) *terva, piki, tärpätti, paperi ja paperimassa, selluloosa, hylkeennahkat, höyhenet, karvat j. n. e.*

Merenkulku on erittäin tärkeä. Kauppalaivasto, yli 7000 laivaa, 1,6 milj. rt., on kantavuudeltaan maailman kolmas, mutta siitä tulee enemmän kuin $\frac{3}{4}$ purjelaivojen osalle. Purjelaivoilla toimitetaan paljon rahtikulkua ulkomaan satamien välillä, kaikkialla maailmassa. Norjalaisia on paljon myös ulkomaiden laivoissa merimiehinä.

Ruotsin pääosat ovat: Norlanti, Sveanmaa ja Göötanmaa. Läänejä on 25, tunnetummat ovat historialliset maakunnat.

Norlanti.

Lappi, tunturiseutua, jossa lappalaiset kuljeksivat porolaumoineen. Vähän suomalaisia ja ruotsalaisia uudisasukkaita. Suuret *Gellivaran* malmikentät ja kaivokset. — *Länsipohjanmaa*, enimmäkseen ruotsalainen, harva asutus; koillisessa suomalaisia, pohjoisessa lappalaisiakin; pääelinkeinot karjanhoito ja metsänpity. — *Jemtlandi*: ruotsalainen ja lappalainen tunturiseutu. — *Ängermanland, Helsingland* y. m. pienempiä maakuntia: ruotsalainen asutus, suurempi karjanhoito ja erittäin suuri sahausliike. Puuhiomoita ja paperitehtaita, rautasulattoja.

Kaupunkeja:

Haaparanta, rajakaupunki vastapäätä Torniota. — **Luulaja** (Luleå), samannimisen joen rann: Tästä menee yksityinen rautatie Gellivaaraan. — **Sundsvall**, Indal-joen suusta etelään, suuri puutavaran, puumas-
san ja paperin sekä voin vienti. — **Gefle**, Taalain-
joen suun pohjoispuolella. Europan suurin lankku-
jen ja lautojen vientisatama. Palttina-, purjekangas-
ja puuvillakutomoita, rautavalimoita ja konepajoja.

Uumaja, samannimisen joen suussa, *Hernösand*, *Hu-
diksvall* ja *Söderhamn*, meren rann., puutavaran, lohen, voin
y. m. vientiä.

Sveanmaa.

Uplanti: hedelmällistä tasankoa, jossa on hyvä
maanviljelys, rautakaivoksia, paljon tehtaita, pääkau-
punki. — *Södermanlanti*, *Westmanlanti* ja *Nerike*,
mäkisempiä, vesirikkaita seutuja, joissa on rauta-
kaivoksia ja tehtaita. — *Vermilanti* ja *Taalainmaa*
harvasti asuttua, metsäistä mäkimaata. Suurenmoinen
vuorityö. Kaupunkeja:

Tukholma (Stockholm), Määlarista mereen joh-
tavan lyhyen virran rann., 300 tuh. asuk., pääkau-
punki. Teknillinen- ja kauppayliopisto. Hyvä sa-
tama, laivakulkua merelle ja Määlarille. Ulkomai-
nen laivaliike $1\frac{1}{2}$ milj. rt. vuodessa: Suurin tuonti-
liike. Melkoinen vienti: rautaa, kauraa, lankkuja ja
lautoja, tulitikkuja, maanviljelyskoneita, Suomeen
myös kirjoja, mustetta, kyniä y. m. s. Pörssi. Val-
takunnan pankki, »Stockholms enskilda bank», »Skand-
inaviska kreditaktiebolaget» y. m. yksityispankkeja.

Paljon tehtaita: etenkin valimoita ja konepajoja,
joista kuuluisimmat ovat De Lavalin laitokset (maan-

viljelys ja meijerikaluja, sähkökoneita y. m.). Porsliinitehtaita (Röhrstrand), sokerin puhdistusta, punssin valmistusta, laivanrakennusta y. m.

Eskilstuna ja Tunafors, Hjelmariista Määläriin vievän joen varr. Suuria rautasulattoja, joissa valmistetaan takki- ja kankirautaa, Ruotsin suurimmat rautavalimot ja asetehtaat (veitsiä, puukkoja, partaveitsiä, saksia, viikatteita, metsästyspyssyjä). — **Örebro**, Hjelmariin rann., suurin raakamalmien varasto ja kauppapaikka. Tulitikku-, neuloma- ja vahakan-gastehtaita. — **Södertelge**, satama Määlärin kanavan suussa. Konepaja rautatievaunujen valmistusta varten, tulitikku ja koneöljytehtaita.

Furusund, tullivartiopaikka Ahvenanmaan—Tukholman reitillä. — *Sandhamn*, ulkosatama Tukholmasta Itämerelle mennessä. — *Upsala*, yliopisto ja Uplannin maakau-pan keskus. — *Dannemora*, Upl., Ruotsin suurimpia rautakaivoksia; masuuni ja magneettiraudan valmistusta. — *Österby*, Söderml., suuri rauta- ja teräspaja. — *Arvika* ja *Katrineholm*, maanviljelyskoneiden ja kalujen valmistusta. — *Falun*, Taalainm., villa-, puuvilla- ja pellavakutomaita.

Göötanmaa.

Gotlanti ja *Ölanti*, jotenkin karuja saaria. — *Itägöötinmaa*, Ruotsin varakkaimpia seutuja, jossa on suurenmoinen metalli- ja kutomateollisuus. — *Länssi-Göötinmaa*, laaja maanviljelys, tehtaita pitkin Göötajoen rantaa. — *Bohuslän* ja *Hallanti*, kallioisia rannikkomaakuntia, joissa harjoitetaan kalastusta ja merenkulkua. — *Skoone*, suuri metsätön tasanko, erittäin tiheästi asuttu ja hyvin viljelty, kasvattaa runsaasti ruista ja vehnää sekä valkojuurikasta ja potaattia; vilkas teollisuus. — *Blekinge*, pieni hedel-

mällinen rantaseutu. — *Smoolanti*: laaja maakunta, jonka sisäosa muistuttaa Keski-Suomea. — Kaupunkeja ja liikepaikkoja:

Norrköping, Motalan joen rannalla, 40 tuh. asuk. Ruotsin suurin kutomateollisuuspaikka. Paitsi villan- puuvillan- ja pellavan kehruu- ja kutoma- sekä neulomatehtaita, on kaupungissa suuria sokeritehtaita, rautavalimoita, messinkipaja, vilkas meriliike ja kauppa. — **Motala**, lähellä Vetteriä, suuria konepajoja, joissa erittäinkin valmistetaan rautalaivoja, rautatievetureja ja vaunuja. — **Jönköping**, Vetterin rannalla, ympäri maailman kuuluisa tulitikuistaan (100 milj. laatikkoa vuodessa).

Taberg, magneettiraudan murrospaikka. — *Husqvarna*, valmistaa helloja, pyssyjä, polkupyöriä, ompelu- ja maanviljelyskoneita y. m. — *Kalmar*, Smoolannin satamapaikka. — *Visby*, Gotl., muinoin kuuluisa kauppakaupunki.

Karlskrona, Blek., 25 tuh. asuk., sotasatama. Laivatelakoita ja kone- sekä ankkuripajoja. Palttina-, purjekangas- ja nahkatehtaita. Kauppaa, etenkin Riian kanssa. — **Malmö**, Skoonessa, Juutinrauman rann., 55 tuh. asuk., satama, voin ja kauran sekä tehdastavaran vientiä. Suuri kivihiiilen ja siirtomaantavaran tuonti. Laivanrakennusta, hansikas-, villa-, sokeri- ja tupakkatehtaita.

Landskrona, Juutinrauman rann., valimoita, konepajoja y. m. tehtaita. — *Helsingborg*, kauran ja kalan vientiä, tiilenpoltto. — *Ystad* ja *Trelleborg*, laivakulkua Lyybekkiin ja Stralsundiin. — *Lund*, Tukholman–Malmön radan varr., yliopisto, hansikastehtaita, konepajoja. — *Halmstad*, Hall., suuri verkatehdas, konepaja ja kivilouhos.

Göötepori (Göteborg), Göötanjoen suussa, 120 tuh. asuk. Ruotsin suurin kauppakaupunki. Voin, kauran ja kalan päävientisatama. Kaupungin omat laivat käyvät Yhdysvalloissa ja Itä-Intiassa asti. Ul-

komainen laivaliike on 1 milj. rt. vuodessa. G:ssa on kutoma-, sokeri- ja traanitehtaita.

Trollhättan, samannimisten putousten rann., laivanrakennus- ja konepajoja. — *Borås*, puuvillatehtaita.

Norja jakaantuu: 1) Ruijaan eli pohjoisimpaan Norjaan; 2) Nordenfjeldin Norjaan eli luoteisrannikkoon; 3) Vestenfjeldin Norjaan eli länsirannikkoon; 4) Eteläiseen rannikkoseutuun, jossa on tihein asutus; 5) Eteläiseen sisämaahan eli Söndenfjeldin Norjaan.

Ruijassa on kaupunkeja:

Hammerfest, maailman pohjoisin kaupungintainen paikka, harjoittaa valaan ja turskanpyyntiä. — *Vesisaari*, (Vadsö) paljon suomalaisia vakinaisina tai kesäasukkaina, kalastusta harjoittamassa. — *Tromsö*, sam. kuin edell.

Luoteisrannikolla:

Trondhjem, yli 30 tuh. asuk., kalastusta, meriliikettä ja laivanrakennusta, nuoranpunoma-, nahkasokeri- ja salpietaritehtaita.

Länsirannikolla:

Bergen, n. 60 tuh. asuk., Norjan suurin kalavientisatama. Viedään sitäpaitse puutavaraa, tervaa, ja traania. — **Stavanger**, n. 25 tuh. asuk., samanlaista, liikettä kuin Bergenissä.

Ekersund, säännöllinen höyrylaivaliike Skotlantiin.

Etelärannikolla:

Arendal, rautakaivoksia ja puutavaraliikettä. — *Kristiansand*, laivanveistämöjä; säännöllinen höyrylaivakulku Pohjois-Englantiin. — *Laurvik*, purjelaiva- ja vene-veistämöjä. — *Kongsberg*, hopeakaivos.

Kristiania, 180 tuh. asuk., pääkaupunki. Yliopisto ja teknillisiä opistoja. Pörssi. Konepajoja ja puunjalostustehtaita. Suurin tuontisatama. Puutavaran, selluloosan, paperimassan, pahvin ja paperin

y. m. vientiä. Suuri höyry- ja purjelaivaliike Tanskaan, Hampuriin, Norjan länsi- ja pohjoisosiin y. m. Läheisyydessä rauta- ja alunasulattoja. — **Drammen**, samannimisen joen suussa. Suuria sahoja ja Norjan suurin puutavaran vienti. Sinkki-, vaski- ja rauta-kaivoksia.

Tanska.

38 tuh. km², 2,3 milj. asuk.

Asema, osat ja rannikot, ilmanala. Tanskan asema Itämeren suussa on kaupalle edullinen. Sen lähellä lännessä, lounaassa ja etelässä ovat maailman etevimmät liikemaat. Tanskan osat ovat: *Juutinmaa, Seelannin saari, Fyenin, Laalannin, Lange-lannin, Möenin, Bornholmin* ja muutamat pienemmät saaret. Juutinmaan länsirannalla on meressä matalikkoja ja hiekkasärkkiä, muissa rannikoissa on runsaasti hyviä luonnollisia satamia. Ilmanala on niinkuin Ruotsin länsirannikolla.

Maanlaatu ja korkeussuhteet. Juutinmaan länsi- ja sisäosassa on hedelmätöntä hiekkamaata, muualla tavataan enimmäkseen turvemuodostumaa, savea, murentunutta kalkki- ja liitukiveä y. m. hedelmällisiä maalajeja. Tanska on kaikkialla alankoa, enimmäkseen aivan lievästi aaltoilevaa tasankoa. Itä-Juutinmaalla, Möenissä, Fyenissä ja Bornholmissa on korkeampia mäkiä tai kallioita.

Sisä-vesistöt. Järvet ja joet ovat vähäpätöiset. Tärkeämpi on Limnfjord-niminen vuono pohjoisessa Juutinmaassa, joka kanavoituna muodostaa pienemmille laivoille läpikulun Skagerakista Kattegattiin

Kasvullisuus. Metsiä on peräti vähän (3 0/0 pinta-alasta). Mäntymetsää on viimeaikoina suurella vaivalla istutettu Juutinmaan länsirannikon »klitte-reille» ja sisäosan kanervakankaalle. Itäosassa ja saarissa on pieniä pyökki-, lehmus- ja tammipuistikkoja.

Asukkaat ja sivistystila. Saarissa asuu n. 80 h. km², Juutinmaan länsiosassa ainoastaan 30—40. — Tanskankieli on melkein samanlainen kuin Norjan. — Uskonto on evankelis-luterilainen. — Kansansivistys, sekä elinkeinollinen että kirjallinen, on erittäin korkealla kannalla.

Valtiolaitos ja hallinto. Tanska on *perustuslaillinen kuningaskunta*, jossa on kaksikamariset valtiopäivät. Hallinto, oikeuslaitos, ja lainsäädäntö ovat jotenkin samanlaiset kuin Ruotsissa. Läänejä kutsutaan amteiksi. — Valtionverot eivät ole rasittavat. Tehdastavaroiden ja ravintoaineiden tullimaksut ovat aivan alhaiset tai on niiden tuonti vapaa. Valtion kulunkiarvio on n. 90 milj. Smk. Valtiovelka n. 275 milj. *Rahalaitos*: samanlainen kuin Ruotsissa ja Norjassa. *Painot ja mitat*: metrinen järjestelmä, jonka ohella kumminkin käytetään myös vanhoja kansallisia mittoja ja painoja.

Kulkuneuvot. Halki vuoden avoin meri muodostaa hyvän liikeyhteyden Tanskan pääosien välillä ja ulkomaille; sitäpäitse on runsaasti hyviä maanteitä ja 2,400 km. rautatietä.

Tärkeimmät kulkulinjat ovat: Köpenhamina Korsör, rautatie Seelannin poikki; Korsör—Langeland Laaland—Saksanmaa, laivakulku; Korsör—Nyborg eli laivatie *Ison Beltin yli*; Nyborg—Odense, rautatie Fyenin poikki ja höyrylautta, joka vie junan *Vähän Beltin* yli Juutinmaan puolelle; Odense—Saksan raja, rautatie.

Elinkeinot. Pääelinkeinona on *maatalous*, joka on erittäin edistyneellä kannalla. Viljankasvatusta on viime aikoina paljon vähennetty, niin että maasta ei enää saada *ruista* ja *vehnää* väestön tarpeeksi. *Ohria* riittää suurenmoiselle olutteollisuudelle. *Kauraa* viedään vähän Englantiin ja Saksaan. *Potaatteja* käytetään ravinnoksi, karjanruuaksi ja potaattijauhon valmistukseen sekä viinanpoltoon.

Suurenmoinen on varsinaisten rehukasvien, niink. apilan ja timotein, turnipsien ja muiden juurikasten sekä palko- ja öljykasvien viljelys. Luonnollisia laitumia tuskin onkaan. *Karjaa* pidetään runsaasti, etenkin *sarvikarjaa* ja *sikoja*, sekä *siipikarjaa* (kanoja ja hanhia). Siitos- ja teuraseläimet, voi, liha, silava ja kananmunat ovat tärkeimmät tuotteet. — Noin $\frac{1}{3}$ maata on suurten herraskartanojen hallussa, $\frac{2}{3}$ kuuluu suurempien ja pienempien talonpoikaistilain omistajille.

Kalastusta harjoittavat etupäässä Juutinmaan länsirantalaiset. Tanskaan kuuluvissa *Fär-saarissa* ja *Islannissa* on kalastus, yhdessä lammashoidon kanssa, pääelinkeinona.

Vuorityö tuottaa ainoastaan *kalkkia*, *liitua*, *porslinisavea*, *hietakiveä* ja *marmoria*, *salpietaria*, *alunaa* ja *merenkultaa*; Bornholmista saadaan myös vähän *rautamalmia* ja *kivihiltä*.

Teollisuus elättää $\frac{1}{5}$ väestöstä. Päähaara on *nautintotavarateollisuus*: sokerin, viinan, oluen, tupakan, kala- ja lihasäilykkeiden valmistus. Muut teollisuuden haarat ovat edustetut melkein vaan pääkaupungissa ja sen läheisyydessä, niink. laivanrakennus ja varustaminen ankkureilla, köysillä y. m., valurautateollisuus, nahkan valmistus, hansikas- ja jalkineteollisuus, kutoma-, neuloma- ja vaatetusteollisuus.

Kauppa ei tarkoita ainoastaan oman maan tarpeiden tyydyttämistä, vaan harjoittaa Köpenhamina suurta välityskauppaakin, myyden esim. Suomesta ja Ruotsista ostettua voita Englantiin, Saksasta ostettuita kangas- ja vaatetavaroita Ruotsiin ja Norjaan, Englannista ostettua kivihiiltä Venäjälle j. n. e.

Tanskan koko tuonnin vuotuinen arvo on yli 500 milj. Smk., koko viennin lähes 400 milj., josta n. 90 milj. tulee välityskaupan osalle.

Tanskan tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Metalleja ja metalliteoksia	60	1. Voita, silavaa, liikkiötä ja muna	235
2. Lankaa ja kankaita . .	59	2. Eläimiä . .	55
3. Jyviä ja jauhoja	56	3. Siirtomaan ja juomatavaraa	20
4. Siirtomaan- ja juomatavaraa	53	4. Metalleja ja metalliteoksia	13
5. Eläimiä, lihaa, voita ja muna	53	5. Jyviä ja jauhoja	12
6. Kivihiiltä ja koksia . . .	30		
7. Puuta ja puuteoksia . . .	30		

Tärkeimmät kauppamaat ovat: *Saksa*, josta enimmäen tavaraita tuodaan, ja *Iso-Britannia*, jonne viedään Tanskan tärkeimmät vientitavarat. Näiden kahden maan kanssa on Tanskan tararainvaihto yht. lähes 500 milj. Smk. vuodessa. Sen jälkeen seuraavat: *Ruotsi ja Norja* (115 milj. etup. tuontia), kts. s. 88; *Venäjä ja Suomi*, kts. ss. 69 ja 32; *Yhdysvallat*, joista tuodaan puuvillaa, tupakkaa, koneita y. m.

Sisämaan kauppa on myöskin Köpenhaminaan keskittynyt.

Merenkulku. Tanskan purjelaivasto ei ole suurempi kuin Suomenkaan, mutta paremmin kehittynyt on höyrylaivasto, n. 170 tuh. rt., jolla harjoitetaan liikettä Itämeren satamiin, m. m. Hankoon, sekä Englantiin ja Amerikkaan. Suurin höyrylaivanisännistö on »Det forenede Dampskibsselskab».

Kaupunkoja:

Köpenhamina (Kjöbenhavn), linnoitettu pääkaupunki Juutinrauman rannalla Seelannissa, 400 tuh. asuk. Oivallinen, pienten saarten suojaama satama. Sotasatama ja erityinen *vapaasatama*, jossa ulkomaantavarat saavat olla varastossa ilman tullimaksuja suorittamatta. Vuotuinen ulkomainen laivaliike on. n. 12,000 laivaa, 4 milj. rt. Pörssi, useita suuria pankkeja; yliopisto ja teknillisiä- sekä kauppaopistoja.

Odense, Fyenissä, n. 35 tuh. asuk., sokeri- ja hansikastehtaita ja viljakauppaa. — **Aalborg**, Juutinmaassa, n. 20 tuh. asuk. Pörssi. Nahka-, sokeri- ja traanitehtaita, laivakulkua ja sillinpyyntiä. — **Aarhus**, n. 35 tuh. asuk., puuvilla- ja verkatehtaita, kalastusta ja kauppaa.

Randers, verka- ja sarka- sekä kattuunitehtaita, hevosmarkkinat, vilja- ja lihakauppaa. — *Horsens*, melkoinen laivanrakennus ja laivakulku. — *Ribe*, länsirannan harvoja satamia; kauran, pellavan ja teuraseläinten vientiä. — *Veile*, Kattegatin rannalla, suuri puutavarain tuontisatama.

Islannissa:

Reykjavik, vie ulos huoko- eli pimpkiveä, rikkiä, maahiiltä, turvetta, kalaa; tuo ravintoaineita ja tehdastavaraa.

Färsaarissa:

Thorshaven, vie ulos asukkaiden käsinneulo-

tuita villanuttuja ja lakkia, untuvia, kalaa ja hylkeenrasvaa, lammas- ja hylkeennahkoja.

Saksanmaa.

540 tuh. km², 53 milj. asuk.

Asema ja rajat Saksalla on ainoastaan 2500 km. meren rannikkoa, jota vastoin maaraja on 5,200 km. Asema on kumminkin edullinen, sillä Saksa sijaitsee Europan sydämessä, 55¹/₂ - 47° pohj. lev. ja 5¹/₂ - 22¹/₂° it. pit. — *Itämeren* rannikko on paikoitain köyhää satamista, paikoittain on jokien suissa ja niins. »*haffeissa*» (Kurisches Haff, Frisches Haff, Grosses Haff) sekä Rügenin y. m. saarten suojassa erinomaisia satamapaikkoja. — *Pohjanmeren rannikko* on vaarallinen merenkulkijoille. Väkevä *luode ja vuoksi* helpottavat kumminkin pääsyä joensuissa oleviin satamiin ja niistä takaisin merelle. — Venäjää ja Alankomaita vastaan ei ole luonnollisia rajoja. Sveitsiä vastaan ovat rajana enimmäkseen Reinjoki ja Bodenjärvi. Itävallan, Ranskan ja Belgian rajoilla on vuoristoja, mutta pääsy näiden läpi on yleensä helppo.

Ilmanala on maan eri osissa jotenkin tasainen, koska eteläosa on korkeampaa kuin pohjoinen. Pohjanmeren rannoilla ja lounaisosan laaksoissa on leuto talvi ja joet eivät yleensä jäädy; muualla on maa jonkun aikaa pysyvän lumen peitossa, mutta merisatamissa on harvoin jääesteitä. Kesä on koko eteläisessä osassa tuntuvasti lämpimämpi kuin Suomessa.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. *Pohjois-Saksa on jatkoa Itä-Euroopan alangosta.* Laajimmat täydelliset tasangot ovat Itämeren rannasta vähän matkan päässä etelään ynnä Pohjanmeren rannalla, jossa rantatasanko on paikoittain nousuveden pintaa alempana, niin että rantatokeita tarvitaan.

Keski- ja Etelä-Saksa ovat suurimmaksi osaksi puoliylänpöytä. Siellä ovat seuraavat vuoristot, joiden korkeus on keskimäärin 500—1500 m. 1) reunavuoret pohjoista alankoa vastaan: *Sudeetit* ja *Riesengebirge*, *Erzgebirge*, *Tyringin* vuoristo, *Harz*, *Westerwald*, *Eifel* ja *Ardennit*; 2) viimeksimainittujen eteläpää ynnä *Vogeesit*, *Schwarzwald*, *Schwaabin Jura*, *Frankin Jura*, joka ulottuu *Erzgebirgen* länsipäähän asti, *Tyringin* vuoret sekä *Taunus*, ympäröivät *Reinin* laaksoa ja *Frankin* mäkistä puoliylänpöytä; 3) molemmat *Jura*-vuoristot, *Schwarzwald*, *Etu-Alpit* ja *Böömin vuoret*, jotka yhtyvät *Erzgebirgen* länsipäähän, ympäröivät *Schwaabin* ja *Bayjerin* ylätasankoa.

Pohjoisella alangolla ovat yleisimmät maalaidut turve, liejusavi ja kiisuhiekka, Keski- ja Etelä-Saksassa kalkki ja liitu, liuskakivi ja hietakivi. Taloudelle aivan arvotonta maata on vähän, mutta etenkin pohjoisessa on paljon karua hietikkoa (*Lyneburgin* nummi). *Erzgebirge*, *Riesengebirge*, *Westerwald* ja *Ardennit* ovat erittäin rikkaita kaikenmoisista hyötykivennäisistä (kts. vuorityö).

Vesistöt. Joet leikkaavat itselleen pohjoisen alangon pehmeässä maassa leveät ja syvät uomat ja ovat senvuoksi pitkältä haaksikulkuisia. Itämereen laskevat: 1) *Njemen* (Memel); 2) *Pregel*; 3) *Veiksel*; 4) *Oder* (lisäjoki oik. *Warthe*). — Pohjanmereen: 1) *Elbe*, joka alkaa *Riesengebirgestä*

Böömässä, saa Saksan puolella lisäjoet *Saalen* ja *Havelin* (viimemainitun lisäjoki on *Spree*; 2) *We-ser*; 3) *Ems*; 4) *Rein*. Rein, joka alkaa Sveitsistä, juoksee Bodenjärven läpi ja Schwartzwaldin eteläpäitse lähelle Vogeeeseja. Pohjoiseen käännettyänsä se juoksee leveässä »Reinin laaksossa» ja saa Schwarzwaldista lisäjoen *Neckarin*. Vielä pohjoisempana yhtyy Reiniin oikealta *Main*, vas. *Nahe*. Sen jälkeen Rein ahdistuu reunavuorien väliin ja juoksee luoteista kohti saaden vasemmalta *Moselin* (lisäjoki ylempänä *Saar*). Vielä alempana tulee oik. *Ruhr*, ja tästä alkaen on Reinin ympärillä laajalti tasankoa.

Kasvullisuus on rehevin Keski- ja Etelä-Saksan vuoristojen rinteillä ja jokilaaksoissa. Täällä kasvaa ylimpänä havupuita, etenkin *hopeakuusta*, alempana *pyökkiä* ja *tammea* y. m. Metsää (istutettua) on n. $\frac{1}{4}$ maan pinta-alasta, metsättömiä ovat vaan Pohjanmeren rannalla olevat *marskimaat*, jotka kasvavat rehevää ruohoa.

Eläinkunta. Villiä metsäeläimiä, etenkin kan lintuja, kurppia, jäniksiä ja metsäkauriita, on, hyvän metsästyksen hoidon vuoksi, runsaammin kuin useimmissa muissa maissa. Joet ovat rikkaat foreleista, kravuista y. m. Itämeressä on runsaasti silliä, Pohjanmeressä myös makrilleja, hummeria y. m.

Asukkaat ja sivistystila. Asutus on keskimäärin lähes 100 h. km². Pohjois-Saksan alangolla asuu keskimäärin vaan 30—60 h. km², mutta Reinin laaksossa sekä vuorityö- ja teollisuuspiireissä 100—300 h. km². Puolet väestöstä asuu kaupungeissa.

Suurin osa asukkaista on *saksalaisia*. Vieraita kansallisuuksia ovat: *puolalaiset*, 3 milj., ja liettua-

laiset y. m. idässä, tanskalaiset pohjoisessa, ranskalaiset lounaassa. — Uskonnoltaan on n. 34 milj. protestanttia, 19 milj. *roomalaiskatolista* ja 570 tuh. *juutalaista*.

Kansansivistys on jotenkin hyvällä kannalla, paitse puolankielisissä seuduissa. Oppi- ja ammattikouluopetus on hyvin järjestetty; teknillisiä- ja kauppayliopistoja on monta.

Valtiolaitos ja hallinto. Saksa on liittovaltakunta, jolla on yhteinen keskushallitus, ulkoasiat ja konsulivirastot, sotalaitos, tullilaitos, rahalaitos ja yhteisiä valtakunnan veroja, kauppa- ja teollisuuslainsäädäntö. Valtakunnan esimies on *keisari*, (Preussin kuningas); hallitusasiat hoidetaan *valtakunnan kanslerin* virastossa Berliinissä. Lainsäädäntöä ja verotusta toimittavat yleisellä äänioikeudella valitut *valtiopäivät*. Erityisvaltioiden hallituksia edustaa *liittoneuvosto*. Tullijärjestelmä suojelee kotimaisia maa-laistavaroita, niink. viljaa ja lihaa, sekä useita teollisuustavaroita ulkomaan tavarankilpailulta. Sokerin viennistä maksetaan vientipalkkiota. — Valtakunnan kulunkiarvio on n. 1,500 milj. Smk., valtakunnan velka n. 2,600 milj.

Preussin kuningaskunta, 346 tuh. km², n. 32,5 milj. asuk., on suurin Saksan erityisvaltioista. Se on perustuslaillinen valtio. Valtion alue jakaantuu maakuntiin, hallituspiireihin, varsinaisiin kaupunkikuntiin, joilla on laaja itsehallinto, ja pikkukuntiin, joilla on ahtaampi itsehallinto, sekä ritariskartanoihin, joissa maanomistaja hoitaa kunnalliset asiat melkein itsevaltiaasti. Kauppaetujen valvomista varten on *kauppa- ja teollisuuskamareja*. Preussin erityinen kulunkiarvio on noin 2,400 milj. Smk. Valtiovelka nousee noin 8000 milj:aan.

Muut Saksan valtiot ovat: *Baijerin kuningaskunta*, 76 tuh km², noin 6 milj. asuk.; *Saksin kuningaskunta*, 15 tuh. km², noin 4 milj. asuk.; *Wyrtembergin kuningaskunta*, *Baadin* (Baden) *suurherttuakunta*, valtakunnan keskushallituksen hoidossa oleva *Elsas-Lotrinki*, *Hessin* (Hessen), *Meklenburg-Schwerinin*, *Saksi-Weimarin* ja *Oldenburgin suurherttuakunnat*; *vapaat kaupungit*: *Hampuri*, *Bremen* ja *Lyybek*, sekä joukko aivan pieniä ruhtinas-kuntia. Useimmissa pienemmissä valtioissa on hallitus ja hallinto Preussin mallin mukainen.

Rahalaitos: Valtakunnan yhteinen rahayksikkö on 100:aan pfennigiin jakaantuva valtakunnan markka (Reichsmark) = 1,235 Smk. Paitse kultarahaa ovat laillisena rahana myös 3 saks. markan hopearahat («thalerit»). Rahakanta on siis »ontuva kultakanta». Yleisessä käteisliikkeessä käytetään paljon kultaa, mutta myös valtakunnan pankin setelejä. Pääomaa on kansakunnalla niin runsaasti, että sitä paljon kiinnitetään ulkomaisiin valtio- ja kunnallisvelkoihin, teollisuuslaitoksiin ja rautateihin. -- *Paino- ja mittajärjestelmä*: metrinen.

Kulkuneuvot: Merisatamat ovat harvalukuiset. Suurenmoisin kanava on Itämerestä Elben suuhun johtava »Pohjanmeren kanava». Vilkkain on sisämaan laivaliike Reinillä, Elbellä, Elbestä Havelia ja Spreetä myöten Berliiniin, sieltä kanavatietä Odeeriin. Luonnollisia jokireittejä on yht. yli 9000 km., kanavoituja ja kanavia n. 4,500 km. — Maanteitä on runsaasti. — Rautateiden pituus, 45 tuh. km., on suurempi kuin missään muussa Europan maassa. Suurimman osan rautateitä omistaa Preussin valtio, sitä lähinnä Baijerin ja Saksin valtiot. Kaikilla pääradoilla on kaksi raidetta, teollisuuspiireissä kulke-

vat lukemattomat kiskoparit ristiinrastiin. Kaupungit ovat yleensä hyvin varustetut höyry-, sähkö- ja hevostariteilla.

Maatalous elättää n. $\frac{1}{3}$ väestöstä. Metsät kuuluvat enimmäkseen valtioille tai suurille maanomistajille; niitä hoidetaan taidolla ja huolella, mutta eivät täysin tyydytä maan tarvetta. Viljelysmaa käsittää lähes puolet maan pinta-alasta. Koillisessa on suuri osa maata niins. ritariskartanojen isännillä. Marskimaaseudussa on enemmän suuria talonpoikaistiloja, Lounais-Saksassa ja teollisuusseuduissa on paljon niins. kääpiötiloja, s. o. niin pieniä tiloja, ettei riitä työtä omistajan perheellekään. Enemmän korjataan *ruista* (100 milj. hl.), mutta ei kuitenkaan aivan maan tarpeeksi, sitä lähinnä *kauraa*, *vehnää* ja *ohraa*. *Potaattia* (etenkin idässä) viljellään suhteellisesti enemmän kuin missään muussa maassa ja käytetään paljon viina- ja jauhoteollisuudessa. *Humalaa*, *pellavaa*, *hamppua*, *tupakkaa*, *valkojuurikasta*, *väri-* ja *apteekkikasveja* ja *puutarhahedelmiä* viljellään paikoittain suurissa määrin. — *Karjaa* ei ole asukaslukuun nähden paljon, mutta sitä hoidetaan hyvin, paitse Lounais-Saksan kääpiötiloilla, jossa lehmillä kynnetään ja vuohia pidetään maidonantajina. Voita käytetään vähän, villoja ja lihaa täytyy tuoda ulkomaalta. Marskimaat ja Juutin niemimaan eteläosa ovat kumminkin Europan karjarikkaimpia seutuja. — *Viinin viljelys* tuottaa ainoastaan 3–4 milj. hl. viiniä, mutta enimmäkseen hyviä lajeja (Rein- ja Mosel-viinit). — *Kalastus* antaa työtä 30 tuh. hengelle, mutta ei tyydytä maan tarvetta.

Vuorityö ja teollisuus. Nämä ovat Saksan pääelinkeinot. Vuorityö tuottaa tavaraa n. 1000 milj. Smk. arvosta vuodessa; tärkeimmät lajit ovat *kivi-*

hiili ja *maahiili* (yli 100 milj. t. vuodessa), *rauta* (5—6 milj. t. harkkorautaa), *sinkki* (50 milj. Smk. arv.), *hopea*, *maa-* ja *vuorisuolo* (2,5 milj. t.), *vaski*, *lyyyjy*, *rikki* ja *rikkihappo*. Sitäpaitse murretaan paljon lius-
kakiveä, hieta- ja kalkkikiveä sekä marmoria, ja kai-
vetaan turvetta. Tärkeimmät vuorityöpiirit ovat:
1) *Erzgebirge Riesengebirgen seutu* (kivihiiltä, rau-
taa, hopeaa ja sinkkiä); 2) *Tyringin ja Harzin piiri*
(maa- ja vuorisuoloa, maahiiltä, vaskea ja hopeaa);
3) *Ruhr-joen piiri* (kivihiiltä ja rautaa); 4) *Saar-joen*
piiri (kivihiiltä ja rautaa).

Saksan *teollisuus* on tuotteidensa paljouden
kautta maailman kolmas. Muutamat erityishaarat
ovat maailman suurimmat lajissaan, nimittäin: *soke-*
rin ja *oluen valmistus*, *kemiallinen teollisuus*, *ase-*
teollisuus, *kirjapainotoimi*, *leikkikalujen* ja *rihkaman*
valmistus. Muita haaroja ovat: *puuvilla-*, *villa-*, *pel-*
lava- ja *silkkit*teollisuus, *koneteollisuus*, *nahka-*, *puu-*,
paperi-, *kivi-* sekä *lasiteollisuus*. Näillä aloilla Saksa
ei kumminkaan voi kilpailla valmistuksen paljoudessa
ja tavaran hyvyydessä Englannin tai Amerikan
kanssa, ja muutamilla näistä aloista ynnä taide- ja ko-
ruteollisuudessa on Ranskankin tavara etevämpi. Sak-
san teollisuuslaitokset ovat yleensä suuria; käsiteol-
lisuus on tärkeä etup. vaatetus- sekä puu- ja kello-
seppäliikkeen alalla. Teollisuuspiirit ovat yleensä
samat kuin vuorityöpiirit. Lisäksi mainittakoon: 5)
Lounais-Saksan piiri (puuvilla-, silkki-, kelloseppä-,
kulta- ja hopea-, paperi- ja puuteollisuutta) ja 6)
suuret kaupungit ulkopuolella varsinaisia teollisuus-
piirejä, etenkin Berlin ja München. — Työpalkat
eivät ole paljoa suuremmat kuin Suomessa ja Skan-
dinavian maissa. Länsi-Saksan, jossa maksetaan
parempia palkkoja, muuttaa paljon väkeä idästä,

jonne taas tulee työväkeä Puolasta, Venäjältä ja Böömistä.

Kauppa. Ulkomainen kauppa on Englannin kaupan jälestä maailman suurin. Saksa harjoittaa suurta välityskauppaa, ostamalla tavaraa yli kotimaan tarpeen, etenkin siirtomaista, Alankomaista, Englannista, Sveitsistä, Itävalta-Unkarista ja Venäjältä, myytäväksi johonkuhun näistä maista tai Pohjoismaihin. Tuonti oman maan tarpeita varten on arvoltaan n. 5,700 milj. Smk. vuodessa, oman maan tavarantoimitus n. 4,700 milj.

Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat (yleiskauppa):

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Eläimiä, lihaa ja silavaa	410	1. Villateoksia ja villaa . .	400
2. Vehnää . .	250	2. Puuvillateoksia ja puuvillaa	220
3. Ohraa . . .	135	3. Silkki- ja puolisilkkiteoksia	200
4. Ruista . .	105	4. Valmiita vaatteita	160
5. Puuta, kalaa, juustoa, voita, maitoa . . .	250	5. Koneita ja instrumentteja	180
6. Kahvia . .	240	6. Muita rautateoksia ja rautaa	350
7. Muuta siirtomaan tavaraa	475	7. Kivihiiltä, kivi- ja lasiteoksia	180
8. Rohdoksia, väriaineita y. m. s. . . .	300		
9. Raakaa puuvillaa . . .	300		
10. Villaa . .	300		

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
11. Raakaa silkkiä	105	8. Puuteoksia ja puuta . .	140
14. Pellavaa, hamppua ja juutea . . .	135	9. Paperia ja paperiteoksia .	130
13. Öljyjä ja rasvoja	200	10. Leikkikaluja ja rihkamaa	150
12. Kivennäisiä ja malmia . .	150	11. Kirjoja ja taidekaluja .	130
15. Vuotia ja turkiksia . .	220	12. Nahkateoksia ja nahkaa	190
16. Villalankaa ja kankaita .	250	13. Höysteitä, rohdoksia, värejä y. m. s.	375
17. Silkkiteoksia	100	14. Sokeria . .	300
		15. Muuta siirtomaantavaraa, olutta, viiniä, viinaa y. m.	150

Saksan tärkeimmät kauppamaat ovat:

Iso-Britannia (tav. vaihto n. 1,500 milj. Smk. vuod), *Tuonti:* lankaa ja kankaita, rautatavaraa, kalaa, öljyä, kahvia, kautsua, turkiksia. *Vienti:* sokeria, puuteoksia, paperia, munia ja muuta ruokatavaraa, soittokoneita, rihkamaa y. m.

Itävalta-Unkari (n. 1,300 milj.). *Tuonti:* viljaa puutavaraa, lihaa, vuotia, viiniä ja olutta. — *Vienti:* Siirtomaantavaraa, väriaineita, olutta, kehruaineita, lankaa ja kankaita, rautaa, instrumentteja, kirjoja y. m.

Venäjä ja Suomi kts. ss. 68 ja 31.

Yhdysvallat (n. 1,200 milj.). *Tuonti:* Raakaa puuvillaa, vehnää, tupakkaa, petrolia y. m. — *Vienti:* Sokeria, rohdos- ja väriaineita, kankaita, kirjoja y. m.

Etelä-Amerikka (n. 700 milj., etup. tuontia). *Tuonti:* villaa, puuvillaa, kahvia ja muuta siirtomaantavaraa.

Ranska (n. 535 milj.). *Tuonti:* villa- ja silkki-lankaa ja kankaita, viiniä ja konjakkia, hedelmiä. — *Vienti:* Siirtomaantavaraa, kivihiiltä, rautaa ja rautatavaraa, olutta y. m.

Alankomaat (n. 525 milj.). *Tuonti:* kalaa, rohdoksia, höysteitä, väripuuta, ohraa, riisiä y. m. — *Vienti:* Lankaa ja kankaita, metallia ja metalliteoksia y. m.

Tavaroidensa levittämisestä ympäri maailmaa pitävät saksalaiset hyvää huolta, etenkin lukuisten *kauppamatkustajain* kautta.

Sisämaan kauppa on erittäin vilkas, johon on suurena syynä taloudellisten olojen erilaisuus länessä ja idässä. Itäinen osa kasvattaa ravinto-aineita yli oman tarpeensa, länsi-osasta viedään itään kivihiiltä, tehdastavaraa, viinejä, hedelmiä y. m. Suurenmoinen on *ravintolaliike*, sillä saksalaiset matkustelevat ja huvittelevat paljon omassa maassaan, ja ulkomaalaisia matkailijoita käy Saksassa suunnaton määrä vuosittain.

Merenkulku. Saksan kauppalaivasto on Englannin jälestä Europan tärkein. Höyrylaivastoon kuuluu yli 1000 laivaa, kantavuudeltaan 900 tuh. tonnia. Purjelaivasto on kantavuudeltaan pienempi. Suurenmoinen on liike Atlantin meren poikki Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan, sillä Saksasta, etenkin koillisesta maanviljelysseudusta, menee paljon siir-

tolaisia Yhdysvaltoihin, Meksikkoon, Brasiliaan, Argentiinaan ja Chileen.

Koillis-Saksa

Itä- ja Länsipreussi, Preussin maakuntia, yht. 63 tuh. km², 3,5 milj. asuk.

Köyhänpuolista maanviljelysseutua. Enimmäkseen saksalainen, idässä protestanttinen, lännessä katolinen väestö. Kaupunkeja:

Königsberg, Pregel-joen suussa, 175 tuh. asuk. Käy kauppaa oman maan ja Venäjän maalaistavaralla, merenkullalla, valurauta- ja konetavaroilla. — **Danzig**, Veikselin suun lähellä, 130 tuh. asuk., tärkeä Puolan vehnän ja puutavaran vientisatama. Pörssi, laivanveistämöjä, sokeritehtaita, viinan, sikurin, tarkkelyksen y. m. valmistusta. Tuonti ja vienti yhteensä n. 400 milj. Smk., suuremmat kuin kaikkien Suomen satamien yhteenlaskien.

Itä-Saksa.

Posen ja Silesia (Schlesien), Preussin maakuntia, yht. 69 tuh. km², 6,3 milj. asuk., Posenissa enimmäkseen katolisuuskoisia puolalaisia, Silesiassa enimmäkseen protestanttisia saksalaisia. Kaupunkeja:

Posen (puol. Pozna), Warthen varr., 75 tuh. asuk. Villamarkkinat. Olut-, viina-, tupakka-, nahka- ja sarkatehtaita. — **Breslau**, Oderin varr. Siles., 400 tuh. asuk., tärkeä rautateiden risteyskohta. Sinkki-, rauta-, villa-, sokeri-, olut- ja viinatehtaita. — **Görlitz**, 75 tuh. asuk., Saksan parhaat kamlanka- ja ver-

katehtaat. — **Liëgnitz**, 55 tuh. asuk., verka-, trikoo- ja neulomatavaratehtaita.

Gleivitz ja *Beuthen*, Silesian vuorityöpiirin pääpaikat: Sinkki- ja rautasulattoja, levytavara- ja emaljoimispajoja. — *Reichenbach* ja ympäristöt, suuri käsikutomateollisuus (villa- ja pellavakankaita). — *Glatz*, plyyshi- ja palttinatehtaita. — *Bromberg*, Pos., tärkeä rautateiden risteyskohta; kone- ja koneöljytehtaita.

Keskinen Pohjois-Saksa.

Preussin maakunnat: *Etu- ja Taka-Pommeri*, *Brandenburg* ja *Saksi*; *Meklenburgin* herttuakunnat ja pari pientä ruhtinaskuntaa; yht. 115 tuh. km², 10 milj. saksalaista, protestanttista asuk. Tässä seudussa valmistetaan ääretön määrä sokeria. Muu teollisuus on keskittynyt suurimpiin kaupunkeihin:

Magdeburg, Saks., Elben varr., 220 tuh. asuk., Saksan sokeri- ja potaattijauho- sekä mallaskaupan pääpaikka. — **Halle**, 120 tuh. asuk. maahiilikaivosten keskuspaikka. Hiilitervan, parafinin ja solariöljyn valmistusta. — **Erfurt**, 80 tuh. asuk., Saksan siemen-, kukkassipuli- ja rohdoskaupan pääpaikka.

Berlin, Spreen varrella, 1,7 milj. asuk. Preussin ja Saksan valtakunnan pääkaupunki, Saksan suurin tehdaskaupunki. Yksi maailman suurimmista *pörssi paikoista*. Valtakunnan pankki. Suuria yksityispankkeja. Suurenmoinen komissioni- ja speditiöniliike. Kaikenkaltaisia tehtaita, joista huomattavimmat ovat: villakutomot, suuret huonekalutehtaat, ompelu- ja räätäliiikkeet sekä hattu-, hansikas- ja kenkätehtaat, höyrykonetehtaat (esim. Borsigin pajat), ompelukonetehtaat, vaunupajat, instrumenttitehtaat, värjäyslaitokset, kirjapainot, valokuvaus-, ki-

vipaino- ja väripainolaitokset, olutpanimot. Kauppa-opistoja ja kouluja, teknillisiä opistoja, kauppa-ai-kakauslehtiä. Erityistavara-näyttelyjä melkein joka vuosi. — **Charlottenburg**, läh. Berliniä, 135 tuh. asuk. Paljon tehtaita, m. m. Siemens & Halsken maailman kuulut sähkölaitostehtaat, tekolannoitustehtaita y. m.

Stettin, Pomm., Oderin varr., 150 tuh. asuk. Yhtä suuri kauppa ja laivaliike kuin Danzigilla. Suuri kauppa Suomen kanssa. Vapaasatama. Kivihiilen tuontia Länsi-Saksasta Pohjanmeren kanavan kautta. Laivanrakennuspajoja, sementti-, väkiviina- ja soke-ritehtaita. Ulkosatama *Svinemünde*, Itämeren par-taalla.

Potsdam, Brandenb., 60 tuh. asuk. Hallitsijan tavalli-nen oleskelupaikka. Eteviä pellavakutomoita. — *Frankfurt an der Oder*, 60 tuh. asuk., suuri käsiteollisuus (nahkaa, jal-kineita, satuloita, huonekaluja). — *Stralsund*, Pomm., satama ja laivakulkua Köpenhaminaan ja Skooneen. — *Rostock*, Meckl., 50 tuh. asuk., satama ja suuria rautavalimoita.

Luoteis-Saksa.

Preussin maakunnat *Hannover* ja *Slesvig-Hol-stein*, vapaat kaupungit, *Oldenburgin* ja *Braun-schweigin* herttuakunnat ja pari pientä ruhtinaskun-taa, yht. n. 75 tuh. km², yli 6 milj. protestanttista asuk. Tämä seutu käsittää sekä hedelmälliset mars-kimaat että karun Lyneburgin nummen ja metalli-rikkaan Harz-vuoriston. Pääelinkeinot ovat karjan-hoito ja maanviljelys, mutta teollisuus, kauppa ja kalastus ovat myös tärkeitä. Kaupunkeja:

Lyybeck (Lübeck), Trave-joen varr. 80 tuh. asuk. Suuri kolmi-osainen satama. Suuri puu- y. m. raakatavaran tuonti ja oma laivaliike, etenkin Itä-

merellä. Vienti käsittää etenkin rautatavaraa, kankaita ja rihkamaa sekä puuteoksia, väri- ja rohdosaineita ja suolaa. Ulkosatama: *Travemünde*, — **Kiel**, Holst. Pohjanmeren kanavan suussa, 90 tuh. asuk: Saksan suurin merilinnoitus ja sotasatama. Suuri spediti- ja transitoliike Hampurin ja Köpenhaminan välillä. Kalansavustuslaitoksia. — **Altona**, Elben läh., yhteenkasvanut Hampurin kanssa, 150 tuh. asuk.

Hampuri (Hamburg), leveään Ala-Elben ja siitä johdettujen kanavien ja säiliöiden rann., 700 tuh. asuk. Saksan ja koko Euroopan mantereeseen suurin kauppa-kaupunki. Suurenmoinen tavara- ja arvopaperipörssi. Tuonti (2,250 milj. Smk.) käsittää etenkin siirtomaan tavaraa, niink. kahvia, riisiä, höysteitä; sitäpaitse viiniä, ruista, ohraa, kauraa, puutavaraa, villaa, puuvillaa, gummia, kautsua, elefantinluuta, kultaa ja hopeaa y. m. Vienti (1800 milj) käsittää jälleenvienti-tavaraa ja tehdasteoksia, edellistä etenkin Pohjoismaihin, jälkimäisiä näihin sekä valtamerentakaisiin maihin ja Englantiin. Suuri kauppa Suomen kanssa. Hampurilla on tärkeä ulkosatama, *Cuxhaven*, ja *vaapaasatama* itse kaupungissa. Laivaliike näissä yht. 12 milj. rt. vuodessa. Kaupungin oma laivaliike on suurenmoinen. »Hampurilais-Amerikkalaisen paketti-kulkuyhtiön» jättiläishöyryt kulkevat Pohjois-Amerikkaan. Muita laivayhtiöitä ovat »Hampurilais-Etelä-Amerikkalainen yhtiö», »Afrikkalainen yhtiö», »Itä-Intialainen yhtiö». H:ssa ovat Saksan suurimmat vientikauppahuoneet ja laivanrakennuspajat, rautatie-, raitiotie- ja ajovaunupajoja, gummi-, gutta-perka-, nahka-, sikuri-, katajamarjaviina-, likööri-, olut-, sokeri-, margariini- ja tupakkatehtaita.

Bremen, Weserin varrella, 200 tuh. asuk. Tuonti ja vienti kumpikin n. 1000 milj. Smk. vuodessa. Pää-

haara Bremenin kaupassa on tuontiliike Pohjois-Amerikasta: raakaa puuvillaa, tupakkaa, petrolia y. m. Tupakan tuonti Bremeniin ja kaupungin sikaritehtaat ovat maailman suurimmat alallaan. Vientiä Norjaan, Tanskaan, Ruotsiin, Amerikkaan y. m. Suuri matkustaja-, posti ja lastihöyrylaivaosakeyhtiö »Norddeutscher Lloyd», (»Bremen-linja»). — Ulkosatama: *Bremerhaven*. — **Braunschweig**, Berlin-Kölnin radan varrella, 120 tuh. asuk. Saksan suurimmat juutekutomot, sokeri-, sikuri-, tupakka-, tärkkelys- ja väritehtaita, villamarkkinat. — **Hannover**, Berlin-Kölnin ja Hampuri-Frankfurtin radan risteyksessä, yli 200 tuh. asuk. Paljon rautakalu-, pellava-, puuvilla-, villa ja pianotehtaita.

Harburg, läh. Hampuria, gummi- ja guttaperka-, tultikku-, ruuti-, dynamiitti- ja rakettitehtaita. — *Celle*, Hann. tärkeä speditiönipaikka rautateiden risteyksessä, päivän- ja sateenvarjotehtaita. — *Göttingen*, Harzin juurella, yliopistokaupunki, jossa valmistetaan paljon lääke- ja luonnontieteellisiä instrumentteja. — *Goslar*, Harzissa. Ruuti- ja dynamiittitehtaita, vaski- ja rautavalimoita ja pajoja.

Keski-Saksa.

Saksin kuningaskunta, *Tyuringin* pienet ruhtinaskunnat ja Preussin *Hessi*-maakunta, yht. 43 tuh. km², n. 7 milj. protestanttista asuk. Tämä on ihana, metsärikas ja tiheästi asuttu seutu, jossa on oivallinen maan- ja puutarhan viljelys. Teollisuus ja vuorityö ovat kumminkin pääelinkeinot. Kaupunkeja:

Dresden, Elben varrella, Saksin pääkaupunki, 350 tuh. asuk. Pörssi ja monta suurta pankkia. Papirossi-, väri-, rohdos- ja tekolannoitustehtaita; suklaadin, makeisien, olkihattujen, vaatteiden ja teko-

kukkasien valmistusta. Taideteollisuutta; valokuvauspaperi- ja ompelukonetehtaita. Hedelmä ja viinikauppaa. — **Leipzig**, Saksin suurin tehdas- ja kaupapaupunki, yli 400 tuh. asuk. Kolmet vuosimarkkinat, joissa myydään sarkaa ja verkkaa, nahkaa, nahkakaluja, silkki-, puuvilla- ja sekatavaraa. Suuri Pörssi ja rahaliike. Europan kuuluisin kauppayliopisto. Suuri kirjakauppa-, kirjankustannus- ja kirjapainotoimi. Muista tehtaista huomattakoon etenkin paperi-, vahavaate-, hajuvesi-, bentsiini- ja väkiviina-tehtaat, soittokonetehtaat, piippu- ja imuke- sekä kotelotehtaat. — **Chemnitz** (kémnits), 165 tuh. asuk., suuri kutoma- ja metalliteollisuuskaupunki. Siitä länteen on teollisuus- ja vuorityöpiiri, jonka tärkein kaupunki on **Zwickau**, 55 tuh. asuk., kutoma-, lasi-, porsliini-, paperi- ja konetehtaineen.

Plauen, Glauchau, Krimnitschau y. m., aivan lähellä toisiaan, olivat 30 vuotta sitten pieniä kyliä, nyt 20—60 tuh. asuk. Tämän piirin erityistuotteita ovat hienot pellavateokset, niink. paita- ja kauluspalttiua, batisti, pitsit ja posamenttityöt, sitäpaitse kashmir- ja kamlankakankaat, koneet y. m. — *Freiberg*, läh. Dresdeniä. kuuluisa lyyjy- ja nikkelitavaroista, vismutti- ja kobalttiväreistä. — *Altenburg*, samannimis. ruhtinask., hansikas-, harja-, pensseli- ja lakka-tehtaita. — Tyingissä: *Gera*, harmonika-, harmonio- ja urkutehtaita, kemiallisien suolojen valmistusta. — Mainin ja Reinin varr.: *Hanau*, kulta- ja hopeaseppä- sekä muuta koruteollisuutta. — *Höchst*, viininviljelystä ja kauppaa, anilinin ja alizarinivärien valmistusta. — *Hochheim, Johannisberg* ja *Rüdesheim*, kuuluisia viinilajeistaan. — *Wiesbaden*, Taunuksen rint., Europan suurimpia kylpypaikkoja, 75 tuh. asuk. — *Nieder- ja Ober-Selters*, lähettävät kauppaan 4 milj. pulloa selterivettä vuodessa.

Kassel, Hessimaakunn., 85 tuh. asuk., veturi- ja rautatievaunu-, soittokone- ja instrumenttitehtaita. — **Frankfurt am Main**, 235 tuh. asuk., Europan tärkein

keimpiä pankkikaupunkia. Rotschild-suvun kotipaikka. Komissioni- ja speditiönliikettä Pohjois- ja Etelä-Saksaan sekä Sveitsiin ja Ranskaan. Suuri korutavara- ja hajuvesiteollisuus.

Läntinen teollisuuspiiri.

Preussin maakunnat: *Westfali* ja *Rein-maakunta*, yht. 47 tuh. km², 8 milj. enimmäkseen katolilaista asuk. — Kaupunkeja:

Dortmund, Westf. 115 tuh. asuk., rautatievaunujen, kiskojen, rautasiltojen päävalmistuspaikka. Suuria rauta- ja terässulattoja. Stearini- ja saippua-tehtaita. — **Duisburg**, Reinin maak., 75 tuh. asuk., Saksan kemiallisen teollisuuden pääpaikkoja: valmistetaan m. m. ultramarinia ja Berliinin sineä, soodaa, rikkihappoa, potaskaa, klorikalkkia, tulenkestäviä värejä, alunaa, kalia, kattahuopaa ja tärkkelystä. — **Elberfeld**, 150 tuh. ja **Barmen**, 130 tuh. asuk., valmistavat puuvilla-, villa-, puolisilkki-, puolivilla- ja pumpulisamettikankaita, kaikenlaisia nappia, paperia ja tapetteja, kivihiilitervaväriä, uunikaakelia, tynnyriä y. m. — **Essen**, 100 tuh. asuk., Kruppin maailmanmainiot kanuuna- y. m. valimot. — **Krefeld**, 100 tuh. ja **München-Gladbach**, 55 tuh. asuk. Saksan suurimmat silkki-, pellava- ja villadamasti, samettikangas- ja silkki- sekä samettinauhakutomot. — **Düsseldorf**, Reinin varr., 200 tuh. asuk. Suuri metalliteollisuus: etenkin rautalankaa, putkia ja torvia, levytavaraa, levynupia ja nauvoja, jää- ja kassakaappia, höyrykattiloita ja vetureja sekä muita rautatie-tarpeita. — **Köln**, Reinin varr., 330 tuh. asuk. Suuri kauppa Hollannin kanssa ja laivaliike Reinillä. So-

keri-, tupakka-, suklaati- ja hajuvesi- (Eau de cologne) tehtaita. — **Aachen**, läh. Belgian rajaa, 120 tuh. asuk., verka-, rihma-, peili- ja neulatehtaita.

Münster, Koillis-Vestf., 90 tuh. asuk., viljakauppaa, myllyjä, tärkkelys- ja potaattijauhotehtaita. — *Minden* ja *Ruhrort*, kivihiili- ja rautakaupan pääpaikkoja. — *Arnsberg*, *Bochum* ja *Iserlohn*, läh. Dortmundia, 30—60 tuh. asuk. kuskakin. Kivihiili- ja rautakaivoksia, koksia, raudan ja teräksen, teräs-, messinki-, pronssi-, nikkeli- ja aluminiumkalujen valmistusta. — *Bielefeld*, Saksan suurimmat polkupyörätehtaat. Ompelukonetehdas. — *Solingen*, 40 tehdasta valmistaa miekkoja, sapeleja, veitsiä, kahveleja, partaveitsiä, viikatteita, sirppiä, keritsimiä ja saksia. — *Bonn*, Reinin varr., silkki- ja neulomateollisuutta. — *Koblenz*, Reinin ja Moselin yhtymäkohd., viinikauppaa ja Saksan samppanjan eli sektin valmistusta. — *Trier*, Moselin varr., sam. kuin edellinen. — *Neunkirchen*, emaljoitujen keittoastiatin valmistusta. — *Kreutznach*, Nahen varr., terveys- y. m. suolojen kauppaa. — *Oberstein*, Nahen varr., akaatti- y. m. kivikalujen ja hopeaisten pöytäkalujen valmistusta.

Lounais-Saksa.

Elsas-Lotrinki, Baijeriin kuuluva *Rein-Pfalz*, *Hessin* ja *Baadin* suurherttuakunnat, *Württembergin* kuningaskunta, yht. 63 tuh. km², 7,5 milj. asuk. Tämä seutu ansaitsee »Saksan puutarhan« nimen, ihanuutensa, puutarhan tapaisen viljelyksensä, komeiden metsiensä ja väestönsä rikkauden vuoksi. Asukkaat ovat suureksi osaksi katolisia, mutta valistus on korkea ja etenkin käsityötaito etevä. Kaupunkeja:

Metz, Lotr., suuri linnoitus Moselin varr., 60 tuh. asuk., villa-, puuvilla- ja palttinakutomaita, sukka-neulomaita, nahka- ja konetehtaita. Siitä Ranskan rajalle päin on paljon masuuneja ja lasitehtaita. — **Strassburg**, Els., 140 tuh. asuk. Puuvilla-, nahka-,

hansikas- ja paperitehtaita, suuri kirjapainotoimi. — **Mühlhausen**, 85 tuh. asuk. Saksan parhaimmat puuvillatehtaat, valkaisu- ja värjäyslaitoksia, nahka- (marokiini-) tehtaita ja konepajoja. — **Karlsruhe**, Baa-din pääkaupunki, 85 tuh. asuk., kuuluisa polyteknillinen opisto, suuria höyry-, sähkö- ja ompelukonetehtaita. — **Mannheim**, Reinin varr., 100 tuh. asuk. Suuri laivaliike, hiili-, tupakka-, rohdoskasvi-, humala-, vilja- ja mallaskauppa, suuria sikaritehtaita. Maanviljelyskoneiden ja koneöljyn valmistusta. — **Mainz**, Hessissä, Reinin varr., 80 tuh. asuk. Valmistetaan koruhuonekaluja, parkettilattioita, lakeerattuja nahkatavaroita, jalkineita ja soittokoneita. — **Stuttgart**, Wyrtenbergin pääkaupunki, Neckarin varr., 160 tuh. asuk. Leipzigin ja Berliinin jälkeen tärkein kirjapaino- ja kirjakauppapaikka. Hyvä kauppaopisto ja tärkeä saksalainen vientiyhdistys. Kemiallista teollisuutta, koruhuonekalujen, kulta- ja hopeateoksien y. m. ylellisyystavaran valmistusta.

Kolmar ja Münster Elsassissa, puuvillateollisuuspaikkoja. — *Freiburg Baadissa*, 55 tuh. asuk. Puuvilla-, nappi-, lasihelmi- ja konetehtaita. — *Pforzheim*, Saksan etevin kulta-, hopea ja jalokivikoristeiden valmistuspaikka. — *Offenbach*, kukkarojen, lompakkojen, salkkujen, jalkineiden, kiiltopaperin ja ajovaunujen valmistusta. — *Furtwangenissa* ja muualla Schwarzwaldin seudussa valmistetaan paljon puisia seinäkelloja, muita puuveistoksia ja olkihattuja. — *Darmstadt*, Hessin pääkaupunki, 65 tuh. asuk., konepajoja; huonekalu-, nahka-, saippua- ja hajuvesitehtaita, viinikauppaa. — *Worms*, Reinin varr. Saksan suurimmat nahkatehtaat (etenkin okiilt-nahkaa). — *Giessen*, yliopistokaupunki, kuuluisa instrumenteistaan. — *Speyer*, Rein-Pfalzin tupakan ja viinien kaup-paa.

Baijeri.

Baijerin kuningaskunnan osat, paitse Rein-Pfalzia, ovat: *Ala-*, *Keski-* ja *Ylä-Frankki* ja *Ylä-Pfalz*, Frankin mäkimaassa Tonavan pohjoispuolella, sekä *Schwaabi*, *Ala-* ja *Ylä-Baijeri*, ylätasangolla ja Etu-Alpeissa, yht. 70 tuh. km², 5 milj. asuk. Frankissa on suuri teollisuus. Muualla on maanviljelys pääelinkeino ja seutu ei ole juuri varakasta. Huomiota ansaitseva koko Baijerissa on suunnaton oluen kulu- tus, yli 2 hl henkeä kohti vuodessa. Asukkaat ovat etelässä umpikatonisia ja taikauskoisia. — Kaupun- keja:

München, Isarin varr., Ylä-Baijerin tasangolla, Baijerin pääkaupunki, yli 400 tuh. asuk. Saksan olutteollisuuden, Saksan taiteen ja taideteollisuuden pääpaikka. Valmistetaan tummaa vientiolutta, nah- ka-, koruompelus-, korutapetti-, kulta-, hopea-, pronssi- ja uushopeakaluja, koruhuonekaluja ja muita puu- teoksia, kuvapainoteoksia. Sen ohessa suuri metalli- ja koneteollisuus. Suuri kauppa Itävallan, Sveitsin ja Italian kanssa. — **Augsburg**, Schwaabissa, Leckin rann., 85 tuh. asuk., metalliteollisuutta, puuvillakuto- moita y. m. — **Fürth**, 50 tuh. asuk., ja **Nürnberg**, 165 tuh. asuk., Mainin ja Tonavan välisen Ludvigin kanavan varr. Keski-Frankissa. Saksan humalakau- pan keskus. Saksan suurimmat lyyjykynä-, peili- ja peililasi-, peilin- ja taulunkehys- ja kultalevytehtaat. Pronssi-, messinki- ja nikkelpajoja, ultramarinitehtaita. — **Würzburg**, Mainin varr. Ala-Frankissa, 70 tuh. asuk., villa-, nahka-, tupakka- ja samppanjatehtaita. Peilien ja pikapainokoneiden valmistusta. — **Schwein- furt**, kuuluisa väri- ja tapettitehtaistaan.

Kulmbach, kuuluisa tummasta vientioluestaan. — *Regensburg*, Tonavan varr., lyyjykynä-, paperi- y. m. tehtaita. — *Hof*, tärkeä rautateiden risteyskohta (Berlin—München, Prag—Frankfurt). — *Kaiserslautern*, kamlanka-, puuvilla- ja ompelukonetehtaita. — *Linden*, Bodenjärven rann. Suuri matkustaja- ja tavaraliike Sveitsin puolelle.

Alankomaat eli Hollanti.

33 tuh. km², 5 milj. asuk.

Asema ja rannikot, maanlaatu ja korkeus-suhteet. Luonnonsuhteisiin katsoen ovat Alankomaat Luoteis-Saksan jatkoa. Pohjanmeren ranta muodostaa tässä matalan *Zuidersee*-lahden. Suurin osa maasta on marskimaata. Pitkin koko rannikkoa on maa nousuveden pintaa alempana, jonka vuoksi suurenmoiset rantatokeet ovat tarpeelliset. Niiden sisäpuolelta, jossa lukemattomat kaivetut kanavat risteilevät, pumputaan liika vesi pois tuulimyllyillä tai höyrykoneilla. — Itä- ja etelärajoilla on karumpaa seutua: soita ja kanervakankaita.

Ilmanala, vesistöt ja kasvullisuus. Ilmanala on samanlainen kuin Luoteis-Saksassa, mutta vielä kosteampi. Joet ovat vesirikkaita. *Zuidersee*hen laskee lännestä lyhyt *Y* (Ai), idästä *Yssel* (Aisel). Länsi-rannikolla yhtyvät Saksan puolelta tuleva *Rein* ja Belgian kautta juokseva *Maas*, muodostaen yhteisen, monihaaraisen laskun. *Schelde* tulee Belgiasta; sen suu on Alankomaiden lounaisimmassa kulmassa.

Ruohonkasvu on erittäin rehevä, mutta metsää on hyvin vähän.

Asukkaat puhuvat kolmea alasaksalaista murretta: hollannin-, flaamin- ja friisinkieltä; ensimmäinen on kirjakieli. Uskonnoltaan on $\frac{1}{3}$ katolisia, $\frac{2}{3}$ reformeerattuja. Juutalaisia on myös. Kansansivistys ja ammattitaito ovat korkealla kannalla. Puolet väestöstä asuu kaupungeissa.

Valtiotila. Alankomaat ovat parlamentarinen kuningaskunta. Tullijärjestelmä on vapaakaupallinen. Valtion kulunkiarvio on ainoastaan 225 milj. Smk. Valtiovelka noin 2,400 milj. Smk.

Rahalaitos: puhdas kultakanta. Rahayksikkö on guldeni eli floriini = 2,08 Smk. Se jakaantuu 100:aan senttiin. Rahan korko on alhainen, pääomia on runsaasti. *Painot ja mitat* metriset.

Kulkuneuvot. Tärkein laivakulkukanava on *Länsi-kanava*, Zuiderseestä länsirannikolle. *Rautateitä* on ainoastaan 2,800 km.

Elinkeinot. Pääelinkeino on *maatalous*. Tämän tärkeimmät tuotteet ovat: ruis, kaura, potaatit, herneet, valkojuurikas, rehukasvit, pellava, kaalikset, kukkaset, juusto, voi, ihra. *Kalastus* tuottaa runsaasti silliä, kabeljoa, ansjovista, osteria, hummeria, valaan ihraa y. m.

Teollisuudessa ovat ainoastaan muutamat erityishaarat niin kehittyneet, että tuottavat vientitavaraa: sokerin valmistus, laivanrakennus, palttina- ja pitsiteollisuus, paperi-, savi- ja fajansi- sekä margariniteollisuus, kulta- ja hopeaseppäliike ja timanttien y. m. jalokivien hionta. Vuorityö supistuu tiili-, ruukku- ja fajansisaven, sekä poltto- ja lannoitusaineturpeen kaivamiseen.

Kauppa on vanhastaan ollut hollantilaisten miellytystä, ja Hollannin ulkomaan kauppa on nykyäänkin suhteellisesti suurempi kuin minkään muun maan.

Erittäin suuri on välityskauppa Jaavan kahvilla, rohdoksilla ja höysteillä, Venäjän rukiilla, ohralla ja kauralla, Saksan ja Englannin raudalla, Yhdysvaltain vaskella ja Saksan tehdasteoksilla. Mutta myös tuonti omaa tarvetta varten ja oman tavaran vienti ovat suhteellisesti suuremmat kuin minkään muun maan. Alankomaiden ulkomaan kauppa on etenkin viime vuosina tavattomasti kasvanut, ja nousee tuonti yli 3,200 milj:aan Smk. ja vienti yli 3,000 milj.

Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Vehnää, ruista, jauhoja, riisiä, kauraa y.m. viljaineita . . .	700	1. Höysteitä, kahvia j. n. e.	480
2. Höysteitä, kahvia, rohdos- ja väriaineita, juomatavaraa, tupakkaa, kemiallisia valmisteita .	550	2. Jyviä, ryyniä ja jauhoja .	400
3. Rautaa ja terästä sekä teoksia niistä	310	3. Rautaa ja terästä sekä teoksia niistä .	190
4. Vaskea, sinkkiä, tinaa, kulta- ja hopeaa sekä teoksia niistä . . .	215	4. Vaskea, sinkkiä j. n. e. .	170

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
5. Kehruuaineita jakankaita	180	5. Pellavaa ja kankaita . .	170
6. Öljyjä ja pel-lavan, ham-pun ja colzan siemeniä . .	110	6. Margarinia, voita ja juus-toa	140
7. Kivihiltä ja koksia . . .	100	7. Sokeria . .	106

Tärkeimmät tuonti- ja vientimaat ovat: *Saksa* (kts. s. 109); *Iso-Britannia*, josta tuodaan etenkin lankaa ja kankaita, kivihiltä, rautaa, koneita ja polkupyöriä, ja jonne viedään margarinia, voita, juustoa, sokeria, paperia, hansikkaita, kahvia, kakaota ja Saksan tehdasteoksia; *Belgia*, josta tuodaan kankaita, metalliteoksia, kivihiltä, lannoitusaineita, öljyjä; *Omat siirtomaat*, etup. Jaava, josta tuodaan kahvia, höysteitä, rohdoksia ja raakaa sokeria; *Venäjä* ja *Suomi* (kts siv. 69 ja 33) ja *Yhdysvallat*, joista tuodaan etenkin vehnää ja vaskea. Siirtomaan kauppaa välittää etenkin „Neederlandsche Handels-Maatschapij“.

Merenkulku. Kauppalaivasto käsittää ainoastaan noin 450 höyrylaivaa, 200 tuh. rt., sekä pienen määrän purjelaivoja.

Pohjois-Hollanti, marskimaata, jonka pienillä maatiloilla harjoitetaan etenkin kukkien, rehukasvien ja kaalisten viljelystä sekä karjanhoitoa. Kaupunkeja:

Amsterdam, Yn ja Länsikanavan varr., 500 tuh. asuk., useiden keskusvirastojen asema. Suuri, etenkin siirtomaantavarain tuonti ja välityskauppa. Tavara-pörssi, jossa harjoitetaan etenkin suurta viljan ja kahvin termiinkauppaa Raha- ja arvopaperipörssi. Sokeriteh-

taita ja timanttihioita. Laivatelakoihin mahtuu 1,000 laivaa. Merilaivaliike n. 3 milj. rt. vuodessa. — **Haarlem**, Zuideeseen liitteellä niins. »Haarlemin meressä«, kukkasviljelyksien keskellä, 60 tuh. asuk. Palttinatehtaita.

Alkmaar, Pohjoiskanavan varrella, juustokaupan pääpaikka. — *Edam* ja *Hoorn*, kuuluisat juustolajeistaan.

Etelä-Hollanti, kuningaskunnan hedelmällisin seutu. Melkoinen teollisuus. Kaupunkeja:

Haag, (s'Gravenshaage), 200 tuh. asuk., hovi- ja pääkaupunki. — **Rotterdam**, Maasin varr., 300 tuh. asuk., suurempi teollisuus, laivaliike, viinien, tupakan ja pellavan kauppa kuin Amsterdamissa. Suurin kauppa Saksan kanssa.

Leyden, kuivuneen Reinin haaran varr., 55 tuh. asuk., villankehruu- ja kutomatehtaita, villakauppaa. — *Schiedam*, noin 200 tehdasta, joissa valmistetaan katajamarjaviinaa ja liköörejä. — *Dordrecht*, Maasin Merve-haaran varr., laivanrakennusta, laivakulkua ja kauppaa Saksaan päin.

Utrecht, (lue: ytrekt) ja samanniminen pääkaupunki, jossa on 100 tuh. asuk. ja useita tehtaita.

Seelanti (Zeeland), niemiä ja saaria, aivan täynnä kanavia; kaupunki: **Vliessingen** (lue: Flissingen), Walcheren-saaressa, nopea posti- ja matkustajakulku Queensborourghiin Englannissa.

Kaakkois- ja itämaakunnat, osaksi marskimaata, osaksi nummea. Mylly-, saha-, paperi- ja neulomateollisuutta, kalasäilykkeiden valmistusta. Suurin kaupunki: **Arnhem**, 55 tuh. asuk., vaunu-, huonekalu- ja peilitehtaineen.

Friislanti ja Groningen, pohjoisessa, hedelmällistä marskimaata. Suuri viljan ja pellavan kasvatusta, erinomaista sarvikarjaa ja lampaita. Suurin kaupunki: **Groningen**, 65 tuh. asuk., margarini-, palttina- ja verkatehtaita.

Belgia.

29 tuh. km.², 6,6 milj. asuk.

Asema ja rajat, maanlaatu ja korkeussuhteet.

Belgia sijaitsee Europan liikkeen keskusasteessa, mutta sillä on merenrannikkoa ainoastaan n. 90 km., eikä siinäkään yhtään luonnollista satamaa. Luoteinen puolisko Belgiaa on aivan alavaa. Useimmat seudun hietikkokentistä eli *poldereista* on viljelyksellä tehty hedelmällisiksi. Belgian kaakkoiskulman täyttää Ardennien vuoristo.

Vesistöt, ilmanala ja kasvullisuus. *Maas* juoksee itäisen osan läpi. — *Schelde* ja pienet lisäjoet kastelevat länsiosaa. Schelden alinta osaa kyntävät suurimmatkin merilaivat. Kanavia on monta. — Ilmanala on kostean lauhkea niinkuin Alankomaissa. — Luoteinen marski- ja polderimaa on metsätöntä. Ardenneissa on $\frac{1}{3}$ maata metsän peitossa.

Asukkaat. Keskimääräinen väentiheys, 225 h. km², on suurempi kuin missään muussa valtakunnassa. Kaakkoiskulmassa on harvempi asutus. $\frac{1}{3}$ väestöstä asuu kaupungeissa. Tasangon asukkaat ovat germanilaisia ja puhuvat *flaaminkieltä*. Etelämpänä asuvat ranskankieliset *vallonit*. Uskonto on *katolinen*. Ammattitaito on korkealla kannalla, mutta kansanopetusta on kauvan laiminlyöty, niin että on paljon täysikasvuisia ihmisiä, jotka eivät osaa lukeakaan.

Valtiotila. Belgia on parlamentarinen kuningaskunta. Tullijärjestelmä on vapaakaupallinen.

Valtion vuosimenot nousevat lähes 400 milj:aan Smk. Valtiovelka on 2,300 milj. *Rahalaitos*: kaksoiskanta. Rahayksikkö on frankki, ransk. *franc* (lue: fraang) à 100 *centimes* (saang-tim) = 1,00 Smk. Paitse kulta ovat myös ala-arvoiset 5 frankin hopearahat laillisia maksuvälikappaleita. Mutta kun uutta hopearahaa ei ole pitkään aikaan lyöty, pysyy sen kurssi täytenä. Liikkeessä käytetään kultaa ja hopeaa sekä Belgian ja Ranskan pankin setelejä (pienimmät 50 fr.) *Painot ja mitat*: metriset.

Kulkuneuvot. Paitse kanavia ja hyviä viertoiteitä on Belgiassa tiheä rautatieverkko, 4,400 km.

Elinkeinot. *Maatalous* elättää tuskin $\frac{1}{3}$ väestöstä. Päätuotteet ovat: potaatit, vehnä, ruis, kaura, tupakka, valko- ja rehujuurikkaat, maito ja voi, työhevokset ja sianliha. Voin sijasta käytetään paljon margarinia.

Vuorityö on erinomaisen tuottava maan pienuuteen verraten. *Kivihiiltä* saadaan 20 milj. t. (200 milj. Smk. arv.) Marmori-, kalkki-, hietakivi- ja liuska-kivimurroksissa työskentelee 30 tuh. henkeä. *Rautaa* on vähemmän, mutta ulkomaalta tuodaan malmia ja sulatetaan siitä rautaa ja terästä n. 1 milj. t. (70 milj. Smk.). Oman maan vuoret ovat rikkaat *sinkistä*, jota vuosittain saadaan n. 40 milj. Smk. arv. Sen ohessa *lyyyjä* ja *hopeaa*, vähän alunaa, vaskea y. m.

Pääelinkeino on *teollisuus*. Tärkeimpiä teollisuuden erityistuotteita ovat: verka, villalanka ja matot, palttina ja pitsit, kattununkankaat, rautatiekiskot ja vaunut, ajokalut, metsästyspyssyt, sinkkilevy ja sinkkiastiat, kristallikalut, tekolannoitusaineet, koneöljy, olut ja katajamarjaviina.

Ulkomaan kauppa ei ole niin suuri kuin Hollannin. Erityiskaupassa on tuonnin arvo n. 1,800

milj. Smk., viennin n. 1,500 milj. vuodessa. Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat ovat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Jyviä, jauhoja y. m. s. . . .	300	1. Villa- ja pel- lavalankaa, kankaita, kehruuainei- ta	245
2. Eläimiä, vuo- tia, lihaa ja voita	150	2. Rautaa, te- rästä ja sink- kiä	170
3. Kahvia, vii- niä, tupak- kaa, teetä y. m. s.	110	3. Rautatievau- nuja, koneita, ajokaluja ja pyssyjä . . .	100
4. Kemiaallisia aineksia ja valmisteita .	140	4. Lasia ja ki- vennäisteok- sia	126
5. Kehruuainei- ta	170	5. Kivihiiltä y. m. kivennäi- siä	100
6. Lankaa ja kankaita . .	100	6. Vuotia, nah- ka-, harjas- ja luuteoksia	100
7. Puutavaraa, tervaajahart- sia, öljysie- meniä y. m.	225		
8. Kiveä, rik- kiä, kivihiiltä	100		
9. Metalleja ja metalliteok- sia	100		

Tärkeimmät kauppamaat ovat: *Ranska*, josta tuodaan villaa, silkkiä, lankaa ja vaatetavaraa, viiniä y. m. ja jonne viedään rautaa, sinkkiä, kivihiiltä, pyssyjä, olutta y. m.; *Saksa*, josta tuodaan ravintoaineita ja tehdastavaraa ja jonne

viedään öljyjä, lannoitusaineita, villa- ja pellavalankaa y. m.; *Iso Britannia*, josta tuodaan puuvillaa, metalleja, rautatavaraa ja jonne viedään hevosia, nahkaa, harjas-, luu- ja lasiteoksia. *Alankomaista* tuodaan etenkin siirtomaantavaraa, *Wenäjältä* ja *Rumaniasta* viljaa.

Merenkulku on vähäinen. Laivasto käsittää ainoastaan 58 merilaivaa, 86 tuh. rt., mutta niiden joukossa on jättiläishöyrylaivoja, jotka kulkevat Pohjois-, Keski- ja Etelä-Amerikkaan, Mustalle merelle y. m.

Flanderi, Belgian länsipää. Käsateollisuutta ja tehdastyötä harjoitetaan puutarhamaisen maanviljelyksen rinnalla. Kaupunkeja: **Brugge**, (ransk. *Brugge*, lue: Bryyzh), kanavan varr., 50 tuh. asuk. Laivanrakennusta ja kutomateollisuutta. — **Ostende**, keinitekoinen satama ja suuri kylpypaikka. Osterien pyyntiä. Posti- ja matkustajaliike Doveriin Englannissa. — **Cortryk**, (ransk. *Courtray*, lue: kurt-re), valmistaa erinomaista pöytälinadamaa ja pitsejä. — **Gent**, (ransk. *Gand*, lue: gaang), Schelden varr., 160 tuh. asuk. Belgian puuvillateollisuuden pääpaikka.

Antwerpen, (ransk. *Anvers*, lue: aang-veer) osaksi Flanderin kaltaista, osaksi rämeistä seutua Hollannin rajalla. Kaupunkeja: **Antwerpen**, Schelden varr., 275 tuh. asuk., Belgian suurin kauppakaupunki. Vapaasatama. Europan vanhin pörssi. Sokerin, kynttilöiden, tallettien, kulta- ja hopeapunoksien, timanttien ja telefoonikoneiden valmistusta. — **Mecheln** (ransk. *Malines*, lue: ma-lin), 60 tuh. asuk., pellavankehruu-, pitsi- ja silkkiteollisuutta.

Brabant, keskellä maata, 16 kertaa tiheämmin asuttu kuin Uudenmaan lääni. Kaupunkeja:

Bryssel (ransk. *Bruxelles*, lue: bryk-sel), Sennen varr., maan pääkaupunki, 550 tuh. asuk. Suurenmoinen pitsiteollisuus, puuvilla-, ja villakutomaita, Brysselin mattojen, pelikorttien, lasi- ja kristallikalujen, erinomaisen Brysselin oluen valmistusta. Suuri kauppamuseo.

Löven (ransk. *Louvain*, lue: lu-vääng), valmistaa kuuluisata trikooverkaa ja väkevää vientiolutta.

Hennegau (ransk. *Hainaut*, lue: e-no), Ranskan rajalla, rikas kivihiilestä. Kaupunkeja: **Mons** (lue: moongs). Kivihiilen valmistusta ja kauppaa. Rautatehtaita ja kutomaita. — **Tournay** (lue: tur-ne), matto-, sukka- ja palttinatehtaita. — **Charleroy** (lue: sharl-rwa), lukemattomien rautateiden risteyksessä; suuria kivihiilikaivoksia, rautatavara-, kone- ja lasitehtaita.

Liège (lue: (l)jeezh; saks. Lüttich), kaunista, tiheästi asuttua vuorimaata. Kaupunkeja: **Liège**, 175 tuh. asuk., Maasin varr. Maailman suurimmat metsästyspyssytehtaat, kanuunavalimoita, ratakiskotehtaita, levytehtaita, verka-, nahka- ja lasitehtaita, pellavaneulomoita. — **Verviers** (lue: verv-je), 55 tuh. asuk., läh. Saksan rajaa. Kaupungissa ja sen ympäristössä olevat verkatehtaat ovat kuuluisat ympäri maailmaa.

Seraing, veljekset Cockerillin kuuluisat konetehtaat.

Namur (lue: na-myyr) ja **Luxembourg** (lue: lyksaang-buur), metsärikkaat ardennimaakunnat, joissa on suuria aatelistiluksia linnoineen. — Kaupunki: **Namur** Maasin varr., on tärkeä rautateiden risteyskohta (Pietari – Pariisi, Lontoo – Wien). Belgian suurimmat nahka- ja paperitehtaat. Rautasulattoja.

Luxemburgin suurherttua- kunta.

Tästä pienestä maasta viedään vuosittain 2 milj. t. rautamalmia Belgiaan, sitäpaitse pellavaa, öljysiemeniä ja parkitsemissaineita. Pääkaupunki on *Luxemburg*, Ostende—Wienin radan varr.

Iso-Britannia ja Irlanti.

315 tuh. km², 40 milj. asuk.

Asema, osat ja rannikot. Brittein saaret sijaitsevat 60 ja 50⁰ välillä pohj. lev. Kahden pääsaaren, Ison Britannian ja Irlannin, välissä on *Pyhän Yrjön kanaali*, *Irlannin meri* ja *Pohjois-kanaali*. Ison Britannian rannikko on täynnä merenlahtia, joiden väliin jää niemimaita; ainoastaan itä- ja etelärannikko ovat paikoittain ehyitä. Suurimmat niemimaat: *Cornwallis* ja *Wales* (lue: weils). Syvin lahti: *Bristolin lahti*. Pienemmät saaret ja saariryhmät ovat: pohjoisessa *Shetlannin* saaret, *Orkney*-saaret ja *Hebridit*; Irlannin meressä *Man* ja *Anglesea* (änglzii); Englannin kanaalissa *Wight* (wait) sekä lähempänä Ranskaa *Jersey* (dzherši) ja muut *normandilaisaaret*.

Maanlaatu ja korkeussuhteet. Ison Britannian pohjoisimmassa osassa on enimmäkseen karuja kal-

lioita. Keskiosassa on liuskakiveä, rautamalmia ja suunnattomia kivihiilikerroksia. Etelässä on enimmäkseen savi-, kalkki- ja liitumaata.

Vuoristot: *Skotlannin ylävuoristo*, joka Invernessin laakson kautta jakaantuu kahteen osaan, täyttää Ison Britannian pohjoispään. *Skotlannin alavuoristo*, *Cheviot-vuoret*, *Penniinit* ja *Cumberlandin vuoret* ovat saaren keskiosassa, *Walesin vuoristo* ja *Cornwallisin vuoret* täyttävät samannimiset niemimaat. Irlannissa on pieniä vuoristoja; pohjoiset saaret ovat perin vuorisia. Mutta suurin osa kummankin pääsaaren sisä- ja itäosaa on alankoa, paikoittain vahvasti tai lievästi aaltoilevaa, paikottain aivan tasankoista.

Ilmanala. Pohjoisessa ja luoteisessa on ilmanala hyvin tuulinen ja sateinen. Vuorilla on sateenmäärä paikoittain 200 — 300 cm. Itäinen rannikko ja sisämaa ovat kuuluisat äkillisistä rankkasateistaan ja syys- ja talvisumuistaan. Erittäin lauhkea talvi on molempien pääsaarien lounaiskulmassa.

Vesistöt. Joet ovat lyhyet, mutta kostean ilmanalan vuoksi runsasvetiset ja leikkaavat itselleen löyhässä rantamaassa leveät ja syvät uomat. Useimmat ovat sen vuoksi haaksikulkuiset ja lähellä suutaan kylläksi syvät suurimmillekin merilaivoille. Pohjanmereen laskevat: *Thames* (lue: thseims); *Humber*, *Trent* ja *Ouse* (lue: auz); *Tyne* (tai) ja *Tay* (tei). Bristolin lahteen laskevat *Avon* (eivn) ja *Severn*; Irlannin mereen *Dee* (dii) ja *Mersey* (mersi), Pohjoiskanaaliin *Clyde* (klaid). Irlannin suurin sisävesistö on *Shannon*-joki monine haaroineen ja järvineen.

Kasvullisuus. Peräti vähäinen osa maata on metsää kasvavaa (3 $\frac{0}{10}$). Länsirannikon vuoret kas-

vavat enimmäkseen vaan ruohoa ja pensaita, Skotlannin vuoristo kanervaa.

Asukkaat ja sivistystila. Asutuksen tiheys on suurimmassa osassa Englantia noin 100 h. km², Irlannissa noin 50. Paljoa tiheämmin asutut ovat Englannin ja Skotlannin vuorityö- ja teollisuuspiirit, joissa on noin 300—500 h. km². Keskisen Walesin ja pohjoisen Skotlannin vuorimaat sekä pohjoiset saaret sitä vastoin ovat aivan harvasti asutut. $\frac{3}{4}$ väestöstä asuu kaupungeissa.

Kieleltään on suurin osa asukkaista *englantilaisia*. *Kelttiläistä* kieltä puhutaan vielä suuremmassa osassa Walesia ja Irlannin länsiosassa. Uskonnoiltaan kuuluu noin 20 milj. Englannin (protestanttiseen) valtiokirkkoon, noin 3 milj. Skotlannin (kalvinilaiseen) valtiokirkkoon, noin 6 milj. roomalaiskatoliseen kirkkoon; loput ovat protestanttisia lahkolaisia. Juutalaisia on 100 tuh.

Elinkeinollinen sivistys on korkealla kannalla Englannissa ja Skotlannissa, huonompi Irlannissa. Kansakouluopetus on pakollinen. Korkeampia julkisia oppilaitoksia ja ammattiopistoja kannattavat enimmäkseen suuret kaupungit.

Valtiolaitos. Englanti, Skotlanti ja Irlanti ovat kolme yhteisen keskushallituksen alle yhdistettyä kuningaskuntaa. Päävalta on parlamentilla. Parlamentin alahuone pannaan kokoon melkein yleisillä vaaleilla; ylähuoneessa istuvat perinnölliset peerit, joista useimmat ovat suuria maanomistajia. Maa- eli kreivikunnilla (shires) ja varsinaisilla kaupunkikunnilla (conty boroughs) on laaja itsehallinto. Erityisiä kauppa- ja ammattikamareja (trade-chambers) on. Maaomaisuus on vaikea jakaa ja menee perinnöksi esikoisoikeuden tai perintösäännön mukaan. -- *Tulli-*

järjestelmä on puhtaasti *vapaakaupallinen*; sokerikin on tullista vapaa, jotavastoin korkea tullivero suoritetaan *sikurista, kahvista, hedelmistä, teestä, viineistä* ja *väkijuomista* sekä *tupakasta*, jonka viljelys on Isossa-Britanniassa kielletty. — Valtion kulunkiarvio, jossa pestatun sotaväen ja maailman suurimman sotalaivaston ylläpito on suurin menoerä, nousee liki 3,000 milj:aan Smk.; valtiovelka on noin 16,000 milj. — *Rahalaitos*: puhdas kultakanta. Rahayksikkö on 25,22 Smk:an arvoinen *Sterlinkipunta* (pound), joka jakaantuu 20 shillinkiin (shillings), shillinki 12 pennyy (monikko pence, lue: pense). Pienin vaihtoraha on $\frac{1}{2}$ pennyä. Liikkeessä käytetään paitsi kultaa ja pientä vaihtorahaa myös Englannin pankin setelejä (pienimmät 5 puntaa) ja etenkin paljon *shekkejä*. Shekkien tasaamista ja kuittaamista varten kokoon-tuvat pankkien asiamiehet selvityskonttoreihin: *clearinghouses* (kliiringhauzis). *Englannin pankki* on maailman suurin rahalaitos, pääoma 10 milj. puntaa. Englanti on rikkaampi irtaimista pääomista kuin mikään muu maa, rahansijoituskorko on sentähden alhainen. Kymmeniä tuhansia miljoonia on sijoitetuna ulkomaiden valtiovelkoihin, rautateihin, teollisuuslaitoksiin y. m.

Painot ja mitat ovat kansalliset, mutta metrinen järjestelmä on myös luvallinen. 1 *pound* eli Englannin naula à 16 unssia (*ounces*, lue: aunsis) = 453,5926 gr. 1 *ton* à 20 sentneriä (*sentweight*, lyh. cwt, lue: sentwiit) à 100 naulaa = 1,016,048 kg. 1 jalka (*foot*, lue: fut) à 42 tuumaa (*inches*, lue: intshis) à 10 linjaa (*lines*, lue: lains) = 0,3048 m. 1 *yard* (lue: jaard) = 3 jalkaa. 1 Englannin penikulma (*mile*, lue: mail) = 1,760 yardia eli 1,6093 km; yksi solmu-väli eli meripenikulma = 1,8418 km. 1 *acre* (lue:

eikr) = $1,210$ neliöyardia eli $0,4047$ ht. 1 *quarter* (lue: kwoartr) à 8 *bushelia* à 2 *gallonia* = $290,711$ l.

Kulkuneuvot. Maantiet ovat hyvät. Haaksikulkuisia jokia on noin 50; kanavia on yli 6,000 km. Suurimmat kanavat ovat: *Regent-kanava*, *Bridgewater-kanava* ja *Grand-Trunk-kanava*, jotka yhdistävät Irlannin meren Pohjanmereen, sekä *Manchesterin merikanava*, *Clyde-kanava* ja *Kaledonian kanava* (Skotlannin halki). Rautateiden pituus on n. 34 tuh. km.; useat ovat 3, 4, jopa 5-raiteisia ja liike on suurempi kuin missään muualla (800 milj. matkustajaa vuodessa). Valtion rautateitä ei ole. Suurin rautatieverkko on »London & North-Western« nimisellä osakeyhtiöllä.

Maatalous elättää ainoastaan $\frac{1}{5}$ Ison-Britannian väestöstä. Suurin osa maata kuuluu muutamille kymmenille tuhansille suurille maanomistajille. Vuokralat ovat Englannissa enimmäkseen suuria ja viljelys niissä erinomaisen korkealla kannalla. Kuminkin on viime aikoina suuria aloja ruvettu heittämään viljelemättömäksi laitumeksi. Irlannissa ja muutamissa vuoriseuduissa ovat vuokratilalliset köyhiä pieniviljelijöitä. — *Vehnä* (20 milj. hl.) on päävilja Englannissa ja Skotlannin alamaassa, *kaura* (45 milj. hl.) Irlannissa ja vuoristoissa. *Ohraa* ja *humalaa* kasvatetaan etenkin Etelä-Englannissa, *potaattia* etenkin Irlannissa. Tärkeä on rehukasvien kasvat. Sarvikarjaa on mainioita lajia, mutta ei paljon. Suhteellisesti enemmän pidetään lampaita (33 milj. päättä) ja sikoja (3,2 milj.). Koska voin kulutus on tavattoman iso, tuodaan voita suuret määrät ulkomaalta. Noin $\frac{5}{6}$ osaa tarvittavasta vehnästä tuodaan maahan. *Kalastus* tuottaa silliä yli maan tarpeen, mutta

enemmän tuodaan muita lajeja, sillä kalankin kulutus on suurenmoinen.

Vuorityö. *Kivihiltä* saadaan lähes 200 milj. t. vuodessa eli 1,400—1,500 milj. Smk. arvosta. Hyvää *tiili*, *ruukku*- ja *porsliniasavea* käytetään paljon, samoin *vuorisuolaa*, *hiekkakiveä*, *liuskakiveä* ja *kalkkia*, kutakin 25—35 milj. Smk. arv. vuodessa. Melkoinen on myös graniitin, huokokiven, lasihiekan, kipsin, arsenikin, barytin, okran y. m. kivennäisten saanti. *Rautamalmin* puhdistus tuottaa 4—5 milj. t. rautaa (arv. 250—300 milj. Smk.) *Lyyjyä* ja *tinaa* saadaan kumpaakin 7—8 milj. Smk. arv. vuodessa. Sinkin, vasken ja hopean saanti on vähäinen. Vuorityöpiirit ovat: 1) Cornwallisin ja Devonin piiri lounaassa (tinaa, sinkkiä, vaskea, kiveä ja savea); 2) Etelä-Walesin piiri (kiveä, sinkkiä, rautaa ja kivihiltä); 3) Pohjois-Staffordshiren piiri läntisessä sisämaassa (kivihiltä); 4) Penniinien piiri Pohjois-Englannissa (kivihiltä, rautaa, lyyjyä y. m.); 5) Pohjois-Walesin piiri (liuskakiveä, kivihiltä); 6) Skotlannin Alamaan piiri (kivihiltä, rautaa y. m.) Yli 700 tuh. henkeä työskentelee vuorikaivoksissa ja sulatoissa sekä koksinpolttolaitoksissa.

Teollisuus on pääelinkeino; työväestön luku on yli 7 milj. henkeä, joista 5 milj. *tekstiiliteollisuudessa*. Tämän erityishaarat ovat suuruudenmukaisessa järjestyksessä: puuvillan kehruu, puuvillankudonta, villankudonta ja kehruu, silkinkudonta ja kehruu, pellavankehruu ja kudonta, neulomatavaran valmistus, pitsien valmistus, hampputeollisuus, juute-teollisuus, harjateollisuus ja kokossäiekudonta. Englannin puuvilla- ja villateollisuus ovat maailman suurimmat. Puuvillateollisuuden valmistusarvo lasketaan 2,500 milj. Smk. vuodessa. *Metalliteollisuuden* kaikki alat

ovat mahtavasti kehittyneet, paitsi kelloteollisuus. Erityisaloja, jossa Englannin teollisuus on verrattomasti maailman suurin, ovat: laivanrakennus, veitsien, kahvelien, silmä- ja nuppineulojen ja messinkitavaran valmistus. *Savi-* ja *lasiteollisuuden* erityisaloista mainittakoon kattotiilien, tiilitorvien, peililasin ja peilien valmistus. *Kemiallinen teollisuus* valmistaa etenkin suola-, salpietari-, sitruuna-, etikka- ja karboolihappoa, rikkihappoista kalia, natriota, ammoniakkaa, valkaisupulveria, kloria ja tekolannoitusaineita, räjähdysaineita, äärettömän määrän saippuaa, paljon vahakynttilöitä, väriä y. m. — *Oluen* kulutus on henkeä kohti suurempi kuin Saksassa, porteria valmistetaan ventiäkin varten, samoin useita viinalajeja; tupakka- ja sokeriteollisuus eivät ole suuria. Myllyteollisuus on tärkeä, koska vilja tuodaan maahan enimmäkseen jauhamatonna. *Paperia* valmistetaan useita hienoja erityislajeja (lumpuista, riissioljesta, espartoruo'osta). *Nahkateollisuuden* tuottavimmat erityishaarat ovat jalkineiden, satulain, valjaiden ja kapsäkkien valmistus. *Kautsu-* ja *guttaperkateollisuuskin* valmistaa paljon vientitavaraa (gummivaahtetta y. m. *Vaatetusteollisuus* valmistaa etenkin miesten hattuja, turkiksia, paitoja ja kauluksia. Englannin teollisuus on kaikkein suurimmaksi osaksi suurta tehdasteollisuutta. Työpalkat ovat korkeammat kuin missään mannermaassa.

Kauppa. Englannin ulkomainen ja sisämainen kauppa ovat maailman suurimmat. Samoin välityskauppa. Koko vuotuinen tuonti ulkomaalta ja siirto- maista on n. 11,500 milj.:an Smk. arvoinen, koko vienti n. 7,500 milj., josta jälleenvietyjä tavaroita n. 1,500 milj. Smk.

Ison-Britannian tärkeimmät tuonti- ja vienti-
tavarat (jälkimmäisistä ainoastaan kotimaiset):

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti	milj. Smk.
1. Jyviä ja jau- hoja . . .	1,300	1. Puuvilla- kankaita .	1,350
2. Sokeria . .	400	2. Puuvilla- lankaa ja	
3. Hedelmiä ja humalaa	220	rihmaa . .	250
4. Teetä . .	250	3. Villakan- kaita . . .	400
5. Kahvia ja tupakkaa .	190	4. Villalankaa	120
6. Lihaa ja teu- raseläimiä .	920	5. Pellava-, hamppu- ja	
7. Voita ja mar- garinia . .	470	juuteteoksia	225
8. Juustoa . .	145	6. Valmiita vaatteita ja	
9. Munia . .	105	rihkamaa .	160
10. Raakaa puuvillaa .	800	7. Rautaa, rau- talev. y. m. s.	500
11. Villaa, lam- paita, alpak- kaa . . .	630	8. Koneita*) .	400
12. Pellavaa, hamppua ja juutea . .	250	9. Rauta- ja terästeoksia	
13. Silkkiteok- sia	430	paitse ko- neita ja veit- sitavaraa .	260
14. Villateoksia	250	10. Vaski- ja messinki- teoksia sekä	
15. Puutavaraa	500	veitsitavaraa	115

* (Huomattakoon esim. kehruu- ja kutomakoneet (125 milj.) ja polkupyörät (40 milj.)

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
16. Öljysiemeniä . . .	150	11. Kivihiiltä ja koksia . .	400
17. Öljyjä . .	200	12. Savi-, lasi- ja kivitavaraa . . .	100
18. Kemiaallisia valmisteita .	160	13. Kemiaallisia valmisteita .	180
19. Vuotia ja nahkaa . .	200	14. Öljyjä, saippuaa ja kynttilöitä . .	100
20. Vaskimalmia ja valmista vaskeaa . . .	145	15. Paperia ja kirjoja . .	120
21. Lyyjyä, tinnaa, sinkkiä	130		
22. Rautamalmia ja takkirautaa . .	125		
23. Rauta- ja terästeoksia	145		

Tärkeimmät tuonti- ja vientimaat ovat:

Yhdysvallat (tavarανvaihto n. 3,200 milj. Smk. vuodessa, etup. tuontia). *Tuonti:* raakaa puuvillaa, vehnää, maissia, tupakkaa, hedelmiä, lihaa ja eläimiä, petrolia, vuotia, metalleja ja puuta. — *Vienti:* villalankaa ja kaikenlaisia kankaita, valmiita vaatteita, neuloja, veitsitavaraa.

Ranska (1,750 milj., etup. tuontia). *Tuonti:* silkki- ja villateoksia ja muuta vaate- ja muotitavaraa, voita, munia, sokeria, viiniä, konjakkia ja nahkateoksia. *Vienti:* metallia, koneita, villalankaa ja kankaita, kivihiiltä, puuvillakankaita, lankaa ja rihmaa.

Brittiläinen Itä-Intia (1,500 milj.). *Tuonti:* riisiä, vehnää, teetä, tupakkaa, puuvillaa, juutea, puuta, öljysiemeniä, indigoa. *Vienti:* puuvillakan-kaita ja lankaa, villateoksia, vaatteita ja rihkamaa, rautateoksia, koneita ja veitsitavaraa, kivihiiltä.

Australia (1,200 milj.) *Tuonti:* villaa, kultaa, vuotia, lihaa. *Vienti:* kutoma- ja metalliteoksia.

Saksa (kats. siv. 108) j. n. e.

Merenkulku. Ison-Britannian lipun alla kulkee enemmän kauppalaivoja kuin kaikkien muiden maa-ilman maiden yhteensä. Emämaan laivojen luku on yli 20 tuh., tonniluku 9 miljonaa, josta yli 6 milj. tulee höyrylaivojen osalle. Tämä jättiläislaivasto riittää sekä oman erityis- ja välityskaupan tarpeita tyydyttämään että vielä suurenmoiseen rahdintekoon kaikilla maailman vesillä. Kauppalaivaston merimiehistö käsittää n. 250 tuh. miestä, joista 30 tuh. ulko-maalaista, m. m. paljon suomalaisia.

Englanti ja Wales.

Kaakkois-Englanti: kreivikunnat *Lontoo, Kent, Surrey, Essex, Sussex* ja *Middlesex*, yht. 14.500 km², 8,5 milj. asuk. Hedelmällistä, puistikkoista mäki-maata, jossa kasvatetaan etenkin vehnää, ohraa, humalaa, kaaliksia, hedelmiä, marjoja, kukkasia. Suuri maitotalous. $\frac{4}{5}$ asukkaita asuu Lontoossa ja sen kaukaisemmissa etukaupungeissa. — Kaupunkeja:

Lontoo, (London) Thamesin varr., valtakunnan pääkaupunki, maailman väkirikkain kaupunki, suurin tehdas-, kauppa- ja pankkiliikepaikka, jonka vars. alueella (Lontoon kreivikunnassa) asuu läh. 5 milj. asuk. Lukuisain, osaksi maanalaisten paikallisrauta-

teiden kautta on kaukaisempien etukaupunkien asukkailla tilaisuus joka päivä käydä työnansiolla L:n keskustoissa. 15 suurta maanpäällistä rautatieasemaa ja kymmenkunta maanalaista on. Sitäpäitse 600—700 paikallisasemaa etukaupungeissa. Vilkas jokikulku (48 asemalaituria). Ulkomailta tulevien laivojen luku, jotka vuosittain käyvät L:n satamissa, on n. 10,000, rt-luku 12 milj. Suurin kotimainen höyrylaivayhtiö on »Peninsular & Oriental Steam Company» (P. & O. yhtiö), joka harjoittaa laivakulkua Lontoosta tai Southamptonista Espanjaan, Portugaliin, Välimerelle, Mustalle merelle, Itä-Intiaan, Kiinaan, Japaniin ja Australiaan.

Lontoon kautta käy n. $\frac{1}{3}$ Ison-Britannian tuontia ja vientiä ja suurin osa sen kauppaa Afrikan, Saksan, Alankomaiden, Belgian, Ranskan ja Itä-Intian kanssa.

Teollisuuden tärkeimmät haarat huomattavimpine erityistavaroineen ovat: *vaatetusteollisuus* (hattuja, saappaita, kenkiä y. m. herrain muotitavaraa, matkakaluja j. m. s.); *huonekaluteollisuus*, *kirja-* ja *kuva-painotoimi*, *sokerinpuhdistus*, *koneteollisuus* (laivoja, sähkökoneita y. m.), *tulitikku-* ja *saippuateollisuus*, *oluen* ja *porterin valmistus*.

Jättiläiskaupungin tärkeimmät osat ja merkkipaikat: *Lontoon City*, Thamesin pohj. rann., ennen 100 tuh., nyt vaan 35 tuh. asuk., rahaliikkeen keskusta, jossa ovat Lontoon Pörssi, Englannin pankki, Clearinghouse (suoritettujen asiain arvo 200 milj. Smk. päivässä), paljon yksityispankkeja ja tukkukauppahuoneita, kauppahalleja ja olutpanimoita. Erityinen kunnallishallitus Lord Mayor-nimisine esimiehineen. eteviä ammattiopistoja. — *Holborn Street* ja *Oxford Street*, suurin puotikatu, jossa on tavaton ajo- ja kävelyliike. — *Charing Cross* (lue: tsheering), Lontoon keskiste ja suuri rautatieasema. — *Westminster*, parlamentti ja

valtakunnan keskusvirastot. — *West-End* ja *Kensington*, länessä, kuninkaallisia ja yksityisiä palatseja, korutavarapuoiteja. — *Southwark* (sauthswörk), eteläp. jokea, paljon tehtaita, konepajoja, laivavarveja ja *Peak*, *Freen* & *Kumpp.* suurenmoinen leivos-(cake-)tehdas. — *London-Bridge*, *Southwarkin* ja *Cityn* välinen silta, jonka eteläpäässä on suuri rautatieasema. — *Tower* (tauör), joen pohj. puolella, Lontoon tiheimmin asuttu osa. — *East-End* (iistend), maailman suurimmat laivatelakat ja varranttimakasiinit, etenkin Itä-Intian tavaraa varten (*East-India Docks*). — *West-Ham*, kemiallisen teollisuuden pääpaikka. — *Greenwich* (griinwitsh), Thamesin eteläp., kuuluisa observatorio ja meriopisto. — *Woolwich* (wulwitsh), suurenmoiset sotalaivojen rakennuspajat ja varvit. — *Chatham* (lue: tshäthsm), laiva-veistämöitä ja ankkuripajoja. — *Gravesend* (greivsnd), satamapaikka Lontoon itäisimmässä kohdassa.

Muita kaupunkeja: **Croydon**, 120 tuh. asuk., Lontoon eteläisiä etukaupunkeja. Koneiden, messinkitavaran ja tekolannoitusaineiden valmistusta. — **Queensborough** (lue: kwiinsbrö), Thamesin suussa, ylimenopaikka Hollantiin mennessä. — **Dover**, postija matkustajasatama Belgiaan ja Ranskaan, (Ostendeen ja Calaisiin) mennessä. — **Brighton** (braitn), 120 tuh. asuk. Merikylpypaikka. Suuri vaatetus- y. m. käsiteollisuus ja kalastus.

Folkestone (foukstn) ylimenopaikka Boulogneen Ranskassa. — *Newhaven* (njuhävn), läh. Brightonia, ylimenopaikka Dieppeen. — *Hastings* (heistings) 60 tuh. asuk., satama- ja kylpypaikka. Osterien pyyntiä. — *Colchester* (koltshtr), silkki-, sametti- ja konetehtaita. Osterien pyyntiä.

Keskinen Etelä-Englanti, 9 kreivikuntaa. Ihanaa puistikkoista mäki- tai tasankomaata Thamesin ja Avonin ympärillä. Kaupunkeja:

Portsmouth (poortsmauths), 200 tuh. asuk., valtakunnan suurin sotasatama. Laivatelakoita ja rakennus- sekä korjauspajoja. — **Southampton** (sauthsämptn), 70 tuh. asuk., tärkeä postija matkustajasatama.

Kahden suuren laivayhtiön (Royal Mail ja Union Steam C:o) höyryt lähtevät täältä Afrikkaan, Etelä-Amerikkaan ja Itä-Intiaan, P. & O. yhtiön laivat ottavat postia ja matkustajia. — **Bristol**, Avonin varr., 235 tuh. asuk. Kauppaa Irlannin ja Länsi-Intian kanssa. Lasi- ja fajansitehtaita, ketju- ja ankkuripajoja, metallisulattoja.

Bath, (beiths), n. 50 tuh. asuk. Suuria paperitehtaita. — *Bradford on Avon* ja *Trowbridge* (traubridzh), Englannin parhaat verkatehtaat (leveätä verkkaa).

Gloucester, Severnin varr., suuria nuppineula- ja solkitehtaita. — Thamesin varrella: *Reading*, 60 tuh. asuk., maailman suurimmat laivakorppuleipomot y. m. tehtaita. — *Oxford*, 50 tuh. asuk., Englannin suurin yliopisto ja suuri kirjapaino- ja kirjakauppa-liike. — *Windsor*, hovin tavallinen oleskelupaikka. — *Bedford*, tunnettu pitseistään ja olkihatuistaan. *Wight*-saari (wait), kuuluisa ihanasta luonnostaan. Suuri matkailijaliike. — *Jersey* ja *Guernsey*, suurimmat normandilaissaarista. Ranskalainen väestö. Mainio maitotalous (Jersey-lehmät) ja kukkasviljelys.

Lounais-Englanti: Cornwallis, Devon ja 3 muuta kreivikuntaa. Kallioista ja kanervakankaista maata. Pääelinkeinot: lammashoito, vuorityö, teollisuus, kalastus ja merenkulku. — Kaupunkeja: **Plymouth** (lue: plimöths) ja sen ulkosatama **Devonport**, yht. 150 tuh. asuk. Arsenaali ja sotasatama. Purjekangas-, sokeri-, tärkkelys-, saippua- ja viinatehtaita.

Falmouth, laivaliikettä. Läheis. tina- ja vaskikaivoksia, osaksi merenalaisia. — *Portland*, mainio keinotekoinen satama, vie ulos makrilleja, rakennuskiveä ja sementtiä. — *Newport*, vastap. Bristolia, 60 tuh. asuk., raudan vientiä Monmouthin kreivikunnan sulatoista.

Itä-Englanti, 7 kreivik. Yksitoikkoista alan-

koa, paikoittain laajalti tasankoa. Pääelinkeino on maatalous. Suurta kalastusta harjoitetaan Pohjanmeressä. Kaupunkeja:

Ipswich, 60 tuh. asuk., satama, viljan ja maitaiden kauppaa. — **Norwich** (norwitsh), yli 100 tuh. asuk., villa-, silkki- ja shaalitehtaita. — **Lincoln**, 50 tuh. asuk., suurimpia kotimaisen maalaistavaran kaupapaikkoja Englannissa. — **Grimsby**, Humberin suussa, 60 tuh. asuk., satama, jossa monet suomalaiset purjelaivat purkavat puutavaralastia. Suuri kalastusliike. Kalan, kivihiilen ja tulenkestävien tiilien vientiä.

Keski-Englanti: Warwick, Stafford ja 8 muuta kreivikuntaa. Läntisimmässä korkeamäkisessä osassa ovat kauranviljelys, lammashoito ja vuorityö pääelinkeinoja. Muu osa on alavaa, matalamäkistä ja hedelmällistä maata, jossa teollisuus on pääelinkeino. Kaupunkeja:

Nottingham, (notinghäm), 250 tuh. asuk., silkki-, neuloma-, pitsi- y. m. teollisuutta. — **Derby**, 100 tuh. asuk., silkin ja puuvillan kehruuta, pitsin kudontaa, konepajoja ja porsliinitehtaita. — **Leicester**, (liistr) 200 tuh. asuk., villaneulomateollisuuden pääpaikka: sukia, sormikkaita, ihopaitoja j. n. e. — **Northampton**, (northsämptn), 70 tuh. asuk., suuria jalkinetehtaita. — **Cowentry** (Warw.), 70 tuh. asuk., kelloseppätyötä, silkkinauhateollisuutta ja Englannin suurimmat polkupyörätehtaat. — **Birmingham** (Warw.), 500 tuh. asuk., maailman suurimpia rautateollisuuskaupunkeja ja erittäinkin suurin teräsjousi- ja messinkitavarain sekä nuppineulain valmistuspaikka. Myös kaupungin lasitehtaat ovat suurimpia alallaan. Aivan lähellä B:ia Staffordin kreivik. on joukko suurehkoja kaupunkeja, joissa harjoitetaan kivihiilen kaivamista

rauta-, porsliini- ja lasiteollisuutta. Suurin niistä on **Wolverhampton** (wulvrhämptn), 90 tuh. asuk., suuria lukko- ja avainvalimoita.

Muita: *Dudley* (dödlä), 50 tuh. asuk.; *West-Bromwich*, 60 tuh. asuk. ja *Walsall* (wolsäll), 75 tuh. asuk., kivihiili-kaivoksia, konepajoja, ketju- ja kivääri- sekä lasitehtaita. — Vähän pohjoisempana on toinen rauta-, lasi- ja porsliiniteollisuuden piiri pohjois-Staffordshiressä, jossa on *Stoke, Hanley* y. m. kaupunkeja, kussakin noin 50 tuh. asuk. Walesin rajalla on *Shrewsbury*, silkkinauha- ja pellavatehtaineen.

Luoteis-Englanti: läntinen osa laajaa *Yorkin* kreivik. ynnä *Chestershire* ja *Lancastershire*, 15 tuh. km², 7,5 milj. asuk. Suurin osa tätä seutua on melkein yhtämittaista kaupunkia: Yorkshiressä: **Sheffield**, 350 tuh. asuk., suurenmoisia rautakanki-, rautalevy-, rautalanka- ja valutavara- sekä teräskalu-tehtaita, paljon käsityöpajojakin, joissa tehdään veitsiä ja viiloja. — **Huddersfield**, 100 tuh. asuk., etup. villateollisuutta: valmistetaan ohuita (nais-)verkoja, shaaleja, puolivillakankaita, samettia ja silkkiPLYyshiä, höyrykattiloita ja höyrykoneita. — **Halifax**, 100 tuh. asuk. kivihiili-kaivoksia, flanellikutomoita. — **Bradford**, 235 tuh. asuk. ja **Leeds** (liids) yli 400 tuh. asuk. Englannin villalanka- ja villakangasteollisuuden pääpaikat.

Lancashiressä: **Burnley**, 100 tuh. asuk., katuunikutomoita, valkaisu- ja värjäyslaitoksia, rauta- ja messinkipajoja. — **Blackburn**, **Preston**, **Bolton** ja **Oldham**, 120—150 tuh. asuk. kussakin. Kaikissa näissä harjoitetaan etup. puuvillan ja pellavan kehruuta ja kutomista suurenmoisissa tehtaissa. Edelleen samassa kreivikunnassa ovat:

Manchester (mäntshestr) ja siihen kiinni kasvanut **Salford**, yht. 750 tuh. asuk. Maailman tärkein

puuvillateollisuuspaikka. Erityislajeista mainittakoon *puuvillalanka* ja *rihma* sekä huokea ja vahva *puuvillasametti* (manchesterkangas), *nanking-kangas*, »*englanninnahka*«. Sitäpaitse värjäyslaitoksia, rauta- ja teräskalutehtaita, konepajoja ja paperitehtaita. Manchester on Merseyn leveään alaosaan yhdistetty kanavalla, jossa 3,000 rt. vetoiset laivat mahtuvat kulkemaan.

Rochdale (rotsheil), *Wigan* ja *St. Helens*, 6) 80 tuh. asuk. kussakin. Puuvilla- ja metalliteollisuutta. Hattujen y. m. konfeksionien valmistusta. — *Stockport*, 80 tuh. asuk., huopahattujen päävalmistuspaikka.

Liverpool, Merseyn rann., 650 tuh. asuk. Maailman suurimpia kauppakaupunkeja. Tuonti n. 2,800 milj. Smk. vuodessa, vienti 3,000 milj. arvoinen. Laivaliike: ulkomainen 10 milj. rt., kotimainen (etenkin Irlantiin) 6 milj. rt. Laivayhtiöistä mainittakoon *Cunard*-yhtiö, *White Star* ja *Red Star*, jotka harjoittavat laivaliikettä jättiläispakettihöyryillä Pohjois- ja Keski-Amerikkaan y. m. Suurin tuontitavara on raaka puuvilla, jota tuodaan n. 4 milj. paalua vuodessa, josta Yhdysvalloista 3,5 milj. ja loput Egyptistä, Itä-Intiasta ja Brasiliasta. Tärkein vientitavara ovat puuvillakankaat (1,000 milj. Smk.). Jälleenvientitavaroista mainittakoon riisi ja tupakka. L:n teollisuus käsittää etup. laivanrakennusta ja varustusta, sokerin, oluen ja kemiallisten tuotteiden valmistusta. Laivalakokoita on n. 50.

Cheshiressä: **Birkenhead**, vastapäätä Liverpoolia, yli 100 tuh. asuk. Tehtaita, joissa rakennetaan jättiläissiltoja ja tavaravaunuja.

Chester, kuuluisan chester-juuston ja Irlannin palttinan kauppaa kuukausmarkkinoilla.

Pohjois-Englanti: itäinen ja pohjoinen osa Yorkia, Durham ja 2 muuta kreivik. Kaakkoinen osa on alavaa ja hyvin asuttua ja viljeltyä, luoteinen osa on vuoristoa, jossa pääelinkeinona on potaattien ja kauran viljelys sekä lammashoito. Tyne-joen suuseudut ovat maailman rikkain kivihiilialue. Kaupunkeja:

Yorkshiressä: **Hull** (haal), täyd. *Kingston upon Hull*, Humberin pohjoisrann., pienen Hull-joen molemmin puolin, 230 tuh. asuk. Suurenmoisia laivatelakoita, jäänvalmistus-, kala-, voi- ja suolamakasiinia, puutavaran ja guanon lastauspaikkoja. Suurin kauppa Itämeren maiden kanssa, mutta myös vehnän ja maisin tuotia Amerikasta ja Intiasta, lihan tuontia Australiasta, potaattien ja margarinin tuontia Saksasta ja Alankomaista. Tuonti 500 milj. Smk., vienti 400 milj. Laivaliike yli 2 milj. rt. vuodessa. Hull on Suomen voin päävientipaikka ja sieltä on säännöllinen laivakulku kerran viikossa Hankoon tai Helsinkiin. — Laivanrakennusta, konepajoja, kemiallisia ja liinaöljytehtaita. — **York** (joork), 70 tuh. asuk., karjamarkkina- paikka. Jokilaivakulkua Ousella. — **Middlesborough** (midlsbro), n. 100 tuh. asuk. Teräksen ja rautatiekiskojen valmistusta mainiosta cleveland-malmista.

Durhamissa: **Sunderland**, 150 tuh. asuk., rauta- ja lasiruukkeja, matto- ja villakangastehtaita, laivanrakennusta ja laivaliikettä. — **Newcastle** (njukaasl), Tynen rann., 225 tuh. asuk. Englannin suurin kivihiilenvienti-satama. Suurenmoisia laivanrakennus-, rautatiekisko- ja veturipajoja. Puutavaran ja voin tuontia Göteporista, Drammenista ja Itämeren satamista. Suuri viljan, pellavan ja hampun tuonti.

North-Shields, (northshilds) ja *Tynemouth* (tainmauths), Newcastlesta merelle päin, ja *Gateshead* (geits-hed), 100 tuh. asuk., ynnä *South-Shields*, joen etelärann., ovat Newcastleen

etukaupunkeja ja ulkosatamia. Yhteensä on koko Tynen suun kaupunkiryhmässä 500 tuh. asuk. — *Carlisle* (kaarlail), satama Irlannin meren rann., palttina-, puuvilla- ja värjäystehtaita. — *Man*-saari, lammashoitoa ja vuorityötä, villan ja sinkin vientiä.

Wales, 12 kreivikuntaa. Etelärannikolla on kivihiili-, vaski- ja rautakaivoksia. Pohjoisessa on mainiota sysimustaa liuskakiveä, josta valmistetaan kirjoitustauluja, kattoliuskoja, ikkunien ja ovien reunuksia y. m. Keskiosa on harvasti asuttua ja köyhää kauranviljelys- ja lammashoitoseutua. Kaupunkeja:

Cardiff, etelärannikolla, 175 tuh. asuk., suurimpia kivihiilen vientipaikkoja. Puutavaran tuontia Suomestakin. — **Swansea** (swänsi), 100 asuk. Suuri rautalevyteollisuus. Sw. on sitäpaitse vaskenvalmistuksen pääpaikka. Tänne tuodaan suurin osa Cornwallisin vuorityön tuotteita.

Merthyr Tydfil, Etelä-W:n kivihiilikaivosten keskusta. — *Llanelly* (lue: länethsle), länsirannalla, hopea-, lyyjy- ja tinasulattoja. Kivihiilen vientiä Espanjaan ja Ranskaan. — *Penrhyn*, Pohj.-W., Englannin korkeimman vuoren Snowdonin rinteellä. Suuria liuskakivilouhoksia. — *Holyhead*, pienessä saarella Anglesean länsipuolella, Irlantiin menevän postin ja matkustajain lähtösatama. Kaksi suurenmoista rautasiltaa, Britanniasilta mannermaalta Angleseahin, ja toinen Angleseasta Holyhead-saareen, johtavat rautatien tänne asti.

Skotlanti.

Etelä-Skotlanti. Matalaa, yksitoikkoista ja karua vuoriseutua.

Kaupunkeja: *Dumfries*, sarvikarjan ja sikojen päämarkkinapaikka. — *Selkirk*, kuuluisa ympäristön selkirk- ja che-

viot-rotuisista, pitkä- ja hienovillaisista lampaista, jotka ovat päävientitavara.

Skotlannin Alamaa: Edinburgh, Lanark ja 8 muuta kreivik. (11 tuh. km², n. 3 milj. asuk.), Ison-Britannian tärkeimpiä teollisuuspiiriä. Maailman mallikelpoisin maanviljelys ja sarvikarjanhoito (Ayrshiren lehmät). Kaupunkeja:

Edinburgh, Forth-lahden etelärann., 300 tuh. asuk. Koneiden ja laivojen rakentamista, laivatelakoita, shaalitehtaita, kirjapainoja. Satamakaupunki: **Leith** (liiths), meriliikettä, etup. Norjaan y. m. pohjoisiin maihin.

Glasgow, kanavoidun Clyden varrella, Liverpoolin jälkeen tärkein satama Ison-Britannian länsipuolella, 700 tuh. asuk. Skotlannin sisämaan kaupan ja joki- sekä kanavakulkuliikkeen keskus. Suurenmoinen puuvillateollisuus, valmistetaan etenkin suunnattoman paljon ompelurihmaa. Suurin silkkituollisuus koko Isossa-Britanniassa. Rautavalimoita, koneiden ja höyrylaivojen sekä rautaisten purjelaivojen rakennusta. — **Paisley** (peisli), 80 tuh. asuk., puuvilla- ja villakangas- sekä shaalitehtaita, silkkiteollisuutta, rautavalimoita ja konepajoja.

Greenock (griinök), 60 tuh. asuk., Clyde-vuonon rannalla, satama, kehrutehtaita, rautavalimoita ja sokeritehtaita. — *Stirling*, skottilaismallisten mattojen ja villakan- kaiden valmistusta. — *Ayr* (air), sarvikarjastaan kuuluisassa seudussa; siitoseläinten ja kivihiilen kauppaa.

Skotlannin Ylämaa ynnä Hebriidit, Shetlannin ja Orkneyn saaret. Luonnonihanaa, mutta karua vuoristoa, jonka pohjoisosassa väentiheys on vaan 4 h. km². Pääelinkeinot maaseudulla: kalastus ja lammashoito. Suuri matkailijaliike. Kaupunkeja: **Dundee** (döndi), Tay vuonon pohj. rann., 165 tuh. asuk. Täällä ovat useimmat Ison-Britannian juute-

tehtaista. Sitäpaitse purjekangastehtaita, laivatelakoita ja veistämöitä. — **Aberdeen** (äbrdiin), 140 tuh. asuk., pellava-, villa- ja puuvillakutomoita, rautavalmioita. Suurin kauppa Norjan kanssa.

Perth, Tayn varr., pellava- ja puuvillateollisuutta. — *Inverness*, Kaledonian kanavan pohj. päässä. Matkailijaravintoloita, villakauppaa, muutamia kutomatehtaita. — *Orkney*n ja *Shetlandin* saarista tuodaan villoja, karkeita villaneulomuksia, suolakalaa ja traania sekä hylkeennahkoja.

Irlanti.

Ulster, saaren koilliskulma. Hyvä englantilaismallinen maanviljelys ja karjanhoito. Melkoinen teollisuus. Kaupunki: **Belfast**, 250 tuh. asuk. Satama ja laivatelakoita. Irlannin palttinan päävalmistuspaikka, lasi-, sokeri- ja rautateollisuutta.

Leinster (liinstr), Irlannin hedelmällinen kaakoisosa. Viljankasvatusta, potaattien ja pellavanviljelystä, lammas-, sika- ja sarvikarjanhoitoa. Täältä ja muualtakin Irlannista muuttaa paljon väkeä Amerikkaan, jonka vuoksi väkiluku yhä vähenee. — Kaupunki: **Dublin**, *Kingstown*-nimisine ulkosatamiineen ja monine etukaupunkeineen, 350 tuh. asuk. Pörssi ja suuri kauppa Liverpoolin sekä Pohjois-Amerikan kanssa. Puuvilla- ja pellavatehtaita, kemiallista- ja lasiteollisuutta.

Munster, Irlannin lounaiskulma. Kaunis, vuorinen ja järvinen seutu. Kaupunki: **Cork**, merisatama, 75 tuh. asuk. Nahkuriliikettä, hansikkaiden ja veitsien valmistusta, palttina- ja purjekangastehtaita. Suuri kauppa laivanmuonalla. Corkin ulkosatamassa *Queenstownissa* ottavat höyrylaivat Amerikkaan menvän postin.

Connaught (konät). Irlannin rämeinen, kallioinen ja köyhä länsiosa. Elinkeinot: potaatin viljelys ja kalastus.

Ranskanmaa.

529 tuh. km², 38,5 milj. asuk.

Asema ja rajat. Ranskanmaa sijaitsee 51 ja 42 °:een välillä pohj. lev. ja koskee neljään mereen. Pohjanmeressä, Englannin kanaalissa ja Atlantin valtameressä on väkevä luode ja vuoksi, paljon matalikkoja rannan ulkopuolella ja vähän hyviä satamia. Välimeren rannikon muodostaa suuri Lionin poukama, ja siinä on runsaasti tilavia ja hyviä satamia. Maa-rajat Espanjaa, Sveitsiä ja Italiaa vastaan ovat yhdysliikkeeseen nähden hankalat. Saksan ja Belgian rajat ovat avoimempia.

Ilmanala on koko joukon lämpimämpi kuin yleensä Keski-Europassa. Lounaassa on etelämainen, sateinen talvi ja pitkä lämmin kesä. Välimeren rannoilla on lauhkea talvi ja ihana kevät, mutta sateeton kesä.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. *Läntinen puolisko* on *alankoa*. Pohjoispäässä ja monessa kohden Biskaijan lahden seudussa on tasankoa, mutta yleensä on Ranskan alanko aaltoilevaa tai täynnä yksinäisiä kukkuloita. Kallioisin osa on *Bretagnen niemimaa*. Keskimäinen ja koillinen osa Ranskaa ovat laajoja puoliylänpöytä tai vuoristoja. Korkein seutu on jylhä *Auvergnen* (overnj) *vuoristo* ja jyrkät *Sevennit*.

Koillisen osan muodostavat *Lotringin* ja *Champagnen* (shaang-panj) *mäkimaat* ja *tasangot* sekä näiden reunavuoret: *Ardennit*, *Vogeesit*, *Langresin ylänkö* ja *Cote-d'Or* (koot-door). Langresin ylängöstä Välimereen saakka ulottuu leveä *Soonen* ja *Roonen laakso*. Sen itäpuolella ovat vuoristot: *Jura* (laus. ransk. zhy-ra) ja *Länsi-Alpit*, joiden monihaaraiset harjat ovat osaksi ikuisen lumen peitossa. Espanjan rajalla täyttävät *Pyreneet* lumisine huippuineen melkoisen suuren rajaseudun Ranskan puolella.

Yleisimmät maanlaadut ovat hedelmällinen kalkki- ja liitusora. Uloimpana pohjoisessa on marskimaata. Biskaijan lahden rannikko on paikoittain lentohiekan peitossa (*Les Landes*, lue: le-laangd). Keskisellä ylängöllä on laajoja kanervakankaita ja tuliperäisiä kallioita.

Vesistöt. Ranskasta alkavat joet: *Maas*, ransk. *Meuse* (lue: mööz), *Mosel*, ransk. *Moselle* (lue: mozel), ja *Schelde*, ransk. *Escaut* (lue: es-ko), jotka juoksevat edelleen Ranskan rajojen ulkopuolelle. Kanaaliin laskevat: *Somme* ja *Seine* (lue: seen), jolla on suuri lisäjoki *Marne*. — Biskaijan lahteen: *Loire* (lue: lwaar), pitkä, mutta kesällä vähävesinen joki, saa vasemmalta *Allierin* (al-je) y. m. lisäjokia, *Garonne*, joka saa lisäjokia keskiseltä ylängöltä ja Pyreneistä. — Välimereen: *Saône* (lue: soon), joka alkaa Langresin ylängöltä, saa Jurasta lisäjoen *Doubs'in* (lue: dub), yhtyy Rooneen. *Roone*, ransk. *Rhône* (roon) tulee Lemanin eli Geneven järvestä ja saa Alpeista lisäjoet *Isèren* (i-zeer) ja *Durancen* (dy-raangs).

Kasvullisuus on yleensä samanlainen kuin Etelä-Saksassa; *poppeli* ja *kastanja* ovat kumminkin yleisemmät. Metsää ei ole täyttä $\frac{1}{5}$ maan pinta-alasta. Paraimmat metsät ovat Vogeeiseissa, Alpeissa ja Py-

reneissä. Viini kypsyy kaikkialla muualla, paitse pohjoiskulmassa ja luoteis-rannikolla. Kaakossa menestyvät öljy-, manteli- ja silkkiäispuu.

Asukkaat ja sivistystila. Keskimääräinen väen tiheys on ainoastaan 72 h. km². Ranskan väkiluku ei sanottavasti lisäännny, jopa väheneekin suuressa osassa maata. Noin $\frac{1}{3}$ väestöstä asuu kaupungeissa.

Kieleltään on asukasten suuri enemmistö *ranskalaisia*. Yli 2 milj. ulkomaalaista (belgialaisia, italialaisia, sveitsiläisiä, saksalaisia ja espanjalaisia) elää Ranskassa työnansiolla. Uskonnoltaan on liki 30 milj. katolilaista. Protestantteja on noin 700 tuh., juutalaisia 80 tuh.

Kansansivistys on hyvällä kannalla itä-osassa maata. Pohjoisessa ja lounaisessa on vähäinen määrä analfabeetteja, s. o. aika-ihmisiä, jotka eivät osaa lukea eikä kirjoittaa, mutta Bretagnessa ja muutamissa muissakin seuduissa on niitä 10—25 0/0. Ammattiopetuksesta on hyvää huolta pidetty, etenkin on paljon taideteollisuus- ja kauppakouluja.

Valtiotila. Ranska on parlamentarinen tasavalta, jonka nimellinen esimies on presidentti. Keskushallituksena on ministeristö, joka alinomaa vaihtuu edusmieskamarin puolueolojen mukaan. Meidän läänejä vastaavat Ranskan departementit.

Yleisellä asevelvollisuudella ylläpidetään yhtä suurta sotajoukkoa kuin Saksassa (600 tuh. miestä) ja maailman toista sotalaivastoa. Verot ovat rasittavan suuret (korkea leima- ja registerivero, valtion tupakka- ja tulitikkumonopoli y. m.). Kauppaa rasittavat myös suojelustullijärjestelmä ja kunnalliset tuontitullit ravinto- ja nautinto-aineista. Valtion kulkien arvio nousee noin 3,500 milj.:aan Smk., valtiovelka äärettömään summaan: 30,000 milj. *Rahalai-*

tos, painot ja mitat: samanlaiset kuin Belgiassa. *Ranskan pankki* on maailman suurimpia pankkilaitoksia; sen kulta- ja hopeavarasto on yli 3,000 milj. fr., liikkeessä oleva setelimäärä liki 4,000 milj. Suurimpia yksityispankkeja ovat: »Credit Lyonnais« (kredijoné) sekä Rothschildin huone (Rotschild Frères).

Kulkuneuvot. Haaksikulkuiset joet (9,000 km.) ovat toisiinsa yhdistetyt kanavilla (5,000 km.), joista huomattakoon: *Eteläkanava* Garonnen lisäjoesta Tarnista Välimereen juoksevaan Audeen (lue: ood), *Bourgognen* (bur-gongj) kanava, joka yhdistää Seinen ja Soonen toisiinsa, *Reinin kanava* Soonesta ja Marnesta Reiniin, *Pohjoiskanava*, joka yhdistää Marnen ja Maasin Scheldeen. — Maantieverkko on Europan täydellisin ja parhain. *Rautateitä* on 40 tuh. km. Ne kuuluvat kuudelle suurelle yhtiölle (Pohjois-yhtiölle, Paris—Lyon—Välimeren yhtiölle y. m.) sekä valtiolle.

Maatalous, joka on Ranskan pääelinkeino, on erittäin monipuolinen. Se antaa elatusta noin puolelle väestöstä; viljelysmaasta on suurin osa pienitilallisten hallussa. Päätuotteet ovat: *vehnä* (110 milj. hl.), *kaura*, *ruis*, joka on leipäviljana muutamissa vuorisissa seuduissa, *maissi*, jota viljellään Roonen seudussa (20 milj. hl.), *viini* ja *hedelmät, teollisuuskasvit* sekä *karjantuotteet*. Viinin sato on maailman suurin (40 milj. hl.), mutta viinin kulutus omassa on niin suuri, että yhtä paljon tuodaan viiniä ulkomaalta kuin mitä sinne viedään. Tärkeimmät viiniseudut ovat: 1) *Bordeaux*-viinien piiri lounaassa; 2) *Välimeren seutu*; 3) *Côte d'Orin* seutu eli *Bourgogne*; 4) *Champagnen* mäkimaa. — Pohjoisessa kasvatetaan tavallisia puutarhahedelmiä ja marjoja, etelämpänä paljon luumuja ja Roonen seudussa etelänhedelmiä,

niink. aprikooseja, persikoita, granaatteja, reineklaudeja, manteleja, pähkinöitä, oliiveja ja sitruuniakin. *Potaattia, pellavaa, valkojuurikasta, rehukasveja* viljellään etenkin pohjoisessa; *tupakkaa, sahramia, rohdoksia, colzaa ja valmua* y. m. öljy- ja värikasveja sekä koristus- ja parfyymikukkia Välimeren rannoilla ja Roonen laaksossa. *Silkin viljelys* on suurenmoinen Kaakkois-Ranskassa. *Karjanhoito* on parhaimmalla kannalla luoteisessa, jossa on paljon sarvikarjaa ja suuri maitotalous. Välimeren seudussa on perin vähän karjaa, muuliaaseja käytetään hevosten sijasta. Lammaskarjaa on suurimmassa osassa maata runsaasti (yht. 20 milj. kpl.). Myöskin siipikarjaa pidetään erittäin paljon. — *Kalastus* on varsin tärkeä elinkeino rannikkojen asukkaille, etenkin Bretagnessa. Sitä harjoitetaan sekä omilla vesillä että New-Foundlandin matalikolla ja Islannin ympärillä. Sardiinia, sardellia, ansjovista, silliä ja turskaa sekä ostereja ja äyriäisiä saadaan noin 100 milj. Smk. arvosta vuodessa.

Vuorityö tuottaa runsaasti kalkki-, hieta- ja liuskakiveä, tiiliä, fajansi- ja porliinisavea, merisuo-
laa, rikkiä ja kivennäisvesiä. Mutta rautaa ja kivihiiltä on suhteellisesti vähän. Kumpaakin tavataan yhdessä kohdin pitkin Belgian ja Saksan rajaa, Ardennien juurella, rautaa sitäpaitse Langresin ylängöllä, kivihiiltä Sevenneissä.

Teollisuudessa on Ranska viime aikoina jäänyt jällelle Yhdysvalloista ja Saksasta, mutta Ranskan teollisuus on kuitenkin vielä etumaisena *pukuesineiden, silkki- ja korutavaran* valmistuksessa. *Villa-, pellava- ja nahkateollisuudessa* on Ranska lähinnä Englantia. Puuvillateollisuus täyttää jotakuinkin maan tarpeen, samoin puu-, paperi-, kivi-, savi-, pors-

liini- ja lasiteollisuus. Karkeampaa metallitavaraa ei valmisteta kylläksi, mutta kelloja, instrumentteja ja muita hienompia koneita tehdään vientiäkin varten, samoin kulta- ja hopeakaluja. Ranskan teollisuus on suuremmaksi osaksi kuin muiden teollisuusmaiden, pienteollisuutta eli käsityötä. Silkin kudontaakin harjoitetaan suureksi osaksi käsikangaspuilla.

Kauppa. Ranskan ulkomaankauppa on maailman neljäs. Koko tuonti on noin 5,000 milj., vienti n. 4,500 milj., mutta näistä summista tulee n. 2,000 milj. välityskaupan osalle, jota harjoitetaan etenkin Espanjan ja Sveitsin tavaroilla.

Ranskan tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat (erityiskauppa):

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Villoja . .	350	1. Villakankaita, villalankaa ja villaa . .	450
2. Jyviä ja jauhoja . . .	300	2. Silkkikankaita . . .	250
3. Viiniä . . .	230	3. Viiniä . . .	230
4. Raakaa silkkiä	225	4. Muotitavaraa	150
5. Raakaapuuvillaa . . .	200	5. Nahkatavaraa	150
6. Kahvia . .	175	6. Pellavateoksia	100
7. Kivihiiltä ja koksia . .	175	7. Voita, munia ja juustoa .	100
8. Puutavaraa .	175		
9. Öljyjä . . .	175		
10. Vuotiajaturkiksia . . .	140		

Tärkeimmät kauppamaat ovat:

Iso-Britannia (kts. s. 138), *Belgia* (kts. s. 127), *Saksa* (kts. s. 109). — *Yhdysvallat*. Tuonti: raakaa puuvillaa, vehnää, petrolia, vuotia ja turkiksia y. m. Vienti: silkki-, villa- ja muotitavaraa, viiniä y. m. *Espanja*. Tuonti: viiniä, villaa, hedelmiä, metallia y. m. — Vienti: vaatetavaraa, paperia y. m. — *Italia*. Tuonti: raakaa silkkiä, viiniä, ruoka- ja puuöljyä, hedelmiä y. m. Vienti: sam. k. Espanjaan.

Kotimainen kauppa on suuri, koska maan eri seuduilla on hyvin erilaiset luonnontuotteet. Tärkeimmät kauppamat ovat Saksan ja Belgian rajalta Espanjan rajalle sekä Kanaalin rannikolta Italian rajalle, jossa 14 km. pitkä tunneli johtaa Mont-Cenisin vuoren läpi ja toinen rautatie kulkee rajan yli Välimeren rannalle.

Merenkulku. Kauppalaivasto on riittämätön. Se käsittää vaan 15,000 laivaa, 900 tuh. rt., tosin enimmäkseen höyrylaivoja. Suurimmat höyrylaivayhtiöt, *Compagnie Générale Transatlantique* (kulkuliikettä Pohjois-, Keski- ja Etelä-Amerikkaan) ja *Messageries Maritimes* (Välimeren maihin, Odessaan, Itä-Intiaan ja Kiinaan), pysyvät ainoastaan vaivoin ja valtion avulla pystyssä.

Ranskan kansa on ahkeraa ja säästäväistä, mutta yritteliäisyys on nykyään vähäinen. Irtaimista pääomista on Ranska melkein yhtä rikas kuin Englanti. Suuri osa Venäjän, Espanjan y. m. maiden valtiovelkaa, rautateitä ja teollisuuslaitoksia on Ranskalaisten hallussa tai heille kiinnitettyinä.

Pohjoinen teollisuusseutu, 8 departementtia, 43 tuh. km², 9 milj. asuk. Belgian rajalla on *Nord-departementti* (entiset maakunnat Flander ja Hainaut), joka on Ranskan tiheimmin asuttu seutu (300 h. km²) ja paras kivihiiialue. Laaja *Isle de France* (lue: iildöfraangs) on vaihtelevaa seutua, jossa on

runsaasti rakennuskiviksi kelpaavaa kalkkia. Maa on kaikkialla erinomaisen hyvin viljeltyä. Suuret määrät hevosia, sarvikarjaa, lampaita ja sikoja myydään Pariisiin. Pääelinkeino on kumminkin käsityö ja teollisuus. Kaupunkeja:

Lille (lil), **Roubaix** (ru-be) ja **Tourcoing** (turkwääng), kaupunkisikerö Flanderissa, 420 tuh. asuk., Ranskan villalanka- ja villakangasteollisuuden pääpaikka. Mainioita värjäyslaitoksia. Puuvilla- ja pel-lavatehtaita. Rauta-, nahka- ja sokeriteollisuutta. Viinapolttimoita ja olutpanimoita. — **Dunkerque** (dööng-kerk) keinotekoinen satama Pohjanmeren rannalla, jossa suomalaisiakin laivoja säännöllisesti käy. Purjekangas- ja köysitehtaita. — **Calais** (ka-le), ylimenopaikka Englantiin, 60 tuh. asuk. — **Amiens** (am-jääng), Sommen varr., 100 tuh. asuk., suuria silkki- ja samettitehtaita.

Boulogne sur Mer (bulongjsyrmeer), ylimenopaikka Englantiin. — *Arras* (a-ra), tunnettu puuvilla- ja pellava-pitseistään. — *Versailles* (ver-saij), 55 tuh. asuk., ase-, neula- ja shaalitehtaita. — *Sèvres* (seevr) Seinen varr., maailman mainio valtion porsiiniitehdas. — *Valenciennes* (va-laangsen) Henneg., tunnettu harso-, pitsi- ja brysselmattokuto-moistaan. — *Douai*, Fland., kanunavalimo y. m. tehtaita, Flanderin pellavan ja pellava-, valmu-, colza- y. m. öljysie-menien pääkauppapaikka. — *Saint-Quentin* (sääng-kaang-tääng), 50 tuh. asuk., tunnettu erinomaisista palttina- ja puu-villateoksistaan (esim. pöytäliinoja ja hienoa lakanakan-gasta), jotka käyvät „St. Quentinin tavarain“ nimellä.

Pariisi (ransk. *Paris*, lue: pa-ri) ja monta siihen kiinni kasvanutta etukaupunkia Seinen rannoilla, yhteensä 3 milj. asuk. Ranskan suurin teollisuus- ja kauppakaupunki. Valtiollisen ja kirjallisen elämän keskus. Tehtaita on kaikenlaatuisia, ja kirjapaino-liike on maailman suurin, mutta tärkeämpi kuin tehdasteollisuus on käsityöliike, etenkin vaatteiden ja

hattujen, tekokukkasien, viuhkojen ja muun korutavaran valmistus, jalokivi-, kulta- ja hopeasepän liike, ajo- ja huonekalujen teko. 7 suurta rautatieasemaa on kaupungissa, mutta katukulkuneuvot ovat puutteelliset. Lähinnä pörssiä ja suuria pankkilaitoksia ovat jättiläismuotimakasiinit (Louvre, Bon Marché) y. m. kaupungin suurimmat kauppaliikkeet. Pariisi on julkisiin rakennuksiin, katuihin, puistoihin ja laitureihin katsoen maailman komeimmin rakennettu suurkaupunki. Kunnallinen kulunkiarvio on 300 milj. fr. vuodessa ja kunnallisvelka nousee 1,800 milj:aan.

Etukaupungeista mainittakoon: *Saint-Denis* (säängd-ni) puuvillankehruu- ja kattunitehtaineen, *Vincennes* (väängsen) ja *Boulogne sur Seine* (búlongjsyrseén) kemiallisine ja konetehtaineen. — Pariisissa on paljon valtion ja kunnan ylläpitämiä ammattikouluja ja akademioja, m. m. *Ecole des hautes etudes commerciales*-niminen kauppayliopisto.

Luoteis-Ranska, 17 departementtia. Tämä seutu käsittää: ihanan ja hedelmällisen *Normandian* tasan-gon, jossa paikottain on tiheässä jyrkkiä kukkuloita ja liituvuoria; Suomen rantamaata muistuttavan köyhän *Bretagnen* graniittikallioineen, monine niemineen, lahtineen ja saarineen sekä kanervakankaineen; *alisen Loire-joen leveän laakson*, joka paikoittain on puutarhan tavoin viljeltyä. Asutus on tiheä ainoastaan pohjoista merenrantaa pitkin, jossa väestö elää enimmäkseen teollisuudella, kalastuksella ja merenkululla. Normandiassa kasvatetaan paljon kirsikoita ja omenia ja harjoitetaan suurinta maitotaloutta koko maassa. Loiren seudussa kasvatetaan yli maan tarpeen vehnää, luumuja, viiniä ja lampaita. Kaupunkeja:

Dieppe (djep), Kanaalin rann. Oivallinen keino-tekoinen satama, jossa Suomenkin laivoja käy. Os-

terien pyyntiä. — **Le Havre** (lö-aavr), Seinen suussa, 120 tuh. asuk. Valtakunnan lähes suurin kauppasatama. Vuotuinen laivaliike 4 milj. rt. Viedään tehdastavaraa ja käsityöteoksia. Tuodaan siirtomaan tavaraa, villoja ja puuvillaa, puutavaraa, kivihiihtä y. m. — **Rouen** (rwaang), Seinen varr., yli 100 tuh. asuk., meri- ja jokiliikettä. R. on Ranskan puuallateollisuuden pääpaikka. — **Nantes** (naangt) 125 tuh. asuk. ja sen ulkosatama *Saint-Nazaire*, Loiren suussa. Kauppaa etenkin Amerikan kanssa. Suuri puutavaran tuonti, m. m. Suomestakin.

Elboef, läh. Rouenia, valmistaa mainiota Elboef-verkaa ja villalankaa. — *Caën* (ka-ääng), 50 tuh. asuk. Pariisin voin ja munien vientiä Englantiin. — *Angers* (aangzheer), 80 tuh. asuk., pellavateollisuutta ja liuskakivilouhimoita. — *Alençon* (a-laang-soong), pitsi-, pikee-, barkentti-, hansikas- ja pöytäkalutehtaita, tekojalokivien valmistusta. — *Le Mans* (lmaangs), 60 tuh. asuk., palttina- ja musliinitehtaita. — *Tours*, Loiren varr., 50 tuh. asuk., tunnettu sokeroiduista luumuistaan, villamatoistaan ja porsliinistaan. — *Orleans*, tärkeä rautatieliikkeen ja maakaupan keskus Loiren varr. — *Rennes*, Bretagnen pohj. rann., 70 tuh. asuk., osterikauppaa, hattu- ja jalkinetehtaita. — *Brest*, sotasatama valtameren rann., 75 tuh. asuk., sardiini-, sardelli- ja ansjovissäilykkeiden kauppaa.

Koillis-Ranska, 15 depart. Käsittää entiset maakunnat: *Champagnen*, *Lotringin*, *Bourgognen* ja *Franche Comtén* (fraangsh-koong-te). Vaikka seudun suurin osa ei ole hedelmällistä, on varallisuus-tila asukkaiden sivistyksen ja toimeliaisuuden vuoksi sentään hyvä. Viinin viljelys, lammashoito ja metsäliike ovat melkein tärkeämmät kuin viljan kasvat. Teollisuus on melkoinen, etenkin puu-, paperi-, rauta- ja kelloteollisuus. Kaupunkeja:

Reims (räängs), 100 tuh. asuk. Villankehruuta ja kudontaa. Samppanjaa lähetetään vuosittain 5 milj.

pulloa. — **Nancy** (naang-si), Reinin—Marnen kanavan varr., 100 tuh. asuk. Konepajoja, suurenmoinen valtion tupakkatehdas.

Dijon (di-zhoong), Bourgognen kanavan varr., 70 tuh. asuk., etevää taideteollisuus- y. m. ammattiopistoja. Vahakynttiläin, ranskansinapin ja etikan valmistusta ja viinikauppaa. — **Besançon** (bzaang-soong), Doubsin varr., 60 tuh. asuk. Kellonratas-, pyssy-, huonekalu- ja paperitehtaita. Taskukellot, joita käsityöläisepät Juran seudussa panevat kokoon, tulevat B:in kautta kauppaan. — **Le Creuzot** (lö-krö-zo), Kruppin tehtaiden jälkeen suurin teräsvalimo Euroopassa.

Sédan (se-daang), Maasin varr., kuuluisa frakkiverastaan y. m. verkalajeistaan. — **Epernay**, Reimsin ohella tärkein samppanjan kauppapaikka. — **Troies** (trwa), Seinen varr., suurimpia villankutomapaikkoja. — **Beaune** (boon) ja **Macon** (ma-koong), Côte d'Orin juurella, samannimisten punaviinien pääkauppapaikat.

Keski-Ranska, 16 depart. Tämän seudun eteläinen osa on Ranskan köyhin seutu (Etelä-Auvergne). Itä-osassa Auvergnen vuoristoa on hedelmällinen *La Limagnen* (la-li-mangj) ylätasanko ja kivihiihi- y. m. hyötykivennäiskerroksia. Kaupunkeja:

Limoges (li-moozh), 80 tuh. asuk. Valmistetaan ja myydään porsliinitavaraa 120 milj. fr. arvosta vuodessa. — **Clermont** (kler-moong), 50 tuh. asuk., veitsitehtaita, sokeroitujen hedelmien kauppaa. — **Saint-Etienne** (säängt-et-jen), 140 tuh. asuk. Kaupungin läheisyydessä on kaivoksia, joista saadaan 3,8 milj. tonnia kivihiihtä vuodessa. 40 ase-, työkalu- ja konetehdasta. Silkkinauhaa valmistetaan 30 milj. fr. arvosta vuodessa.

Vichy (vi-shi), kylpypaikka, lähettää vuosittain kauppaan 2,5 milj. litranpulloa vichy-vettä. — *Nevers* (nveer), porsliini-, emalji- ja fajansitehtaita. — *Perigueux* (perigö), kuuluisa tryffeliviljelyksistään. — *Poitiers* (pwat-je), verkanahka- ja porsliinitehtaita.

Kaakkois-Ranska, 16 depart. Tämä seutu, johon kuuluu suurin osa ent. *Languedoc*-maakuntaa (laang-gdok), *Provence* (pro-vaangs), *Dauphiné* (dofi-ne) *Savoiji* y. m. sekä *Korsikan* saari, käsittää sekä hedelmällisiä jokilaaksoja, rantatasankoja ja penke-reitä että jylhää ylävuoristoa ja alastomia päivänpaahtamia kalkioita. Pääelinkeino on teollisuus. Maatalous ei tuota viljaa eikä karjanantimia likimainkaan seudun tarpeeksi, mutta sitävastoin runsaasti viiniä, raakaa silkkiä, hedelmiä, valmu-, colza- ja oliivi-öljyä, tupakkaa ja värikasveja. Ulkomaan ja kotimaan kauppa on erittäin vilkas ja sivistys sekä varallisuus-tila suurimmassa osassa seutua hyvällä kannalla. Kaupunkeja:

Lyon (ljoong), Roonen ja Soonen yhtymäkohdassa. Maailman suurin silkkiteollisuuskaupunki. 480 tuh. asuk. Kaupungissa ja sen ympäristöllä (*Rhône-departementissa*) on 100,000 kangaspuuta, joissa työskentelee noin 200,000 työntekijää. Kuuluisat ovat myös Lyonin kulta- ja hopeapitsit, jalokivikoristeet ja rautarihkamateokset. — **Grenoble** (grönoobl), Isèren varr., 70 tuh. asuk. Kuuluisa hanskasteollisuus (40 milj. fr. arv. vuod.). Nahkuriliikettä ja rautatehtaita. — **Cette** (set), Lionin lahden loun. rann., *Languedocin* vientisatama, jossa Suomenkin laivoja usein käy lastaamassa viiniä, kuivatuita hedelmiä, vasikannahkoja y. m.

Nîmes (niim), Roonen länsipuolella, 75 tuh. asuk. Useita tehtaita. Vilkas kauppa viinillä, paloviinalla, silkkikokongeilla, viljalla ja rohdos- sekä värikasveilla. — *Montpellier*

(moong-pel-je), 70 tuh. asuk., kutoma-, kynttilä-, saippua-, hajuvesi- ja likööritehtaita. Kauppaa viinillä, raakasilkillä ja etelänhedelmillä. — *Narbonne* (nar-bon), mehiläishoitoa, hunajan ja vahan kauppaa.

Marseille (mar-seij) Ranskan ja koko Välimeren maiden suurin merikaupunki, Roonen suusta itään, 450 tuh. asuk. Suurin kauppa Espanjan, Algerian, Levantin, Venäjän, Itä-Intian ja Sveitsin kanssa. 18 tuh. laivaa (8,5 milj. rt.) käy vuosittain satamassa. Erittäin tärkeä on välityskauppa, jota harjoitetaan Espanjan, Algerian y. m. maiden jauhoilla, viineillä, villoilla, vuodilla, nahkoilla, lihalla ja etelänhedelmillä. Suuri teollisuus, etenkin paljon höyrymyllyjä ja nahkatehtaita. — **Toulon**, rannikolla, 80 tuh. asuk. Suurenmoinen arsenaali ja sotalaivojen rakennuspaja. Valtion suurin tupakkatehdas, silkki-, verka- ja mattotehtaita, viinin, öljyn ja etelänhedelmien vientiä. — **Nizza** (ransk. Nice, lue: niis), italiankielisessä seudussa («Rivieralla»), 100 tuh. asuk. Hedelmien, orvokkien, resedojen, ruusujen ja muiden kukkasten viljelystä. Hajuvesitehtaita.

Korsikan saarella ovat satamat *Ajaccio* ja *Bastia*, joista viedään suolaa, puu- ja ruokaöljyä sekä villaa.

Lounais-Ranska, 12 depart. Tähän seutuun kuuluvat entiset maakunnat *Guyenne* (gi-jen), *Gasconne* (gas-kongj), osa Languedocia y. m. Suurin osa on hedelmällistä viljelysmaata tai reheviä metsiä. Kaupunkeja:

La Rochelle (la-ro-shel), sotasatama ja laivanrakennuspajoja. Kalastusta ja sardiinisäilykkeiden valmistusta. — *Angoulême* (aang-gu-leem), Ranskan suurimmat paperitehtaat. — *Cognac*, konjakin kotipaikka mainiossa viiniseudussa.

Bordeaux (bor-do), Garonnen vas. rann., 270 tuh. asuk. Ranskan tärkein viinikauppakaupunki.

Sinne tuodaan paljon Espanjan viinejä ja viedään vielä suurempi määrä näitä ynnä Ranskan viiniä (1,4 milj. hl.) Keski- ja Pohjois-Europan maihin ja Amerikkaan. Yhdysvalloista tuodaan etenkin huonoina vuosina paljon vehnää. Myös kuivattuja hedelmiä ja marinoitua kalaa viedään Bordeauxista. Suomesta tuodaan sinne puutavaraa ja suomalaisiin laivoihin lastataan siellä viiniä sekä konjakkia. Satamaan mahtuu 1,200 laivaa, vuotuinen liike on toista milj. rt. Suuri on rautatieliike Bordeauxista Välimeren puoliseen Etelä-Ranskaan. — Garonnen ja meren välissä on, Gironden (zhi-roongd) departementissa, kuuluisa viiniseutu *Médoc*, jossa valmistetaan »Château Margaux«, »Laffitte«, »Pouillac« ja »Latour«-viinilajeja. — **Toulouse** (tu-luuz), Garonnen varr., 150 tuh. asuk., maanviljelyskalujen ja koneiden valmistusta. Paperitehtaita, jotka saavat raaka-ainetta Pyreneistä. Vilja- ja viinikauppaa.

Bayonne (be-jon), merisatama Gascognessa, arsenaali, laivanrakennuspajoja, viini- ja liikkiökauppaa. — *Pau* (po), Pyreneissä, talviparantola, palttinateollisuutta, viini- ja liikkiökauppaa.

Pyreneiden niemimaa.

Espanja 500 tuh. km², 18 milj. asuk. — *Portugali* 90 tuh. km², 5 milj. asuk.

Asema ja rannikot: Pyreneiden niemimaa on Europan eteläisin osa, 44⁰ ja 36⁰:een välillä pohj. leveyttä, ja sijaitsee kaukana Europan liikkeen keskustasta. Niemimaan muoto on melkein neliskulmainen ja suurempia lahtia puuttuu kokonaan.

Ilmanala. Pitkin Biskaijan lähden ja valtameren rannikkoa on talvi lauhkea, kesä kohtuullisen lämmin ja tarpeeksi sateinen. Välimeren rannalla on runsaita kevätsateita, mutta sateeton kesä. Sisämaassa on ankarampi talvi ja kuivuus on rasittava.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. Noin puolet niemimaasta on varsinaista ylänköä, keskimäärin 800 m. merenp. yläp. Korkeimmat reunavuoristot: *Pyreneet* ja *Kantabrian* vuoret pohjoisessa, *Sierra Nevada* etelässä. Keskiosassa ylänköä kulkee harjanteita; niiden välissä on paikoittain hyvinkin laajoja ylätasankoja. Etelässä on jotenkin leveä jokilaakso: *Andalusian tasanko*. Lounaassa on eteläosa Portugaliala alankoa. Välimeren rannalla on paikoittain laajoja ranta-alankoja.

Ikivuori, graniitti- ja liuskakivikallioineen, vaihtelee nuorempien, etenkin kalkkimuodostumien kanssa. $\frac{1}{4}$ maan pinta-alasta on ihmisen taloudelle arvotonta maata. Hyödyllisiä kivennäisiä, niink. marmoria ja muuta rakennuskiveä, rautaa, vaskea, lyyjyä, hopeaa, elohopeaa, sinkkiä ja rikkiä on runsaasti. Suolan saanti lämpimästä merivedestä on perin helppoa.

Vesistöt. Tärkeimmät joet ovat: *Ebro*, joka laskee Välimereen, *Guadalquivir* (gwadalkivir), *Guadiana* (gwadiána) ja *Tajo* (tacho), jotka purkavat vettä lounaisrantaan, sekä *Duero* ja *Minho* (minjo), jotka laskevat länsirantaan. Jokien vesimäärä on aivan epävakainen. Useimmat muodostavat koskia tullessaan ylängöltä rannikolle.

Kasvullisuus. Metsiä on runsaimmin Kantabrian vuoristossa ja Pyreneissä. Pinja ja aina viheriöivä korkkitammi ovat arvokkaimmat metsäpuulajit. Välimeren rannikolla on enemmän pensas- kuin puukasveja: katajia, myrtejä, azaleaa y. m. ja oliivi

on tärkeä viljelyspuu. Uloimpana kaakossa kypsyvät taatelit. Koko Välimeren seudussa menestyvät oransi- eli apelsiini- ja sitruunapuu sekä kaikenlaiset muut etelänhedelmät.

Asukkaat ja valtiotila. Luoteiskulmassa on jotenkin tiheä asutus ja Välimeren rannikolla kohतालainen, mutta sisämaa on harvasti asuttua, paikoitain 10 h. km². *Espanjalaisia* ja *portugalilaisia* asuu niemimaalla, Biskaijan lahden nurkassa vieraskieliset *baskit*. Elinkeinollisessa suhteessa ovat Koillis-Espanjan asukkaat eli katalonialaiset sekä baskit ja luoteiskulman asukkaat edistyneimpiä. Kansanopeus on aivan laiminlyödyssä tilassa. Uskonto on roomalaiskatolinen.

Espanja ja *Portugali* ovat kumpikin *parlamentarisia kuningaskuntia*. Todellinen valta on muutamien puolueenjohtajien sekä katolisen papiston käsissä. Verot ovat Espanjassa perin rasittavat. Kulunkiarvio on noin 800 milj. Smk., valtiovelka 15,000 milj. *Rahalaitos*. Espanjassa: nimellinen kaksoismetallikanta. 1 *peseta* à 100 centesimos = 1,00 Smk. Nykyään on ala-arvoisella paperirahalla pakkokurssi. Portugalissa on nimellinen kultaraha-kanta. Rahayksikkö on 1 *milreis* à 1,000 reissia = 5,525 Smk. Paperirahalla on pakkokurssi. *Painot ja mitat*: kummassakin maassa metrinen järjestelmä.

Kulkuneuvot: Espanjassa on ranskalaisten yhtiöiden rakentama, koko maan käsittävä, vaikka harva rautatieverkko, pituudeltaan 12 tuh. km. Portugalissa on 2,300 km. rautatietä.

Elinkeinot. Maatalous on pääelinkeino. Väestön leipäviljaa, *vehnää* ja *maissia*, ei saada aivan maan tarpeeksi. Teollisuuskasveja viljellään jotenkin paljon, niink. hamppua, sahramia, silkkiäispuuta ja es-

partoruokoa. Korkkitammen kuorta kiskotaan vientiä varten. Peltoviljelystä hoidetaan perin huonosti. Maakansa, osaksi pienitilallisia, osaksi vuokralaisia, elää köyhyydessä.

Keskimääräinen *viinisato* on Espanjassa 20 milj. hl. eli vaan puolet Ranskan viinisadosta, mutta viinin vienti on suurempi kuin Ranskan, sillä ainoastaan $\frac{1}{3}$ kulutetaan omassa maassa. Portugalin viinisato on yhtä suuri kuin Saksan (4 milj. hl.) — Helelmistä ovat *oransit* eli apelsiinit ja *öljymarjat* tärkeimmät. Edellisiä viedään Espanjasta 300 milj. kpl. vuodessa.

Hevosia ja sarvikarjaa pidetään vähän, sitävastoin paljon aaseja, muuliaaseja ja lampaita (16 milj.). Hienovillaisten merinolampaiden hoito on vähentynyt. Kumminkin liikenee Espanjasta vietäväksi 40 milj. kg. villoja vuodessa. — Kalastuksessa työskentelee 70 tuh. espanjalaista. Päätuotteet: sardellit, lohi ja toonikala. — *Vuorityö* tuottaa Espanjassa kivihiiltä 100 milj. Smk. arvosta, rautaa, vaskea sekä elohopeaa yht. 140 milj. arv. Paitse merisuolaa saadaan Espanjassa myös vuorisuolaa.

Teollisuus ei millään pääalalla täytä maan tarvetta. Espanjalle omituisia haaroja ovat: *silkkipitsien* ja *espartomattojen kudonta*, *konjakin poltto*, *liiköörin* ja *suklaatin valmistus*; Portugalissa: *saippua-* ja *vahateollisuus*.

Kauppa. Espanjan ulkomaan kauppa ei ole aivan vähäinen. Tuonti on noin 750 milj. Smk. ja vienti 850 milj. Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat ovat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Jyviä, jauhoja, sokeria y. m. ravintoaineita	145	1. Viiniä, hedelmiä y. m. s.	320
2. Kankaita, lankaa ja kehruaineita . . .	140	2. Suolaa y. m. kivennäisaineita . . .	110
3. Kivihiiltä ja muita kivennäisiä . . .	70	3. Metalleja . .	90
4. Höysteitä, rohdoksia, värejä y. m. s.	60	4. Villaa, karvoja, vuotia ja eläimiä . .	80
5. Puutavaraa, puuteoksia ja paperia . .	50	5. Korkkia ja espartoa . .	55

Tärkeimmät kauppamaat ovat: *Ranska, Iso-Britannia, Yhdysvallat, Portugali, Ruotsi, Norja, Venäjä ja Suomi.*

Portugalin tuonti ja vienti ovat yht. n. 400 milj. Smk. arv. Tärkeimmät vientitavarat: *viini* (55 milj.), *korkki, teuraseläimet* ja *vaski*. Tärkeimmät tuontitavarat: *kankaat, vehnä, kapakala* ja *sokeri*. Suurin kauppa on Englannin kanssa.

Merenkulku. Espanjan kauppalaivasto käsittää noin 1,500 laivaa, 500 tuh. rt., josta suurin määrä tulee höyrylaivojen osalle. Portugalin höyrylaivasto on melkein saman kokoinen kuin Suomen; purjelaivoja on aivan vähän.

Espanjan tärkeimmät seudut kaupunkeineen:

Uusi Kastilia, ylätasanko keskellä niemimaata, kuningaskunnan köyhimpiä osia. Pääkaupunki:

Madrid, 470 tuh. asuk. Valtakunnan pankki ja pörssi. Hyvä rautatieyhteys koti- ja ulkomaan kanssa. Kaikenlaatuisia tehtaita.

Almadén, Europan suurin elohopeakaivos (2 milj. kg. elohopeamalmia vuodessa).

Vanha Kastilia, metsäisempää ja hedelmällisempää vuorimaata. Kaupunki: **Santander**, merisatama, 50 tuh. asuk. Kivihiilikaivoksia, vasarapajoja; villojen, suolan ja viinin vientiä.

Santóna, merisatama; sitruunien, kastanjien ja korkin vientiä. — *Valladolid*, melkoinen tehdaskaupunki sisämaassa, 60 tuh. asuk.

Asturia ja Galitsia, luoteiskulmalla, reheväkasvuista vuoriseutua. Melkoinen vuorityö ja teollisuus. Kaupunkeja: **Oviedo**, 50 tuh. asuk., sisämaassa, hyviä kivihiilikaivoksia. — **Coruna** (korúnja), Atlantin rann., vilkas meriliikepaikka.

Andalusia, Guadalquivirin ympärillä, enimmäkseen aroa. Kaupunkeja: **Sevilla** (sevílja), Guadalquivirin rann., 140 tuh. asuk. Valtion suurenmoiset sikaritehtaat, viikunain ja muiden etelänhedelmien kauppaa. — **Cadiz** (kaadis), meren rann., 65 tuh. asuk. Siirtomaantavaran pääkauppapaikka. Suurin suolanvientisatama. Sherry-viinien ja etelänhedelmien vientisatama. Säännöllinen höyrylaivayhteys Suomen kanssa.

Jerez (cheeres) de la Frontèra, oikeiden sherry-viinien kotipaikka, 60 tuh. asuk. — *Córdova*, ylempänä Guadalquivirin rann., 50 tuh. asuk. silkki- y. m. korutavaran valmistusta Amerikan espanjalaisia maita varten. — *Gibraltar*, Englannin hallussa oleva merilinnoitus.

Granáda käsittää hyötykivennäisistä rikkaan Sierra Nevadan ja viinirikkaan eteläisimmän Väli-meren rannan. Kaupunkeja: **Granada**, vuorien pohjoisrinteellä, 75 tuh. asuk.; silkki-, paperi- ja sal-

pietaritehtaita. — **Málaga**, 140 tuh. asuk., valtakunnan toinen satamakaupunki. Viedään Malaga-viiniä, tuoreita rypäleitä ja oliiviöljyä.

Murcia ja Valencia, paras apelsiini- ja oliiviseutu. Silkin kasvatusta ja esparton viljelystä, mattojen kudontaa. Kaupunkeja: **Murcia** (murthsia), sisämaassa, 100 tuh. asuk. — **Cartagena** (kartadzhéna), satamakaupunki, liki 100 tuh. asuk. Läheisyydessä vaski-, rikki- ja sinkkikaivoksia. — **Valencia** (valénthsia), 170 tuh. asuk. Espanjan silkkiteollisuuden pääpaikka.

Alicante, merisatama, käy kauppaa viinillä ja etelänhedelmillä. — Tähän seutuun kuuluvat myös Baleariset saaret: *Majorka*, *Minorka* y. m. Kaupungit: *Palma*, Majorkassa, 60 tuh. asuk., satama ja hedelmäkauppaa, sekä *Iviza* (ibísa), samannimisessä mäntyrikkaassa saarella, tunnettu suolastaan.

Katalonia, koilliskulmalla. Kuiva, pensaikkoja kasvava maa, jossa on vähäinen maanviljelys ja halpoja viinilajeja, mutta Espanjan oloihin nähden suurenmoinen teollisuus. Kaupunkeja: **Tarragóna**, viinivientikaupunki Välimeren rannalla. — **Barcelóna**, 280 tuh. asuk. Espanjan suurin tehdas- ja kauppa-kaupunki. Suurin kauppa Marseillen kanssa. Laivaliike satamassa 2,5 milj. rt. vuodessa. Suomalaisen höyrylaivojen säännöllinen käyntipaikka.

Arragonia, merinolammasten kotimaa. Kaupunki: **Zaragoza** (saragósa), Ebron rann., 100 tuh. asuk., villa- ja viinikauppaa.

Baskilaiset maakunnat, Espanjan paras rauta-kaivosseutu. Kaupunki: **Bilbáo**, 50 tuh. asuk., myy vuosittain 3—4 milj. tonnia rautamalmia.

Portugalin hedelmällisessä ja tiheästi asutussa luoteisosassa:

Oporto, yli 100 tuh. asuk., maan suurin vienti-satama. Yli puolet koko viennistä menee Oportosta. Sekä *portviiniä* että *madeiraviiniä* viedään täältä. Oporto on myös Portugalin suurin tehdaskaupunki.

Keskellä maata: **Lissabon** (port. Lisbóa), haaksikulkuisen ala-Tajon varr., Portugalin pääkaupunki ja suurin tuontisatama, 250 tuh. asuk.

Italia.

287 tuh. km², 31 milj. asuk.

Asema ja osat. Italian kuningaskunta on 46¹/₂ ja 36¹/₂ °:een välillä pohj. lev.; sen pituus on suurempi kuin Suomenmaan. Pohjoisin osa kuuluu oikeastaan Keski-Eurooppaan; luoteisrannikko, Italian niemimaa sekä Sisilian ja Sardinian saaret Etelä-Eurooppaan.

Ilmanala. Pohjoisimman osan ilmanala on jotenkin samanlainen kuin Roonen laakson. Muualla on Välimeren ilmasto. Syystalvi on sateisin vuodenaika. Ainoastaan luoteisrannikko ja jotkut muut kohdat ovat vapaat pahasta ilmanalakuumeesta, *malariasta*.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. *Pohjois-Italia* on laaja, *alava tasanko*. Sen rajoina ovat pohjoisessa ja lännessä *Alpit*, monine haaroineen ja paikoittain hyvin jyrkkine rinteineen, lounaassa *Meri-alpit* ja etelässä *Apenniinit*. Viimemainitut, joiden harja jatkuu koko niemimaan läpi *Kalabrian* niemeen

ja *Messinan* salmeen asti, täyttävät suurimman osan maata. Myös Sisilia ja Sardinia ovat täynnä vuoria. Niemimaassa on ainoastaan pienempiä alankoja: *Toskanan ranta-alanko* ja *Arnojoen laakso* pohjoisessa, *Rooman* ja *Neapelin »kampanjat«* sekä kapea *Adrian meren rantatasanko* keskiosassa ja avarampi *Apulian alanko* kaakossa.

Yleisin maalaji Pohjois-Italian tasangolla on *alluviaalimuta* ja *savi*, Apenniineissa *kalkkikivi* ja *kalkkisora*, Neapelin kampanjalla ja suurissa osissa Sisiliaa *laava*. Rakennuskiveä on runsaasti, mutta kivihiiiltä ja metalleja vähän. Runsaammin on puoli-metalleja, etenkin rikkiä.

Vesistöt. Italian suurimmat järvet ovat: Lago Maggiore (lágomadhóre), Gardan, Comon ja Luganon järvet Alppien juurella. Joet: *Po* (poo) juoksee koko pohjoisen alangon halki Adrian mereen. Sen lukuisat lisäjoet, joista suurimmat, *Ticino* (títshino) ja *Adige* (adídzhe), tulevat Alpeista, kastelevat runsaasti pohjoista tasankoa. *Arno* juoksee Apenniineista Toskanan mereen. *Tiber* juoksee Apenniinien leveimmässä osassa ja sitten Rooman kampanjan läpi samaan mereen. Kaikki niemimaan ja Sisilian monet pikkujoet ovat haaksikululle mahdottomat.

Kasvullisuus. Metsä peittää ainoastaan $\frac{1}{8}$ maan pinta-alasta. Puut ovat enimmäkseen samat kuin Kaakkois-Ranskassa. Lisäksi huomattakoon *pinja*, ja *kypressi*, *laakeri* ja *myrttipensas*. Korkkitammeakin on, mutta ei niin runsaasti kuin Espanjassa. Oransi menestyy hyvästi ainoastaan niemimaan eteläosassa ja Sisiliassa, muut etelänhedelmät koko maassa.

Asukkaat. Asutus on kaikkialla tiheä, paitsi Rooman kampanjalla ja Sardiniassa. Asukkaat pu-

huvat Italian kieltä ja ovat uskonnoltaan roomalaiskatolisia. Kansansivistys on vielä alhaisella kannalla, huolimatta nimellisestä kansakoulupakosta. Pohjoisessa, jossa kansanopetus on parhaimmalla kannalla, on analfabeetteja $\frac{1}{4}$ väestöstä. Etelässä suurin osa väestöstä ei osaa lukea eikä kirjoittaa.

Valtiotila ja rahalaitos. Italia on parlamentarinen kuningaskunta. Valtiopäivät jakaantuvat, niinkuin Ranskassakin, edusmieskamariin ja senaattiin. Verot ovat rasittavat. Korkeata kulutusveroa suoritetaan yksin suolastakin. Viljalla, lihalla ja kaikilla tehdasteoksilla on korkea tuontitulli. Valtion kulunkiarvio on 1,700 milj., ja valtiovelka nousee yli 12 tuh. milj. *Rahalaitos*: nimellinen kaksoismetallikanta, todellisuudessa paperikanta. Rahayksikkö: 100 centesimiin jakaantuva *liira* = 1,00 Smk. *Painot ja mitat*: metriset.

Kulkuneuvot. Hyviä maanteitä on runsaasti pohjoisessa, jossa useilla viertoteillä on hevos-, höyry- tai sähköraitioliikettä. Joki- ja kanavareittiiä on etup. Po-joen alueessa. Rautateiden pituus on n. 15 tuh. km., enimmäkseen valtion omia.

Maatalous on pääelinkeino. Vehnän viljelys on vähentynyt; nykyinen keskimääräinen sato, noin 40 milj. hl., ei täytä maan tarvetta. Vehnän rinnalla käytetään pääravintoaineena monessa paikoin *mais-sia*. *Riissiiä* viljellään pohjoisella tasangolla ja saadaan n. 6 milj. hl. vuodessa. *Hamppu* ja *tupakka* ovat tärkeitä teollisuuskasvia. *Raakasilkin* sato on maailman suurin, n. 40 milj. kg. kokongeja. $\frac{5}{6}$ siitä viedään maasta ulos. *Viinisato* on keskimäärin 27 milj. hl., josta noin 6 milj. hl. viedään ulkomaille. Parhaimmat viiniseudut ovat pohjoinen tasanko, Toskana, Neapelin kampanja ja Sisilia. Viinirypäleistä

valmistetaan myös rusinoita ja viinikiveä. *Oliviöljyä* saadaan enemmän kuin missään muussa maassa (yli 2 milj. hl.) samoin *oranseja* ja *sitruunia*. Parhaat öljyseudut ovat luoteisrannikko ja Adrian meren rantaseutu. Oranseja saadaan enimmänsä etelässä ja Sisiliassa (4 milj. kasvavaa puuta). *Viikunoita*, *manteleja* ja *taateleja* saadaan etenkin Sisiliassa. — *Karjanhoito* on tärkeä pohjoisella tasangolla, Alpeissa ja Pohjois-Apenniineissa. Muualla ovat monessa paikoin vuohi ja muuliaasi talonpojan ainoat kotieläimet. Suurin osa maakansaa on köyhiä osaviljelijöitä (lampuoteja) tai vuokralaisia kaupungeissa asuvien suku- tai rahaylimysten tiloilla. *Kalastus* on tärkeä kaikilla rannikoilla. Kalastajalaivasto käsittää 30 tuh. purje-alusta ja 75 tuh. henkeä työväkeä. Kalastuksen päätuotteet ovat: sardiinit, sardellit, toonikalat, korallit ja merisienet.

Vuorityö tuottaa *marmoria*, *alabasteria*, *riikkiä*, *sinkkiä* ja *vuorisuolaa* y. m.

Teollisuudessa on pääsija *silkin* *kehruulla* ja *kudonnalla*. Sen jälestä tärkeimmät ovat muut tekstiiliteollisuuden haarat, m. m. oljen, nuoran ja köyden punonta. Hyvästi kehittyneitä ovat lasi-, porsliini- ja majolikateollisuus sekä vaskentaonta. Enemmän kuin puolet teollisuustyöväestöstä on naisia ja lapsia. Miehinen väestö etsii parempaa työansiota Ranskassa, Sveitsissä ja itämaan satamissa tai Pohjois- ja Etelä-Amerikassa.

Kauppa. Ulkomaan kauppa on suhteellisesti pienempi kuin Suomen. Tuonti on noin 1,200, vienti noin 1,000 milj Smk.

Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Vehnää ja vehnä jauhoja	110	1. Raakaa silk- kiä	300
2. Raakaa puu- villaa . . .	110	2. Munia, lihaa, vuotia ja eläi- miä	86
3. Kivihiiltä . .	90	3. Rikkiä, mar- moria ja ko- ralleja . . .	65
4. Silkkiä ja silk- kilankaa . .	51	4. Oliiviöljyä .	55
5. Kahvia ja tu- pakkaa . .	50	5. Tuoreita he- delmiä . . .	55
6. Koneita . .	35	6. Viiniä . . .	47
7. Puutavaraa .	30	7. Hamppua, pellavaa, ol- kea ja olki- punoksia . .	43
8. Kalaa . . .	30	8. Riissiä ja maissia . .	20

Tärkeimmät kauppamaat ovat: *Iso-Britannia, Saksa, Ranska, Itävalta-Unkari, Sveitsi, Yhdysvallat, Venöjä, Kanada ja Norja*. Raakasilkkiä viedään etenkin Sveitsiin, Yhdysvaltoihin, Itävalta-Unkariin ja Ranskaan, hedelmiä viedään Englantiin, mutta myös kaikkiin muihin maihin. Vehnää tuodaan Venäjältä ja Yhdysvalloista, kalaa ja puutavaraa Kanadasta ja Norjasta.

Melkoinen kansallistulolähde on Italialla ulkomaisesta matkailijaliikkeestä. Ravintolaliike on sen tähden suurenmoinen, mutta osaksi sveitsiläisten ja saksalaisten käsissä.

Merenkulku. Kauppalaivasto on vanhastaan

melkoinen ja käsittää noin 6,000 laivaa, kant. 800 tuh. rt., etupäässä purjelaivoja.

Italian kuningaskunnan pääseudut kaupunkeineen ovat:

Piemont. Tähän kuuluu suurin osa Italian alppivuoristoa ja yläpää Po-joen tasankoa, jossa on suuria riissivainioita: Kaupunkeja: **Toríno** eli Turin, Pon vas. rann., 350 tuh. asuk. Pörssi ja suuri silkin ja silkkiteoksien kauppa. Paitse silkkitehtaita on Torinossa Italian parhaimmat fajansi-, porsliini-, paperi-, tapetti-, ase- ja vaskitaetehtaat.

Alessandria, 70 tuh. asuk., suurimmat silkinvalmistus- ja kehruulaitokset.

Lombardia, pohjoisen tasangon ylen tiheästi asuttu keskimäinen osa, jota sanotaan »Europan puutarhaksi«. Alhainen kansa elää suuressa köyhyydessä, sillä maanvuokra on korkea ja työpalkat alhaisia. Kaupunkeja: **Miláno**, 450 tuh. asuk., sijaitsee monien rautateiden risteyksessä. Suurin raakasilkin kauppapaikka. Italian suurimmat kutomatehtaat. Hansikastehtaita.

Bérgamo, 50 tuh. asuk. Suuret vuosimarkkinat, joissa myydään silkki- ja muuta vaatetavaraa, fajansi-, lasi- ja rautatavaraa. — *Brescia* (bresha), 70 tuh. asuk., silkinkehruuta ja kauppaa viljalla ja karjantuotteilla. — *Cómo*, samannimisen järven eteläpäässä, Italian parhaimmat silkki-kutomot.

Venetsia, Italian koillisin osa. Kaupunkeja: **Venezia**, niins. »laguunisaarissa« Adrian meressä, muinoin kauvan aikaa maailman etevin kauppakaupunki, nyt jotenkin vähäpätöinen. 170 tuh. asuk. Italian suurimmat saippuatehtaat. Tekokukkasien, filigraniteosten, lasikorallien, peilien ja vahakynttilöiden valmistusta. Trevison taottujen vaskiastiain myyntiä. — **Veróna**, Tyroliin ja Baijeriin menevän ra-

dan ja Adigejoen varr., 75 tuh. asuk. Silkki- ja makaronitehtaita. Suuri transitoliike Itävaltaan ja Saksaan. — **Padua**, 80 tuh. asuk. Silkki-, verka- ja soittonetehtaita.

Mántova, Mincion varr., nahkuriliikettä, jalkine-, hanskas- ja pergamenttitehtaita. — *Muráno*, maailman etevin taiteellisten lasitavarain valmistuslaitos (Salviati & C:o).

Emilia. Pon eteläp. osa takankoa. Kaupunkeja: **Bologna** (bolónja), 150 tuh. asuk. Suuri silkkituotanto, lihasäilykkeiden (salami), konvehtien ja liikköorien valmistusta ja kauppaa Emilian maalaistavaroilla: parmesanijuustolla, kokongeilla, viinillä, hampulla, teuraseläimillä y. m.

Carrára, Apenniinien lounaisrinteellä, maailmankuuluisat marmorilouhokset, joista saadaan valkoista kuvanveistäjän marmoria. — *Parma*, *Módena*, *Ferrára*, *Ravénna* ja *Reggio nell' Emilia* (redzho) 50—90 tuh. asuk. kussakin, harjoittavat maalaistavaran kauppaa. — *Forlí*, satama Adrian meren rann., 60 tuh. asuk.

Liguria, luoteinen rantamaa. Öljy, viini ja etelänhedelmät ovat maatalouden päätuotteet. Kaupunki: **Genova** (dzhénova) eli Genua, samannimisen Välimeren lahden rannalla, 225 tuh. asuk. Italian suurin vientisatama. Vilkkain liikeysteys Marseillen, Odessan ja molempien Amerikkojen kanssa. Höyrylaivayhtiö »Rubattino-Florio« välittää liikettä Amerikkaan. Vuotuinen laivaliike on yli 6 milj. rt. Päävientitavarat kokoontuvat Genuaan koko Italiasta. Kaupungissa harjoitetaan korallien hiomista ja kutomateollisuutta.

Toskana, osaksi hedelmällistä vuoriseutua, osaksi rämeistä ja epäterveellistä ranta-alankoa. Ylängöllä ja Arnon laaksossa saadaan kaikenkaltaisia maalaistuotteita, laadultaan parhaimpia. Kaupunkeja: **Fi-rénze** eli Florens, Arnon varrella, sametti- ja silk-

kinauhatehtaita, oljenpunontaa, tekokukkasien, alabasteri- ja marmoriteoksien, kivisinettien, mosaikkikalujen y. m. valmistusta. — **Livórno**, Italian suurin satsatama ja tärkeimpiä vientisatamia. Yli 100 tuh. asuk. Korallien hiontaa, marmorien ja korallien, Luccan öljyn, boorihapon, etikan ja viinihapon vientiä.

Lucca, 80 tuh. asuk., kuuluisa ruokaöljystään. — *Pisa*, Arnon suussa, 60 tuh. asuk., vitrioli- y. m. tehtaita. — *Siena*, sisämaassa, kuuluisa marmorilajistaan ja olkihaustuistaan.

Umbria ja Markit, korkeavuorinen sisämaa ja Adrian rannikko. Kaupunki: **Ancóna**, lähellä samannimistä nientä, 55 tuh. asuk. Melkoinen meriliike.

Rooman sentu käsittää rämeisen ja epäterveellisen Rooman kampanjan, jota käytetään melkein vaan härkälaitumena, sekä vuorisia rajaseutuja. Kaupungit: **Rooma**, Tiberin rann., 475 tuh. asuk. Valtakunnan pääkaupunki, täynnä muinaista suuruutta muistuttavia raunioita. Paavin asunto ja tärkeä pyhiinvaelluspaikka. Italian valtiopankki. Silkki- ja verkatehtaita. Mosaikki- ja muiden koristuskalujen, soittokoneiden ja kielien, hajuvesien ja makaronien valmistusta.

Civita-Vechia (tshivitavékja), läh. Tiberin suuta. Höyrylaivakulku Livornoon, Neapeliin y. m. Rikin ja alunan vientiä.

Kampania. Kukoistava maanviljelys, mutta perin köyhä maalaisväestö. Kampania on tärkeimpiä matkailijaseutuja. Kaupunki: **Nápoli** eli Neapeli, 530 tuh. asuk. Hyvä satama *Neapelin lahden* sannalla. Viedään etenkin oranseja, manteleja, viiniä (*Lagrime di Cristo*) ja öljyä. Säännöllinen laivakulku useimpiin Välimeren satamiin sekä Odessaan. Kutomatehtaita, kaiverusteoksien, korallien, koris-

teiden, soittokoneiden ja kielten valmistusta. Porsliini- ja majolikatehtaita.

Apulia (it. *Puglia*, lue: pulja). Kaupunkeja: **Bríndisi**. Itävaltalaisen Lloydin ja Englantilaiset P. & O. jättiläishöyrylaivat ottavat tässä postin ja matkustavaisia Egyptiin, Palestinaan, Etu- ja Taka-Intiaan, Kiinaan, Japaniin ja Australiaan.

Bari, merisatama, 60 tuh. asuk., vilkas öljyn ja saharamin kauppa. — *Lecce* (letshe), kuuluisa hienosta ruokaöljystä.

Sisilia, ennen kukoistava maanviljelysseutu, nyt köyhtynyt. *Oranseja* viedään maasta 200 milj. kpl. vuodessa. *Rikkimalmia* saadaan 2 milj. t. Useita hyviä viinilajeja, niink. »*Marsalaa*«, kasvatetaan ja viedään ulkomaalle. Sisiliassa on monta suurta kaupunkia, sillä suuret maanomistajat keräytyvät niihin asumaan, koska turvallisuus maaseudulla on rosvoilemisen tähden aivan vähäinen. — **Messína**, saman nimisen salmen rann., 150 tuh. asuk. Viinin, etelän hedelmien, rikin ja huokokiven vientiä. — **Catánia**, itärann., 130 tuh. asuk., kutomatehtaita, taidekalujen valmistusta laavasta. — **Palérmo**, pohjoisrann., 280 tuh. asuk. Rikasten sisilialaisten ja ulkomaalaistenkin mieluinen olopaikka. P:sta viedään makaronia, oranseja, manteleja ja soodaa.

Sardinia. Pääelinkeinot ovat: kalastus, vuohenhoito, öljyn ja viikunoiden viljelys ja vuorityö, joka tuottaa hopeaa, lyyjyä, sinkkiä ja galmia sekä merisuolaa. Kaupunki: **Cagliari** (káljari), suuri suola-kauppapaikka.

Malta ja ympärillä olevat pienemmät saaret kuuluvat Englannille. Pääkaupunki: **La Valetta**, 85 tuh. asuk., tärkeä sotasatama ja hiilivarastopaikka.

Sveitsi.

41 tuh. km², 3 milj. asuk.

Asema ja ilmanala. Sveitsillä ei ole merenrannikkoa, sen vuoksi on se vasta rautatieliikkeen alettua edistynyt tärkeälle sijalle Europan teollisuus- ja kauppamaiden joukossa. Ilmanala on samanlainen kuin Koillis-Ranskassa, eteläisimmissä laaksoissa niinkuin Kaakkois-Ranskassa.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. *Jura*-vuoristo käsittää Sveitsin luoteisen rajaseudun. Sen ja Alppien välillä on *Sveitsin Alamaa*: matalamäkinen puoliylänpöytä. *St. Gotthardin* niskasta haaraantuvat *Alpit* moneen osaan, joista tärkeimmät ovat: 1) *Wallisin Alpit*, joissa on m. m. *Simplonin sola*; 2) *Bernin Alpit*; 3) *Graubundin Alpit*. Wallisin Alpit ovat korkeimmat, mutta suurimmat ikuiset jäätiköt ovat Bernin Alpeissa. Suurimmat laaksot ovat: *Wallisin laakso*, *Ticinon laakso* ja *Vierwaldstädter järven notko*. Maanlaadultaan ovat Sveitsin Alpit, niinkuin Länsi-Alpitkin, enimmäkseen hedelmällistä kalkkisoraa.

Vesistöt. *Geneven* eli *Lemanin* järvellä ja suurimmilla alppijärvillä on melkoinen matkailijalaivausku. *St. Gotthardilta* juoksee *Roone* Wallisin laakson läpi *Geneven* järveen, *Ticino* samannimisen laakson läpi Italian puolelle ja *Rein* Graubundin Alppien läpi *Bodenjärveen*. *Vierwaldstädter-järven* notkosta ja Sveitsin Alamaalta virtaavat vedet *Reuss-* ja *Aar-jokien* kautta Reiniin. Joet eivät ole

haaksikulkuisia, mutta ovat tärkeät lauttausväylinä ja tehdasten liikevoimana.

Kasvullisuus. Sveitsin Alpit kasvavat runsaasti samanlaista metsää kuin Etelä-Saksan vuoret. Lähellä ikuisen lumen aluetta on reheviä laitumia. Alamaalla ja laaksoissa menestyvät keskieuroppalaiset viljelyskasvit, Ticinon laaksossa myös silkkiäispuu.

Asukkaat ja valtiotila. Viljeltäväksi kelpaava maa on Sveitsissä tiheämmin asuttua kuin Ranskassa. Harva asutus on vaan Graubundin seudussa.

Sveitsiläisistä puhuu suurin osa saksankieltä, muut ranskankieltä (Jurassa ja Wallisissa) tai italialaisia murteita (Ticinon laaksossa). Alamaan ja Juran asukkaat ovat protestantteja, Alppien katolisia. Kansansivistys on korkealla kannalla suurimmassa osassa maata.

Sveitsi on *liittotasavalta*, johon kuuluu 25 kantonivaltiota erityisine hallituksineen ja lakiasäättävine kokouksineen. Yhteinen eduskunta on *liittoneuvosto*, yhteinen hallitus *liittovaliokunta*. *Rahalaitos, painot ja mitat*: niink. Ranskassa ja Belgiassa.

Kulkuneuvot. Paitse hyviä viertoteitä maantietunneleineen, on Sveitsissä rautateitä 3,800 km. Suurenmoisoin on Italiaan St. Gotthardin läpi menevä rata (16 km. pitkä tunneli).

Elinkeinot. *Maatalous* ei tyydytä väestön tarvetta. Suurin osa kelpaavaa maata on *niittynä, metsänä* tai *hedelmäin viljelyksessä*, ja ainoastaan pienempi osa kasvaa *ruista, kauraa y. m.* *Karjanhoito* ja *mehiläishoito* ovat Alpeissa pääelinkeinona ja tuottavat: lihaa, tiivistettyä maitoa, juustoa, voita, hunajaa ja vahaa.

Pääelinkeino suurimmassa osassa maata on

teollisuus, etenkin silkinkehruu ja kudonta sekä puuvillateollisuus. Tärkeä on Juran seudussa kelloseppätyö ja taideteollisuus, ikkunaverhojen kudonta ja koruompelus. Oljenpunonta, pitsienkudonta ja huonekalujen sekä puisten seinäkellojen valmistus on vanhastaan tärkeä saksalaisissa vuoriseuduissa. Viime aikoina ovat suuresti kehittyneet kone-, instrumentti-, kemiallinen- ja paperiteollisuus.

Ulkomaan kauppa on suhteellisesti suurenmoisen. Sveitsin vuotuinen tuonti on arvoltaan noin 1,000 milj., vienti n. 700 milj. Smk.

Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Raakasilkkiä	135	1. Silkkiteoksia	200
2. Jyviä, maltaita ja jauhoja. .	110	2. Puuvillateoksia	135
3. Villa-, puuvilla- ja pellavakankaita . .	95	3. Seinä- ja taskukelloja. .	100
4. Eläimiä, lihaa ja kalaa . .	75	4. Juustoa ja maitoa . .	53
5. Kivihiiltä ja kivennäisiä .	60	5. Koneita, etenkin vetureja ja ajokaluja .	30
6. Metalleja . .	60		
7. Viiniä, sokeria ja kahvia . .	60		
8. Puuvillaa ja villaa . . .	55		

Suurin kauppa on Saksan, Ranskan, Ison-Britannian, Italian, Yhdysvaltojen ja Itävalta-Unkarin kanssa. Sveitsin silkkiteoksia viedään etenkin Isoon-Britanniaan ja Yhdys-

valtoihin. Vehnää ja muita ravintoaineita tuodaan osaksi Itävalta-Unkarista, osaksi Marseillesta.

Erinomaisen suuri on ravintolaliike, koska Sveitsi on Europan tärkein matkailijaseutu.

Juran seutu. Kaupunkeja: **Neufchâtel** (nö-shaatel) ja **Chaux de Fonds** (shod-foong) kelloteollisuuden pääpaikat. — **Genève** (zhneev), järven länsipäässä, 85 tuh. asuk. Rikkaiden ulkomaalaisten oleskelupaikka. Kello- ja koruteollisuutta.

Bern, Sveitsin väkirikkain kanttoni, käsittää sekä Bernin Alpit että syvän Bernin laakson ja osan alamaata. Kaupunki: **Bern**, 50 tuh. asuk., liittohallituksen asema. Kauppaa viinillä, juustolla, maidolla ja hunajalla.

Pohjoinen Alamaa. Kaupungit: **Basel**, 85 tuh. asuk. Sveitsin suurin kauppa- ja pankkikaupunki. Silkkinauhaa valmistetaan 45 milj. Smk. arv. vuodessa. — **Zürich**, samannimisen järven pohj. päässä, 150 tuh. asuk. Sveitsin kutomateollisuuden pääpaikka. **Winterthur**, suuria veturitehtaita ja muita konepajoja, aluna-, vitrioli-, kattuuni- ja musliinitehtaita.

Itäisessä vuoriseudussa eli Graubündenissa on vaan aivan pieniä kaupunkeja. — *Ticinon laaksossa* on markkinapaikka *Bellinzona*, St. Gotthardin radan varr. — *Wallisin laaksossa* on *Sitten*, joka harjoittaa kauppaa Simplonin solan yli Italiaan. — *Vanhoissa kanttoneissa* Vierwaldstädterjärven ympärillä, on suurenmoisin ravintolaliike. Matkailijareittien risteyskohtana tärkeä on *Luzern*, järven luoteispäässä.

Itävalta-Unkari.

677 tuh. km², 44 milj. asuk.

Asema ja rajat. Itävalta-Unkari sijaitsee Itä- ja Keski-Europan sekä Keski- ja Etelä-Europan väli-vaiheilla. Adrian mereen se koskee 2,200 km. pituudelta, jota vastoin maarajaa Venäjää, Rumaniaa, Serbiaa, Turkkia, Montenegroa, Italiaa, Sveitsiä ja Saksaa vastaan on 8,000 km.

Ilmanala on mitä erilaisin eri osissa. Pohjoisin osa kuuluu Itämeren ilmastopiiriin, lännessä on samanlainen ilmanala kuin Sveitsissä, Adrian rannoilla samanlainen kuin Pohjois-Italiassa, vieläpä etelämaisempi; kaakossa samanlainen kuin Etelä-Venäjällä.

Korkeussuhteet. Vuoristoja: *Itä-Alpit*, samanlaisia kuin Graubundin Alpit Sveitsissä; *Karpaatit*, 1,000—2,000 m. korkea, graniittiperäinen, metallirikas ja havumetsiä kasvava vuoriseutu; *Böömin ympäräysvuoret* (kts. Saksa); matalat *Määrin harjanteet*; *Illyrian vuoret*, Adrian meren puolella, metsäisiä ja rotkoisia kallioita. Tasankoja: *Etelä-Unkarin laaja ja alava tasanko* (liki 100 tuh. km²); *Aia-Itävallan ja Määrin tasanko* Tonavan pohjoispuolella; Itä-Europan tasanko Karpaattien koillispuolella. Mäkimaita: *Böömin puoliylänpöytä*; *Pohjois-Unkarin ja Pohjois-Illyrian laajat mäkimäet*.

Vesistöt. Itävalta-Unkarin valtasuoni on *Tonava*-joki, joka 1,400 km. pituudelta juoksee valtakunnan sisällä. Sen oikeanpuol. lisäjoet *Inn*, *Sava* ja *Drava* kastelevat suurinta osaa alppimaista ja

Illyrian pohjoisosaa, vasemmalta tuleva *Theis* eli *Tisza* (tisa) Unkarin tasankoa. Ulkopuolella Tonavan aluetta on Karpaattien pohjoispuolinen seutu, jossa alkavat Oder, Veiksel, Bug, Dnjestr ja Prut, sekä Böömi, jossa alkaa Elbe, lounaisin osa alppeja, jonka laskuväylänä on Adige ja Adrian meren ranta, jossa on vaan pieniä puroja.

Kasvullisuus. Metsää on vielä runsaammin kuin Saksassa: n. $\frac{1}{3}$ maan pinta-alasta. Unkarin tasanko on suureksi osaksi aroa. Valtakunnan luoteisosassa menestyy parhaiten ruis, kaakkoisessa vehnä. Viini kypsyi hyvästi Ylä-Tonavan laaksossa, Unkarissa ja Illyriassa, etelänhedelmät Alppien ja Illyrian vuorten eteläisimmillä rinteillä.

Valtiotila. Itävalta-Unkari on kaksoisvaltakunta, jolla on yhteinen hallitsija: *keisari*, yhteinen sotalaitos, yhteinen ulkoedustus ja konsulilaitos. *Rahalaitos* on yhdenmukainen: ontuva kultakanta samoin kuin Venäjällä. Rahayksikkö: 100 helleriin jakaantuva *kruunu* = 1,04 Smk. Liikkeessä käytetään kumminkin yleisesti vanhoja nimityksiä: *guldeni* = 2 kruunua, *kreutseri* = 2 helleriä. *Painot ja mitat*: metriset.

Itävalta.

Asukkaat. Lukuisin kansallisuus ovat *saksalaiset* ($8\frac{1}{2}$ milj.), jotka asuvat alppiseuduissa ja pitkin Tonavan rantoja sekä Böömin reunavuoristoissa. Slaavilaisia kansallisuuksia: *tshekkiläiset* ($5\frac{1}{2}$ milj.), *sloveenit* (2 milj.), *puolalaiset* (4 milj.) ja *ruteenit* eli

vähävenäläiset (3 milj.). Sitäpaitsi on *italialaisia* (650 tuh.) — Saksalaiset, italialaiset ja useimmat slaavilaiset ovat roomalaiskatolisia, ruteenit kreikkalaiskatolisia. Juutalaisia, joista useimmat puhuvat saksankieltä, on yli 1 milj. Sivistyneimmät ovat saksalaiset ja tshekkiläiset.

Valtiollinen järjestys. Itävalta on parlamentaarinen valtio, eduskunta valitaan säädyttäin. Verot ovat jotenkin rasittavat (kaupunkitulleja, niink. Ranskassa ja Italiassa). Tullilaitos: suojelustullijärjestelmä, paitse Unkarin suhteen, jonka kanssa Itävalta toistaiseksi muodostaa yhteisen tullipiirin.

Kulkuneuvot. Joki- ja kanavakulkuteitä on vaan 1,700 km. Suurempia kanavia puuttuu. Valtion ja yksityisrautateitä on yhteensä yli 16 tuh. km.

Elinkeinot. Maanviljelys tuottaa etenkin *ruista, kauraa ja potaattia*. *Viiniä* ja etelänhedelmiä ei saada maan tarpeeksi; muutamia lajeja viedään kumminkin ulos. Silkkiä saadaan vähän. Suurenmoinen on *valkojuurikkaan, pellavan, hampun* ja *tupakan* viljelys. Karjanhoito on tärkeä alppimaissa, joissa *juusto* on sen päätuote. $\frac{1}{3}$ maasta kuuluu suurtilallisille, etenkin böömiläiselle ja puolalaiselle aatelistolle.

Vuorityö on sangen tuottava. *Kivihiihtä, maa-hiihtä, rautamalmia, kultaa, hopeaa, sinkkiä, lyynyä ja lyyyjkiiltoa, elohopeamalmia* (7,8 milj. kg.), *vuori-suolaa* ja *vuoriöljyä* saadaan runsaasti.

Teollisuus. Kutomateollisuus ei täytä maan tarvetta. Suhteellisesti edistynein sen haaroista on *pellava- ja hampputeollisuus*. — *Metalliteollisuus* tuottaa paljon vientitavaraa: rautatievaunuja ja koruajokaluja, soittokoneita y. m. Suuri on myös *päperi-, tulitikki- ja huonekaluteollisuus, hansikas- ja*

jalkineteollisuus, savi- ja fajansiteollisuus. Tupakan ja suolan valmistus ovat valtion monopoleja.

Kauppa. Ulkomaan kauppa on, jollei oteta lukuun tavaravaihtoa Unkarin kanssa ja välityskauppaa, suhteellisesti pieni. Koko Itävalta-Unkarin monarkkian vuotuinen ulkomainen kauppa on arvoltaan noin 3,200 milj. Smk. (vienti hiukan suurempi kuin tuonti.)

Erityisesti Itävallan tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat ovat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Villaa, villalankaa ja villakankaita .	160	1. Sokeria . .	160
2. Raakaa puuvillaa, puuvillalankaa ja rihmaa . . .	140	2. Puuta ja puutavaraa . .	135
3. Kahvia ja tupakkaa . .	130	3. Jyviä, jauhoja ja maltaita .	130
		4. Hevosia, sarvikarjaa ja lihaa . . .	100
		5. Munia ja höyheniä . . .	100
		6. Vuotia, nahkaa, kenkiä ja hansikkaita .	100

Tärkeimmät kauppamaat, paitse Unkaria, ovat: *Saksa* (kts. s. 108) ja *Iso-Britannia*, jonne viedään vehnäjauhoja, puuta y. m. ja josta tuodaan puuvillakankaita, koneita y. m. s.

Merenkulku. Kauppalaivasto käsittää 250 merilaivaa, 200 tuh. rt. Kaikki suurimmat kauppalaivat kuuluvat Triestissä toimivalle »Österreichischer Lloyd«

nimiselle osakeyhtiölle, joka harjoittaa liikettä Väli-
meren itäosiin, Mustalle merelle ja Intian merelle.

Itävallan maakunnat kaupunkeineen:

Ala- ja Ylä-Itävalta sekä Salzburg. Kaupun-
keja: **Wien**, Tonavan ja siitä johdetun kanavan
varr., 1,5 milj. asuk. Valtakunnan pääkaupunki ja
suurin teollisuus- sekä kauppakaupunki. Erityisesti
vieniläisiä teollisuushaaroja ovat: vaunujen ja huone-
kalujen, hienojen nahkakalujen, niink. hansikkai-
den, muotijalkineiden, vöiden, kukkarojen ja lompak-
kojen, sekä merenvaahto-, merenkulta- ja perlemo-
kalujen valmistus, hattu- ja puku- sekä turkisteolli-
suus. — Kauppaa edistävät valtakunnan pankki,
suuri joukko yksityispankkeja, Pörssi, melkoinen lai-
valiike Tonavalla ja 5 suurta rautatierataa. Wie-
nissä on etevä kauppa-akatemia.

Fünfhaus, 50 tuh. asuk., kutomatehtaita. — *Wöslau*,
kamlangan kehruulaitos. Kauppaa erinomaisella Wöslaun
puna- ja valkoviinillä. — *Krems*, suurin sahramin kauppa
koko Europassa, kremsinvalkoistehtaita, sinappi- ja viini-
kauppaa. — *Steier*, ase- ja konepajoja ja polkupyörätehtaita.
— *Salzburg*, rauta- ja teräskalutehtaita.

Steiermark, Kärntti ja Krain. Saksalainen ja
sloveenilainen väestö. Melkoinen teollisuus. Kau-
punki: **Graz**, 120 tuh. asuk., tekstiili- metalli-, pa-
peri- ja väritehtaita.

Klagenfurt, lyyjyvalkoistehdas ja suuri transitokauppa
raudalla, Kärntin juustolla y. m. — *Bleiberg*, Europan suu-
rimmat lyyjykaivokset. — *Idria*, Itävallan suurimmat elo-
hopeakaivokset.

Istria ja Dalmatsia. Ihanaa ja hedelmällistä
vuoriseutua. Sloveenilainen ja italialainen väestö.
Kaupunki: **Triest**, 175 tuh. asuk. Sotasatama ja
valtakunnan ainoa suuri merikaupunki. Laivaliike
n. 2 milj. rt. vuodessa. Pörssi. Koneen ja laivan-

rakennusta, meri- ja rannikkokulkua, speditiokauppaa. Säännöllinen höyrylaivakulku kaikkiin Väli-meren ja tärkeämpiin Intianmeren satamiin.

Tiroli, Itävallan kaunein alppiseutu. Saksalainen ja italialainen väestö. Kaupungit: **Innsbruck**, Innin varr. Puuvillankehrutehtaita, suuri matkailijaliike. — **Trient**, Adigen varr., paljon silkinkehrulaitoksia, joissa käytetään seudun raakasilkkiä.

Böömi, 52 tuh. km², 6 milj. asuk., joista 2 milj. saksal. Valtakunnan tiheimmin asuttu, rikkain ja edistynein seutu. Kaupunkeja: **Prag** (Praha), Elben lisäjoen Moldaun (Vltavan) varr., etukaupunkeineen, 400 tuh. asuk. Valtakunnan toinen tehdaskaupunki. Tärkeimmät ovat puuvilla- ja villakutomot sekä sokeri-, olut- ja nahkatehtaat. Suuri lampaanviljan ja sianlihan kauppa ja Pragin liikkiöiden valmistus. — **Reichenberg**, 50 tuh. asuk. Böömin suurin kutomateollisuuskaupunki (lankaa ja kankaita 75 milj. Smk. arv. vuodessa.) — **Pilsen**, 50 tuh. asuk., rauta- ja kivihiilikaivosten keskellä. Metalliteollisuutta ja kuuluisan Pilsenin vientioluen valmistusta.

Karlsbad, maailman kuulu kylpypaikka, josta lähetetään kivennäisvesiä ja terveyssuolaa ympäri maailmaa. Karlsbadissa ja *Teplitzissä* on lasitehtaita (Böömiläistä lasitavaraa), granaattikoristeiden sekä palmu- ja liaanipuukalujen valmistajia. — *Joachimsthal*, rikkaita hopea-, lyijy- ja rautakaivoksia. — *Budweis*, Moldaun varr., suuria lyijykynätehtaita.

Määri (Moravia) ja **Silesia**. Saksalainen ja tshekkiläinen asutus. Suuri pellava- ja villateollisuus. Kaupunki: **Brünn** (Brno), 100 tuh. asuk., Itävallan villateollisuuden pääpaikka.

Galitsia, 89 tuh. km², 7,5 milj. puolalaista, rutenilaista ja juutalaista asuk. Kaupunkeja: **Krakova**, 80 tuh. asuk. Verka- ja nahkatehtaita, viljan, puu-

tavaran ja karjan kauppaa. — **Lemberg**, Itä-Gal., 140 tuh. asuk., enimmäkseen juutalaisia. Kutomatehtaita. Villamarkkinat.

Tarnópol, juutalainen kaupunki, suuri läpikulkukauppa Venäjälle. — *Czernovitz*, läh. Prut-jokea, 60 tuh. juutal. asuk., samoin kuin edellinen. — *Wielicka* (vjelitszka), Euroopan suurimmat vuorisuolakaivokset (60 milj. kg. vuodessa).

Unkari.

323 tuh. km², 18,5 milj. asuk.

Asukkaat. Lukuisin ja vallitseva kansallisuus ovat suomensukuiset *magyarit* (madjaarit) eli Unkarilaiset 7,5 milj. Kroattilaisserbialaisia on 2,5 milj., slovaakkeja (tshekkiläisiä) 2 milj., rumaniaalaisia 2,6 milj., saksankieltä puhuvia yli 2 milj., joista osa on katolisia, mutta osa juutalaisia. Magyareista on puolet katolisia, toinen puoli protestantteja. Slovaakit ja kroaatit ovat katolisia, rumaniaalaiset kreikanuskoisia. Kansansivistys on hyvä saksalaisissa seuduissa, huonompi magyarien, slaavilaisten ja etenkin rumaniaalaisten kesken.

Valtiotila. Unkari on parlamentarinen kuningaskunta, jolla on kaksikamariset valtiopäivät. Maa jakaantuu komitaatti-nimisiin lääneihin.

Kulkuneuvot. Jokikulkuväyliä on 3,000 km., rautateitä 13 tuh. km.

Elinkeinot. Pääelinkeino on *maanviljelys*. *Vehnää* saadaan keskimäärin 60 milj. hl., eli melkoista enemmän kuin maan tarpeeksi, *maissia* noin 50 milj.

hl. *Viinin* sato on noin 15 milj. hl., josta suuri osa viedään Itävaltaan tai ulkomaalle. Teollisuuskasveista viljellään enimmäen *pellavaa* ja *hampppua* sekä *valkojuurikasta*. *Karjanhoito*: enimmäen sarvikarjaa pidetään vuoriseuduissa, hevosia, sikoja ja lampaita Unkarin arolla.

Vuorityö Karpaateissa ja Luoteis-Unkarin mäki- maassa tuottaa marmoria, kivihiiltä, *maahiiltä*, *rautaa*, *hopeaa*, vaskea, vitriolia, alunaa, salpietaria, soodaa ja etenkin paljon *vuorisuolaa*. Vähäinen on *teollisuus*, jossa ainoastaan 5⁰/₁₀ väestöstä työskentelee. Tärkeimpiä teollisuushaaroja on *myllyteollisuus*, joka käyttää myös Rumanian ja Venäjän viljaa.

Kauppa. Suoraan ulkomailta tuodaan Unkariin väestön omiksi tarpeiksi etup. *puuvillateoksia* (130 milj. Smk. arv.), *villateoksia* ja *valmiita vaatteita*. Suoraan ulkomaille viedään *vehnää*, *maissia*, *ohraa* ja *jauhoja* (330 milj.), *sarvikarjaa*, *sikoja*, *hevosia*, *villaa* ja *munia* (200 milj.), *viiniä* (40 milj.), *puutavaraa* y. m.

Varsinainen Unkari. Magyarilainen, saksalainen, slovakkilainen ja rumanialainen asutus. Kaupunkeja: **Budapest**, Tonavan varr., lähes 600 tuh. asuk., valtion pääkaupunki. Budapestiin kokoontuvat melkein koko Unkarin vientitavarat ja sitäpaitse samanlaatuiset tavarat alemmista Tonavamaisista. B:ssä on konepajoja, rauta- ja teräskalutehtaita ja höyrymyllyjä. — **Maria-Theresiopol**, 80 tuh. asuk., pellavateollisuutta, kauppaa viljalla, villoilla ja hevosilla. — **Pressburg**, Tonavan vas. rann., 50 tuh. asuk. Kemiallisia tehtaita, verka- ja silkkinauhakutomaita, speditionsikauppaa. — **Debreczin**, keskellä maata, 60 tuh. asuk., villateollisuutta, lammasnahkaturkik-

sien valmistusta, neljät suuret vuosimarkkinat. — **Szegedin**, 100 tuh. asuk., Etelä-Unkarin suurin maalaistavaran markkinapaikka. Jokilaivakulkua Tiszalla.

Temesvar ja *Kescemet*, kummassakin 50 tuh. asuk. kaakkoisen (rumanialaisen) seudun markkinapaikat. Suuri tupakan ja silkin viljelys. Rauta-, kulta-, hopea ja lyyjy-kaivoksia Karpaattien eteläisimmässä osassa. — *Rust*, *Tokay* ja *Erlau*, Luoteis-Unkarissa, kuuluisat viinilajeistaan ja etikkatehtaistaan.

Transsilvania (saks. Siebenbürgen), kaakkoinen vuorimaa. Saksalaisia, magyarylaisia ja rumanialaisia asukkaita. Pääelinkeinot: vuorityö ja karjanhoito.

Kaupunkeja: *Koloszvar* (saks. Klausenburg), verka-, fajansi-, paperi- ja sokeritehtaita. Suuret hevosmarkkinat. — *Maros Ujvar*, suolakaivos, joka tuottaa 50 milj. kg. vuodessa. — *Kronstadt*, suurin maalaistavaran kauppapaikka.

Kroatia-Slavonia, lounaisosassa maata, slaavilainen väestö. Kaupunkeja: **Fiume**, Adrian rannalla, Unkarin ainoa merikaupunki. Vapaasatama.

Semlin, Tonavan varr., vastapäätä Belgradia. Suuri läpikulkukauppa Itävallan ja Turkin välillä. — *Agram* (Zagreb), läh. Savaa, silkki- ja porsliinitehtaita.

Bosnia ja Herzegovina, kuuluvat nimellisesti vielä Turkin valtakuntaan, mutta ovat Itävalta-Unkarin hallituksen alla. Asukkaat ovat serbialaisia, osaksi kreikan-, osaksi muhametinuskoisia.

Kaupungit: *Serajevo* (Bosna-Serái), rauta- ja vaskikavosten keskellä. Rautatavaran ja vaskiastioiden valmistusta. Bosnian pääkauppapaikka. — *Metkovic*, satamakaupunki.

Balkanin maat.

Luonnonsuhteet. Balkanin maihin luetaan tavallisesti myös Rumania, joka asemansa puolesta kuuluu Keski-Eurooppaan ja muodostaa jatkon Unkarin tasangolle. Suurin osa *Balkanin niemimaata* on vuorista. *Pindusjonot* täyttävät läntisen osan eli *Illyrian* ja *Albanian* sekä eteläisen osan: *Kreikan*. Koillisessa jakaa jylhä *Balkan-vuoristo* niemimaan itäosan kahtia: Tonavan puoliseen *Bulgariaan* ja Kreikanmeren puoliseen *Rumiliaan*. Alankoja: *Itä-Bulgarian mäkimaa*, Tonavan ja Balkanin välissä; niemimaan ainoan suuremman joen, *Maritsan alanko* eli jokilaakso Balkanin ja Kreikanmeren rantavuorien välissä; *Makedonian jokilaaksot*; *Tessalian tasanko* ja pieniä jokilaaksoja *Peloponneson niemimaan* vuorien välissä. Melkoinen osa niemimaan pinta-alasta on alastomia kallioita.

Saaret: Balkanin niemimaan ympärillä olevat saaret jakaantuvat neljään ryhmään: 1) *Joonian saaret* pitkin Adrian ja Joonian meren rantaa; 2) *Euboia* ja *Sporaadit* Kreikanmeren luoteisosassa, lähellä rantaa; 3) *Kyklaadit*, keskellä mainittua merta; 4) *Kreetta*, etelässä.

Pohjois- ja sisäosissa on samanlainen ilmanala kuin kaakkoisessa Keski-Europassa. Muualla on Välimeren ilmanala, lauhkeine talvineen, syyssateineen ja kuumine, kuivine kesineen. Kypressi on yleisin havupuu, plataani, poppeli ja rautatammi yleisimmät lehtipuut. Öljypuu ja viiniköynnös, viikuna y. m. etelänhedelmät menestyvät hyvin.

Asukkaat. Lukuisimmat ovat slaavilaiset: *serbialaiset*, keskiosassa, ja *bulgarialaiset*, itäosassa. Molemmat ovat kreikkalaiskatolisia. Koillisessa asuvat *rumanialaiset* (kreikanusk.); Marmorameren seudussa y. m. ualla muhametinuskoiset *turkkilaiset* eli *osmannit*; etelässä ja saarissa *kreikkalaiset*; lännessä *albanialaiset*. *Juutalaisia* ja *mustalaisia* on myös paljon. Kansansivistys on kaikkialla perin alhaisella kannalla.

Valtiotila. *Turkki* ja pieni itsenäinen *Montenegro* ovat rajoittamattomia monarkkioja. Turkin hallitsijaa sanotaan sulttaaniksi. Maakuntia hallitsevat itsevaltiaasti maaherrat (pashàh). Turkissa oleskelevat ulkomaalaiset eivät ole turkkilaisten tuomioistuinten, vaan kukin oman maansa konsulin tuomiovallan alaisia. Sulttaanin kanslian (Korkean Portin) välittömän hallituksen alla ovat Euroopassa maakunnat: 1. Etelä-Rumilia; 2. Saaret (pohjoiset Sporaadit); 3. Makedonia; 4. Albania (rannikko). Albanian vuorolaiset nauttivat suurta vapautta ja maksavat vaan määrättyä veroa sulttaanille. *Kreetan* oloja järjestetään europpalaiselle kannalle. — *Bulgaria* on Turkin nimellisen ylivallan alainen perustuslaillinen ruhtinaskunta. — *Serbia* on parlamentarinen kuningaskunta, samoin *Rumania* ja *Kreikka*.

Kulkuneuvot. Maantiet ovat harvassa ja epävarmoja rosvoilemisen tähden. Tonavalla on, etenkin »Rautaporttien« kanavoimisen jälkeen, kehittynyt vilkas laivaliike. Rautateitä on Rumiassa n. 2,700 km., Serbiassa n. 600 km., Turkissa ja Bulgariassa n. 2,000 km. ja Kreikassa n. 1,000 km.

Elinkeinot. Pääelinkeino on kaikkialla maatalous. Maanviljelys tuottaa viljaa, etenkin vehnää, maissia ja ohraa, yli maan tarpeen, paitse Kreikassa.

Suurin on Rumanian viljasato: 25 milj. hl. vehnää, saman verran maissia, sen ohessa vähän kauraa y. m. Tupakan viljelys on suurenmoinen. Oliiviöljyä saadaan runsaimmin Kreikassa, jossa myös valmistetaan viiniä, rusinoita ja korintteja. Karjanhoito on tärkein Tonavan seudussa; sen päätuotteet ovat villat, teuraseläimet ja vuodat. Kalastus on tuottavin Kreikassa. Kreikalla on myös suurin merenkulku: 5,800 laivaa, 265 tuh. rt., suurin osa purjelaivoja. Teollisuus on kaikkialla vähäinen.

Rumanian koko ulkomainen kauppavaihto on n. 700 milj. Smk. Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat ovat: *Tuonti*: Kankaita ja kehruaineita (150 milj.), metalleja ja metalliteoksia (60 milj.). — *Vienti*: Jyviä ja jauhoja (275 milj.), hedelmiä ja kasviksia eläimiä, vuotia, puutavaraa. Suurin kauppa on Englannin, Itävalta-Unkarin, Belgian ja Saksan kanssa.

Kreikan ulkomainen kauppa 180 milj. Smk. Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat ovat: *Tuonti*: Jyviä ja jauhoja, kankaita, kivihiiltä, puutavaraa ja lampuöljyä. — *Vienti*: Rusinoita, korintteja ja muita etelänhedelmiä, kiveä ja malmia, viiniä ja konjakkia, oliiviöljyä ja pesusieniä. Tärkeimmät tuontimaat ovat Iso-Britannia ja Venäjä, vientimaat Ranska, Turkki, Italia y. m.

Turkin valtakunnan tuonti ja vienti on yhteensä noin 900 milj. Smk. Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat: *Tuonti*: Kivihiiltä, sokeria, palttina-, villa- ja silkkiteoksia, lampuöljyä ja riisiä. — *Vienti*: tupakkaa (14 milj. kg.), viinirypäleitä, rusinoita, viikunoita, pähkinöitä, taateleja y. m. etelänhedelmiä, raakasilkkiä, lampaan villaa, oliiviöljyä, oliveja, sesamia y. m. Tärkeimmät tuontimaat: Iso-Britannia,

Itävalta-Unkari, Ranska, Venäjä ja Bulgaria; vientimaat: Iso-Britannia, Ranska, Itävalta ja Italia.

Bulgarian vientitavarat (yht. vähän yli 100 milj. Smk. vuod.) ovat: vehnä, villa, tali, voi, juusto, vuodatt, sarvet ja harjakset, pellava, puutavara; *Serbian* vientitavaroista ovat viimeksimainittujen ohella myös veskumat (30 milj. Smk.).

Rumania.

130 tuh. km², 5,5 milj. asuk. Rahalaitos: kultakanta. Raha-yksikkö: 1 *leu* (monik. *lei*) = 1,00 Smk.

Painot ja mitat: metriset.

Valakia, Karpaattien ja Tonavan välinen alanko. Pääkaupunki: **Bukarest**, 250 tuh. asuk. Valakian maalaistavaran pääkauppapaikka ja vientipaikka Itävalta-Unkariin ja Saksaan. — **Braila**, Tonavan vas. rannalla, vapaasatama, josta suuri osa valtakunnan vientitavaraa menee ulkomaille.

Moldavia, Karpaattien ja Prutin välinen alanko. Kaupunkeja: **Jassy**, 100 tuh. asuk., suureksi osaksi maanviljelijöitä. — **Galacz**, 90 tuh. asuk., maalaistavaran vientiä. Laivaliikettä ja laivanrakennusta. Itämaalainen basaari.

Dobrudzha. Kaupunki: **Kustendje**, Tonavan suistomaassa. Säännöllinen höyrylaivakulku Odessaan, Konstantinopoliin, Neapeliin, Marseillen ja Triestiin.

Serbia.

48 tuh. km², 2,5 milj. asuk. Rahalaitos: kultakanta. Raha-yksikkö: 1 *dinar* = 1,00 Smk. Painot

ja mitat: metriset.

Kaupunkeja: **Belgrad**, 65 tuh. asuk., maan pääkaupunki, Tonavan ja Savan yhtymäkohdassa.

Suuri läpikulkukauppa ja Serbian tavarain vientiä Itävaltaan ja Saksaan. Mattotehtaita, nahka-, teräskalu- ja asetehtaita.

Nish, Belgradin—Sofian—Konstantinopolin eli suuren orienttiradan varr., josta haararata menee Salonikiin.

Bulgaria.

120 tuh. km², 3,4 milj. asuk. Rahalaitos: kultakanta. Rahayksikkö: 1 *lev* = 1,00 Smk.

Kaupunkeja: **Varna**, Mustan meren rann., Bulgarian tärkein merisatama. — **Sofia**, pääkaupunki, 50 tuh. asuk., kasvava teollisuus ja kauttakulku-liike. — **Filippopoli**, haaksikulkuisen Maritsan rann., Itärumiliassa, 50 tuh. asuk. Viinin ja riisin viljelystä, kutoma- ja nahkatehtaita, ruusu- sekä oliviöljyn ja opiumin valmistusta.

Kasanlik, Europan suurimmat ruusutarhat ja ruusuöljyn y. m. eterillisten öljyjen valmistusta. — *Tirnov*, silkki- ja verkatehtaita.

Curkki.

Europassa 168 tuh. km², 5,7 milj. asuk. Rahalaitos: kaksoismetallikanta, mutta ulkomaisessa liikkeessä tehdään suoritukset kullalla. Rahayksikkö: 1 *Turkin punta á* 100 *piasteria* = 22,01 Smk.

Kaupunkeja: **Konstantinopoli** (Stambul), ihanassa paikassa Bosporin rannalla, Turkin pääkaupunki, jossa on »Ottomaninen Pankki« (itsenäinen europpalaisessa hoidossa oleva laitos), Pörssi ja suuri ulkomainen ja kotimainen kauppaliike, 900 tuh. turkkilaista, kreikkalaista y. m. asuk. Teollisuus käsittää

silkin ja puuvillan kehruuta ja kudontaa, sahvianin, huovan ja huopavaatteen valmistusta, värjäysliikettä, eterillisten öljyjen ja hajuvesien valmistusta. Europalaiset liikehuoneet ja pankit ovat *Peran* ja *Galatan* etukaupungeissa. Säännöllinen höyrylaivakulku ranskalaisilla, itävaltalaisilla, italialaisilla ja venäläisillä laivoilla kaikkiin tärkeimpiin Väli- ja Mustanmeren satamiin. — **Adrianopoli**, Maritsan suussa, 65 tuh. asuk., silkikankaiden, shaalien ja mattojen valmistusta. — **Saloniki**, samannimisen lahden perällä, 150 tuh. asuk., melkoinen tupakan vientipaikka.

Kreikka.

67 tuh. km², 2,3 milj. asuk, Rahalaitos: paperikanta, suu-remmat suoritukset tehdään ulkomaan rahalla. Raha-yksikkö: 1 *drakma* à 100 *leptaa*, nimell. = 1,00 Smk.

Kaupunkeja: **Ateena**, pääkaupunki, muinaisen Ateenan raunioiden pohj. puolella, 120 tuh. asuk., kutoma-, nahka- ja saippuatehtaita. — A:n satama on *Pireos*, josta on säänn. laivaliike Marseilleen, Neapeliin, Triestiin ja Konstantinopoliin y. m. — **Patras**, Korintin lahden rann., Kreikan tärkein vienisatama.

Larissa, Tessalian markkinapaikka, ja *Volo*, satamakaupunki. — *Kerkyra* (Korfú) ja *Zakynthos* (Zante), samannimis. Joonian saarissa, vievät ulos punaviiniä, etelänhedelmiä. oliivi-, asfaltti- ja pihkaöljyä. — *Hermupolis*, Syra-nimis. Kyklaadi-saaressa, Kreikan vilkkaimpia meriliikepaikkoja.

Aasia.

44 milj. km², 825 milj. asuk.

Asema, rannikot ja saaret. Aasia on suurin maanosa ja ulottuu 77¹/₂⁰ pohj. lev. — 10⁰ etel. lev. sekä 26⁰—190⁰ it. pit. Jäämeren rannikolla on *Karian sisämeri*, *Novaja Zemljan* saaren ja Tsheljuskinin niemen välillä. Idempänä ovat *Uuden Siperian saaret*. — Ison valtameren puolella ovat seuraavat salmet, sisämeret, niemimaat ja saaret: *Behringin salmi*, *Behringin meri*, *Kamtshatkan niemimaa*, *Kurilisaaret* ja *Sahalinin saari*, *Ohotskin meri*; *Korean niemimaa*, *Japanin saaret* (Jesso, Nippon, Shikoku ja Kiusiu y. m.), *Japanin meri* ja *Korean kanaali*; *Ljaotungin ja Shantungin niemet*, *Ljaotungin ja Petshilin lahdet* sekä *Keltainen meri*; *Formosan saari*, *Itä-Kiinan meri*; *Hainan-saari* ja *Kantonin lahti*; *Luzon y. m. Filippiinisaaret*, *Indokiinan meri*; *Taka-Intian* ja *Malakan niemimaat*, *Siamin poukama*, suuret *Sunda-saaret*: *Sumatra*, *Jaava*, *Borneo*, *Celebes*, sekä *Molukkisaaret*, *Malaijilaisarkipelagi* monine pienempine saarineen.

Intian valtameren Aasian puoleinen osa jakaantuu *Etu-Intian niemimaan* ja *Ceylonin saaren* kautta kahteen osaan: *Bengalin lahteen* ja *Arabian mereen*, jonka sisin osa on *Persian lahti*.

Korkeussuhteet. Luoteisessa on yksi maailman suurimpia alankoja: *Länsi-Sipirian alanko* sekä *Transkaspien* ja *Turkestanin aro*. — Kreikanmeren rannasta Vähässä-Aasiassa alkaa ylänkö, joka Mus-

tan ja Kaspian meren välissä on yhteydessä sekä *Kaukasuksen* että *Arabian ylängön* kanssa ja ulottuu läpi *Keski-Aasian* aina Kamtshatkaan ja Behringin salmeen asti. Ylängön osista huomattakoon: *Taurus*, Vähässä Aasiassa; *Armenian ylänkö*; *Iranin ylänkö* ylätasankoineen, *Tjan-Shan* ja *Himalaija* monine harjoineen ja yli 8,000 m. korkeine huippuineen; 4,000 m. korkea *Tibetin ylätasanko*; *Altain* vuorijonot ja *Mongolian* ylätasangot; *Etelä-Kiinan alpit*; *Koillis-Siperian* matalat, mutta laajat vuoriseudut. Erillään Aasian emäylängöstä ovat: *Uraali*; *Libanon*, lähellä Välimerta, ja *Dekanin ylänkö*, Etu-Intian eteläosassa, sekä saaret, jotka kaikki ovat suurimmaksi osaksi vuorisia. — Erillään Luoteis-Aasian alangosta ovat: *Mesopotamian alanko* Persian lahden perällä; *Bengalin* ja *Hindostanin alanko* Himalaijan ja Dekanin ylängön välissä; *Taka-Intian alanko*, samannim. niemimaan keskiosassa; *Indokiinan alanko*, Kantonin lahden perällä; *Itä-Kiinan alanko*.

Vesistöt. Suurimmat järvet: *Kaspian meri*, *Aral-järvi* ja *Baikal-järvi*. Suurimmat ja tärkeimmät joet ovat: *Euftrat* ja *Tigris* (Armenian ylängöltä Persian lahteen); *Indus* (Tibetin ylängöltä Himalaijan länsipäitse Arabian mereen); *Ganges* (Himalaijan luoteisosasta Bengalin lahteen); *Bramaputra* (Himalaijan itäpään ympäri Bengalin lahteen); *Iravaddi* (keskisen ylängön itäosasta Bengalin lahteen); *Menang* ja *Mekong* (samasta seudusta Siamin lahteen); *Jantsekjang* (Itä-Kiinan mereen); *Hwang-ho* ja *Peiho* (Petshilin lahteen); *Amur* (Altaista Baikajärven läpi Japanin mereen); *Lena*, *Jenisei*, *Ob* ja sen lisäjoki *Irtish*, (Keski-Aasiasta Jäämereen); *Sir-Darja* ja *Amu-Darja* (Tjan-Shanilta Aral-järveen).

Ilmanala ja kasvullisuus: 1) *Arktinen piiri*,

kylmine talvineen, aivan viileine kesineen ja tundra-kasvistoineen. — 2) *Sipirian piiri*, jossa on hirmuinen pakkastalvi, lyhyt, mutta lämmin kesä, havu- ja sekametsiä, lehtikuusineen ja Sipirian seetereineen, maanviljelys mahdollinen. — 3) *Arojen piiri*, joka käsittää Sisä-Aasian, Libanonin, Arabian, Mesopotamian, Iranin etelärannikon ja osan Etu-Intiaa. Täällä on kaikkialla melkein tai aivan kuiva talvi, pohjoisessa kylmä, etelässä lauhkea tai kuumakin, kesä kaikkialla kuuma, paikoittain vähän sateinen. Eteläosassa arosetua menestyvät puuvillapensas, teepensas, taatelipalmu y. m. troopilliset tai puolitroopilliset kasvit. — 4) *Japanin meren seutu*, talvella kylmänpuolinen, kesällä lämmin ja hyvin sateinen. Muhkeita havumetsiä, kypresseineen, jättiläiskatajineen y. m. Riissin ja teen viljelystä. — 5) *Troopillinen monsuunituulen seutu*, käsittää suurimman osan Etu- ja Taka-Intiaa. Täällä on kuiva kevät kuumiin vuodenaika, syksy ja talvi ovat kohtuullisen sateiset ja lämpimät, kesä lämmin ja tavattoman sateinen. Uhkeissa aarniometsissä ja viidakoissa kasvaa monta palmulajia (kokos-, viini-, sagupalmu y. m.) ja bamburuokoja. — 6) *Kaakkoinen saaristo*, jossa kaikki vuodenajat ovat sateiset; kasvullisuus niink. edellisessä piirissä. — 7) *Vähä Aasia*, joka kuuluu Välimeren ilmastopiiriin.

Eläinkunta. Villi eläinkunta on kaikkialla taloudellisesti tärkeä, joko hyöty- tai vahinkoeläinten muodossa. Behringin meri on erittäin rikas *hylkeistä* sekä *valaista*, Ison valtameren lahdet kalasta, Intian meri *pesusienistä*, *koralleista* ja *helmisimpukoista*. Sipirian metsäseudussa ovat *kettu*, *orava*, *supieläin*, *soopeli* ja *majava* tärkeitä metsästyksen esineitä. Tiikeri ja käärmeet ovat troopillisen seudun vitsauksena. Antiloopeja, gaselleja, vuorikauriita, villejä lammasta ja vuohi- sekä

nautalajeja on runsaasti vuoriaroilla. Villejä *elefantteja* on Dekanin eteläosassa, Ceylonissa ja Taka-Intiassa. — Kaksikyttyräinen eli *baktrialainen kameli* on hevosen rinnalla tärkeä vetojuhta koko aroseudessa, paitse Arabiassa, jossa käytetään yksikyttyräistä *dromedaaria* eli Afrikan kamelia. Molemmissa Itä-Intioissa pidetään elefanttia kotieläimenä.

Asukkaat. 85 $\frac{0}{0}$ Aasian ja 45 $\frac{0}{0}$ koko maailman väestöstä asuu Etu-Intian ja Kiinan niemimaissa, Japanin saarissa ja Jaavassa. Muiden Aasian osien keskimääräinen väentiheys on ainoastaan 2--3 henkeä km²:lla.

Rodultaan ovat useimmat Aasian kansat sekakansoja. Kaukasian vuorelaisia ja Arabian beduieneja pidetään kumminkin soikeapäisen ja kiharatukaisen *Välimeren rodun* puhtaina edustajina, kiinalaisia ja mongoleja erityisen, leveapäisen ja suoratukaisen *keltaisen rodun* perikuvina. Välimeren itärannan, Mesopotamian ja Arabian asukkaat puhuvat *semiläistä* arabiankieltä; armenialaiset, suurin osa Iranin ja Etu-Intian väestöä puhuvat *indoeurooppalaisia* kieliä; useimmat Sisä-Aasian kansat, niink. turkkilaiset y. m. puhuvat *uralaltalaisia* kieliä; *tibetiläisten*, *kiinalaisten* ja *indokiinalaisten* kielet ovat omituisia, yksitavuisine sanoineen. Kaakkoisessa saaristossa ja Malakan niemessä asuvat eri rotuun kuuluvat *malaijit*. Kauppakielinä ovat laajimmalta käytännössä: *arabiankieli* Välimerestä Jaavan saareen asti, *turkinkieli* Bosporista Sisä-Kiinaan saakka, *Jaavan malaijilainen* kirjakieli Taka-Intiassa ja sen saaristossa, *englanninkieli* Etu-Intian, Malakan niemen, Kiinan ja Japanin satamissa, *venäjänkieli* venäläisissä alusmaissa ja Pohjois-Kiinassa.

Uskonnoltaan ovat *kristityitä* venäläiset ja muut

Aasiassa asuvat europpalaiset, armenialaiset ja osa syyrialaisista, muutamat miljonat etuintialaisia, malaijilaisia, kiinalaisia j. n. e. *Muhametinuskoisia* ovat arabialaiset, turkkilaiset, iranilaiset, enimmäkseen malaijit ja osa etuintialaisia. Muut etuintialaiset ovat kansallista hindu- eli braamauskoa. *Buddan uskon* muunnoksia tunnustavat tibettiläiset, kiinalaiset, indokiinalaiset, japanilaiset y. m.

Venäjän aasialaiset maakunnat.

17 milj. km², 25 milj. asuk.

Kaukasia (473 tuh. km², 10 milj. asuk.). Pohjoisin osa kuuluu Itä-Euroopan alankoon; asukkaat ovat venäläisiä maanviljelijöitä ja tatarilaisia sekä kalmukkilaisia paimenia. Vuoristossa asuu tsherkessejä y. m. vuorikansoja. Eteläosassa, *Transkaukasiassa*, on venäläinen, armenialainen, persialainen ja tatarilainen väestö, joka harjoittaa maan- ja viinin viljelystä, silkin ja karjanhoitoa.

Vuorityö tuottaa Kaukasiassa etenkin paljon *naftaa* ja *naftaöljyä*, sen ohessa rautaa, vaskea, hopeaa, elohopeaa, kobalttia y. m. Kaupunkeja:

Novorossisk, Mustanmeren koillisrann., tärkeä merisatama ja naftansaantipaikka. — **Vladikavkás**, rautatien päättymäkohta, josta diligenssiliike vuoriston yli alkaa.

Petróvsk, Kaspian rannalle menevän haararadan päässä.

Bakú, Transkaukasiassa, Kaspian rann., 120 tuh. asuk. Säännöllinen höyrylaivakulku Astrakaniin sekä Tabrikseen Persiassa. Bakun läheisyydessä ovat maailman suurimmat nafta- eli maaöljylähteet ja puh-

distuslaitokset. Nämä kuuluvat useille eri yhtiöille, joista suurimmat ovat »Osakeyhtiö Veljekset Nobel« ja »europalainen naftasyndikaatti«. Vuotuinen naftan saanti Bakun läheisyydessä on noin 400 milj. puutaa. — **Batum**, Transkaukasian vientisatama Mustan meren rann., naftanvientisatama ja vapaasatama Turkin ja Persian kauppaa varten. — **Tiflis**, Kurjoen varr., hedelmällisessä ylämaassa, Armenian vuoriston pohj. rinteellä, 160 tuh. asuk. Silkki-, puuvilla-, matto- ja asetehtaita. Hedelmien ja Kaukasian viinien kauppaa. Vientikauppaa Turkin ja Persian puolelle.

Turkestan, Kiiva ja Bokara, yli 4 milj. km², 7,6 milj. asuk., enimmäkseen turkkilaisia paimentolaisia, mutta myös maataviljeleviä tatareja, persialaisia ja venäläisiä. Suurin osa maata on lentohiekan peitossa, mutta paikoittain on reheväkasvuista aroa, idässä metsäistä ylävuoristoa, etelässä muutamia kosteikkoja. Näiden päätuote on puuvilla (n. 1 milj. t. vuod.) Höyrylaivakulkua on Syr-Darjalla ja rautatie *Krasnovodskista*, Kaspian itärannalta, *Ferganan* lääniin, Kiinan rajalle. Kaupunkeja: **Bokara**, rautatien varr., läh. Amu-Darjaa, 75 tuh. asuk., silkin, puuvillan, tupakan ja hampun sekä itämaalaisten koruaseiden, shaalien ja mattojen kauppaa. — **Samarkand**, rautatien varr., ja **Kokand**, kummassakin 55 tuh. asuk., suuria puuvillaistutuksia, karavaanikauppaa. — **Tashkent**, pääradasta pohjoiseen, 160 tuh. asuk., kenraalikuvernöörin asunto, puuvillan puhdistus- ja silkkitehtaita.

Arojen kenraalikuvernöörikunta, yli 2 milj. km², 3½ milj. asuk. Aro on osaksi mustamultaista, osaksi (Kirgiisien aro) laajalti hiekkaista ja perin kuivaa. Vehnä, villa ja lammasnahkat ovat päätuotteet. Lä-

hempänä Altaita saadaan kultaa, vaskea, rautaa ja kivihiiltä. Vuorityöseudun pääkaupunki on **Semipala-tinsk**, ylisen Irtishin rann., läh. Tomskin läänin rajaa. Kullansaanti koko Venäjän valtakunnan alueelta teki v. 1897 — n. 120 milj. Smk.

Länsi-Sipiria, yli 2 milj. km², 3,4 milj. venäläistä asuk. Emämaan tapaan järjestetty hallinnon ja lainkäytön suhteen. Päätuotteet: *vehnä, ruis, ohra ja kaura, hevoset, vuodat, poronnahkat, tali, turkikset* ja *puutavara* sekä Altain luoteisesta osasta: *kultaa, vaskea ja rautaa*. Näitä tavaroita viedään jonkun verran pohjoista joki- ja meritietä, mutta suurimmaksi osaksi Obia ja Irtishiä myöten *Tjumeniin* ja rautateitse Permiin tai suurta Sipirian rataa myöten Omskista Orenburgiin. Kaupunkeja: **Tobóljsk**, Irtishin rann., turkiskaupan keskuspaikka. — **Tomsk**, Obiin laskevan Tom-joen varr., yli 50 tuh. asuk., kenraalikuvernöörin asunto. — **Omsk**, Irtishin varr., arosaudun rajalla, suuri karavaanikauppa Turkestanin arolle päin.

Itä-Sipiria, 7½ milj. km², 2 milj. asukasta, joista venäläiset, mongolit, jakuutit ja kiinalaiset ovat lukuisimmat. Tuotteet sisämaasta: *ruista ja vehnää, vuotia, lammasnahkoja ja muita turkiksia, kultaa, hopeaa, lyyjyä, elohopeaa ja rautaa*. Ison valtameren rannoilta: *kalaa, hylkeen ja valaan rasvaa, hylkeen nahkoja, kovia, järeitä puulajeja* laivanrakennusta varten. Tekeillä oleva rautatie kulkee tämän laajan seudun eteläreunaa myöten Baikalin rannalle ja Amurjoelle sekä tämän pohjoisrantaa pitkin *Blagovestshenskiin* ja siitä Mandzhurian ylätasangon poikki Ljaotungin lahden rannalle. Kaupunkeja: **Irkútsk**, Baikaliin laskevan Angarajoen rann., 50 tuh. asuk. Teen tuontia Kiinasta, metallien ja turkisten

tuontia pohjoisesta. Pellavateoksien ja nahkan sekä saippuan valmistusta. — Amurin alueessa: **Nikolajevsk**, sotasatama Amurin varr. läh. suuta, kone- ja laivanrakennuspajoja. — **Vladivostók**, sota- ja kauppasatama läh. Mandzhurian rajaa. Säännöllinen höyrylaivaliike Odessaan n. s. »vapaaehtoisen laivaston» höyryillä. — **Sahalinin saari**, rangaistussiirtola, rikas kivihielestä ja puutavarasta. — **Port Arthur ja Taljenvan**, Venäjän anastamia sota- ja kauppasatamia Ljaotungin lahden rannalla.

Krasnojársk, Sipirian emäradan ja Jenisein varr. Läheis. valtion kultahuhtomoita. — *Kjáhta*, Baikaliin laskevan Selengan varr. Mongolian rajalla. Tähänastisen tärkeän teekaravaaniliikkeen loppukohta. — *Nertshínsk*, Amurin ja emäradan varr., kultahuhtomoita, hopea-, elohopea-, lyyjy- ja rautakaivoksia, rautasulatto. — *Jakútsk*, Lenan varr., kuvernementin kaupunki laajassa Koillis-Sipiriassa; kauppa Kamtshatkan turkiksilla ja Ohotskin meren hylkeennahkoilla (*sealskin*-turkiksia). — *Verchojánsk*, Jäämereen laskevan Janan varr., maailman kylmin kaupunki (joskus -68° C), kauppa suolalla, kalalla, mustanketun y. m. turkiksilla ja mammutinhampailla.

Japani.

400 tuh. km², 45 milj. asuk.

Sivistystila. Sivistys ja ammattitaito ovat nopeasti edistyneet viime vuosikymmeninä. Suuri haitta on omituisesta kirjoitusjärjestelmästä (sanamerkkikirjoitus). Ammattikouluja ja yliopistoja on useita.

Valtiolaitos. Japani on perustuslaillinen monarkkia; hallitsijan arvonimi on *mikado* (keisari). So-

talaitos, lainsäädäntö ja lainkäyttö ovat järjestetyt euromalaisen (saksalaisen) mallin mukaan. Piakkoin tulevat kaikki Japanissa olevat euromalaiset Japanin lakien alaisiksi. Suojelustullijärjestelmä on jotenkin ankara. *Rahalaitos*: ontuva kultakanta. Rahayksikkö on 100 senttiin jakaantuva *jen* = 2,58 Smk.

Kulkuneuvot. Laivaliike rannikkoja pitkin on tärkein kulkuneuvo. Rautatieverkko käsittää noin 3,800 km. enimmäkseen yksiraiteisia ratoja.

Elinkeinot. Pääelinkeino on maatalous. Viljalajit ovat: *riissi*, jota varsin vähän riittää ulos vietäväksi, ohra, ruis ja vehnä. Muut maanviljelyksen tuotteet ovat: herneet ja pavut, *tee* (30 milj. kg), *sokeri*, *puuvilla* ja *tupakka*. *Silkin* kasvatus on suurenmoinen. Maan runsaat metsät (yli $\frac{1}{3}$ pinta-alasta) ovat enimmäkseen valtion omat. — *Karjanhoito* on aivan vähäinen, etenkin pidetään perin vähän sarvikarjaa. Sitävastoin käytetään ravinnoksi runsaasti *kalaa*, jonka pyydystäminen tuottaa elatusta 2 miljonnalle hengelle. Maalaisväestö tekee paljon puutöitä, esim. lakeerattuja puukaluja, olkipunoksia, etenkin mattoja ja hattuja, sekä omituista Japanin paperia (riissinoljesta).

Vuorityö tuottaa yhä runsaammin kivihiiltä, sitäpaitse erinomaista vaskea, vähän lyyjyä ja tinaa, jotenkin runsaasti rautaa.

Tehdasteollisuus on nopeasti kehittymässä. Huomattakoon: silkki- ja puuvillateollisuus, paperi- ja tulitikkuteollisuus, emaljoitujen metallikalujen valmistus, höyrylaivojen rakennus.

Kauppaa käydään etenkin Ison Britannian ja Itä-Intian, Kiinan, Ranskan, Yhdysvaltojen ja Saksan kanssa. Tavarainvaihto ulkomaiden kanssa on arvoltaan noin 1,300 milj. Smk. vuodessa. Tärkeimmät

tuonti- ja vientitavarat ovat: *Tuonti: puuvillaa, lan-
kaa ja kankaita, koneita, laivoja, kelloja ja sokeria.*
Vienti: raakasilkkii (200 milj. Smk. etup. Yhdysval-
toihin ja Ranskaan), *silkkiteoksia, kivihiiltä* (Kiinaan,
Sipiriaan y. m), *viheriää teetä* (Englantiin), *tulitik-
kuja* (Aasian maihin), *vaskea ja vaskiteoksia, pors-
liinia, lakeerattuja kaluja, päivänvarjoja y. m.*

Työpalkat ovat Europan oloihin verraten perin alhaiset. Rahan korko on korkea (7 — 10 %).

Merenkulku Kauppalaivasto käsittää liki 1,000 höyrylaivaa, 200—300 tuh. rt., sekä satoja tuhansia kalastaja-aluksia.

Jesso ja **Kuriilit**, karuja saaria. Päätuotteet: puutavara ja lammasnahkat sekä turkikset ja suola- kala. **Nippon**, Japanin tiheästi asuttu pääsaari, jossa ovat parhaimmat metsät ja riissivainiot, suurin silkin- viljelys. Kaupunkeja: **Tokió** (ennen *Jeddo* nimeltään), saaren itärannalla, kanavien varrella, valtakunnan pääkaupunki, 1,3 milj. asuk., Tokion satamakaupunki on **Jokohàma**, 200 tuh. asuk., Japanin suurin tuonti- ja vientikaupunki. Kauppa on osaksi europalaisten käsissä. — **Kioto**, Nipponin eteläosassa, Kamogava- joen varr. 350 tuh. asuk. Kukoistava tehdaskau- punki ja maalaistavaran speditionipaikka. — **Osaka**, Japanin nykyaikaisen tehdasteollisuuden pääpaikka 500 tuh. asuk. Laivakulkua kotimaisilla jättiläishöyry- laivoilla Kiinaan, Itä-Intiaan ja Kaliforniaan.

Kanasava ja *Hirosima*, kummassakin 100 tuh. asuk., *Kobe*, 170 tuh. asuk. ja *Nagoia*, yli 200 tuh. asuk., maakun- tien pääkaupunkeja, joissa harjoitetaan etenkin puuvillan kudontaa sekä korutavarateollisuutta kotimaisten mallien mukaan.

Eteläiset saaret. Maantuotteet ovat enemmän troopillisia: tee, sokeriruoko ja puuvilla. Kaupunki

Kiu-Siu saarella: **Nagasaki**, Japanin meren rann., 75 tuh. asuk. Suurin kauppa Kiinan, Venäjän ja Korean kanssa.

Korea.

220 tuh. km², 10 milj. asuk.

Korean kuningaskunta on aasialainen despotia, jossa järjestys on huonolla kannalla. Tuotantokykynsä nähden liian tiheästi asuttu maa ei jaksaa lähettää paljon vientitavaraa eikä ostaa paljoa ulkomaan tavaraa. Riissi ja pavut ovat päävientitavarat. Kultaa on löydetty. Suurin kauppa on Japanin kanssa. Pääkaupunki: **Söul**, 200 tuh. asuk. — **Tshemulpo**, tärkein kauppasatama.

Kiina.

11 milj. km², noin 360 milj. asuk.

Sivistystila. Kiinalaiset ovat uutteria ja vähään tyytyväisiä. Kauppaan on heillä erityinen taipumus. Ammattitaito on jotenkin hyvä niissä elinkeinoissa, joita maassa vanhastaan harjoitetaan, mutta edistytyn harrastusta on vähän.

Valtiotila. Kiina on aasialainen despotia. Keisari (bogdokaani) ja valtioneuvoston (tsung-li-jamen) jäsenet kuuluvat mandzhurilaiseen ylimyskuntaan

Varakuninkaat hallitsevat maakuntia melkein itsevaltaisesti. Tullilaitos on europallaiseen tapaan järjestetty. Eurooppalaiset ovat konsuliensa tuomiovallan alaisia. Kotimaista *myntättyä rahaa ei ole* muuta kuin *vaskipolletteja*, joita 1,600—1,700 menee yhteen tullieliksi *haikvan-taeliin* (= 38,150 g. hienoa hopeaa). Kantonissa lyödään yksityisesti n. s. *Kiinan dollareja* (= 24,209 g. h. h. eli 2,55 Smk. kull.). Kansainvälisessä liikkeessä käytetään enimmäen *englantilaisia painoja ja mittoja*.

Kulkuneuvot. Haaksikulkuisia jokia ja kanavia on paljon. Tärkein kanava on *Keisarin kanava*, joka yhdistää Peihon, Hwanghon ja Jantsekjangin ja jatkuu etelään päin, mereen asti. Rautateitä on toistaiseksi vaan Petshilin lahden tienoilla.

Elinkeinot. Kiinan maanviljelyksen päätuotteet ovat: riissi, vehnä, maissi, hirssi ja ohra; tee; herneet ja pavut; silkki ja puuvilla; kassia, kiinanjuuri, etelänhedelmät, väkiomenat, kamferi, rabarberi, tupakka, indigo, väri-, vernissa- ja öljykasvit, sokeriruoko. — Karjanhoito on Varsinais-Kiinassa vähäinen, niinkuin Japanissa. — Hyödyllisiä kivennäisiä on runsaasti, mutta ainoastaan pohjoisessa on muutamia europaalaisten perustamia kivihiili- ja rautakaivoksia.

Teollisuus. Kotimaan mallisen käsiteollisuuden tuotteet ovat: *puuveistokset, norsunluu- ja merenkultakalut, silkki- ja puuvillakankaat, bambu- ja olkipunokset, Kiinan porsiini ja Kiinan paperi, tushi* y. m. Ulkomainen kauppa arvioidaan 1000—1500 milj. Smk. vuodessa. Venäjälle viedään maarajan yli teetä noin 50 milj.:an arvosta vuodessa, Englantiin ja muihin maihin meritse n. 80 milj. arv. Raakaa silkkiä ja silkkiteoksia viedään Amerikkaan ja Eurooppaan n. 175 milj. Smk. arv. Tärkeimmät tuonti-

tavarat ovat *puuvillakankaat* Englannista, Japanista y. m., *opium* Itä-Intiasta ja *lamppuöljy* Yhdysvalloista. Nykyään ovat melkein kaikki Kiinan satamat tulleet avatuiksi kaikkien kansakuntien kaupalle, ja myös laivaliike tärkeimpiä jokia myöten on tullut vapaaksi.

Merenkulku on ainoastaan joki- ja rannikko-liikettä pienillä kömpelöillä purjealuksilla (djunkeilla).

Pohjois-Kiina. Pääkaupunki: **Peking**, 500 tuh. asuk. Rautatie Tientsiniin ja tekeillä Honkoun asti, Jantsekjangan varr. — **Tientsin**, satama läh. Peihon suuta, n. 300 tuh. asuk. Laivaveistämöitä, europpalaisia ja japanilaisia puuvillatehtaita ja konepajoja.

Vei-hai-vei Ljaotungin pohjoisrannalla, Eng. hallussa, ja *Kjao-Tsjau*, saman niemimaan etelärann., Saksan hallussa.

Itä-Kiina. Käsittää Hwanghon ja Jantsekjangan välisen laajan alangon. Kaupunkeja: **Shanghai**, Jantsekjangan lisäjoen Wusungin varr., 400 tuh. asuk. Kiinan suurin vienti- ja tuontisatama. Europpalaisia kauppahuoneita ja tehtaita.

Hang-tsheu-fu, Keisarinkanavan eteläpäässä. Suurin kauppa Japanin kanssa, nangking-kankaan valmistusta. — *Honkou*, Jantsekjangan varr, kotimaisen tukkukaupan keskuspaikka.

Sisä-Kiina ja Etelä-Kiina, vuorimaata, jossa kumminkin Jantsekjang ja Sikjang muodostavat pitkiä kulkuväyliä. Kaupunkeja: **Kanton**, Sikjangan varr., 1,6 milj. asuk., suurin silkin ja kiinanjuuren sekä pikkutavaran ja melkoinen teen vienti. — **Hongkongin saari**, Englannin hallussa oleva tärkeä kauppa- paikka. (Kaupungin virallinen nimi on *Victoria*.)

Mandzhuria, Korean ja Amurinmaan välillä, Venäjän suojelusvallan alla (n. 12 milj. asuk.). Kau-

pungit: **Mukden**, eteläosassa, 170 tuh. asuk., ja **Kirin**, idässä, 120 tuh. asuk.

Mongolia, Tibet, Dzhungaria ja Itä-Turkestan, Kiinan perin harvasti asutut alusmaat, joissa karjanhoito on pääelinkeino ja vähän karavanikauppaa harjoitetaan.

Kaakkois-Aasia.

Indokiinalaiset ja malaijit eivät ole niin uutteria kuin kiinalaiset. Viimemainittuja tavataan sentähden lukuisasti Indokiinassa ja Taka-Intiassa sekä työmiehinä europalaisten liikemiesten palveluksessa, että itsenäisinä elinkeinon harjoittajina, etenkin kauppiaina.

Tonkin, Annam, Kohinkiina ja Kambodja, 524 tuh. km², n. 20 milj., ranskalaisen kenraalikuvernöörin hallituksen alla olevaa asukasta. Annamissa on myös kotimainen nimikuningas. Rahana käytetään Meksikon dollaria (kurssi noin 2,66 Smk.) sekä Ranskan rahaa. Vientitavarat: *riissi, raakasokeri, tupakka, puuvilla, kaneli, pippuri, kopra*.

Kaupunkeja: *Hanoi* eli Ketsho, Tonkinissa Mustanjoen varrella. Riissin y. m. vientiä. Laivakulku jokea myöten ylös Etelä-Kiinan rajalle saakka. — *Hue*, Annamin kuninkaan asunto ja maan suurin kauppakaupunki. — *Saigon*, Kohinkiinassa, läh. Mekongin suuta, kenraalikuvernöörin asunto.

Siamin kuningaskunta (n. 500 tuh. km², n. 5 milj. asuk.) Rautateitä on alettu rakentaa. Kotimainen raha on *tikal* niminen hopearaha. 3 Meksikon dollaria eli *piasteria* = 5 tikalia. Päätuotteet

ovat: *riissi, teak-, ruusu- ja ebenpuu, kuivatut kalat, pippuri, kardamum, sesami, sarvikarja ja vuodat*, joita kaikkia viedään maasta, sekä (kotimaan tarvetta varten) hamppu, tupakka, puuvilla, kahvi ja troopilliset hedelmät (*duriani, mango y. m.*). Ulkomaan kauppa on kiinalaisten, englantilaisten ja saksalaisten käsissä. — Pääkaupunki: **Bangkok**, Menangin varr. Puolet asukkaista on kiinalaisia.

Englannin alusmaat. Tärkein näistä on saari ja kaupunki Singapore, Malakan ja Sumatran välisessä salmessa.

Singapore, 100 tuh. asuk., Aasian tärkeimpiä läpikulkusatamia ja hiilivarastopaikkoja. Laivaliike: 6 milj. rt. vuodessa. Ulkomainen kauppa n. 250 milj. Smk. Vientitavarat kokoontuvat Singaporeen ympärillä olevista maista ja ovat: *tina, ryytineilikat, kaneli* ja muut höysteet, *guttaperka ja kautsu, vuodat ja nahkat, sago ja sagojauhot*.

Jaava Maduran ja läheisten pikkusaarien kanssa, 143 tuh. km², 26 milj. asuk., Alankomaiden kuningaskunnan aarreaitta, joka kasvattaa m. m. yli 50 milj. kg *kahvia* ja yli 4 milj. kg *teetä* vuodessa. Saarta hallitsee hollantilainen hallitusneuvosto. Raha: Alankomaiden kultaraha. Rautateitä on yli 2,000 km. Kahvin viljelys on määrättyissä piirikunnissa pakollinen.

Jaavan tuonti ja vienti ovat yhteensä noin 800 milj. Smk. vuodessa. Paitse kahvia ja teetä viedään Jaavasta Eurooppaan sokeria, rommia, arrakkia, indigoa ja tupakkaa.

Kaupunkeja: **Batavia**, epäterveellisessä suisto-
maassa, 200 tuh. asuk., pääkaupunki ja suurin tuonti-,
melkoinen vientipaikka. Säännöllinen höyrylaivayhteys
Amsterdamin, Bremenin ja Marseillen kanssa. —

Surabaija, 150 tuh. asuk., suurin vientisatama. Puuvillatehtaita- ja laivanrakennustelakoita.

Sumatra, Celebes ja Borneo, ainoastaan osittain Alankomaiden vallan alaisia. Viljelys on vähäinen. Vienti käsittää sinkkiä, rautaa ja tinaa, kahvia ja kallisarvoisia puuaineita (teak- ja sandelipuuta, kopraa y. m.)

Pienet Sunda-saaret ja Molukit. Molukeissa viljellään hollantilaisen siirtomaahallituksen katsannon alla *sagoa*, *ryytineilikoita* ja *muskottia* sekä *vaniljoita*. Suurin viljelys on *Amboinassa*.

Filippiinit, ennen Espanjan siirtomaita. Suurimmassa Filippiineistä, *Luzonin* saarella, on n. 5 milj. kristittyä malaijia. Eurooppalaisista lukuisimmat ovat espanjalaisrotuiset *kreolit*. Luzonin päätuotteet ovat: *riissi*, *sokeri*, erinomainen *manillahamppu*, *tupakka*, ja niiden jälkeen kahvi, indigo, aloe, höysteet, sandelipuu, sarvet, kilpikonnan nahka y. m. Luzonin pääkaupunki on **Manilla**, jossa ennen äskeistä sotaa oli 200 tuh. asuk., suuri sikariteollisuus (90 milj. kpl. vuodessa) ja vientikauppa.

Brittiläinen Itä-Intia.

4 milj. 350 tuh. km², 300 milj. asuk.

Brittiläinen Itä-Intian keisarikunta on nimeksi erityinen valtakunta, omine kulunkiarvioineen (1600 milj. Smk. kullassa) ja valtiovelkoineen (n. 4000 milj.). Sen keskushallituksena on Itä-Intian varakuningas ja neuvosto Kalkutassa. Mutta tärkeimmät

asiat ratkaisee Englannin ministeristössä oleva Intian valtiosihteeri. Englannin kansalaisten ja muiden europsalaisten keskinäisiä ja heidän sekä alkuasukasten välisiä asioita varten on erityiset europsalaiset tuomioistuimet. Intiassa on useita kotimaisia ruhtinas-kuntia, joiden hallitusta englantilainen asiamies valvoo. *Rahalaitos*: hopeakanta. Rahayksikkö on *rupia* á 16 *annaa* á 4 *piitä* = 348 graania hopeaa eli nykyisen kurssin mukaan = noin 1,60—1,67 Smk. kullassa. *Painot ja mitat*: ulkomaisessa liikkeessä käytetään yleisesti englantilaisia painoja ja mittoja. *Tullijärjestelmä* on vapaakaupallinen.

Kulkuneuvot. Ganges, Bramaputra, Indus ja Iravaddi ovat yht. tuhansien km. pituudelta haaksikulkuisia. Kanavia on etup. kastelutarkoitusta varten. Rautateitä on 33 tuh. km., enimm. valtion.

Elinkeinot. *Maatalous* tuottaa: 1) *riisiä*, 2) *maissia, ohraa, kauraa, hirssiä, tattaria*, 3) *vehnää*, 4) *pellavaa, hamppua ja juutea*, 5) *valmua, opiumia ja colzaa*, 6) *puuvillaa*, 7) *sokeriruokoa*, 8) *indigoa*, 9) *tupakkaa*, 10) *teetä*. Karjaa pidetään vähän, paitse muhamettalaisissa seuduissa; metsistä saadaan arvokkaita puulajeja, petojen taljoja y. m. s. — Vuorityö on vähäarvoinen.

Teollisuus. Enemmän kehittynyt tehdastyön haara on puuvillateollisuus. Ennen kukoistava itämainen koruteollisuus on paljon vähentynyt.

Kauppa. Ulkomainen kauppavaihto nousee arvoltaan 3200 milj. Smk. vuodessa; vienti on suurempi kuin tuonti. Vienti menee kaikkiin maihin, mutta tuonti tulee suurimmaksi osaksi Englannista.

Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat:

Tuonti	milj. Smk.	Vienti	milj. Smk.
1. Puuvillateok- sia	500	1. Juutea, juute- lankaa ja	
2. Metalliteok- sia	200	kangasta . .	250
3. Valmiita vaat- teita ja muita		2. Raakaa puu- villaa	200
tekstiiliteok- sia, paitse		3. Puuvillalan- kaa ja kan- kaita	135
puuvillaisia .	100	4. Riisiä	200
		5. Teetä	130
		6. Öljysiemeniä	130
		7. Opiumia . . .	130
		8. Turkiksia, vuotia ja nah- kaa	102
		9. Indigoa . . .	70

Kotimainen *laivaliike* on vähäinen.

Birma ja Assam. Birma käsittää Iravaddijoen seudun Taka-Intiassa, Assam alisen Bramaputran seudun. Birman asukkaat ovat buddanuskoisia indokiinalaisia, Assamin väestö hinduja ja muhamettilaisia. Päätuotteet ovat Birmassa riissi ja teakpuu, Assamissa riissi ja tee. Kaupunki Birmassa: **Rangun**, 200 tuh. asuk., Iravaddin seudun päävientisatama.

Bengali. Erinomaisen hedelmällistä jokien suistomaata, jonka alalla kumminkin on läpipääsemättömiä metsiä ja viidakkoita. Bengalin asukkaista on $\frac{1}{3}$ muhamettilaisia, loput hinduja. Asukasluku nousee yli 70 miljonaan. Kaupunki:

Kalkutta, Intian pääkaupunki, Gangeen suistomaassa juoksevan Hugly-joen rannalla, 900 tuh. asuk. Kalkutta on Etelä-Aasian suurin varastopaikka, riisin, juuten, indigon ja opiumin päävientisatama. Säännöllinen laivakulku Eurooppaan englantilaisilla, itävaltalaisilla ja ranskalaisilla höyrylaivoilla.

Luoteismaakunnat ja Oude (aud), Keski-Gangeen ympärillä. Tämä seutu on vähemmän epäterveellistä kuin Bengali. Aukkaat ovat suurimmaksi osaksi hinduja. Kaupunkeja: **Benares**, Gangeen varr., 220 tuh. asuk., hindujen pyhä kaupunki. Kotitekoisten silkki- ja silkki-brokaadikankaiden, shaalien, jalokivien, helmien y. m. basaareja.

Lakhnau 300 tuh. asuk., käy kauppaa Himalaijan seudun kanssa. — *Meerut* (miirät), 120 tuh. asuk., indigon ja sokeriruo'on pääkauppa-aiikka.

Bhutan, Nepal ja Kashmir, puoli-itsenäisiä ruhtinaskuntia Himalaijassa. Päätuotteet ovat: *vehnä*, *vuodat* ja *turkikset*, *terva*, *gumi*, *kautsu*, *myski*, *indigo* ja muut väriaineet, *oransit* ja muut etelänhedelmät.

Pendshab eli viiden virran maa, käsittää yllisen Gangeen ja keskisen Induksen välisen aroseudun. Enemmän kuin puolet väestöstä on muhamettilaisia.

Kaupunkeja: **Delhi**, Gangeeseen yhtyvän Dzhaman varr., 200 tuh. asuk., Intian pankkiliikkeen ja vehnäkaupan keskus. Suuria kotimaisia kauppa-huoneita.

Amritsar, Kashmirin rajalle menevän radan varr., 150 tuh. asuk. Kashmirin ja Tibetin tavaroiden: oikeiden kashmirshaalien, silkin ja „silkki-villan“ tuontia. A:ssa ja *Lahoressa* (180 tuh. asuk.) valmistetaan villa- ja silkkituok-sia, y. m. aasialaismallista korutavaraa. — *Peshavar*, Kabuliin menevän radan varr., n. 90 tuh. asuk., kauppaa Afganistanin ja itäisen Persian kanssa.

Keski-Intia, osaksi erämaata (luoteessa), osaksi hedelmällistä, mutta epäterveellistä mäkimaata. Asukkaat enimm. hinduja.

Kaupunki: Haiderabad, muinoin kuuluisain Golkondan timanttikenttään läheisyydessä, 400 tuh. asuk. Puuvilla- ja paperitehtaita. Riissin, puuvillan ja öljysiementien kauppaa.

Bombayn presidenttikunta, käsittää niemimaan länsiosan, Induksen suulta etelään, 15⁰ pohj. lev. Tämä on Intian paras puuvillaseutu. Kaupunkeja:

Karachi (karatshi), Induksen suusta koill., 100 tuh. asuk. Säännöllinen höyrylaivakulku Arabiaan, Persian lahdelta ja Bombayhin sekä Marseilleen. Pendshabin, Beludzhistanin ja Afganistanin tavarain (puuvillan, vuotien y. m.) vientiä.

Bombay, samannim. saarella, 800 tuh. asuk. Intian puuvillan, vehnän, vuotien, juuten ja öljysiemmenten päävientisatama ja suurin Euroopan tavaroiden tuontisatama. Säännöllinen höyrylaivayhteys Lontoon, Marseillen ja Triestin kanssa. Intian suurimmat puuvillatehtaat, laivatelakat, korjaus- ja rakennuspajat.

Madrasin presidenttikunta, käsittää niemimaan eteläpään. Väestöstä kuuluu melkoinen osa musta-ihosiin dravidaheimoihin, muut ovat hinduja. Vientitavaraksi riittää etenkin indigoa, raakasilkkiä, puuvillaa, puuvilla- ja riissiöljyä, maapähkinöitä, lammas- ja vuohennahkoja, puhvelinsarvia. Kaupunkeja: **Madras**, Etu-Intian kaakkoisrannikolla, 500 tuh. asuk., pääkaupunki ja kauppapaikka.

Bangalur, 200 tuh. asuk., rautamalmista rikkaalla ylängöllä. B. on Etelä-Intian sisämaan tärkein kauppa- ja teollisuuspaikka. — *Pondichéry* (poong-di-she-ri), ranskalainen siirtola, jossa valmistetaan vaskea, pöytäliinavaatetta ja indigoväriä.

Ceylon, erityinen brittiläinen siirtomaa. Alku-peräisen *kanelinviljelyksen* ja myöhemmän *kahvinviljelyksen* sijalle on nykyisin *teenviljelys* kohonnut plantaasihoidon päähaaraksi. Teetä viedään 35 milj. kg, kahvia vaan 3 milj. kg. Muut vientitavarat: *kokos-, areka- ja pähkinäöljy, helmisimpukat*. Kaupunkeja: **Colombo**, länsirann., pääkaupunki. — **Point de Galle**, läh. eteläkärkeä, tärkein kauppasatama ja kaikkien Singaporeen menevien laivojen pysäysasema.

Etu-Aasia.

Afganistan ja Beludzhistan, Englannin vallan alaisia ruhtinaskuntia. Vientitavarat: *vuodat ja lammashahkat*. Afganistanin pääkaupunki on **Kabul**, 60 tuh. asuk., rautatie Pendshabiin.

Kandahar, 50 tuh. asuk., basaareja ja käsiteollisuutta. — *Herat*, ylätasangolla lähinnä Venäjän rajaa, 100 tuh. asuk.

Persia, 1,65 milj. km², n. 7 milj. asuk. Hallitsija, *shaahi*, ei jaksa ylläpitää turvallisuutta ja järjestystä. Suurimmissa kaupungeissa voivat euoppalaiset liikemiehet asua konsuliensa suojeluksen alla. Kotimaista kultarahaa, *tomaneja* (= Smk. 11,30), lyödään, mutta ulkomaistakin rahaa käytetään. Maatalouden päätuotteet ovat: *Persian lammashahkat, riissi, maissi ja vehnä, etelänhedelmät, puuvilla, silkki, tupakka, ruusu- ja valmuöljy, opium* y. m. Käsiteollisuus tuottaa vähän villaisia *Persian mattoja* ja silkkiä *Persian shaaleja* y. m. Vienti lasketaan 75 milj. Smk., josta 18 milj.:an arvosta opiumia. Kaupunkeja: **Teheran**, 200 tuh. asuk., pääkaupunki. Melkoinen kauppa Venäjän kanssa Kaspian rann. olevan

Balferushin kautta. — **Täbris**, Teheranin ja Tifliksen välisellä karavanitiellä, 170 tuh. asuk. — **Abushir**, opiumin vientisatama Persian lahden rann. Laivakulku Bombayhin.

Mesopotamia ja Armenia, Turkin maakuntia. Edellisessä on arabialainen väestö. Pääelinkeino on karjanhoito. Kaupunkeja: **Bagdad**, Tigriin varr. 100 tuh. asuk. Itämaalaista käsiteollisuutta (mattoja, fetsejä, turbaaneja). — **Bassora**, 60 tuh. asuk., satama, josta on säännöllinen laivakulku Bombayhin.

Arabia, ainoastaan osaksi Turkin vallan alla. Maailman kauppaan tulee Arabiasta vähän taatelia, aloeta, pippuria, myrraa, balsamia, gummiarabicumia, sennalehtiä, hennaa, vuotia, villaa y. m. s. Tärkein kaupunki on pyhiinvaelluspaikka **Mekka**, jonka satama on *Dzhidda*, Punaisen meren rann. — **Aden** on Englannille kuuluva tärkeä hiilisatama Punaisen meren suussa.

Sana, lounaisen Jemen maakunnan pääkauppapaikka. — *Mokka*, kuuluisa kahvilajistaan, jota siellä ei enää viljellä. — *Makalla*, Hadramaut nimis. sultaanikunnan pääkaupunki, etelärann. — *Maskat*, kaakkoisrann., Omanin kalifikunnassa. Laivakulku Bombayhin.

Vähä-Aasia eli Anatolia, Turkin maakunta (500 tuh. km², 10 milj. turkkilaista, kreikkalaista ja armenialaista asuk.). Tupakkaa, vehnää, oliviöljyä, viikunoita ja muita etelänhedelmiä, raakasilkkiä, sahramia, vuotia, lammas- ja vuohennahkoja (Angora-turkiksia) sekä puutavaraa liikenee maasta vietäväksi. Suurin vientisatama on **Smyrna**, 300 tuh. asuk., rautatie sisämaahan. — **Brussa**, 75 tuh. asuk., rautatie sisämaahan, silkinhoidon keskusta. — **Manissa**, 70 tuh. asuk., tupakan ja sahramin viljelyksen keskusta. — **Trebizond**, kauppasatama metsärikkaalla Mustan meren rannikolla.

Syyria, arabiankielinen, osaksi muhamettilainen, osaksi kristitty ja juutalainen asutus. Oliivi- ja kukkasöljy, taatelit, viikunat ja puuvilla ovat päätuotteet. Kaupungit: **Aleppo**, 130 tuh. asuk., pohjoisimman Syyrian ja Mesopotamian sekä Persianakin tavarain vientipaikka. — **Beirut**, 120 tuh. asuk. Rautatie **Damaskukseen**, jossa on 150 tuh. asuk. ja suurimmat itämaalaiset korutavarabasaarit. — **Jerusalem**, Jaffasta alkavan rautatien päässä, 80 tuh. asuk. Suuri matkailijaliike. Rukousnauhojen y. m. esineiden valmistusta pyhillä paikoilla kasvaneesta öljypuusta.

Afrikka.

30 milj. km², noin 200 milj. asuk.

Asema ja rannikot. Afrikka sijaitsee suurimmaksi osaksi kääntöpiirien välissä, 37⁰ pohj.—35⁰ etel. leveyttä. Rannikkoa on suhteellisesti vähän, sillä Afrikka on köyhä varsinaisista niemimaista ja lahdistä. Välimeressä on *Kyrenen* pieni niemimaa, *Syrтин lahti*, *Tunisian niemimaa*. Kaarevalla länsirannikolla on *Viheriä nokka* uloin kärki. Sitten seuraa laaja *Guinean poukama*. Eteläisin osa Afrikkaa päättyy *Hyväntoivonniemeen*. Intian valtameren ja Punaisen meren välissä suuri *Somali-niemimaa*.

Saaret: Afrikan luoteisrannan ulkopuolella ovat *Viheriän noka* saaret, *Azoorit*, *Kanarian saaret* ja *Madeira*. Kaakossa on suuri *Madagaskar*, *Maskareenit* ja joukko rantasaaria, esim. *Sansibar*.

Ilmanala. Afrikassa voidaan erottaa viisi ilmastopiiriä: 1) *Välimeren piiri*, joka käsittää ainoastaan pohjois- ja luoteisrannikon; 2) *Liibyalaiissaharalainen piiri*, vastaava Aasian aropiirin eteläistä kuumankuivaa osaa; 3) *Sudanin, Itä-Afrikan ja Ala-Kongon kuuma seutu*, jossa on määrääkäsia sateita; 4) *Guineanlahden ja Keski-Kongon kuumaseutu*, jossa on sadetta kaiken vuotta; 5) *Etelä-Afrikan lauhkea piiri*, jossa on kesä- tai talvisateita tai täydellinen kuivuus.

Korkeussuhteet. Afrikassa on harvoja suurempia *alankoja*: Viheriän nokan seutu; Keskisen Saharan alanko, Syrtin lahden perällä; Pohjois-Libyan alanko Kyrenen niemen eteläpuolella. Tärkein joki-laakso on pitkä ja kapea *Niilin laakso*. Muu osa Afrikkaa muodostaa laajan ylängön, monessa paikoin 1,000 m. merenp. yläp. Korkeimmat reunavuoret ovat: *Atlas-vuoristo* pitkin luoteista rantamaata; *Guinean lahden reunavuoret*; *Mustat vuoret* y. m. Hyväntoivon niemen pohjoispuolella; *Somalinien* ja *Abessinian vuoret*; Punaisen meren kaakkoisrannalla. Suurimmat erämaat ovat: *Libyan hieta-aro* ja *Libyan kallioerämaa* sen eteläp., *Saharan hieta-aro* ja *Saharan kallioerämaa*. Etelässä ovat melkoiset *Nama-* ja *Kalahari-erämaat*.

Vesistöt. Afrikassa ovat muutamat maailman suurimmista järvistä. Sudanissa on *Tsad-järvi*, Itä-Afrikassa *Viktoria Njanza* (Ukereve) ja *Albert Njanza*, *Tanganjika* y. m. Pisin joki on Välimeren laskeva *Niili*, joka alkaa Ukeverestä ja saa lisäjokia Abyssinian vuorista. Atlantin mereen laskevat *Senegal* ja *Gambia*, Guinean lahteen suuressa kaaressa juokseva *Niger* ja läheltä suuria järviä alkava *Kongo* sekä *Orange*. Intian mereen laskee *Zambesi*.

Kasvillisuus on Välimeren seudussa samanlai-

nen kuin Etelä-Europassa. Niilin rannoilla ja liibyalaisaharalaisen seudun *kosteikoissa* on *taatelipalmu* tärkein puu, *durra* ja *maissi* pääviljat. Sudanissa ja Itä-Afrikassa omituisia puita ovat: *maniokki*-, *baanaani*-, *kokos*- sekä *viinipalmu* ja *baobab*. Kostean kuumassa seudussa tärkeimmät metsäpuut ovat *gummipuut*, ja *kahvi* on tärkeimpiä viljelyskasvia. Ali-tuisten sateiden seudussa on reheviä aarniometsiä. Sudanissa ja Itä-Afrikassa on äärettömän laajoja ruohoaroja.

Eläinkunta on maailman monipuolisin. Kaik-kialle eläinkokoelmiin haluttuja tai turkistensa vuoksi arvokkaita metsästysesineitä ovat: *leijona*, *panteri*, *leopardi*, *sarvikuono*, *virtahepo*, *antilooppi*, *zebra*, *gnu-pukki*, monet *apinalajit* y. m. *Dromedari* on tärkeä kotieläin erämaaseudussa. *Kamelikurkea* pi-detään myös laumoissa uutisviljelijäin taloissa aro- ja erämaaseudussa höyhentensä vuoksi. *Elefanttia* pyydystetään ahkerasti hampaiden tähden, *krokodiilia* nahkansa vuoksi.

Asukkaat. Afrikalle omituinen rotu ovat *neekerit*, jotka erinomaisesti pystyvättyöntekoon kuumissa mais-sa. Vapaat neekerit ovat kumminkin laiskoja. - *Pohjois-afrikkalaiset* ovat useista roduista muodostunutta sekakansaa. Useimmat puhuvat *arabiankieltä*. *Abessinialaiset* puhuvat erityistä semiläistä kieltä. — Päi-väntasaajan pohjoispuolella vallitsee muhametin usko, etelämpänä pakanuus. Paljon juutalaisia on koko pohjoisella rannikolla. Jotenkin vahva europalainen kristitty asutus on Algeriassa ja Etelä-Afrikassa. Abyssinialaiset ja osa egyptiläisistä ovat myös kris-tityitä.

Pohjois-Afrikka.

Egypti, 1 milj. km², 10 milj. asuk. Muhamettilaista talonpoikaisväestöä kutsutaan *fellaheiksi*, kristittyjä, jotka myös puhuvat arabiankieltä, *kopteiksi*. Kaupungeissa asuvista europalaisista ovat ranskalaiset ja englantilaiset lukuisimmat.

Egyptin hallitsija, *kedivi*, on oikeastaan turkkilainen varakuningas; mutta Englannin hallitus hoitaa valtiota. Lakeja ja tapoja on jommoisellakin menestyksellä koetettu europalaistuttaa ja kansansivistystä sekä elinkeinoja kohottaa. *Rahalaitos*: puhdas kultakanta. Rahayksikkö *Egyptin punta* à 100 piasteria à 10 milliemiä = 25₄₀₅ Smk.

Rautateitä on yli 2,000 km.

Elinkeinot. Maatalouden päätuotteet ovat: *vehnä, maissi, sorghum, riisi, durra, pavut, puuvilla, sokeriruoko, taatelit, opium, henna, indigo, sesami ja gummi*. Teollisuus on vahvasti kehittymässä, etenkin sokeri-, paperi- ja puuvillateollisuus, myöskin värjäysliike ja salmiakin valmistus.

Tuonti ja vienti ovat arvoltaan liki 600 milj. Smk. vuodessa. Liki puolet kaupasta käydään Ison Britannian maiden kanssa. Tärkeimmät vientitavarat: *raaka puuvilla* (240 milj. Smk.), *puuvillaöljy, sokeri ja pavut*. »Khedivieh« nimisen kotimaisen yhtiön suuret postilaivat kulkevat Konstantinopoliin ja Punaisella merellä. Egyptissä on tärkeä *Suezin kanava*, joka yhdistää Välimeren ja Punaisen meren.

Kaupunkija: **Suez**, kanavan eteläpäässä. 3—4,000 laivaa (11—12 milj. rt.) kulkee vuosittain kanavan läpi, niistä 65 % englantilaisia, 10 % saksalaisia j. n. e. — **Port Said**, kanavan pohjoispäässä. Suu-

ria tavaramakasiineja, hiilivarastoja ja laivatelakoita. — **Aleksandria**, niemellä Niilin suun länsipuolella, 320 tuh. asuk., Egyptin suurin tuonti- ja vientisatama. — **Kairo**, läh. Niiliä, maan pääkaupunki, 600 tuh. asuk. Suuria basaareja, kamlotti- ja puuvillakuto-moita, tapetti-, ase- ja konetehtaita. Jokilaivaliikettä Ylä-Egyptiin ja Sudaniin asti. — **Siut**, läh. Niiliä, 50 tuh. asuk. Länsi-Sudaniin menevien karavaanien lähtökohta.

Abessinia, itsevarainen valtakunta, jossa kar-janhoito on pääelinkeinona. Pääkaupunki on *Aksum*.

Tripolis, Fezzan ja Barka, Turkin maakuntia. Erämaa ulottuu monessa paikoin Välimeren rantaan asti. Vähäinen kauppa käsittää vientitavaroina: *es-partoruokoa* eli *halfaa*, *kamelikurjen sulkia*, *pesusie-niä*, *vuotia* ja *suolaa*. Kaupunki: **Tripolis**, satama, josta on säännöllinen laivakulku Maltaan, Genuaan ja Marseilleen.

Tunisia, 100 tuh. km², 1,8 milj. asuk. Ranskan hallituksen alainen ruhtinaskunta. Maa on etenkin Medzherda-joen ympärillä hyvästi viljelty ja asuttu. Päävientitavarat ovat *vehnä*, *ohra*, *oliviöljy*, *eläimet*, *viini* ja *taatelit*, *parkitsemissaineet*, *korkki*, *halfa* ja *halfapunokset* sekä *pesusienet*. Rautateitä on lähes 1,500 km. Pääkaupunki: **Tunis**, Goletta-nimisine satamineen, 150 tuh. asuk. Säännöllinen laivakulku Marseilleen, Genuaan ja Neapeliin.

Algeria, 778 tuh. km², 4,5 milj. asuk., joista 500 tuh. ranskalaista, espanjal. y. m. sekä paljon juutalai-sia. Ranta-alanko »*Tell*« on hyvin viljelty niinkuin Tunisiassakin, ja kasvatetaan siellä jotenkin runsaasti *viiniä* (4 milj. hl. vuodessa) ja *talvihedelmiä*. Vuo-ristossa harjoitetaan karjanhoitoa (vientitavarat: *nau-dat* ja *lampaat*, *vuohennahka*, *lammasvilla* y. m.)

Saharassa on useita luonnollisia ja muutamia keino-
tekoisia kosteikkoja, joissa harjoitetaan *taateli-*
sitruunien, oransien, viikunoiden, pomeranssien ja
ja *durran viljelystä* sekä *kamelikurkien kasvatusta*.
— Rautateitä on yli 3,000 km. Vienti ja tuonti ovat
vähän kolmatta sataa miljonaa kumpikin. $\frac{4}{5}$ kau-
pasta käydään Ranskan kanssa. Kaupunkeja: **Al-**
ger (al-zheer), pääkaupunki, sotasatama ja suurin
kauppa- ja tehdaskaupunki, 100 tuh. asuk. Laiva-
kulku Marseilleen. — **Oran**, 90 tuh. asuk., karjan-
tuotteiden vientisatama.

Constantine, vuoristossa, 60 tuh. asuk., hedelmien
viljelystä. — *Biskra*, Saharan rautatien lähtökohta, *Lagvat*
ja *El Golea*, kosteikkoja, joissa on 20 tuh. taatelipalmua
kummassakin.

Marokko, 812 tuh. km², noin 5 milj. asuk. Puh-
taasti itämaalainen despotia, niinkuin Persia. Vienti-
tavarat: *villa, teuraseläimet, vuohennahkat, munat*
ja *halfapunokset*. Kaupunkeja: **Fez**, sisämaassa, pää-
kaupunki, 150 tuh. asuk. Itämaalaista käsiteollisuutta
(fetsejä ja marokinia). — **Tanger**, läh. Gibraltaria,
europalaisten konsulien asutopaikka ja suurin
kauppasatama. Säännöllinen laivakulku Cadiziin y. m.

Länsi-Afrikka.

Senegambia, Senegal-, Gambia- ja Rio Grande-
jokien alangolla ja reunavuorissa, jossa on Eurooppa-
laisille murhaavainen ilmanala. Rannikolla on alueita
Ranskalla, Englannilla ja Portugalilla, sisämaa kuu-
luu Ranskalle. Maailmankauppaan tulee Senegam-
biasta: *kautsua ja gummia, arekapähkinöitä, palmuöl-*
jyä, palmun ydintä, pippuria, kahvia, kakaota, vahaa,
kamelikurjen ja marabutin sulkiä, palmunsäiepunoksia.

Sierra Leone, brittiläinen alusmaa Senegambiasta etelään. Vientitavarat samat kuin Senegambiassa; lisäksi: *kolapähkinöitä* ja *inkiväärää*.

Liberia, neekeritasavalta niins. elefantinluuranikolla, 50 tuh. km², 2 milj. mustaa asuk., joista pieni osa europpalaistuneita. »*Liberian kahvin*« viljelystä. Kauppavaihto enimmäkseen Yhdysvaltojen ja Hampurin kanssa.

Ranskan Guinea, käsittää kaksi toisistaan eroitettua aluetta: *kulta-* ja *orjarannikon*. Vientitavarat samat kuin Senegambiassa ja Sierra Leonessa.

Brittiläinen Guinea, käsittää niinikään kaksi erillään olevaa aluetta: *kultarannikon* ja Nigerjoen eli *Benuen* seudun. Kaupunki: **Lagos**, Länsi-Afrikan suurin kauppapaikka, 50 tuh. asuk., kautsunvientiä.

Saksan Guinea, käsittää brittiläisten alueiden välissä olevan *Togo*-maan ja Guinean lahden sopukassa olevan *Kamerunin*. Kamerunissa on ilmanala korkeilla vuorilla terveellinen. Vienti käsittää samoja tavaroita kuin brittiläisissä alueissa ynnä *kopraa*, *kakaota* ja *ebenholtsia*.

Ranskan Kongomaa, Kongon suusta pohjoiseen. Vientitavarat: *ebenholtsi*, *Afrikan punapuu*, *palmuöljy*, *kautsu* ja *elefantinluu*.

Kongovaltio, jonka esimies on Belgian kuningas, keskushallitus Brysselissä ja kauppa- sekä rahaasiat kuuluvat »Kongo-Yhtiölle«, käsittää noin 2,25 milj. km², noin 15 milj. asuk., joista ainoastaan tuhatmäärä europpalaisia. Laivakulkua on erikseen Ylä- ja Ala-Kongolla. Rautatie kulkee Kongon koskien sivutse *Bomasta Leopoldvilleen*. Vienti niin kuin Ranskan Kongomaasta.

Angola, Portugalin alusmaa Kongon suusta etelään ja sisämaassa Zambesiin asti. Vientitavarat:

kahvi ja *kautsu* (yht. n. 20 milj. Smk. vuodessa.) —
Pääkaupunki: **Sao Paulo**, rautatie sisämaahan.

Itä-Afrikka.

Brittiläinen Itä-Afrikka käsittää pohjoisosan Somaliniemimaata, rannikkoa sen eteläpuolella ja sisämaata Kongovaltioon asti, sekä etelässä Uke-revejärven keskikohtaan asti. Kauppa ja hallitus on annettu Brittiläis-itäafrikkalaisen seuran käsiin. Englannin holhouksen alla on myös *Sansibar*, arabialainen sulttaanikunta. Rannikolla hyvästi viljelty maa tuottaa *riissiä*, *ryytineilikoita*, *kopaligummiä* ja *kautsua*. Sisämaan aroilta saadaan *elefantinluuta*, *kopraa*, *sesamia* y. m. Kauppaliikettä vaikeuttaa juhtien puute. Rahana käytetään enimmänsä Intian rupioita. Pääkaupunki: **Sansibar**, samannimisessä saarella; arabialaisia, englantilaisia ja saksalaisia kauppiaita.

Saksan Itä-Afrikka, Englannin ja Kongovaltion alueesta etelään ja itään. Osaksi aroa, osaksi aarniometsiä. Plantaasien perustamiseen, joissa viljellään *tupakkaa*, *mokkakahvia*, *kakaota*, *vaniljaa*, *ryytineilikoita* ja *puuvillaa*, on ryhdytty. Pääkaupunki on *Dar-es-Salaám*, eteläosassa rannikkoa; tärkein vientisatama: *Bagamoyo*, pohjoisosan rannikolla.

Portugalin Itä-Afrikka sijaitsee Zambesin seu-
duilla. Vientitavarat ovat samat kuin Sansibarista. Rautatie on *Lourenço Marquezista*, Delagoa-lahden rannalta Etelä-Afrikan tasavallan rajalle. Pääkaupunki: **Mozambique**, eräässä saarella, 70 tuh. asuk.

Etelä-Afrikka.

Saksan Lounais-Afrikka, Atlantin meren Angra Pequena-poukaman ympärillä; kuivaa aroa. Täällä on m. m. Ovambo-maa, jossa suomalaiset lähetysaarnajat ovat työskennelleet.

Transvaal ja Orania, hollantilaissukuisten siirtosukoiden perustamia tasavaltoja. Transvaalin ja Kapmaan rajalla ovat maailman nykyään tuottavimmat kultakentät, joissa työskentelee paljon englantilaisia, saksalaisia y. m. Rautateitä on toista tuh. km. *Timantteja* saadaan Oraniasta yli 10 milj. Smk. arv., *kultaa* saatiin Transvaalista v. 1897 yli 250 milj. Smk. arv. Muut vientitavarat: *villa, vuodat, turkikset, kamelikurjen sulat ja elefantinluu*. — Kaupunkeja: **Bloemfontein** (blúmfonten), Oranian pääkaupunki, rautatie Orange-joelle ja Transvaaliin. — **Pretoria**, Transvaalin pääkaupunki, rautatie Nataliin, Bloemfonteiniin ja Portugalin Itä-Afrikkaan. — **Johannisburg**, yli 100 tuh. asuk., kullankaivosseudun keskuspaikka.

Brittiläinen Etelä-Afrikka, n. $\frac{1}{2}$ milj. europalaista asuk. ynnä neekerejä, hottentotteja ja bushmanneja. Tämän seudun tärkeimmät osat ovat: *Kap-maa*, jolla on englantilaismallinen täydellinen itsehallinto omine lainsäädäntöineen, sekä *Natal*. Rautateitä on 5,000 km. *Sarvikarjan ja lampaiden* sekä *angoravuohien* hoito on suurenmoinen (viimein. 10 milj. kpl). Vuoret ovat rikkaat *kivihii-lestä, timanteista, rauta- ja vaskimalmista* ja — pohjoisessa — *kullasta*. Tuonti ja vienti ovat n. 500 milj. Smk. kumpikin. Kaupunkeja: **Kap-kaupunki** (Cape-

town, lue: keiptaun), etukaupunkeineen 100 tuh. asuk. Etelä-Afrikan pääkaupunki Tafel-lahden rannalla. Säännöllinen höyrylaivakulku Afrikan länsirantaa myöten Plymouthiin ja itärantaa pitkin Sansibariin ja Lontooseen. Suuri villojen ja kullan vienti.

Kimberley, maailman rikkaimmat timanttikentät (1870—1886 lähetettiin kauppaan kaikkiaan 29 milj. karaattia). -- *Port-Natal* eli *Durban*, säännöllinen laivaliike Lontooseen ja Hampuriin, rautatie Transvaaliin. Paitse villaa, viedään myös vähän kahvia, sokeria ja kivihiihtä y. m.

Saaret.

Mauritius y. m. Intian meressä, Englannin alusmaita. Mauritiuksen asukkaat ovat ranskalaisia. Päätuote: *sokeriruoko*. Pääkaupunki ja vientisatama **Saint-Louis** (sääng-lwi), 70 tuh. asuk.

Madagaskar, Réunion y. m., Ranskan alusmaita Madagaskarin asukkaat ovat malaijeja ja neekerejä Viljelyskasvit ovat: *riissi, maissi, bataatit, sokeriruoko, höystekasvit, indigo, ananas* ja *muut troopilliset hedelmät*. Metsissä kasvaa kokospalmuja ja kautsupuuta. Itäosan asukkaat, malaijilaisten näköiset *Hovat*, ovat kristityitä ja sivistykseen taipuvaisia. Länsiosassa on villimpiä malaiji- ja neekeriheimoja. Kauppa on ranskalaisten käsissä. Päävientitavara: *kautsu*. Pääkaupunki: **Tananarívo**, sisämaassa, 100 tuh. asuk. — **Tamatave**, kauppasatama Itärannikolla.

Kanarian saaret, Espanjan siirtola. Viinin viljelys on huvennut aivan vähäksi (Kanarian sektiiä). Tärkeämpi on *kokenillin hoito* ja *risinikasvin viljelys*. Paljon niins. Kanarian lintuja pyydetään ja myydään Lontooseen, Hampuriin, Marseilleen ynnä muuane.

Viheriän nokan saaret, Madeira ja Azoorit. Portugalin siirtoloita, portugalilainen asutus. Madeiran kuuluisan *viinilajin* viljelys on vähentynyt viiniluteen vuoksi, mutta on uudestaan lisääntymässä. Sitäpaitse kasvatetaan: viljaa, etelänhedelmiä, sokeriruokoa, orseille-pensaita, kahvia ja teetä.

Amerikka.

38 milj km², 140 milj. asuk.

Asema ja rannikot. Suurin osa Amerikan mannermaata on päiväntasaajan pohjoispuolella, ulottuen 71⁰:een pohj. lev. Mantereeseen läheisesti liittyvän *Tulimaan* saaren eteläkärki Kap Horn on 55⁰ et. lev. Amerikan manner jakaantuu *Pohjois- ja Etelä-Amerikkaan*, jotka yhdistää n. 70 km. leveä *Panaman kannas*. Niemimaat ja lahdet: *Alaskan niemimaa*, *Hudson-lahti*, *Labrador-niemimaa*, *St. Lawrence-lahti*, *Uuden Skotlannin niemimaa*, *Delawaren ja Chesapeekin lahdet*, *Floridan niemimaa*, *Meksikon lahti*, *Jukatanin niemimaa*, *Karaibin meri*, *Brasilian niemimaa*, *La Platan lahti*, *Patagonian niemimaa*, *Panaman poukama*, *Kalifornian lahti ja Kalifornian niemimaa*, *San Franciscon lahti*. — **Saaret:** Baffinin maa y. m. *arktiset* eli napaseudun saaret, *Grönlanti*, *New-Foundland* (njufaúndländ), *Long-Island*, *Bahama-saaret*; Suuret Antillit: *Kuuba*, *Jamaika*, *Haiti*, *Portoriko*; Pienet Antillit. — Isossa valtameressä: *Vancouverin*, *Kuningatar Charlotten saaret*, *Aleutit*.

Ilmanala. 1) *Arktinen piiri*, samanlainen kuin

Aasiassa, käsittää jääpeittoisen Grönlannin, muut pohjoiset saaret, Alaskan, Labradorin ja osan pohjoisinta sisämaatakin. 2) *Lauhkean mannerilmaston piiri*, käsittää: a) Pohjois-Amerikan itäisen rannikon ja sisämaan, jossa talvi on paljoa kylmempi kuin vastaavilla leveysasteilla Europassa, b) läntisen sisämaan Pohjois-Amerikassa ja Etelä-Amerikan eteläisimmän sisämaan, jossa talvi on vielä kylmempi ja sadesuhteet niinkuin Aasian aroilla. 3) *Lauhkean meri-ilmaston piiri*, kahdessa osassa: Alaskasta Kalifornian lahteen ja Tulimaasta Perun poukaman pohjukkaan. Lämpimissä osissa tätä piiriä on ilmanala melkein niinkuin Välimeren rannikoilla, kylmemmissä osissa niinkuin Skotlannissa. 4) *Kuumia seutuja kesäsateineen* on Etelä-Amerikan pohjois- ja koilliskulmassa sekä Keski-Amerikan sisämaassa. 5) *Kuumia seutuja ainaisine sateineeu* ovat Floridan niemi, Meksikon lahden rannat ja saaristo sekä Etelä-Amerikan keskinen sisämaa.

Korkeussuhteet. Kummassakin Amerikassa on keskellä *yksi maailman suurimmista alangoista* ja sen sivuilla idässä ja lännessä vuoriseutu. Behringin salmesta Ison valtameren rannikkoa pitkin Tulimaan kärkeen ulottuu vuorijono, joka *Kalliovuorten* nimisenä täyttää Pohjois-Amerikan länsipuolen, Meksikon lahden ja Ison valtameren välissä muodostaa korkean *Meksikon ylätasangon* ja Etelä-Amerikassa Isoa valtamerta vastaan mahtavan *Andien* vuoriseinän, joka monessa kohden on kaksitai moniharjainen tai levenee ylätasangoiksi. Pohjois-Amerikan itäosassa on matalampi *Alleghany*-vuoristo. Meksikon lahden saaristo eli *Länsi-Intia* on enimmäkseen vuorista. Etelä-Amerikassa on pienempi *Guyan* ja isompi *Brasilian ylänkö*. Kalliovuorten

itäjuurella Pohjois-Amerikassa on laajalti aaltoilevaa *puoliylänköä*. Alavinta maata on Floridan niemen tienoilla. *Etelä-Amerikan alanko*, maailman suurin, jakaantuu suurempaan pohjois- ja pienempään etelä-osaan. Suurimmat erinäiset *ranta-alangot* ovat Alleghanyvuorten ja Atlantin meren välissä ja Jukataniin niemen seudussa.

Vesistöt. Pohjois-Amerikassa ovat maailman suurimmat suolattomat järvet. Pohjoisimmassa osassa on, niinkuin Suomessa, laajoja järivistöjä laskujokiin, esim. *Iso-Karhun järvi*, *Iso-Orjanjärvi* ja *Winnipeg-järvi*. — Suuret Kanadan järvet: *Yläjärvi*, neljä kertaa Laatokan kokoinen, *Huron* (juurn), *Michigan* (mitshigän), *Erie* (iiri) ja *Ontario* laskevat yhteisen väylän, *Saint-Lawrence*- (seintloórns-) joen kautta Atlantin mereen. Erien ja Ontarion välissä ovat *Niagara*-putoukset. — Atlantin mereen laskevat etelämpänä *Hudson* ja *Potomac*, Meksikon lahteen laskee maailman pisin joki *Mississippi*, joka saa kalliovuorilta pitkän *Missouri*- (missuuri) lisäjoen. Missouriin yhtyy *Kansas*. Mississippi saa alempana kalliovuorten seudusta *Arkansas*-lisäjoen ja ylempänä valsemmalta *Illinoisin* ja *Ohion* (ohaio). Etelä-Amerikassa laskee Karaibin mereen *Orinoko*. Suurin osa päiväntasaajan seutua ja Brasilian ylänköä kuuluu maailman vesirikkaimman joen, *Amazonin*joen, vesistöön, jossa suurin lisäjoki on *Maranon* (maranjoon). Eteläisen alangon laskuväylä on *La Plata*-joki. Sen suurimmat lisäjoet ovat *Rio Salado*, *Paraguay*, *Paraná* ja *Uruguay*; viimeksimainitulla on kumminkin laskunsa oikeastaan suoraan mereen. — Isoon valtamereseen laskee Kalifornian lahden perällä koskinen *Colorado*, pohjoisempaan *Columbia*. Behringin mereen laskee *Yukon* (juukn).

Kasvullisuus on erittäin monilajinen. Kasvullisuuspiirit: 1) *Arktinen piiri*, 2) *Havumetsäseutu*, Ison valtameren ja isojen järvien välisessä maassa. 3) *Lehti- ja sekametsäseutu*, edellisestä kaakkoiseen. 4) *Kalifornian seutu*, jättiläishavupuineen ja etelämaisine lehtipuineen. 5) *Aroseutu*, Kalliovuorista Mississippiin. Aroilla eli *preerioilla* on runsas ruohonkasvu. 6) *Floridan puolitrooppillinen seutu*, alati vihreine lehtimetsineen. Täällä ja eteläisimmässä osassa preeria-seutua menestyy puuvillapensas mainiosti. 7) *Meksikon ylätasanko ja Andien penkeret*, kaktus- ja agavekasvineen. 8) *Karaibin meren piiri*, mahogani- ja pitch-pine-metsineen sekä sokeri-, kahvi- ja kakaoviljelyksineen. 9) *Orinokon arot* (Llanos). 10) *Aarniometsäseutu*, Amatsonijoen alangolla (selvas), jossa jättiläispuut ja köynnöskasvit tekevät raiwaamisen perin vaikeaksi. 11) *Brasilian ylänkö*, vähemmän tiheine metsineen. 12) *La Plata-joen aroseutu* (Pampas). 13) *Andien eteläosa*: reheviä lehti- ja havumetsiä. 14) *Patagonian aro*, karukasvuinen eteläisin sisämaa.

Eläinkunta. Alkuperäinen eläinkunta on köyhä lajeista, paitse lintu- ja matelevaiskunta trooppillisessa seudussa. Pohjoisessa ovat *majava* ja *kettu* tärkeitä metsästyksen esineitä. Meksikon lahden seudussa pyydetään alligaattoria sekä kilpikonnia. Andiseudulle omituinen kotieläin on *laamalammas*, jonka lajeista villansa vuoksi ovat erittäin arvokkaita *alpukka* ja *vikunja*. Behringin meri ja Jäämeri antavat runsaasti valaita, hylkeitä ja kalaa. New-Foundlandin matalikko on valtamerien kalarikkaimpia kohtia. Etelämpänä on Atlantin meri rikas osteereista, koralleista ja pesusienistä.

Asukkaat. Alkuasukkaista on Pohjois-Ameri-

kassa jälellä ainoastaan harvalukuiset napaseutujen *eskimot* ja etelämpänä muutama satatuhat *intiania* (»punanahkoja«). Meksikossa ja Etelä-Amerikan viljelysseuduissa on paljon alkuasukkaita ja näiden ja europpalaisten sekoituksesta muodostuneita *mestitsejä*. Selvasseudussa on villejä ja puolivillejä intianiheimoja, samoin Patagoniassa ja Tulimaassa. Hyvin lukuisat ovat Amerikassa *neekerit* ja neekerien ja europpalaisten sekarotu, *mulatit*. Muut Amerikan asukkaat ovat europpalaista rotua. Pohjois-Amerikassa on englanninkieli enimmän vallalla, Keski- ja Etelä-Amerikassa espanjankieli. Espanjalaisia, portugalilaisia ja ranskalaisia Amerikassa syntyneitä sanotaan Länsi-Intiassa ja Etelä-Amerikassa *kreoleiksi*. Melkein koko Keski- ja Etelä-Amerikan väestö on uskoltaan katolilaista.

Valtiotila. Pohjois-Amerikassa on brittiläinen *Kanadan liittovaltakunta*, *Pohjois-Amerikan Yhdysvallat*, *Meksikon* kreolilainen liittotasavalta. *Länsi-Intiassa* on europalaisilla valtakunnilla alusmaita, siellä on myös itsenäisiä kreoli- ja mulattisekä neekeritasavaltoja. Etelä-Amerikan suurimman osan käsittävät kreolien perustamat liittotasavallat: *Brasilia*, *Argentina*, *Chile*, *Bolivia*, *Peru* y. m. Näiden asukkaat, kreolit, mulatit, mestitsit ja neekerit, ovat alhaisella sivistyksen kannalla; useimmissa heidän valtioistaan ovat pikku sodat, rosvous, vallankumoukset, valtiovararikot ja moratoriot (s. o. maksusuoritusten lykkääminen valtion antamalla asetuksella) tavallisia ilmiöitä.

Grönlanti.

Itärannikon harvoissa jäätiköttömissä paikoissa asuu viljejä tai puoliviljejä eskimoita. Jäättömän Länsirannikon kristityt eskimot elävät turskan ja jättiläiskampelan, hylkeen ja valaan pyynnillä, haahkan-untuvien keräämisellä ja lammashoidolla.

Tanskalaisten perustamista lähetys- ja kauppa-ase-mista ovat *Godthaab* ja *Fredriksdal* tärkeimmät.

Kanada.

9,2 milj. km², 5,5 milj. asuk.

Rahalaitos: kultakanta. Rahayksikkö on *dollari* à 100 *senttiä* (cent) = 5,19 Smk. *Painot* ja *mitat*: englantilaiset. Rautateitä: 28 tuh. km.; pisin rata on mantereen poikki Montrealista Vancouveriin («Kana-dan Pacific-rata» 4,500 km.). Joki- ja kanavareittejä on yli 4,000 km. Englantilainen kenraalikuvernööri edustaa liittohallituksen luona Ison-Britannian hallitusta, jonka suostumus tarvitaan tärkeimpiin päätöksiin.

Maatalous on pääelinkeino, sen sivuhaarat, met-sän pitely, metsästys, kalastus ja karjanhoito, ovat erittäin tärkeät; ne tuottavat peltoviljelyksen rinnalla maan tärkeimmät vientitavarat: *puutavaraa, juustoa, eläimiä, lihaa, voita, turkiksia, kalaa* (etenkin *lohta*), *vehnää, ruista, ohraa, kauraa, herneitä, omenia* y. m.

Koko vuotuinen vienti on arvoltaan n. 625 milj. Smk., josta puutavaraa 140 milj., juustoa 72 milj. j. n. e. Suurin osa vientiä menee Englantiin; *tuonti*, arvoltaan n. 675 milj. Smk., tulee etup. Englannista ja Yhdysvalloista. — Kauppalaivasto on suuri (7,000 laivaa, 800 tuh. rt.).

New-Foundland ja Bermuda-saaret ovat erityisiä englantilaisia siirtomaita, joissa pääelinkeino on hylkeen, kalbeljon, sillin ja turskan pyynti. Bermudan korallisaarissa on mainion kovaa bermudakatajaa ja arrowjuurta. New-Foundlandin ympärillä olevilla matalikoilla harjoittavat myös euoppalaiset, etenkin ranskalaiset kalastajat liikettään.

Unsi Skotlanti, valtio. Pääkaupunki: **Halifax**, niemimaan etelärann., 50 tuh. asuk., sota- ja kauppasatama. Säännöllinen höyrylaivakulku Liverpooliin. Rautatieliike New-Yorkiin. Melkoinen voinvienti.

New-Brunsvick, valtio, metsäinen vuoriseutu Alleghany-vuoriston pohjoispäässä. Tuotteet: puutavara, voi, rauta, kivihiili. Kaupunki: **St. John** (seintdzhon), 50 tuh. asuk., satama ja vientipaikka.

Quebec (ransk. ke-bek, engl. kwiibek) eli Ala-Kanada, valtio, 1,5 milj. englantilaista ja ranskalaista asuk. Kaupunkeja: **Montreal** (ransk. moong-re-al, engl. montriöl), St. Lawrence-joen saarella, 250 tuh. asuk., kutoma- ja nahkateollisuutta ja jokilaivaliikettä. — **Quebec**, saman joen rann., 80 tuh. asuk., maan suurin vienti- ja tuontisatama.

Ontario eli Ylä-Kanada, valtio, 2,25 milj. ranskalaista ja englantilaista asuk. **Ottáva**, 60 tuh. asuk., Englantilaisen kenraalikuvernöörin ja liittokunnan ministeristön asunto, kongressin eli valtiopäivien kokouspaikka. — **Toronto**, Ontarion rann., 200 tuh. asuk., jauhokaupan ja myllyteollisuuden pääpaikka.

Manitoba, valtio Winnipeg-järven eteläpuolella,

ankarasta talvestaan huolimatta edullinen vehnän ja rukiin viljelysseutu Pacific-radan varrella.

Luoteisterritorio, käsittää melkein koko arktisen alueen.

Brittish-Columbia (british-kolömbje), Ison valtameren rannoilla. Laajat rauta-, vaski- ja kivihiili-alueet lupaavat seudulle suurta tulevaisuutta. Saha-teollisuus valmistaa puutavaraa Australiaan ja Intiaan vietäväksi. — **New-Westminster**, Fraser-joen suussa, Pacific-radan loppukohta ja satama. — **Victoria**, Vancouver-saaressa, seudun varsinainen merikaupunki. Höyrylaivaliikettä Jokohamaan.

Yhdysvallat.

9,3 milj. km², n. 70 milj. asuk.

Pohjois-Amerikan Yhdysvallat (*United States of North-America*, lue: junaítöd steits öv northsämérike) käsittävät 45 valtiota, 1 liittokunnallisen piirin ja 5 territoriota. Hallitus on kansan 4:ksi vuodeksi valitsemalla *presidentillä*, joka ottaa ministerit mielsä mukaan. Lainsäädäntö ja verotus kuuluvat kongressille, joka jakaantuu kansan valitsemaan edustajahuoneeseen ja erityisvaltioiden valitsemaan senaattiin. Keskushallitus hoitaa ulko-asioita, sota-asioita, tullia, postia, raha-asioita ja veronkantoa sekä territorioden asioita. Paikallinen itsehallinto on laaja. Suurimmat kirkkokunnat ovat metodistisevankelinen ja roomalaiskatolinen.

Tullijärjestelmä on ankarasti suojelusvaltaista

laatua. Korkeita tullimaksuja suoritetaan sekä ylellisyys- ja nautintotavarasta että kaikenlaisista tehdas- ja käsiteoksista. *Rahalaitos*: nimellinen kaksoismetallikanta, todellisuudessa kultakanta niinkuin Ranskassa. Rahayksikkö: kulta- tai hopeadollari à 100 senttiä = 5,19 Smk. *Painot ja mitat*: englantilaiset, joiden rinnalla metrinenkin järjestelmä on luvallinen. Valtakunnan kulunkiarvio on noin 2,500 milj. Smk. Valtakunnan velka 10 tuh. milj.

Asukkaista on noin 6,5 milj. neekeriä, 1,2 milj. mulattia. Vuosina 1821—1892 siirtyi Europasta Amerikkaan yhteensä yli 17 milj. henkeä. Vahvin siirtolaisuus oli vv. 1870—1890, jolloin maahan muutti enimmänsäksalaisia, irlantilaisia, ruotsalaisia ja norjalaisia. Nykyään ovat siirtolaisista lukuisimmat italialaiset, irlantilaiset ja Venäjän alamaiset (juutalaisia, puolalaisia, suomalaisia y. m.). Kansansivistys on epätasainen. Ammattitaito on korkealla kannalla. Työpalikat ovat korkeat.

Maatalous on vieläkin pääelinkeino, paitse koillisissa valtioissa ja muutamissa läntisissä vuoriseuduissa. Enimmänsä viljellään *maissia*, jonka sato nousee keskimäärin 800 milj. hl. *Vehnän* sato on myös maailman suurin: n. 200 milj. hl. ja niinikään *kauran* (300 milj. hl). Suhteellisesti vähemmän viljellään *potaatia*. *Sokeria* valmistetaan etup. sokeriruo'osta, mutta ei maan tarpeeksi. Raa'an *puuvillan* sato (keskimäärin 7 milj. paalua) on arvoltaan 1,500 milj. Smk., tupakan (liki 200 milj. kg.) noin 120 milj. Smk. *Viiniä* viljellään yhä enemmän ja yhä useammissa seuduissa (sato n. 6 milj. hl.), puutarha- ja etelänhelelmäin viljelys on jo suurenmoinen, mutta silkin viljelys vielä peräti vähäinen. — Viljelystalot eli *farmit* ovat enimmäkseen keskikokoisia. Metsäseuduissa

on pieniä uutisviljelyksiä, lounaassa suuria plantaa-seja puuvillan, tupakan y. m. viljelystä varten, aroilla jättiläisfarmeja, joissa kasvatetaan karjaa ja viljaa. Sikain hoito on *karjatalouden* päähaara (sikojen luku 40 milj.) Aroilla pidetään äärettömät laumat hevosia sekä sarvikarjaa (koko maassa 40 milj. päättä). Lampaita on vähän. Metsistä on $\frac{3}{4}$ havumetsää. Puutavaraa saadaan 3,500 milj. Smk. arv. vuodessa. *Kalastus* on tuottavampi kuin missään muussa maassa (230 milj. Smk. vuodessa).

Vuorityö on tuottavampi kuin missään Europan maassa. *Kivihiilen* ja *antrakiitin* vuotuinen saalis arvostellaan 3,000 milj. Smk. *Petrolia* saadaan 300 milj. Smk. arvosta vuodessa. Metalleja: *rautaa* (450 milj. Smk.), *hopeaa* (400 milj.), *kultaa* (250 milj.), *vaskea* (250 milj.), *lyyyjä* (55 milj.), sinkkiä, elohopeaa, aluminiumia, antimonia ja nikkeliä. Puolimetalleja ja muita hyötykivennäisiä: *rakennuskiveä*, *luonnonkaasua*, *sementtiä*, *vuorisuolaa*, *kivennäisvesiä*, *liimakiveä*, *fosfaattia*, *sinkkivalkoista*, *boraksia*, *rikkiä*, *lyyykiiltoa* y. m.

Teollisuus. Yhdysvaltojen teollisuustuotteiden yhteen laskettu vuotuinen valmistusarvo on melkein yhtä suuri kuin Englannin. Päähaarat ovat *puuvilla*-ja *teräs*- sekä *koneteollisuus*. *Myllyteollisuus* on tietystikin maailman suurin. Amerikan teollisuuden tuotteet yleensä eivät voi kilpailla europalaisen tavaran kanssa, koska työpalkat ynnä pääoman korko ovat Amerikassa suuremmat kuin Europassa. Eri-tyishaaroja, joissa Amerikan teollisuus kumminkin pystyy vientitavaraakin valmistamaan, ovat: *ompelukoneiden*, *maanviljelyskoneiden*, *veturien* ja *rautatievaunujen*, *kaasu*- ja *vesijohtokoneiden*, *sähkökoneiden* ja *polkupyörien* valmistus.

Kulkuneuvot. Maanteitä on vähän ja nekin yleensä huonoja. Vesireittejä on, paitse ääretöntä rannikkoa, jokia, järviä ja muutamia kanavoita, yhteensä kymmeniä tuhansia km:iä. Rautateitä on enemmän kuin kaikissa muissa maailman maissa yhteensä, nim. lähes 300 tuh. km. eli enemmän kuin 40 km. kutakin 10 tuh. henkeä kohti. Neljä suurta »Pacific-rataa« menee keskiosasta vuorten yli Ison valtameren rannalle, 7 päärataa Kanadan rajan ja 4 rataa Meksikon rajan yli.

Merenkulku. Kauppalaivasto on maailman toinen, käsittäen 24 tuh. alusta, 4,8 milj. rt., joista höyrylaivoja 6,500 kpl., 2,4 milj. rt. Suurin on rannikkoliike Atlantin, Meksikon lahden ja Tyvenen meren rantaa pitkin, liike Ison valtameren poikki Japaniin, Kiinaan, Australiaan, Etu- ja Taka-Intiaan ja liike rantaa pitkin Etelä-Amerikan länsiosiin sekä Atlantin puolella sen itäosiin. Sitävastoin on sekä posti- että rahtiliike Atlantin meren poikki Eurooppaan enimmäkseen englantilaisten, saksalaisten, espanjalaisten, norjalaisten, hollantilaisten, ranskalaisten ynnä muiden euoppalaisten käsissä.

Kauppa. Ulkomaan kauppa, jota suojelustullijärjestelmä haittaa, on erinomaiseen kansallisrikkautteen verraten vähäinen. Yleinen tuonti on arvoltaan 5,000 milj. Smk., omain tavarain vienti yli 5,000 milj. Tärkeimmät tuonti- ja vientitavarat ovat:

Tuonti.	milj. Smk.	Vienti.	milj. Smk.
1. Sokeria . . .	675	1. Raakaa puu-	
2. Kahvia. . .	465	villaa . . .	1,200
3. Kemiallisia		2. Vehnää, mais-	
valmisteita . .	200	sia ja muuta	
4. Silkkiteoksia	200	viljaa, ryyniä	
5. Puuvilla- ja		ja jauhoja . .	1,000
pellavateok-		3. Eläimiä, lihaa,	
sia	150	voita ja juus-	
6. Villateoksia .	150	toa	900
7. Hedelmiä ja		4. Rautaa, te-	
viiniä	135	rästä ja teok-	
8. Rauta- ja te-		sia niistä . .	300
rästeoksia . .	100	5. Kultaa ja ho-	
9. Turkiksia,		peaa	300*)
vuotia, nah-		6. Vuori- y. m.	
kaa	100	kivennäisöl-	
		jyjä	250
		7. Puuta ja puu-	
		tavaraa . . .	200
		8. Vaskea- ja	
		vaskiteoksia	175
		9. Tupakkaa ja	
		sikareja . . .	150

*) Näin paljon kultaa ja hopeaa on keskimäärin viime vuosina viety enemmän kuin tuotu.

Tärkeimmät kauppamaat ovat: *Iso-Britannia* (kts. s. 137), *Saksa* (kts. s. 108), ja *Ranska* (kts. s. 155). - *Brittiläinen Pohjois-Amerikka*, josta tuodaan turkiksia ja vuotia, puuta ja puutavaraa, kalaa, eläimiä, voita, viljaa y. m. enimmäkseen jälleen vietäviksi. - *Brasilia*, josta tuodaan eten-

kin kahvia. — *Meksikko*, josta tuodaan hopeaa, lyyjyä y. m. ja jonne viedään tehdasteoksia, sokeria, viiniä y. m. nautintotavaraa, j. n. e.

Kotimainen kauppa on maailman suurenmoisoin. Raha- ja pankkiliike on ainoastaan Englannissa suurempi kuin Yhdysvalloissa. Useimmat maailman raharuhtinaista, satojen miljonien omistajista, ovat Yhdysvaltain kansalaisia. Kansan suuren enemmistönkin ostokyky on suurempi kuin missään Euroopan maassa.

Unsi Englanti. Valtiot: *Maine* (mein), *New Hampshire* (njuhämshir), *Vermont* (vermnt), *Massachusetts* (mässäthusetts), *Rhode Island* (roodaíld), *Connecticut* (konéktiköt). Pääelinkeino teollisuus. Vahva asutus, hyvä pienviljelys ja karja-, etenkin maitotalous. Aasukkaat (*yankees*, lue: jankiis) ovat enimm. alkuperäisten englantilaisten siirtolaisten jälkeläisiä. — Kaupunkeja: **Boston** (Mass.), 500 tuh. asuk., tehtaita ja laivaveistämöitä, suuri kauppa Etelä-Amerikan kanssa. — **Providence** (Rh. Isl.), 150 tuh. asuk., rautateollisuutta ja vientikauppaa.

Portland (Maine), 50 tuh. asuk., satama, josta viedään puutavaraa ja jättä (20 milj. Smk. arv. vuodessa). — *Lowell*, 90 tuh. asuk., suuria puuvillatehtaita. — *Newhaven*, 100 tuh. asuk., koneteollisuutta, laivanrakennusta ja rannikkoliikettä.

Keskinen Atlantin seutu. Valtiot: *New-York* (njujoór), *New-Jersey* (njudzhérsi), *Pennsylvania*, *Delaware* (delleweér), *Maryland* (meeriländ) sekä liittopiiri *Columbia*. Pääelinkeino: teollisuus. Suurin osa väestöä asuu kaupungeissa. Vuorityö tuottaa etupäässä kivihiiltä, rautaa ja vuoriöljyä. Kaupunkeja: **New-York**, Hudson-joessa olevissa Manhattan ja Long-

Island-saarissa ja joen oikealla rannalla, 3,2 milj. asuk., maailman suurimpia kauppakaupunkeja ja laivaliikepaikkoja (15 milj. rt. vuodessa), maailman tärkein viljanvientisatama. Välittää lähes puolet Yhdysvaltojen kaupasta ulkomaan kanssa. Säännöllinen laivakulku Liverpooliin, Havreen, Breмениin, Hampuriin, Stettiniin, Köpenhaminaan, Antverpeniin, Rotterdamiin, Genuaan, Länsi-Intiaan ja Etelä-Amerikkaan. Tärkein siirtolaissatama. Lontoon jälestä suurin pankkiliike ja jalojen metallien kauppa. Maailman suurin nahkakauppa. Suuri nahkatavara-, puuvilla-, villa-, silkki-, pellava- ja metalliteollisuus sekä laivanrakennus.

Tärkeimmät kaupungin osat: *Vanha New-York*, Manhattan-saaressa, kauppakeskusta; pankkikatu *Wall-Street* (wollstriit). — *Brooklyn* (bruklin), Long-Island-saaressa, paljon tehtaita. — *Hoboken* ja *Jersey-City*, Hudson-joen oikealla rannalla; suuria laivaveistämöitä. — *Newark* (njuaark), läh. New-Yorkia, 200 tuh. asuk., suuria nahkatehtaita ja konepajoja.

Rochester (New-Y.), Ontarion rann., 150 tuh. asuk., konepajoja. — **Niagara** (New-Y.), kosken rann., 80 tuh. asuk., sähkötehtaita ja sähkönsiirtolaitoksia. — **Buffalo** (böffeilö) (N.-Y.), Erie-kanavan varr., 300 tuh. asuk., suuria höyrymyllyjä, rauta-, nahka- ja jauhokauppaa. — **Albany** (oalbénni), 100 tuh. asuk., N.-Y:n valtion pääkaupunki. — **Harrisburg** (Penn.), öljykaivoksia ja vuoriöljyn kauppaa. — **Philadelphia** (Penn.), Delavare-joen rann., 1,2 milj. asuk. Erittäin säännöllisesti ja yksitoikkoisesti rakennettu, niinkuin Amerikan kaupungit yleensäkin, siistine, pienine taloineen reunaosissa ja jättiläishotelleineen ja kauppataloineen keskellä. Tärkeä öljyvientisatama. Suuri puuvilla- ja rautateollisuus, kirjapaino- ja kirjakauppa-
liike sekä kivihiilen kauppa. — **Pittsburg** (Penn.), sisämaassa Ohion rann., keskellä Alleghanien parasta

öljy-, rauta- ja kivihiilialuetta. Teräskalu-, torvi- ja konetehtaita. — **Alleghany**, lähellä edell., 120 tuh. asuk., suuri rautateollisuus. — **Baltimore** (Maryl.), Chesapeak-lahden perällä, 500 tuh. asuk., villa-, puuvilla-, tupakka-, sikari- ja sokeritehtaita, konepajoja, höyrymyllyjä, laivaveistämöitä. Osterien pyyntiä. Hopkinin kauppa- ja ammattiyliopisto. Säännöllinen laivakulku Bremeeniin. — **Washington** (washington), Potomac-joen rann., 250 tuh. asuk. Valtakunnan kotima pääkaupunki.

Atlantin puoliset etelävaltiot. Puolet asukkaista ovat neekeriä. Pääelinkeino on plantaasiviljelys, joka tuottaa etenkin puuvillaa, maissia, sokeriruokoa, pellavaa, hamppua ja tupakkaa. Valtiot: *Virginia, Länsi-Virginia, Pohjois- ja Etelä-Karolina, Georgia ja Florida*. Kaupunkeja: **Richmond** (Virg.), suurten tupakkaviljelysten keskellä, 100 tuh. asuk., suurimmat tupakkatehtaat.

Wheeling, W. V. Alleghanyssa, tärkeä raudan, vasken, lyijyn ja vuoriöljyn kauppapaikka. — *Charleston* (tshaarlstn), S. Car., 60 tuh. asuk., puuvillan, puutavaran ja fosfaatin vientiä. — *Atlanta* (Geo), 100 tuh. asuk., tärkeä rautateiden risteyskohta. Puuvilla- ja koneteollisuutta. — *Savannah* (Geo), samannimisen joen suussa, 50 tuh. asuk., vie vuosittain maasta noin 600 tuh. paalua puuvillaa ja paljon etelämaista puutavaraa. — *Key-West* (kiwést), pienessä saarella (Fl.), „Havannan sikarien“ valmistuspaikka.

Pensacola (Fl.), Meksikon lahden rann., tärkeä pitch-pine- (lue: pitshpain) petäjän sekä mahoganin vientisatama.

Keskivaltiot: *Ohio, Indiana, Iowa* (aiova), *Michigan, Illinois, Wisconsin, Minnesóta, Missouri, Poh-*

jois- ja Etelä-Dakota, Nebraska, Kansas. Itä- ja pohjoisosa metsäistä, länsiosa aroa. Elinkeinot: maanviljelys, joka tuottaa suurimman osan Yhdysvaltojen maissi-, kaura- ja vehnäsadosta, sekä teollisuus, ovat melkein yhtä tärkeät kumpikin. Vuorityötä metsäseudussa. Suuri puutavaraliike Wisconsinista, Minnesotasta ja Kanadan rajan takaa etelään päin. Suuri sikainhoito ja karjantuotteiden tuonti kaukaisemmista preeriavaltioista. — Kaupunkeja: **Colúmbus** (Ohio), 100 tuh. asuk., vaunu- ja konepajoja. — **Cincinnati** (Ohio), Ohion varr., 320 tuh. asuk. Suurin laivanrakennuspaikka koko Amerikassa. Teurastuslaitoksista lähetetään lihaa, läskiä, ihraa ja harjaksia maailman markkinoille. Suuri mylly-, puuvilla-, villa-, nahka-, saippua- ja kynttiläteollisuus. — **Cleveland** (kluivlánd, Ohio), Erien rann., 300 tuh. asuk., rautateollisuutta, vuoriöljyn puhdistusta, suurimmat polkupyörätehtaat. — **Indianópolis** (Ind.), 125 tuh. asuk., viljan ja kivihiilen kauppaa, suurenmoisia höyrymyllyjä. — **Detroit** (Mich.), Huronin ja Erien välisellä kannaksella, 250 tuh. asuk., järvilaivakulun ja Kanadan kaupan pääpaikka.

Chicago, Ill. (shikágo), Michigan-järven rann., 1,5 milj. asuk. Maailman suurin viljakauppakaupunki. Äärettömät viljavarastot elevaattoreissa. Maailman suurimmat teurastuslaitokset: yksistään Armour & Kumppien teurastushuoneissa käsitellään vuosittain yli 6 milj. sikaa. Myös sarvikarjan, lammass villan, vuotien, talin ja puutavaran kauppa on maailman suurimpia alallaan. Paljon tehtaita. — **Milwaukee**, Wisc. (milwoóki) Michigan-järven rann., 250 tuh. asuk. Suuri viljan, raudan, vasken, sinkin, lyyjyn ja puutavaran y. m. kauppa ja laivaliike järvillä.

Calumet (Mich.), melkoisin suomalainen kaupunki Amerikassa.

St. Paul, Minn. (seintpól), Mississipin varr., 200 tuh. asuk., rauta- ja paperiteollisuutta, puutavaran ja kivihiiilen kauppaa. — **Minneápolls** Wisc., yli 200 tuh. asuk., suuri myllyteollisuus. — **Saint-Louis**, (Missour), »Lännen kuningatar«, 500 tuh. asuk., suuri kauppa viljalla, raakasokerilla, tupakalla, puutavaralla, puuvillalla ja metalleilla. Rautavalimoita, konepajoja, laivaliikettä. — **Kansas City**, 180 tuh. asuk., suuri viljan ja lihan kauppa, mylly- y. m. teollisuutta. -- **Omaha**, Nebr., 200 tuh. asuk., rautasulattoja ja sianteurastuslaitoksia (1,5 milj. elukkaa vuodessa).

Keskiset etelävaltiot: *Texas, Arkansas, Kentucky, Tennessee, Alabama, Mississippi, Louisiana*, territorio *Oklahoma*. Suurin osa tätäkin seutua on pree-riaa. Sato on usein uskomattoman runsas, mutta pettää poutakesinä kokonaan. Puuvillan viljelys on suurenmoinen. Täällä pidetään maailman suurimmat sika-laumat, sen ohessa sarvikarjaa ja hevosia. Kaupunkeja: **Louisville** (luuisvil), Kent., 180 tuh. asuk. Villa- ja silkkitehtaita, tupakan, pellavan, hampun, hevosten ja lihan kauppaa. — **New-Orleans** (njuoórlins), Loui, Mississipin siirtomaassa, 250 tuh. asuk. Pahoin tunnettu keltakuumeesta. Maailman suurin puuvillan vientisatama.

„**Suuri länsi**“. Valtiot: *Montana, Colorado, Idaho, Utah* (juutah), *Wyoming* (vaioming), *Nevada, California, Washington, Oregon*; territoriot: *Uusi Meksikko* (New-Mezico), *Arizona ja Intiaanipiirikunta*. Kaupunkeja: **Denver**, Color., rikkaiden hopeakaivosten keskellä, 150 tuh. asuk. Metallisulat-

toja. — **San-Francisco**, Cal., samannimisen lahden rann., 350 tuh. asuk. Suurin kauppa Itä-Aasian ja Australian sekä Perun, Chilen y. m. Etelä-Amerikan maiden kanssa. Hedelmäin vientiä itävaltioihin ja Eurooppaan (100 milj. apelsiinia vuodessa). Makasiineja, kutomatehtaita, laivavarveja, konepajoja, myllyjä ja sahalaaitoksia.

Sacramento-City Cal., kultakaivoskaupunki. — *Oakland*, Cal., samoin, 60 tuh. asuk. — *Portland* (Ore) ja *Oregon City*, viljan ja lohisäilykkeiden vientiä Eurooppaan. — *Dacoma*, 50 tuh. asuk., Wash., Columbia-joen varr. Laivanrakennuspuiden, lankkujen ja lautojen vientiä. Suuri sahaus- ja tukinuittoliiike, jossa paljon suomalaissiakin työskentelee.

Alaska ja *Klondyke* (klondaik). Jukonin ja sen lisäjokien varsilta löydetään nykyään runsaasti kultaa. Tavalisin tie on laivalla Portlandista tai Dacomasta Alaskan etelärannalle, sieltä vuorisolien läpi Jukon-joelle ja tätä myöten Klondyken pääpaikkaan, *Dawson Cityyn*.

Behringin meren äärellä harjoittavat Yhdysvaltain asukkaat puutavaran uittoa Alaskan sisäosista, metsästystä ja untuvien keräystä, ulompana meressä hylkeen pyyntiä (*sealskin-turkiksia*), valaanpyyntiä ja kalastusta.

Länsi-Intia.

Kuuba, 1,5 milj. espanjankielistä asuk., joista $\frac{1}{3}$ kreoleja, $\frac{1}{3}$ mulatteja ja $\frac{1}{3}$ neekerejä. Kuuba on Yhdysvaltojen suojelusvallan alla. Sota on toistaiseksi saattanut häviölle ennen kukoistavan *tupakan* ja *soke-rin*, *väripuiden*, *viljan* ja *puuvillan* viljelyksen, sikariteollisuuden ja kaupan. Kaupunkeja: **Havana** (avàna), luoteisrannikolla, ennen sotaa 200 tuh. asuk. Säännöllinen höyrylaivakulku useihin Amerikan satamiin, Cadiziin, Southamptoniin, Hampuriin ja Saint-Nazai-

reen. — **Santiago de Cuba**, 50 tuh. asuk., mainio satama ja itäosan vientipaikka.

Jamaika, Bahamasaaret, Tabágo, Trinidad ja joukko pieniä saaria, ovat Englannin siirtomaahallituksen alla. Päävientitavarat Jamaikasta: *sokeri, kahvi, puuvilla, höysteet, väripuut, rommi* (»Jamaikan rommi«); pienistä Antilleista sitäpaitse *kakaota, indigoa, etelänhedelmiä, kallisarvoisia puulajeja, tupakkaa ja oikeata asfalttia*. Kaupunki: **Kingston**, Jamaikan pohj. rann., suurin vientipaikka, 50 tuh. asuk.

Haiti käsittää kaksi itsenäistä tasavaltaa: *Haitin*, jossa asuu ranskankieltä puhuvia neekerejä, ja *San-Domingon*, jossa on etenkin espanjankielisiä mulatteja. Vientitavarat: *kahvi, sokeri, kakao, tupakka, puuvilla, vaha, mahogani- ja campeche-puu*. Raha-laitos: Yhdysvaltain ja Meksikon hopearaha. Kaupunki: **Port au Prince** (poortopräängs), Haitin pääkaupunki, 65 tuh. asuk., kauppaa etenkin Saksan kanssa.

Puerto Rico, asukkaat espanjalaisia kreoleja, mulatteja ja neekerejä. Saaren ovat Yhdysvallat äsken valloittaneet Espanjalta. *Sokeri, kahvi ja tupakka* ovat vientitavarat. Pääkaupunki: **San Juan de Puerto Rico**.

Ranskan, Hollannin ja Tanskan Pienet Antilit. Ranskalla on: *St. Barthélémy*, sokeri- ja puuvillaistutuksineen, $\frac{2}{3}$ *St. Martin*-saaresta, jossa etup. tupakkaa viljellään, *Guadeloupe* ja *Martinique* y. m. Vienti: niink. Puerto Ricosta. — Hollannilla on *Curaçao* y. m. Vientitavarat samat kuin edellä, ynnä *apelsiineja* ja *Curaçalikööriä*. — Tanskan saaret ovat *Saint-Thomas*, joka on englantilais-länsi-intialaisen laivakulun pääasema, *Sainte-Croix* (säängt-krwa) ja *Saint-Jean* (sääng-zhaang).

Meksikko.

1 milj. 947 tuh. km², noin 12 milj. asuk.

Raha: 1 Meksikon hopeadollari eli *peso á 100 centavos* = 24,42 gr. hopeaa, kurssiarvoltaan n. 2,75 Smk.

Meksikon liittotasavallan asukkaista on noin $\frac{1}{5}$ kreoleja, loput mestitsejä, intiaaneja, neekerejä ja mulatteja.

Maanviljelyksen päätuotteet ovat: *vehnä, maissi, pavut, puuvilla, sisalhamppu, sokeriruoko, kahvi, kakao, vanilja, tupakka, jalape, rohdokset, etelänhedelmät ja troopilliset hedelmät* (tamarangi y. m.) Opuntiaistutuksissa hoidetaan *kokenillitoukkaa*. Rantavuorilla ja ranta-alangoilla on komeita metsiä. Ylätasangon suurissa karjakartanoissa (haciendas) pidetään suunnattomia sarvikarjalaumoja, joskus 50 tuh. elukkaa yhdessä talossa. *Hopeaa*, joka on päävientitavara, ei enää saada niin paljon kuin Yhdysvalloissa; vuotuinen saalis on kumminkin lähes 200 milj. Smk. arvoinen.

Enimmät tehdasteokset ovat ulkoa tuotavat, kumminkin harjoitetaan maassa jonkun verran puuvilla-, tupakka- y. m. teollisuutta. Tuonti on kullassa lask. 225 milj. Smk., vienti n. 275 milj. Suurin osa kauppaa käydään Yhdysvaltojen kanssa.

Rautateitä, jotka ovat amerikkalaisten raharuh-
tinasten omia, on 12 tuh. km. Kaupunkeja: **Meksikko**, järven saarella ylätasangolla, 2,280 m. merenp. yläp., maan pääkauppapaikka, 350 tuh. asuk. —

Vera Cruz, Meksikon lahden rannalla, tuontisatama, 100 tuh. asuk.

Mazatlán, Ison valtameren rann., suurin vientisatama.
— *Merida* ja sen satama *Progreso*, Jukatanissa, Mahoganan ja sinipuun vientipaikka, 40 tuh asuk.

Keski-Amerikan pienet tasavallat

(Asukkaista $\frac{3}{4}$ intiaaneja).

Guatemala. Raha: Meksikon hopeadollari ja vielä alemmassa kurssissa oleva kotimainen seteli-raha. Vienti: *kahvia*. Kauppayhteys Yhdysvaltojen, Englannin ja Ranskan kanssa. Kaupunki: **Nueva Guatemala** ja satama *San José*, Ison valtameren rann. 75 tuh. asuk.

San Salvador. Vienti: vähän *kahvia*, *indigoa*, *tupakkaa* ja *balsamia*.

Honduras, suurempi, mutta vielä vähäpätöisempi kuin San Salvador.

Nikaragua, metalleista ja puutavarasta rikas, mutta epäterveellinen, moskiittoja kihisevä ja valtiollisesti rappiolla oleva seutu. Vientitavarat: *kahvi* ja *sokeri*.

Costa-Rica. Vientitavarat ovat: *kahvi*, *vuodat*, *seeteri*, *mahogani* ja *sinipuu*. Pääkaupunki: **San José** (sanchosé), josta on rautatie *Puerto Limoniin*, Carai-bin meren rann., ja toinen haara Ison valtameren puolelle.

Etelä-Amerikan pienemmät maat.

Brittiläinen Guyana. Asukkaat ovat itäintialaisia, neekerejä, intiaaneja, kiinalaisia, englantilaisia ja

hollantilaisia. Vienti käsittää: *sokeria, kultaa ja rommia*. Pääkaupunki ja kauppasatama: **Georgetown** (dzhoordzhtaun), Demerary-joen suussa, 60 tuh. asuk.

Hollannin Guyana eli Surinam. Vientitavarat samat kuin edellä ynnä vähän kahvia.

Ranskan Guyana eli Cayenne (ke-jen), kuuluisa europalaisille kuolettavasta ilmanalastaan, taloudellisesti mitätön (vähän pippurin ja ryytineilikoiden viljelystä).

Venezuela, liittotasavalta, yli 1 milj. km², 2,4 milj. asuk., 700 km. rautatietä. Rahalaitos: ontuva kultakanta. Rahayksikkö 1 *bolivar* kullassa = 1,00 Smk. Metrinen mittajärjestelmä. Venezuelassa kasvaa maailman paras *kakao, kahvia*, sokeriruokoa, tonkapapuja, vaniljaa, Perun kuorta, kopaibaa, kautsua, keltapersiljaa, väri-, veistos- ja rakennuspuita, ja saadaan haikean hienoa sekä vähän kultaa, elohopeaa ja vaskea. Suuria sarvikarjalaumoja pidetään Llanos-aroilla. Viennin arvo on vähän yli 100 milj. Smk. Suurin kauppa on Saksan, Ranskan ja Englannin kanssa. Tärkeimmät vientitavarat: *kahvi* (85 milj.), *kakao* (10 milj.), *vuodat* ja *kulta*. Kaupunkeja: **Caracas** ja **La Guayra**, yht. 75 tuh. asuk.

Maracaibo, satama Karaibin meren rann., tunnettu kahvilajistaan.

Columbia, liittotasavalta: 1,2 milj. km², n. 5 milj. asuk. enimmäkseen intiaaneja. Kauppaa edistää kahden meren läheisyys, haaksikulkuinen Magdaleenan joki ja n. 700 km rautateitä, joista tärkein on Panaman yli kulkeva rata. Raha: hopeadollari á 10 realia, jonka ohella kumminkin yleisempi on vanhadollari á 8 realia arv. 2,20 Smk. kullassa. Vientitavarat: *maapähkinät, hopea, puuvilla, kakao, kautsu, väriy. m. puuaineet*. Pääkaupunki: **Bogotá**, 110 tuh. asuk.

— **Barranquilla**, Magdalenan varr., 50 tuh. asuk. päävientisatama.

Ecuador, päiväntasaajan kohdalla, 307 tuh. km², 1,5 milj. asuk. Raha: 1 *hopeasucré* á 100 senttiä, arv. n. 2,50 Smk. kullassa. Laaksoissa kasvatetaan riisiä ja maissia, *kakaota*, *kahvia*, sokeriruokoa, agavea (aloehamppua) y. m. *Kakaon* vienti nousee n. 30 milj. Smk. arv. vuodessa. *Kautsu* ja *elfenluupähkinät* ovat myös vientitavaroita. Kaupungit: **Quito** (kiitto), liki 3000 m. merenp. yläp., 80 tuh. asuk., plantaasiviljelystä ja vähän kutomateollisuutta. — **Guayaquil** (gwajakiil), samannimisen lahden rannalla, 50 tuh. asuk., tärkein vientisatama.

Galápagos-saarista tulee kauppau kilpikonnankuorta ja kilpikonnaöljyä.

Perú, 1,14 milj. km², yli 3 milj. asuk. Raha: *hopea-sol* á 100 *centanos* = Ecuadorin *sucré*. Rautateitä on 1600 km. Viljelys tuottaa: maissia, riisiä ja kahvia, *puuvillaa* ja *sokeriruokoa*, vuorityö nykyään etup. vaan hopeaa, karjanhoito alpukka- ja vikunjavillaa ja laamaturkiksia. *Chincha*-(tshintsha) saarista vietiin ennen paljon *guanoa*, mutta kerrokset ovat jo melkein tyhjennetyt. Nykyään on Perun tärkein vientitavara *kokalehdet* ja *valmistettu kokaini*, sitä lähinnä *kautsu*, *villa*, *puuvilla*, *hopea* ja *raakasokeri*. Kaupunki: **Lima** ja (12 km:in päässä) satama **Callao** (kaljáo), yht. 150 tuh. asuk., pääkaupunki ja tärkein kauppapaikka. Säännöllinen höyrylaivakulku Englantiin ja Saksaan.

Ylämaassa on höyrylaivoilla kuljettava *Titicaca*-järvi (3850 m. merenp. yläp.), jonne rautatie menee *Arican* satamasta *Arequipan* kutomatehdaskaupungin ja 4000 m. korkeudessa olevan solan läpi.

Bolivia, kokonaan sisämaassa, 1,3 milj. km², 2 milj. asuk. Ilmanala on ylängöllä terveellinen ja

vuoret rikkaat *kullasta, hopeasta, vaskesta* ja *tinasta*, Andien itärinteillä kasvaa runsaasti *kiinanpuuta*. Nykyisin on siirtolaisia alkanut tulla Boliviaan Yhdysvalloista ja rautateitä on rakennettu liki 1000 km, mutta ulkomaan kauppa on vielä vähäinen ja käy enimmäkseen höyrylaivalla Titicacajärven yli ja rautateitse Perun läpi. Hopea ja tina tekevät suurimman osan vientiarvoa. Suurin vuorikaivos- ja kauppakaupunki on **La Paz**, 50 tuh. asuk., läh. Titicacajärveä.

Chile (tshiile), liittovaltio niink. edellisetkin, 776 tuh. km², 2,8 milj. asuk. enimmäkseen kreoleja, vähempi määrä saksalaisia, sveitsiläisiä y. m. eurooppalaisia siirtolaisia. Chile on luonnon puolesta köyhin, mutta järjestyksessä ja sivistyksessä edistynein Etelä-Amerikan maista. Kansa- ja oppikoululaitoskin on tyydyttävästi järjestetty. Rautateitä on liki 4000 km. Rahalaitos: puhdas kultakanta. Rahayksikkö: *kultrapeso* á 100 centavos = 2,893 Smk. Vuorissa on runsaasti *salpietaria*, jota vuosittain valmistetaan noin 1 milj. t., *vaskea, kivihiiltä* (10 milj. t.) y. m. Ulkomainen kauppa on noin 300 milj. Smk. vuodessa. Tärkeimmät vientitavarat: 1) *salpietari* (100 milj. Smk.), 2) *vaski, hopea* ja *kivihiili*, 3) *villa* y. m. s., 4) *jodini*, 5) *vehnä*. Suurin kauppa on Englannin ja Saksan kanssa. Kaupunkeja: **Santiago**, pääkaupunki, 280 tuh. asuk. Suuri kauppaliike ja paljon tehtaita. Rautatie Argentinan rajalle. — **Valparaiso**, lyhyen rautatiematkan päässä edellisestä; tärkein vientisatama, 150 tuh. asuk. Säännöllinen laivaliike San-Franciscoon, ja Montevideon kautta Eurooppaan.

Paraguay, sisämaassa La Platan lisäjoen Paran ja Paraguay-joen välillä; suurimmaksi osaksi ruohoaroa. Pääelinkeino on sarvikarjan hoito, joka tuottaa suolattua, jäädytettyä ja savustettua lihaa

vuotia ja sarvia. Näiden ohella tärkein vientitavara on Paraguayn tee: *yerba maté*. Kaupunki: **Asunción**, Paraguayn varr. 50 tuh. asuk.

Uruguay, niemimaa Atlantin meren ja Buenos Ayresin lahden välissä, mehevää aroa, 179 tuh. km², 800 tuh. asuk. enimmäkseen perin sivistymättömiä kreoleja (*gauchos*, lue: gautshos) ja italialaisia. Pääelinkeino: karjanhoito (9 milj. pääta sarvikarjaa, 23 milj. lammasta, 600 tuh. hevosta, varsaa ja muuliaasia). Viennin arvo noin 160 milj. Smk., josta vehnää y. m. s. 15 milj., villaa, lihaa ja muita karjantuotteita 130 milj., etup. Ranskaan ja Englantiin. Rautateitä on n. 2000 km. Raha: Hopeapeso eli dollari. Pääkaupunki ja kauppasatama: **Montevideo**, Buenos Ayresin lahden rannalla, 250 tuh. asuk.

Argentina.

2,8 milj. km², 4,2 milj. asuk.

Argentina on liittotasavalta, jossa on 15 valtiota ja 9 territoriota. Aasukkaat ovat sekalaista kansallisuutta, mutta melkein kaikki europpalaista sukuperää. Siirtolaisuus Europasta on noussut suuriin määriin, sittenkuin Italiasta on ruvennut kosolta muuttamaan väkeä Argentinaan. V. 1896 oli maahan muuttajia 80 tuh. enemmän kuin maasta muuttavia. Valtion kulunkiarvio on n. 270 milj. Smk. Valtiovelka n. 2,200 milj. Rahalaitos: paperirahakanta. Paperidollarin eli peson nyk. kurssi on n. 1,52 Smk. Kulkuneuvot: mainioita jokikulkureittejä ja 15 tuh.

km. rautatietä. Pääelinkeinot äärettömällä pampas-arolla ovat: *vehnän*, maissin ja pellavan viljelys sekä *karjanhoito*. Viljellään myös sokeriruokoa, vähän viiniä, tupakkaa ja Espanjan pippuria. Lasketaan olevan 22 milj. päättä sarvikarjaa, 80 milj. lammasta ja vuohta ja 4,5 milj. hevosta. Tuonnin arvo on noin 500 milj. Smk., viennin noin 600 milj., etup. *villaa*, *lihaa* ja *vuotia* (etenkin Ranskaan).

Kaupungeja: **Buenos Ayres**, valtakunnan komeasti rakennettu pääkaupunki, La Plata lahden etelärannalla, 750 tuh. asuk. Suurenmoisia teurastus-, suolaus- ja jäädytyslaitoksia sekä elevaattoreja. Vilkas höyrylaivaliike Montevideoon ja suora kulkuyhteys Hampuriin, Bremeniin, Bordeauxiin, Antverpeeniin, Southamptoniin ja Genuaan. Neljän rautatieradan lähtökohta ja suurenmoisen jokilaivaliikkeen loppusatama. — **La Plata**, läh. Buenos Ayresta, 50 tuh. asuk., suuri viljakauppa. — **Rosário**, Paranan varr., 100 tuh. asuk., villa- ja eläinkaupan pääpaikka.

Cordova, satama, Primero-joen varr., 60 tuh. asuk., viljankehruu- ja sarka- sekä huopatehtaita. — *Mendoza*, Andeissa, viinin, viikunoiden ja olivien viljelystä. Rautatie Andien yli Santiagoon.

Brasília.

8,36 milj. km², 15 milj. asuk.

Brasilian Yhdysvalloilla on, niinkuin muillakin kreolitasavalloilla, Pohjois-Amerikan Yhdysvaltojen perustuslaista kopioitu valtioasetus. Todellisuudessa on valtiomuoto sotilasvaltainen. *Raha*: 1 *milreis* kuttaa á 1,000 reissiiä = 2,83 Smk. Todellinen raha-

kanta on kumminkin paperikanta. Paperimilreissin kurssi on n. 0,82 Smk. Tullijärjestelmä on ankarasti suojelevaa laatua. Maahan tulleiden siirtolaisten luku on muutamina vuosina ollut yli 100 tuh. Enimmän on sivistyneitä ja ahkeria saksalaisia uutisviljelijöitä eteläisissä valtioissa.

Pääelinkeino on troopillisten viljelyskasvien: *kahvin, sokeriruo'on, puuvillan, kakaon, vaniljan, inkiväärän ja pippurin* kasvatus. Vehnää ja maissia ei saada maan tarpeeksi. Sitävastoin kasvaa Brasi-liassa puolet maailman koko kahvisadosta: keskimäärin 4—500 milj. kg., hyvinä vuosina jopa 700 milj. kg. Metsistä saadaan runsaasti rakennuspuuta, kautsua, keltapuuta ja brasilianpuuta sekä rohdoskasveja. Etelässä harjoitetaan myös karjanhoitoa.

Vuorityö on vähän kehittynyt, koska kivihiiltä puuttuu; timanttienkin saanti on mennyt aivan vähiin.

Tuonnin vuotuinen arvo on (kullassa laskettuna) 400—600 milj. Smk., viennin samoin.

Tärkeimmät vientitavarat: *kahvi, kautsu, puuvilla, raaka sokeri, kuivattu naudanliha, tali ja vuodat*

Kaupunkoja: **Rio Grande do Sul**, 60 tuh. asuk., Etelä-Brasilian karjantuotteiden vientisatama. — **San-Paolo**, 100 tuh. asuk. ja sen satama **Santos**, suurin kahvin vientipaikka. — **Rio Janeiro** (ríu dzhanéiru), sammannimisen lahden rannalla, 600 tuh. asuk., valtakunnan pääkaupunki, vapaasatama, Santoksen jälkeen suurin kahvin vientisatama ja Brasilian 15 tuh. km. pituisen rautatieverkon haarautumispaikka. Säännöllinen laivakulku San-Fransiscoon, Länsi-Intiaan ja samoihin Europan satamiin kuin Buenos Ayresista. **Bahía**, satama Pyhäin miesten lahden rannalla, 200 tuh. asuk., suuri vientikauppa: kahvia, kakaota, timantteja, — **Pernambúco** ja **Olínda**, läh. Brasilian itäkär-

keä, Atlantin rann., 200 tuh. asuk., suurin puuvillan, sokerin ja brasilianpuun vientipaikka.

Maranhao (maranjaangu), satama samannimisessä saarella, 50 tuh. asuk., puuvillan, mahoganin, liaanipuun ja rohdoksien vientiä. — *Para*, Maranon-joen suussa, 75 tuh. asuk., kautsun päävientipaikka.

Australia ja Oseania.

8 milj. 956 tuh. km², 6 milj. asuk.

Asema ja osat. Melkein koko tämä maailman seutu sijaitsee eteläpuolella päiväntasaajaa, ulottuen aina 45:een eteläiseen leveysasteeseen. *Australian manner* sijaitsee 11:n ja 39:n eteläisen leveys- ja 113:n ja 154:n itäisen pituusasteen välillä ja on pinta-alaltaan 7,6 milj. km². Rannikot ovat jotenkin eheät: pohjoisessa on suuri *Carpentaria lahti*, jota rajoittavat *Arnhemien niemimaa* lännessä ja *Yorkin niemimaa* idässä; etelässä on laaja *Australian poukama*, jonka perällä ovat *Spencerin* ja *St. Vincentin lahdet*.

Lähellä mannerta pohjoisessa on *Torresin kanaalin* takana *Uusi Guinea*, 785 tuh. km², Grönlannin jälestä maailman suurin saari. Lounaassa on *Bassin kanaalin* takana *Tasmanian* saari. Kauvempana länsilounaassa ovat *Pohjoinen* ja *Eteläinen Uusi Seelanti*. *Oseaniaan* kuuluu 18 saariryhmää ja lukematon joukko yksinäisiä pieniä saaria ja riuttoja.

Ilmanala. Oseanian saarissa, Tasmaniassa ja Uudessa Seelannissa on meri-ilmasto, pohjoisissa saarissa ympäri vuoden lämmin (20—25°C), eteläisemmissä

lauhkea (10 – 20⁰ C), uloimpana etelässä uivien jäävuorien vuoksi kolea ilmasto. Kosteutta on yleensä riittävästi, mutta ei liiaksi, ja ilmanala on europalaisille terveellinen. Australian etelä- ja lounaisrannikolla on Algeriaa ja Marokkoa muistuttava ilmanala sateettomine kesineen, Sisä- ja Pohjois-Australiassa melkein samanlainen kuin Saharassa. Kaakkoisrannikolla on runsaat kesäsateet ja kolea, kuiva talvi. Uudessa Guineassa on sadetta ja hiostuttavaa lämmintä läpi vuoden.

Korkeussuhteet ja maanlaatu. Useimmat suurimmista saarista ovat korkeavuorisia. Pienimmät ovat matalia koralliriuttoja.

Australian manner on keskimäärin matalin maanosa. Aivan alavaa tasankoa on laajalti tosin vaan kaakkoisessa sisämaassa ja siellä täällä rannoilla, mutta suurin osa sisämaata on vaan 100–300 m. merenp. yläp. kohoavaa matalaharjanteista seutua. Kaakkoisreunalla ovat *Australian Alpit*.

Suuret osat Australian sisämaata ovat lentohiekan peitossa. — Korallisaaret ovat hyvin hedelmällistä, pehmeätä (kalkki-) maata.

Vesistöt. Australian mantereeseen suurin joki on St. Vincentin lahteen laskeva *Murray* (möre), joka alkaa Alpeilta. Se saa paljon haarojakin, mutta useat näistä ovat kesällä kuivuneina, samoin kuin monet muutkin vuorilta alkavat joet, joilla ei ole laskua muuanne kuin sisämaan syvään lentohiekkaan.

Kasvullisuus on erinomaisen rehevä Uudessa Seelannissa, jossa kasvaa, niinkuin Japanissa, enimmäkseen suuria havupuita. Uuden Guinean ja Pohjois-Australian sekä pienempien saarien rannoilla on uhkeita trooppillisia aarniometsiä, jotka kumminkaan eivät ole laajoja. Australian sisäosissa ei ole

varsinaisia metsiä, vaan pieniä puuryhmiä, tiheitä pensaikkoja, ruohoaroa, tai hieta- ja kallioerämaata.

Eläinkunta. Villeistä maa-elävistä ovat linnut lukuisimmat; etenkin Uudessa Guineassa pyydetään paljon kirjavia troopillisen maailman lintuja vietäviksi Europan ja Amerikan kokoelmiin ja eläintarhoihin. Australian sisäosissa elävät kenguru ja muut pussi-eläimet, villiytynyt koira ja suunnattomasti sikiävä, viljelyksiä hävittävä kaniini. Kalastusta harjoitetaan monissa saarissa pääelinkeinona; Uuden Seelannin ja Australian europpalaissukuiset asukkaat käyvät hylkeen ja valaan pyynnillä Etelä-Jäämerellä.

Asukkaat. Kolme alkuasukasrotua tavataan: *Australian neekerit* (muutamia kymmeniä tuhansia henkiä), *papuat* (Uudessa Guineassa y. muualla, muutamia satoja tuhansia henkiä) ja vaaleampihoiset Polynesian *malaijit* (Oseaniassa ja Uudessa Seelannissa, noin 1 milj. henkeä).

Valtiotila. Australian mantereen englantilaiset siirtokunnat ynnä Tasmania ja Uusi Seelanti muodostavat liittokunnan, jonka eri valtiot kumminkin ainoastaan muutamia harvoja asioita varten yllä pitävät yhteisiä laitoksia. Kussakin on erityinen Englannin hallituksen asettama kuvernööri. Tullijärjestelmä on suojelevaa laatua. — Muut saaret kuuluvat Englannin tai muiden europpalaisten maiden siirtomaahallituksien alle, *Sandwich*-saaret Pohjois-Amerikan Yhdysvalloille. Englannin siirtokunnissa on englantilainen raha.

Australian, Tasmanian ja Uuden Seelannin elinkeinot. Vaikka maa on nuorta uutisviljelysseutua, ovat kumminkin vuorityö, teollisuus ja kauppa ynnä merenkulku yhtä tärkeitä elinkeinoja kuin maatalous. Enemmän kuin puolet väestöstä asuu kau-

pungeissa. *Vehnän sato* on vähän suurempi kuin maan tarve. Erinomainen rikkaus on maalla *karjalaumoissaan*. Lammasten luku lasketaan 100 milj:aksi, sarvikarjan 10 milj. *Kultaa* saadaan yli 200 milj. Smk. arv. vuodessa, kivihiiltä n. 100 milj. arv., sitä lähinnä on hopean, tinan, vasken ja lyyjyn saanti tärkein. Rautateitä on n. 26 tuh. km. Kauppalaivasto käsittää lähes 300 tuh. rt., josta puolet tulee höyrylaivojen osalle. Suhteellinen kansallisvarallisuus on suurempi kuin yksin Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissakin. Valtiot ja kaikenlaatuiset osakeyhtiöt ovat kumminkin lainanneet äärettömiä summia Englannin rahamiehiltä ja suurelta yleisöltä, mutta kun yhä uusia irtaimia pääomia sijoitetaan maahan, on tuonti edelleen vientiä suurempi. Koko seudun ulkomainen kauppa on arvoltaan n. 2,500 milj. Smk. vuodessa. Tuonti tulee melkein yksinomaan Englannista, Itä-Intiasta ja Hongkongista. Tärkeimmät *tuontitavarat* ovat: puuvilla, rauta, tehdasteokset, tee, kahvi, kivihiili, viini ja väkijuomat. *Vientitavarat*: kulta, tina, hopea, vaski, lyyjy, villa, tali, liha, säilykkeet, voi, vuodat ja turkikset.

Unsi Etelä-Wales (New-South-Wales), 1,4 milj. asuk., itärannikolla. Tässä jotenkin hedelmällisessä maassa viljellään vehnää, maissia, sokeriruokoa, vähän viiniä ja hedelmiä. Suurenmoinen karjanhoito; sen päätuotteet ovat: rautateiden varsilla *voi*, edempänä sisämaassa *villa*, *vuodat* sekä *liha*, jota jäädytettynä vie-dään Eurooppaan. *Vuorityö* tuottaa melkein kaiken Australian vuotuisen kivihiilisaaliin, suurimman osan hopeasaalista (45 milj. Smk.), myös *tinaa* (28 milj. Smk.), *kultaa* ja *vaskea*. *Teollisuus* on melkoinen, etenkin *veturien* ja *höyrylaivojen* rakennus. Tärkein vientitavara on villa (250 milj. Smk. vuodessa). Kau-

punki: **Sidney**, Port Jackson lahden rannalla, pääkaupunki ja Australian tärkein kauppakaupunki, 450 tuh. asuk. Säännöllinen höyrylaivakulku Uuden Seelannin kautta San Franciscoon, Etelä- ja Länsi-Australian ja Ceylonin kautta Lontooseen, Marseilleen ja Bremeniin.

Queensland (kwiinsländ), mantereen koilliskulmassa, ainoastaan $\frac{1}{2}$ milj. asuk., mutta 6 milj. päättä sarvikarjaa ja 20 milj. lammasta. Puuvillan viljelys tuottaa vähäisen määrän musliini- ja harsokudontaan haluttua *Sea-Island*-lajia. Trepangien ja helmien pyyntiä harjoittavat kiinalaiset ja malaijit. Kaupunki: **Brisbane** (brisbein), samannimisen joen rann., läh. merta, 100 tuh. asuk. Höyrylaivakulku Torresin kanalin ja Batavian kautta Lontooseen.

Länsi-Australia. Viljelys on vasta alullaan ja mahdoton sisämaan hieta-aroilla, mutta tuottaa kastelluissa paikoissa rehukasveja, vehnää ja vähän viiniä. Karjanhoito ei ole niin suuri kuin edellisissä seuduissa. V. 1897 saatiin 8,000:sta kultakaivoksesta kultaa n. 65 milj. Smk. arv. Länsi-Australiassa on 2,200 km. rautateitä eli 100 km. kutakin 10 tuh. henkeä kohti. Kaupunkeja: **Perth**, Joutsen-joen rann., 50 tuh. asuk.

Albany, Ceyloniin ja Adeniin menevien höyrylaivojen pysäyspaikka.

Etelä-Australia, vähimmän edistynyt Australian valtioista. Tärkeimmät vientitavarat ovat villa, vehnäjauhot ja vaski. Kaupunki: **Adelaide**, Murrayn suun länsipuolella ja sen satama *Port Adelaide*, 150 tuh. asuk.

Victoria, mantereen kaakkoiskulmassa (1,2 milj. asuk.). Valtion koillisessa, vuorisessa osassa ovat Australian vanhimmat kultakaivokset, jotka vieläkin

tuottavat n. 75 milj. Smk. vuodessa. Melkein samanarvoinen on vuotuinen villan saalis. Teollisuus on melkoinen. Kaupunki: **Melbourne** (melbrn), Port Philipp-lahden rannalla, 460 tuh. asuk. Australian suurimmat metalli- ja kutomatehtaat. Suuri vienti- ja tuontikauppa.

Sandhurst, kultakaivosseudussa, 50 tuh. asuk. — *Bal-larat*, rauta- ja kivihiilikaivoskaupunki, 50 tuh. asuk.

Uusi Seelanti. Metsissä kasvaa, paitse laivan ja talon rakennukseen oivallisia havupuita, hiilipalmuja ja rohdoskasveja. Pitkävillasia lampaita pidetään 20 milj. kpl. Vuorityö tuottaa kultaa, kaurigumia ja kivihiiltä. Kauppaa edistävät syvät vuonot ja 3,600 km. rautateitä. Tärkeimmät vientitavarat ovat: *villat* (110 milj. Smk.), *jäädyltetty liha*, *kaurigumi*, *kauraryynit*, *jauhott*, *voi* ja *juusto*. Kaupunkeja: **Aukland** (ooklånd), pääkaupunki, pohjoissaassa, 75 tuh. asuk., hyvä satama. Höyrylaivakulku Sidneyhin, Melbourneen, San Franciscoon ja Kap-kaupunkiin. — **Wellington**, 50 tuh. asuk., suuri villanvientipaikka. Höyrylaivakulku Rio Janeiron kautta Plymouthiin.

Eteläsaassa: *Christchurch* (kristtshörtsh), 50 tuh. asuk. — *Dunedin* (djunedin), 50 tuh. asuk. ja *Lyttelton*, melkoisia kauppasatamia. Höyrylaivakulku Melbourneen.

Uuden Guinean pohjoisosa kuuluu Saksalle, itäranta Englannille, länsiranta Alankomaille. Rehevä kasvullisuus: m. m. kokospalmuja, leipä- ja muskattipuita. Aasukkaat ovat papuaheimoja ja melkein villejä. Kauppaa käyvät europalaiset Uudessa Guineassa yleensä ainoastaan sattumoisin, vaihtaen silloin europalaista rihkamaa kallisarvoisiin puuaineksiin, kopraan y. m.

Uuden Kaledonian saaret kuuluvat Ranskalle. Harvalukuisista siirtoloista tuodaan Eurooppaan (Sak-

saan ja Ranskaan) vähän riisiä, sokeria, kahvia, trepangeja ja kokosöljyä.

Fidji-saaret ovat Englannin omat. Näissä saarissa on saksalaisia siirtolaisia, mutta melkein kaikki kauppa on Englannin kanssa. Saaret ovat rikkaat kallisarvoisista hedelmä-, rakennus- ja veistopuista; vilja, banaanit, puuvilla, sokeriruoko ja kahvi menestyvät mainiosti.

Samoa-saaret, Ystävyysden saaret y. m. Saksan, Englannin ja Yhdysvaltojen yhteisen suojeluksen alla. Saksalaiset plantaasi- ja höyrylaivayhtiöt toimittavat kauppaan *kopraa, kokospähkinöitä, pisangeja, oranseja ja puuvillaa*.

Seura eli Tahiti-saaret, Ranskan omia. Tahitissa on satamakaupunki Papeiti, josta viedään kopraa, perlemaa, puuvillaa, kahvia ja hedelmiä.

Sandwich (sändwitsh) saaret, Yhdysvaltojen hallituksen alla, 120 tuh. asuk., joista n. 30 tuh. japanilaista. Metsät, joissa kasvaa kokospalmuja, pisangeja, pandanus- ja paperisilkkiäispuita, ovat erittäin rehevät. Viljelyskasvit ovat: *sokeriruoko, riissi, kahvi, banaanit*. Muita vientitavaroita: *villa ja vuodat*. Säännöllinen höyrylaivayhteys on San Franciscon, Jokohaman ja Hongkongin kanssa. Vienti nousee noin 80 milj:aan Smk., etup. raakasokeria. Kaupunki: **Honolulu**, Oahu-saarella, pääkaupunki ja tärkein kauppasatama.
